

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

**Knihy
feuilletonů:
Konfese
literáta,
1900-1901**

**Josef Svatopluk
Machar**

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

S. MACHAR:

KNIHY FEUILLETONŮ.

TŘETÍ:

KONFESE LITERÁTA.

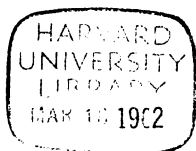
V PRAZE.

Tiskem E. Beauforta. — Nákladem „Času“.

1901.

Star-7853.14-399(3)

✓

J. S. MACHAR:

KONFESE LITERÁTA

1900–1901.

V PRAZE

Tiskem E. Beauforta. — Nákladem »Času«.
1901.

Dru. Janu Herbenovi!

Drahý příteli,

přítomné dílo jest vlastně dítětem Vaší klasické knihy „Deset let proti proudu“. Chtěl jsem napsati své dojmy a styky s realismem a, jak už člověk někdy bývá důkladný, začal jsem se svým narozením. A skončím, jak už se těm důkladným lidem často stává, dřív než jsem vlastně pověděl to, co bylo v mém plánu.

Ale nejen proto vážu svou knihu k Vašemu jménu. Cením si Vás jako literáta: k veliké eposeji Vašeho rodiště „Do třetího a čtvrtého pokolení“ bude ovšem teprve budoucnost spravedlivá, neboť v té oficiální naší přítomnosti, řekněme si to s pýchou, jste jedním z nejnenáviděnějších lidí — jako já. Znáám Vás dále jako publicistu, jenž zasil už hezkou řadu zlatých zrněk na národa roli dědičné, ta vydala také klasy, dobré poctivé klasy; že Vám je a slávu žence sebevědomě sebrali jiní a nechali

Vám jen privátní pocit tak zv. vykonané povinnosti a příležitostně hodili po Vás a Vašem jménu blátem a slinou — to už jest běžným zvykem u nás... Nesvěsil jste hlavu, Vaše bodrá duše se nezarazila, jdete svou cestou dál a lopotíte dál pro tu lepší budoucnost — případ ne zrovna každodenní...

Poznal jsem Vás dále jako dobrého člověka — nač třeba dalších slov? V těžké hodině života, jež padla na den Vašich narozenin, připisuji Vám aspoň tuhle knížku.

Ve Vídni 7. května 1901.

Machar.

I.

Vzdávám se — nelze na dále vzdorovatí.

Tyhle *Konfese* mi totiž hučí v duši už po několik měsíců. Už je vídám ve snách napsány; pročítám si celé strany a bavím se tou mosaikou vzpomínek, dojmů a nápadů. Což jest nejjistějším znakem, že v nekontrolovatelné dílně duše jsou hotovy a že zbývá jen fysická práce: napsání. Tak bylo nejen při každé knížce mojí, ale i při každé jednotlivé básni, článku, polemice, při všem, co jsem napsal. Zevnější dojem byl jenom uhozením na klávesu klavíru — co se v uzavřeném nástroji dělo, jakým způsobem se úhoz proměnil v ton, jak se tony složily v melodií, nevím. Ostatně tomu zachycení tonů na papír, tomu skládání kamének v mosaiku bránil jsem se vždycky a často vítězně. Kolik těch básní vyšumělo a nebyly slyšeny, s kolika těmi kaménky jsem si jak dítě hrával a jako dítě je odhodil! Neboť nepíšu rád a každé psaní jest mi protivno. N^ejen proto, že

„jen s trudem mnohým, lopocením
dám myšlence své pevný háv“,

čili, že pracuji těžce, hlavně však, že s napsaným nejsem nikdy spokojen, že nejprotivnějsími knihami na světě jsou mi moje vlastní, kde bych v touze chytiti plný původní ton duše měnil a plloval do nekonečna. Vyjímám polemiky: ty jsem psal rád, ty vyskočily z rozvláčené duše hotovy a lehce, v těch bych neměnil ani slova, jako nelituji ani jediné rány, kterou jsem zasadil. —

Řekl jsem, že jsem podlehl. Ano, píšu Konfese. A myslím, že pro tohle: my, krásní literáti, jsme každý jak ten mythický Narcis. Každý z nás má sebe rád (ač aspoň desetkrát dokázal světu veršem, že sám není ničím víc, než atomem prachu, o svých pak knihách má od té neb oné kritiky černé na bílém doklad, že jsou to jepice jednodenní, kteréžto přesvědčení on sdílí a rád cituje, pokud se vztahuje na práce všech ostatních literátů), každý je zamilován do sebe, každý se považuje za centrum života a světa, a to dle epithet, jež mu štědrá veřejnost přikládá, buď evropského, buď českého neb aspoň našeho capitis regni. A tak za dnů mladosti vypravuje a povídá, co viděl, co slyšel, co ho bolí, koho a jak si zamiloval, hlásí-li se k praporu dekadence, poví ještě jiné věci — slovem, klade veliký důraz na své Já. Po letech — a tak bylo se mnou — dostaví se jakýsi ostych. Už se nemluví a nepíše já, já — už se raději zamění prvá osoba třetí a místo „já myslím“ řekne se „člověk myslí“. A ještě později — vyzoroval jsem na sobě — vymýšlí si člověk symboly, dává mluvíti za sebe

jiným, subjektivism se zahaluje v řásný šat, na stlačené a zdeprimované Já vloží se maska, a tak se autor ztrácí světu. Ale nemoc subjektivismu je recidivní, milé Já chce promluvit, a má-li se člověk jako lyrický básník silnou dresurou úplně v moci, hledí ono vytrysknout aspoň prosou. Co dělat? My, krásní literáti, máme sebe tak rádi...

Moji přátelé, Václav Vlček a Turnovský, píší memoiry, paměti, upomínky. Nečetl jsem ničeho z toho, neboť mé přátelství je tuze zjištěné, ale dali mi popud, uhodili na klávesu. Je to nová a originální myšlenka, hotová kvadratura kruhu pro lyrického básníka, který se stal už tak plachým, že mu ani nelze mluvit v první osobě. V té formě může jeho Já svrhnouti mumraj, odhoditi masku a promenovati před veřejností. V té formě uplatní se i samoláska: v pamětech přec nemůže člověk vypravovati, co pamatuje někdo druhý — ejhle, udělá se klidně centrem všeho, hrdinou věcí a příhod, a nikdo mu nemůže zazlívati. Konečně jest ta forma tuze výhodná pro literáta mojí povahy: dá se natáhnout jako kaučuk, mohu vypravovati, jak dlouho se mi zlíbí, a dostaví-li se nechuť ke psaní, skončím bezohledně, jako když raketa shasíná najednou v nejlepším letu a světle, a budu míti přec útěchu, že jsem dal literatuře dokument doby a osoby a že všichni příští Voborníci musejí ty řádky čísti, zkoumati, citovati a vykládati a žehnati mi, že jsem psal aspoň to, co jsem napsal.

Jmenuji články ty „Konfesemi“. Nevím, jak

moji dva řečení přátelé pokřtili to, co pší, ale vzdor různému snad titulu upozorní ostrovtipného kritika Zákrejse, že „Konfese“ moje jsou přímými potomky Vlčka Václava a Turnovského. Aby snad netvrdil opak a nesvedl paternitu literárních dětí jejich na mne. Jednou mi již něco podobného vyvedl.

*

Zkoumám-li vnější i vnitřné děje svého života jest mi jasným axiom deterministů: co se stalo, státi se musilo. A bylo to na Krymu, za tichého večera u nekonečného zelenavého zrcadla mořského, kdy jsem zažil jakési rozšíření hořejšího poznatku. Byla to chvíle, kdy jsem se cítil být zdvižen nad svět, život a konečnost, kdy jsem viděl všechno sub specie aeternitatis. Jako bych pohledl náhle otevřenými dveřmi do ohromné dílny: byla mi jasnou a srozumitelnou logika historie, logika dnů dnešních, ohromná kola v součinnosti s malými kolečky, poháněné páky, hybnost přenášející řemeny, vše na svém místě, vše nutno tak, jak to jest, svět, ne sice nejlepší všech světů, ale svět, jenž nemůže býti jiným než jest. A celá ta dílna pracovala neúnavně ku předu, ne k lepšímu, ne k pokroku, ale ku předu, ku předu. Žádná meta, žádný cíl, jen pohyb, ruch, život byl sám sobě cílem. A v této minutě prolétl jsem životy jednotlivců, nepřátel i přátel, i lidí, které jsem znal jen z doslechu. A také mi byly jasny, srozumitelný a nutný tak, jak jsou. Železná logika nade všemi, nemohou být

jinými než jsou, nejsou zodpovědni za své činy, za svá lotrovství, za své zásluhy. Trest, jímž společnost kárá jednotlivce, jest barbarstvím, ničemností, odměna zásluh hloupostí. Tehdy mi vstoupily na paměť i moje polemiky — rděl jsem se hanbou, nad moře v dálku sepjal ruce a prosil jsem za odpuštění všechny, jimž jsem ublížil. Ne, že by nebyli vinni, ale proto, že nemohou být zodpovědni . . .

Ta chvíle netrvala dlouho. Jako bych sestoupil s vysoké hory, byl jsem najednou zase člověkem. A tu mi sklesly ruce. Co teď? Kdo mne vyvedl na tuto horu Tábor a ukázal mi věci minulé a harmonii všeho přítomného? A proč? A znovu a znovu jsem si reprodukoval ty dojmy a pocity A znovu mi bylo hrozně. Celá má minulé činnost zdála se mi být kletbou a celý život budoucí bezplodným, nečinným. Neboť jsem cítil, že mám podrženu basí pod nohama. Mravní přesvědčení o právu a pravdě bylo to tam. Útočil jsem jenom na slabomyslné, polemisoval s blázný, trýznil jsem slaboduché, týral nepřítelny. Dali mi příčinu, pravda, ale nejsou zodpovědni . . .

Potom vyšly hvězdy. Mnohem větší a jasnější, než se jeví u nás. Nádherná jižní noc. Napadla mi Nerudova báseň z „Písní kosmických“:

„Mysli se nejvýš — a nad tebou
hvězd jako vřesných zvonců —
a kdybys byl jako slunce stár,
nedomyšlíš se konců! —

a hned na to mi napadla kola a kolečka, v sebe zasahující řemeny, kladky, páky — — a najednou jsem byl vysvobozen a oddychl si: i můj život i moje činnost jsou jedním z těch koleček, i ty jsou a byly nutností v té harmonii, i já jsem sub specie aeternitatis nezodpovědným . . .

Od té doby se nerad zabývám touhle metafysikou. Jest to pocit nejistoty? Jest v té logice, v tom názoru něco nahnílého? Nevím. Co jest pravda? Ano, pravda . . . Naše svědomí jest rádo, když dostane jistou formulku, jistou škatulku, do které se mnoho vejde a která se dá dobře zavřít. A když rýpavý rozum nevyvrtá do ní nějakou díрку.

Tu škatulku mám, a rozum dosud na ni nemůže. — —

II.

Kolín nad Labem jest mým rodištěm a prožil jsem tam prvých šest roků svého života. Když jsme se odtamtud odstěhovali, vzpomínával jsem vždy s tesknoutou a jakousi melancholií na rodné to hnízdo. Novinky mě zajímaly, které jsem o něm slyšel, ať už jsem jim rozuměl či nic, na každé mapě Čech jsem je hledal nejdříve, směr jsem si dával ukazovat, kde ono leží, mapám Evropy jsem dlouho nemohl odpustit, že Kolín tam vyznačen není, a Kolín nad Rýnem byl mi proto sympatickým, že nesl stejné jméno s milovaným mým městem. A podivno: bylo to vlastně jen několik představ, které jsem v duši nesl a které tu tesknost vzbouzívaly; byly to tři věže chrámu sv. Bartoloměje a hlavně zlaté makovice a drá-

téné kříže na nich; byl to pohled na tiché Zálabí se starou hranatou prachárnou; pohled ke Starému Kolínu na lesnaté pahrbky v obzoru; pohled přes Libenice na Kaňk; spustlá zahrada našeho domu; mlýn, kde stárkoval můj otec a hlas zvonů hlaholících klekání. Tak se mi vždy sevřelo srdce při těch vzpomínkách, jak psanec jsem si připadal a závidíval jsem ptákům letícím k mému rodišti . . .

*

Každá uplynulá a zakončená fáse životní zdá se nám býti šťastnější přítomnosti. A štěstí těch dob roste v našich vzpomínkách s perspektivickou vzdáleností. Mlhavý obrys dalekého prvního dětství! Bylo to štěstí? Jistě i ono, jako všechny pozdější oddíly života, mělo své žaly, své trápení, své hoře, ztracená hračka jest čtyřem letům ztracenou láskou let dvaceti; ale čas hojí, hladí, vyrovnává a zahlazuje skoro každé minus života, a tou perspektivickou vzdáleností zkrašluje se, co zbývá . . . lysé kopce nabývají modré barvy, černé lesy stávají se lahodnou linií. Žijeme se steskem po štěstí minulosti, jež jsme vlastně v přítomnosti zřídka cítili a snad v hodině smrti bude se nám zdát ten celý život šťastným . . .

Ten pocit mám ze svého dětství a několik obrazů. Začali jednou vláčet do sklepů peřiny, stříbrné lžice, nádoby a nářadí, lidé běhali plni úzkosti, pak vyjel prý purkmistr s nějakými klíči naproti Prusákům a Prusáci přišli, my jich měli tuze mnoho, jedli a platili všecko stříbrnými penězi a byli prý

dobří lidé. — Jednou zase, kde kdo byl, hrnuli se na nádraží, stavěli se podél tratě a čekali na vlak, aby viděli císaře, potom i staří vážní lidé chlubili se plni štěstí, že ho zahlédli. — Bába mě zavedla do opatrovny starého Rolčfka, posadili mě na dřevěného koně a za chvíli jsem s řevem a bez kloboučku běžel po městě za bábou domů. A za čas mě vedla do obecné školy, kde se mi jaksi více líbilo, že už to byla škola „opravdivá“. Byl jsem klukem asi tuze citlivým: při biblické dějepravě jsem oplakal všechny vzrušující děje: zavraždění Abela, obětování Isáka, útěk Jakobův a hlavně Josefa — historie Josefova a jeho bratrů byla a zůstala mi vrcholem celého Starého Zákona — ještě potom král Saul mě dojímал i stál jsem na jeho straně proti Davidovi, jenž mi imponoval pouze zabitím Goliáše; jako král nestál za nic; Šalomoun mi byl nesympatickým a co přišlo po něm, tomu už jsem vůbec nerozuměl, až ovšem na Judithu a idylu Tobiášovu. Na začátku Starého Zákona působila na mě silně představa židovského pána boha, ale čím dál, tím více cítil jsem, že jaksi stárne a slábne a často jsem si myslel, že není spravedlivým a konsekventním. Docela se mi nelíbilo, že se dával upláceti všelijakými těmi býky a berany a že měl ty krále jen dle obětí buď rád neb nerad. A ke konci Starého Zákona, když přijdou děje Makkabejských, jejich boje, mučení, připadal mi Jehovah už jako nějaký bezmocný výminkář, jenž i kdyby chtěl, pomoci nemůže. To byl první pánbůh, kterého jsem poznal, Nový Zákon vykládali nám v druhé třídě.

Ještě mám jeden doklad té citlivosti. Píseň „Osířelo dítě“ musila se přestat vůbec zpívat. Rozplakal jsem se hned při první sloce a byl jsem tak, že jsem přehlušil celou třídu.

Jedenkrát nám učitel četl a vyložil Andersenovu „Malenku“. A ta pohádka mi zůstala po dlouhá léta pokladem duše. První doušek poesie nevyslovitelný a nezapomenutelný . . .

•

Anna Formánková, bába moje, byla vysoká, kostnatá, silná žena. V sedmdesáti letech potáhly se modré oči její bělavou blanou a neviděla. Dala se dovést do Prahy k operaci. Po šesti nedělích se vrátila s ohromnými brejlemi a jedním vidoucím okem. Stačí prý jedno. Druhé dá prý operovati, nebude-li chtít to první sloužit. Narodila se r. 1800. („Jsem stará jako tohle století,“), třináct let stará šla se svým otcem z Kolína do Lipska („šli jsme navštívit bratra, sloužil pod Švarcenberkem, leželi tam v poli proti Napoleonovi, nesla jsem mu na zádech ranec buchet,“) a Napoleona tam někde viděla („jel na koni, maličký břicháček a kolem něho samí Francouzi a všichni ve zlatě“). Dědeček Formánek byl formanem; jezdil z Kolína do Prahy dvakrát týdně. Měl dva syny, dvě dcery. Jan formanil též, pak jej odvedli k hulánům do Krakova, kde byl v nějaké úzké ulici vržen koněm na zeď a zemřel; druhý, Václav, byl dobrý hoch, ale velmi slabomyslný („a pánbů se tak na něj podíval a viděl, že by nebyl nic platným na světě a vzal si ho k sobě“). Pak i

dědeček zemřel a babička vedla formanství sama. Ale nestačila. Dům, povozy, dvě děti — vdala se podruhé z rozumu.

„Pan Ruml“ jmenoval se ten druhý dědeček, jež jsem potom po letech i poznal. Jenže se neo-svědčil. Prvý den po svatbě koupil si prý cigárka a šel do hospody, byl veliký výstup, „pan Ruml“ (babička jinak o něm nemluvila) odprosil a slíbil polepšení. Za čtrnáct dní však šel zas a koní si ne-všímal a čeledínové dělali, co chtěli a tu energická bába moje „pana Rumla“ vyhnala. Čtrnáct dní trvalo prý manželství. Bába chtěla i jeho stopu zničit. Kdo ji oslovil paní Rumlovou, byl jejím nepřitelem. Přípisů s takovou adresou ani od úřadů nechtěla dů-sledně přijímat. Chtěla být a byla zas paní Formán-kovou.

Pana Rumla jsem vídával. Typická tvář ně-meckého Michla (ač byl Čechem), jak ji má na po-dobizně K. S. Šnaider, autor ballady „Jan za chrta dán“, chodil rozvážlivě pomalu a ptal se mě vždy, co dělá „babička Formánková“. A pohládl mi vlasy a políbil na čelo a ploužil se dál . . .

Když byla otevřena státní dráha, vzalo forman-ství za své. Babička provdala dcery a byla výmin-kářkou. V domě měla svůj pokojík s kuchyňkou, v zahradě své stromy, své záhony, svůj úl, v truhle 300 tolarů s Marií Teresí na líci.

Když jsme se odstěhovali z Kolína do Nymburka a později do Mcel a do Brandýsa, cestovala bába mezi těmito městy a Kolínem . . . Od jedné dceři

k druhé, od jedněch vňoučat k druhým. Přežila otce mého a zemřela v osmdesátém sedmém roce a leží na hřbitově brandýsském . . .

Má bábo, má vychovatelko, družko nerozdlílná mého dětství, můj prvý učitel, můj dobrý rádče, prvý zákonodárče — je možno zavřít ten Tvůj celý život do několika suchých řádků? A nezasluhovala Jsi pomníku jiného? Ach, bábo moje, když na Tě vzpomínám, věř mi, chtěl bych vždy jen jedno ještě: tu tvoji žilnatou, upracovanou, vždy studenou ruku jenom jednou políbit, jen jednou Ti moci říci, jak často jsem Ti záviděl Tvůj nynější klid a pokoj, jak často bych byl rád měnil s Tebou — ale Ty bys tomu nerozuměla . . . Tomu nejdůležitějšímu Jsi mě zapomněla anebo nemohla naučit: své železné, řekl bych, resignaci; fatalisticky klidnému názoru na běh světa; víře v pomíječnost všeho nejen dobrého, ale i zlého, a proto neoddávání se ani radosti ani žalu; tomu náboženskému citu, jenž Tě celým životem i v hodině smrti choval v „ruce Páně“ — a proto bychom si nerozuměli . . .

Jen tu Tvou ruku políbit a neříkat ničeho!

III.

„Zlatou babičkou“ moje bába nebyla. Dorostlí, pamatují se, viděli v ní takřka soudce, jakési živé svědomí celé rodiny; nás dětí nikdy nechovala, nikdy se s námi nemazlila, dítětem se s námi nikdy nestávala. Za to však věděla na každé dětské „proč“ své „proto“, byla nevyčerpatelnou v pohádkách, ne-

unavitelnou ve svých vzpomínkách. Snad i to byly u ní pouze nutné výrony energického ducha, když tělo odsouzeno bylo starobou k nečinnosti. Ožívala při nich a prožívala přímo všecko minulé poznovu. Vypravovala živě a barvivě a měla uměleckou formu. Okolností podřadné seskupila kol hlavního děje a čelné věci tak, že žádná nevynikala a nestrhla k sobě zájem těmto určený. Vypravovala o koni, koupeném za tolik a tolik šajnů a poslém za několik neděl. Kůň stál v popředí, dědeček, ona sama, syn její Jan a kočí nějaký vystupovali v té historce, ale jen tak jako statisti; a kůň vyrostl na cosi velikého, důležitého, a když přišla chvíle jeho smrti, cítil jsem, co to znamená, když takový tvor umírá. Vypravovala o dědečkovi, kterak na něho za Ouvaly vystoupili zbojníci: řízení boží to bylo, neboť kočí, jenž byl na radě, se rozstonal, a tak dědeček zachránil svou rozšafnou svědomitostí a srdnatostí tuze drahý náklad. Vypravovala o svých mladých letech, kdy zároveň s dědečkem ucházel se o ni nějaký písař ze zámku a poslal jí rýmování na její oči a vlasy, rýmování tuze působné, ale člověk to byl darebný; a dědeček pak přišel v neděli odpoledne, ona byla na zahradě, on měl modrý dlouhý kabát, nový černý šátek zatočený kolem krku a povídal: „Panno Machová — —“ a slzy mu vyhrkly z očí a nemohl dále . . .

A všechny ty příběhy její byly mi tak srozumitelné, zřetelné a instiktivně jsem už tehdy cítil, že vše bylo nutno tak, jak se to stalo . . .

Pohádky lokalisovala; její lesní panny tančily

při měsíci v klavarském lese a viděl je tam její dědeček, jenž se jen rychlým útekem zachránil; její polednice chodily po polích u Křechoře, udusily několik dětí známých jí ženců a vypily duši jednomu neopatrnému a všetečnému pasákovi; její bludičky viděla kmotra její na lukách u Starého Kolína, a byla by ten pohled zaplatila životem, kdyby nebyla bývala moudrou ženou a nenesla náhodou necky od truhláře domů, ale tak si lehla okamžitě pod necky a bludičky po nich tancovaly a bubnovaly, jako když se velké kroupy sypou; její vodník („hastrman“) sedal na starých vrbách na pustém labském břehu — dobře je volila bába moje — cítím dodnes v zpomínkách, jak jsou ta místa i ve skutečnosti pustá... Jako gymnasista byl bych se tam býval málem utopil, a když jsem o tom bábě vypravoval, pokyvovala vážně hlavou — ona věřila pevně v existenci všech těch příšer...

K podvečeru bába moje zpívala. Vzpomínám-li na ty chvíle, vidím, že i v její ocelové duši byl sentimentální koutek a tam že se její písničky skrývaly. Zpívala-li, byla jaksi ztracena světu: dívala se do země a vkládala do těch melodií tolik citů, že jsem se vždy z nich rozesmutnil. Její popěvek:

Včera mi sluníčko svítilo
a dnes mě zebou ruce,
jestli je má milá
panenka upřímná,
koupí mi rukavice —

působil na mne přímo tragickým dojmem. A vím, že jsem si jej často rozebíral, pátral v něm a konstatoval si, že to vlastně tak smutné není — ale jakmile jej bába zpívala, rozesmutnil jsem se zase.

• Ke každému napomenutí, jež mi dávala, řekla nějaké případné jadrné přísloví nebo citát z bible. Zbožnou ženou byla. Boha Otce, Ježíše Krista, Pannu Marii, svaté a světlice, nebe, peklo, očistec — všecko znala, ve vše věřila pevně a nezvratně. To byly představy, kde její cit a fantasie mohly spočinouti a se opřítí. Legendární stránka náboženství byla jí nejdražší. Sotva jsem se naučil čísti, musil jsem jí slabikovat „Životy svatých“, tlustou a fádňí knihu, vydanou, tuším, Dědictvím Svatojanským. Do kostela chodila ráda, ne však na mše, ale na kázání. Z poutnických míst cenila si nade všechny Starou Boleslav — dokud jsme se nedostali do Brandýsa. Z Kolína a Nymburka vypravovala se tam s procesím rok co rok; z Brandýsa, kde měla jenom přes most, nešla tam nikdy. Snad jí právě ty cesty a zpívání a rozhovory při nich lákaly. Rozhodně neuznávala však zpověď. Ta prý není od Krista Pána, ta prý je od kněží . . .

Tak prošla životem ta, bez níž si nedovedu své dětství představit. Prošla životem jako „něčím provisorním“, s pevnou vírou v žití posmrtné. Dnes kosti její leží v zemi, ona žije ještě v mojí duši, atomy ducha jejího jistě i v mých knihách. Jak bude dál? Dívávala se na hvězdy a byla přesvědčena, že všichni, kteří jí předešli životem, odtamtud se dí-

vají, s nimi že se tam shledá . . . My skeptici jsme snad blíže pravdě, ale ne štěstí . . .

•

V Nymburce mě vedli do druhé třídy obecných škol. Město samo mi dalo první historické dojmy: Bobnická brána, kde zabili pana Bočka z Kunštátu; dům, kde bydlila Eliška Přemyslovna na útěku před Jindřichem Korutanským, a červené skvrny v chrámě, stopy prý krve obyvatelstva povražděného Švédy. Hltal jsem přímo tato vypravování: při pohádkách měl jsem vždy jakousi porci skepse, tu a tam mi i řekli, že jest to pohádka a ne pravda — zde dotvrzováno, že se to skutečně stalo, že se tak stalo a že jsou zde stopy . . . Struna minulosti, která jest v mé duši dosti silnou, zde zazvučela poprvé . . .

A ve škole přistoupil k tomu Nový Zákon.

Jedno mi bylo jasné hned. Že otec Pána Ježíše není tím starým pánembohem z první třídy, ze Starého Zákona, ačkoliv to katecheta tvrdil. Ta věc že se má docela jinak. Jak? nevěděl jsem a nepátral. Kristus Pán se narodil, přišli tři králové, Herodes, vraždění dětí, útěk do Egypta. Vše jsem viděl tak, jako bych býval očitým svědkem. Potom návrat, hádání v chrámě a veliká pauza. Na to věci méně zajímavé: kázání, přijímání apoštolů, zázraky, cesty. Potom cesta do Jeruzaléma, zatknutí, soud.

Z apoštolů miloval jsem Petra. Ten mi byl nejjasnějším a nejbližším. Když tam seděl u ohně a zhríval se a přišla služka a povídá mu: Tys byl také s ním — z duše jsem cítil, jak ten překvapený Petr

se dušuje, že nebyl . . . a kohout kokrhá a Petr vyjde ven a pláče.

Ukřižování udělalo ze mne tenkrát zuřivého antisemitu. A z celé naší třídy. Natloukli jsme hned svým židovským spolužákům, jakmile po té hodině vešli do třídy. A katecheta nám při tom ukazoval obrazy: Kristus všude vážný a krásný, se světlým kruhem kolem sčesaných vlasů, a židé okolo zlí, oškliví, rozcuchaní. A my byli hrdí, že můžeme mstít smrt Pána Ježíše na židech. Pána Ježíše jsem měl rád fantastickou láskou. Myslíval jsem, že bych jej byl zachránil, kdybych byl býval jeho současníkem. Hovořival jsem s ním, když jsem byl sám ve světnici, zdávalo se mi o něm v noci. Zarmoutil mne jediné svým nanebevstoupením. A vůbec svým chováním po z mrtvých vstání: byl najednou změněn, chodil bůhví kde a věděl přec, že Petr a ti druzí sedí shromáždění, mluví o něm, čekají na něho. A pak vstoupí na nebesa! A nechá zde Petra a ty druhé, a přece ho měli tak rádi! To se mi nelíbilo. A docela ne už ten Duch Svatý. Měl zůstat na zemi Kristus Pán, myslil jsem si, a Duch Svatý tam v nebi.

A příběhové apoštolů už mne také nezajímali: nerozuměl jsem těm cestám, svatý Jan Evangelista byl mi tuze protivný, svatý Pavel se mi zdál být jakýmsi vetřelcem, a jen Petr, Petr až do smrti zůstal mým miláčkem. A teprve když jsem kdesi v kostele viděl na oltářním obraze Petra s Pavlem, tomu Petrovi k vůli přestal jsem se hněvati na Pavla.

A katecheta chtěl, abychom o tomto Pánu Ježíši věřili, co on říká. Když jsem konečně pod sugescí jeho autority (vždyť učitel a katecheta jsou dětěti tvory nadobyčejnými, nemýlícími se a neomylnými!), začal tak věřiti, měl jsem vlastně Kristy Pány dva: jednoho, jak si přál katecheta — boha, druhého, jak jsem jej měl v duši a citu — svého Pána Ježíše. Tamten byl nepřístupný, nesrozumitelný nechápatelný, ten zde jasný, dobrý, blízký a docela můj. Před několika tisíci lety ve staré Helladě byl bych jistě chápal své bohy všechny, věřil v ně s plným přesvědčením a byl jedním z nejzbožnějších dětí řeckých.

IV.

Mého nebožtíka otce připomínal mi vždycky car Alexandr III. tvář, postavou a tělesnou silou.

Můj otec narodil se r. 1835 v Přestavlkách u Chrudimě. O jeho rodině vím tuze málo. Jeho dědeček byl prý velikým pánem v Castell Abbato v království neapolském (nezištně dávám tu aviso všem svým přátelíčkům: mohou mi nyní odepřít smysl pro naše dějiny, český cit, české vlastenectví a p.), ze své otčiny musil utéci a bůh ví jak, dostal se až do Čech. Jeho syn byl mlynářem v Přestavlkách, kde prosoudil své jmění i svůj mlýn a ze vzteku nad tím zemřel. Tehdy byl můj otec dvanácti let starý. S ním a jeho sestrou odstěhovala se matka do Chrudimě. Matka jeho, malá, suchá paní, zemřela tu za krátký čas. Otec se vy-

učil řemeslu mlynářskému. V Kolíně se oženil. Byl tehdy stárkem v Karabáčkově mlýně pod zámkem. Sestra jeho, moje teta, báječná černá krasavice, žila v divokém manželství s kavárníkem Fleissnerem, ošklivým stočeným židem, jež prý vášnivě měla ráda . . . Záhadná pohádka srdce . . . Pamatuji se toliko na její pohřeb, černou truhlu, svíce, muzikanty a plačícího Fleissnera, který jí líbal v rakvi nohy. Byl jsem tři léta stár. Na to byl nějaký proces o její pozůstalost. Advokát dr. Havelec hájil Fleissnera, došlo prý k přísaze, otec prohrál, ale tu útěchu měl až do smrti, že právo a pravda byly na jeho straně, neboť Fleissner „za rok a den na to“ zemřel. Trest prý to za křivou přisahu. Všecko prý se mstí a vyrovná již na tomto světě . . .

Oženiv se, stal se majitelem domu č. 35 na Pražském předměstí. Ale jakási tékavost jeho povahy nedopřála mu klidu. Prodali dům a zařídili si moučný obchod. Otec při tom stárkoval dále, matka byla v krámě. Důvěřivost v lidi a špatné počtářství udělaly obchodu konec. Otec pak nepohodl se se svým chlebedárcem a dodavatelem mouky, mlynářem Karabáčkem, a přijal místo stárka v Nymburce, ve mlýně Radimského. Tam jsme byli tři roky. Matce se stýskalo po Kolíně, Nymburk se jí nelíbil, otec se rád podvolil a stěhovali jsme se do Kolína zpět. Karabáček zatím zemřel. A po šesti měsících stěhovali jsme se zase z Kolína: otec najal si od knížete Thurn-Taxisa parní mlýn ve Mcelích u Loučeně. Rok to trvalo — a to byl, myslím, rok štěstí a

blahobytu v jeho neklídném a zmítaném životě. Pamatuji se, že tu bylo množství peněz, cenných papírů a stále veselé tváře. Sametové šaty jsme měly my děti a hračky z Rožďalovic nám přivezli. A najednou přišel pád. Krach na vídeňské burse zasáhl až v tu dalekou tichou vesničku — otec neměl najednou ničeho. A tak jsme se stěhovali, po vůli matčině, zase do Kolína. Za několik neděl dostal otec místo stárka v Čelakovicích. Odejel tam, byt nám našel v Brandýse, i stěhovali jsme se do Brandýsa. Odyssea rodiny byla tím ukončena, ne však Odyssea otcova. Byl vždy hrdým jak španělský grand, a tu mu dali v Čelakovicích jednou při obědě děravou polévkovou lžící, otec se domníval, že mlynářka (neharmonovali spolu již dříve) udělala tak zúmymně: řekl jí několik ostrých slov a dal na hodinu vypověď. Přišel domů, do Brandýsa, a nastala bída. A tu se sebral můj hrdý španělský grand, šel do mlýna Šubrtova v Brandýse a přihlásil se tam — za polního dělníka. Okopávala se řípa, okopával řípu. A za týden na to šla i matka, a mě, desetiletého, vzali na zkoušku. Obstál jsem. A tak jsme pracovali celé jaro na řípě; pamatuji se na svou denní mzdu: třicet pět krejcarů. Otec měl sedmdesát, matka šedesát. Tehdy ztvrdly moje dětské ruce, ale nebyli jsme nešťastní. Žili jsme životem zvířat animalně a spokojeně. Aspoň já tak vzpomínám. Otec měl jistě své trudné chvílky i matka, snad to bylo tenkrát, když bývali trpce humoristickými. Okopávali

jsme tedy řepu, protrhávali ji, znovu potom okopávali, i brambory jsme obdělávali na polích u Brandýsa, Záp, a Dolních Počernic; v létě, v čas žní jsme vázali snopy, hlídali v nocích, nakládali a odváželi. Zažil jsem obžinky, nabyl znalosti půdy a polního hospodářství vůbec, vyznal jsem se v počasí, rostlinách a různých opeřencích. Podzim udělal konec. Matka šla mlátit do stodoly, otec, že nedovedl zacházet s cepem, šel do Lobkovic, kde v mlýně samomlečil. Za nějaký čas nahodilo se mu místo v Brandýse, ve mlýně p. Tůmy. Tím se dostala rodina do svých kolejí. Matka se vrátila do kuchyně a mě dali do školy.

Mlýnský prach byl vrahem dýchacích orgánů otcových. Pokašlával už dávno, půl roku práce polní jej zase osvěžilo, v mlýně se rozkašlal na novo. A mlýnský prach zhubil konečně toho obra. 16. července 1881 zemřel můj otec na součotiny, v stáří 46 roků. V tom roce, kdy car Alexandr III. nastoupil na trůn, ten car, kterého jsem miloval vášnivou láskou, protože mi tvář, postavou a tělesnou silou připomínal otce mého.

*

Seznámil jsem se se svým otcem vlastně hezky pozdě. Dávali mě spát, než otec přišel k večeři, a vstával jsem ráno, když už byl pryč. Ani neděle nebyla jeho klidným dnem: povinný nedělní klid byl zaveden až za řadu let po jeho smrti. Někdy jen na okamžik jsem jej zahlédl, to bylo, když jsem přišel do mlýna za ním. A mám jej tak v paměti:

v tváři celý bílý, mouku ve vlasech, na vousecch, na obočích a řasách, otáčel plnými násypkami po mlýnici, zdvihá je a sype do košů; zdvihá pytle mouky, posadí si je na šíj, nese ven a nakládá na vůz. Chasu, sobě podřízenou, předchází vždy příkladem. Obraz síly a práce. A v očích vždy laskavý pohled pro mne. — Ve Mcelcích a potom v Brandýse, zvláště když jsme se oba stali polními dělníky, začal jsem jej poznávat a chápat. Názor jeho na svět, lidi a vlastní osud byl až přehnaně optimistický. Tolikrát sklamán lidmi, věřil přece zas na novo každému a v každého. Štěstí a neštěstí házely se jím jako míčem, on však byl přesvědčen, že štěstí si jej konečně podrží, že matka bude mít zase svůj dům, on sám zase svůj mlýn. Kus dítěte bylo v tom obřím těle...

Po svém vyučení mlynářství prošel jako krajánek značnou část Čech. A kdo ví, zažil, nezažil všechno, co vypravoval, ale vypravoval mnoho a náramně rád o svém vandru. A vždy bylo v těch povídkách něco podivného a nálady nezapomenutelné Hle: kráčí za tiché noci podle Lužnice. (I z těch jmen mám zvláštní náladu do dnes; „Lužnice“ — řeka s nízkými břehy, zelenou vodou, a lije se krajinou plochou, v níž daleko široko není mlýnů a dědin.) Měsíc svítí jak rybí oko. Jde a jde. Najednou vidí něco na ploše vodní. Zrovna prostředkem řeky pluje nadmutá červeně a bíle pruhovaná peřina. Dívá se — tu si s hrůzou uvědomí, že jde po vodě a peřina že pluje proti němu, tedy proti

proudu . . . ach, dnes vidím, jak vyvanula ta příšerná vůně a hrůza z toho obrazu! Ale otec ji cítil, když ji vypravoval a já ji tenkrát cítil též a cítím tak i dnes. Právě orgie takových povídek slavily se ve mlýně ve Mcelfch. Přicházeli krajánci, večereli s námi u stolu (otec měl smysl pro cech, a každý krajánek byl hostem tak dlouho, pokud se mu zlíbilo. A žádný nezneužil otcova pohostinství; zůstali den, dva a již ta nestálá, tékavá povaha krajánkovská hnala je dál), po večeri povídali.

Žádný román na světě, žádný kus na divadle tak mě později nechytí, jak ty večerní povídky . . . Představy se vybavovaly, otec vypravoval, mluvilo se o mlýnech, panech otcích — a já seděl s vypoulenýma očima ztracen sobě i životu. Časem přicházel „Herkules“, obrovský to krajánek v červené košili a sokolské čapce, s velikou těžkou holfí, jenž kouřil z dýmky, do níž cpal tabák po librách — však to bylo vše, čím imponoval. Vypravovat neměl a sklamáni z toho bylo pro mne dvojnásobné: co by byl ten mohl povídat za příhody, když nosil takovou hůl a kouřil z takové dýmky! (Však se později objevilo, že Herkules byl vlastně cizopásníkem krajánectví, že řemeslu ani vyučen nebyl!) — Otec při vypravování neměl objektivní formu povídek bábiných, v jeho příbězích bylo plno odboček, popisů, reflexí — slovem: bába byla klasikem, otec romantikem mojí dětské duši.

A romantikou kojil také moji dějepisnou žízeň. Jeho zamilovaným čtením byl Herloš, nejmilejší

knihou „Poslední Táborita“. A tak se stal i Herloš nepřímým pramenem všeho, co jsem na poprvé zvěděl o Husovi, Žižkovi, husitských válkách a Jířím z Poděbrad. — Tak suggeroval mi svůj obdiv pro Napoleona. Takový obdiv, že jsem se na svou bábu díval jako na vyššího tvora, když mi řekla, že Napoleona viděla u Lipska . . . — Jeho láskou miloval jsem Garibaldiho; jeho smutek byl smutkem mým. když mi vypravoval o mexickém císaři Maximilianovi . . . Pamatuji se z několika momentů, jak živě sympatisoval za francouzsko-německé války s Francií; v r. 1876 se Srbskem a Černou Horou: v r. 1878 byl jeho polobohem Skobelev . . . Poctivý romantismus prostých lidí . . . A trvalo to léta, než jsem se z některých suggestcí jeho emancipoval . . . moje báseň „Napoleon“ na př. v knize „1893—1896“ jest jednou z těch emancipací, přímou polemikou proti němu a pokusem přesvědčiti i jej o jiném názoru . . . A tehdy tlely kosti jeho už patnáct let v zemi . . .

Havlíčka miloval tou neuvědomělou instinktivní láskou, jak jej asi měla ráda většina těch prostých jeho součastníků. Pro jeho utrpení, pronásledování, tragickou smrt, jež mu byly údělem v službách národa. Cítili inferioritu svého postavení, v němž se trpí a mlčí, Havlíček řekl „těm pánům“ pravdu. „Bojoval pro národ“.

Rád čítal „Humory“. — A tak chvěla se jména a karikatury Schmerlinga, Beusta, Auersperga, Kollera, Schmeykala, Chwapila a j. v divém chaosu a

v podivných vztazích nad mojí dětstvím. Kdyby se byl tak dožil zimy roku 1894, kdy tytéž „Humory“ vláčely jméno moje a jeho blátem ve službách přý obrany Hálkovy!

Střízlivým, realním člověkem nebyl. Protože byl optimistou a měl živou fantasií. Ale věřil vždy pevně v to, co povídal a přesvědčen byl o všem, co viděl a jak viděl. A musilo tak být, jinak by byl všech těch ran a kalamit svého osudu snést nemohl. — Když mluvil někdy o mé budoucnosti, říkal: „Povídá se, že hlavou zeď neprorazíš. Pravda. Často rozbiješ hlavu, ale často prorazíš i zeď. Přijde na to, co je tvrdší. Měj tvrdou lebku, zeď povolí. Nic si nedej líbit . . .“ Můj ubohý španělský grand!

*

Probírám se těmi vzpomínkami. Kdo prošel mým dětstvím, každý tam zanechal stopu. Každé místo, kde jsem žil, všecko, co jsem viděl a slyšel, dalo jistý dojem, barvu, odstín mojí duši. A stále mi zvučí jako refrain v uchu sloka Goethova:

Sind nun die Elemente nicht
aus dem Komplex zu trennen,
was ist denn an dem ganzen Wicht
Original zu nennen?

V.

Byl jsem hochem malomluvným, v sebe uzavřeným a samotářským. Také po čilosti a rtuťovitosti dětské nebylo u mne ani stopy. U nymburského

mlýna jest široká z vody vyvstávající hráz, myslím, že se o ni opírá pravé rameno jezu; na hrázi stál mohutný starý topol, a pod topolem tím sedával jsem celé hodiny a díval se do vody a do zelených stromů protější tiché střelnice. Líní chrousti padali s topolu: díval jsem se, jak opatrně zdvihají vějířky tykadel, rozkládají je, krovky nadzvedají a odletují. Vlaštovky prošvihovaly nízce nad vodou; mravenci vlekli starou nožičku nějakého hmyzu sem tam namáhavě po zemi; červené štěnice s černými kresbami na křídélkách vyhřívaly se v houfech na kořeni topolu — nic mi neušlo, byl jsem pozorným divákem přírody.

Chvillemi přišel některý mlynářský s čeřenem a chytil ryby. Posadil jsem se k němu. Časem parma, úhoř, štika zmítaly sebou v síti, a šťastný lovec vytáhl závěrák a probíjel jim hlavy. Díval jsem se na to očima primitiva: případ mě zajímal, ale necítil jsem ničeho. Vůbec bylo v mojí fantasii více citu než v očích. Plakal jsem při písničkách i pohádkách, ale byl jsem bezcitným při brutálnostech života. Jednou utrl řemen ve mlýnici práškovi ruku u lokte. Prášek jí vypletl a nesl dolů, do šalandy. Byl jsem tam. Vkročil do dveří, zatřepal utrženou pravicí, padl a omdlel. Sběhli se k němu, křísili jej, třeli a zastavovali krev. A já si sedl klidně na zem a prohlížel s velikým zájmem tu utrženou, stydnoucí podívnou ruku . . .

Pamatuji se na některé momenty svého snění pod topolem na hrázi. U Nymburka jest les Babín.

A lupič Babinský byl tehdy jakýmsi lidovým hrdinou v Čechách. Bral prý bohatým a dával chudým, říkali do slova o něm. Byl prý rytířský, šlechetný, neohrožený a vraždil prý jen v sebeobraně. Hotový dobrodinec všech chudáků. Snil jsem o Babinském. Les Babín nesl přirozeně jenom po něm jméno, tam jsem kladl dějiště jeho činů a pak jsem byl šťasten, že jsem žil na blízku působiště takového hrdiny. A život s Babinským byl tehdy jedním z mých životních plánů, a heslo: brát bohatým a dávat chudým zdálo se mi tím nejvznešenějším na světě. —

Stýskalo se mi po Kolíně. Když mi řekli, že se země točí, našel jsem si podivnou útěchu v tom stesku. Seděl jsem na hrázi a myslil si: snad před měsícem, snad před týdnem, snad docela dnes v noci byl Kolín na tom místě, kde sedím nyní já . . . A vím, že jsem si to vysvětloval dobře, a že v tom vysvětlení byla očividná možnost a možnost ta mě blažila. —

Bába mi vypravovala o blanických rytířích. Sedí tam, spáčové, a čekají, až bude Čechům nejhůř; pak svatý Václav uhodí kopím na stůl a Zdeněk Zásmučský půjde do konírny a probudí panoše. Z té konírny teče prý zapáchající stružka a teče z vrchu ven, a bába ji prý viděla. Tehdy v Nymburce byl bych ty blanické rytíře bral dosti skepticky, ale ta stružka z koníren, kterou bába viděla, ta mě přesvědčovala. A tak byl druhý můj životní plán hotov. S Babinským žít, to bylo jaksí již ujednáno, ale také bylo ujednáno, že půjdu a zbudím ty spáče v

blanickém vrchu. A že pojedu ovšem s nimi vybojovat lepší časy a štěstí naší české země. —

A takových snů a fantasií do nekonečna. — Dětských her jsem neznal a dětských přátel neměl. Byl jsem nejraději sám, nebo ve společnosti dorostlých.

*

A do té samoty a do toho snění padla první kniha. Letorostky od B. Pešky. Můj první přítel! Malý formát, modré desky, zřetelný tisk — a byly v tom pověsti se strašidelným ovzduším (lichvář nemající v hrobě pokoje), historky ze života zvířat (zajíček vzdor výstraže své matky vyběhne z domova a jest zastřelen), epické básně ve stylu Vocelových Přemyslovců (Václav II.) a všecko to povídáno prostým veršem a hluchými rýmy. Jak, od koho jsem knížku dostal, nevím; záhy jsem ji uměl říkat zpaměti. A přec četl jsem ji znova a znova. Výjevy z ní kladl jsem si na známá místa, a dnes ještě, vidím-li jen podobná místům těm, napadnou mi hned výjevy a sloky z „Letorostků“. Trpěl jsem při tom čtení dosti. Do vypravované situace vsunul jsem vždy sebe a lítost nad sebou samým rozlila se mi po duši. Tak intenzivně četl a cítil jsem všecko.

*

Vzpomínám si na děvčátko stejného věku se mnou. Mělo kudrnaté kaštanové vlasy a hnědé oči. Bydleli s námi v domě, na jehož rohu byla zasazena kamenná hlava, prý Žižkova. Děvčátko to bylo mi milé. Vídal jsem je rád, zdálo se mi být tím nejkrásnějším na světě. Nemluvil jsem s ním nikdy.

Hrálo-li s jinými, díval jsem se na ně na všechny. Vše mě zajímalo, co mělo jakýkoli vztah k němu. A toto se jednou stalo: Děvčátko hrálo si jednou na dvorku samo. Bylo to v koutku, kam nebylo lze vidět. A mě cosi náhle hnalo k němu. Něžnost, jaké jsem před tím snad nikdy necítil, rozchvívala mou duši. A měl jsem zřetelnou touhu je vzít okolo krku a políbit. Stanul jsem těsně u něho, zdvihlo na mně své hnědé oči — a v tom momentu projel mnou úžasný vztek a jakýsi stud, i chytil jsem děvčátko za vlasy a začal je bít . . . Dalo se do nářku, já bil dále — a cítil při tom, jak je mám rád, jak ty jeho vlasy jsou mi milé — a jak ta chvílka je šťastná . . .

Od té chvíle, když jsem byl ve svém království na hrázi pod topolem, bylo ono vždy vědomě a rozhodně ve snech mojich. Rád jsem si myslel, že jsem císařem Karlem Velikým, ono císařovnou. Já vedu slavné války a vládneme nad světem a světu že se pod naší vládou tuze dobře vede . . . Ale ve skutečnosti jsem se mu již nepřiblížil nikdy. —

VI.

Za těch dob byla nymburská škola v nějakém starém klášteře. Pamatuji se na veliký šedivý dům, vysoké chodby, vyšlapané kamenné schody a z prava přilehající kostel. Nechodil jsem do té školy rád. Víím určitě ten pocit jednotvárnosti, zdoluhavosti a nudy, jejíž jsem tam míval. Byl jsem chlapcem chápavým, paměť měl jsem dobrou, ale vyučování šlo

krokem tuze pomalým. A tak, co se učitel lopotil s dětmi méně nadanými, já byl vždy duší někde jinde. Měl mě za nepozoru a dostával jsem přes ruce černou lesklou hůlkou, kterou náš učitel něčím mazával, aby byla svižnou.

A že škola mé duševní žízni nedostačovala, pil jsem doma mnohem více. Koupili mi dějepis Čech od Poklopa, dostal jsem se k nějakému všeobecnému zeměpisu a mapě světa slovanského z Matice Lidu, několik starých kalendářů bylo v mém majetku a konečně polokrvavý román „Zákeřníci ve fraku a kutně“. A z těch součástí jsem si sestrojil docela nový svět, nad nímž se jako opar vznášela vůně pohádek a povídek mé báby. Ale svět ten byl jako rtuť: pěkný a lesklý, a jako rtuť drobil se mi, rozbíhal se a měnil podobu svou každým dnem. A dětská skepse mi jej rozžírala podivným způsobem. Byl jsem pyšným a šťastným, že toho tolik mám a přece jsem hledal důvody v autoritě dorostlých a ve svém rozumu, abych ty části rozbíjel a ničil. Ba, byly chvíle, kdy mi tajný hlas říkal, že to vše není a nemůže být pravdou, že není pět dílů světa, že není tak veliké vody jako je moře, že neexistoval pan Seidl ze „Zákeřníků ve fracích a kutně“, pan Laskavec z jednoho Pečírkovy kalendáře, že nebylo českých knížat a králů, jak jsem je dovedl vyjmenovat od Sama až do Františka Josefa, že není Rakouska, že není Čech, i můj Kolín že je ten tam, a jen Nymburk že existuje . . . A to veliké Nic zíralo na mou duši vždy tak ukrutně a výsměšně a mně bývalo

teskno . . . I legendy staro- a novozákonní mi dávaly s bohem v takových chvílích a těch mi bylo líto nejvíce.

A naproti tomu měl jsem takové okamžiky: fakta Poklopova dějepisu stála živá přede mnou na půdě mapy světa slovanského. A náš národ byl centrem všeho, prvním národem na světě. Král Vratislav, Přemysl II., Jan Lucemburský, Karel IV., Václav IV., Hus, Žižka, Prokop Holý a Jiří z Poděbrad stáli tu a dosahovali hlavami až k nebi. Miloval jsem je a byl jsem hrd, že jsem Čechem. A Němce jsem nenáviděl. A viděl jsem v nich inferiorní lidi, hrabivé, za peníze ke všemu ochotné. Učitel nám ve škole vypravoval, že Přemysl Otakar II. zakládal města, že založil také Nymburk a povolal tam z Němce Němce truhláře, kováře, ševce a krejčí. A na to se mě zeptal, proč asi náš král ty Němce k nám přivedl. A k jeho úžasu odpověděl jsem, že naši předkové neměli ani chuti ani času, aby si šili sami boty a šaty, dělali stoly a kovali koně, že chodili raději do cizích zemí a pobíjeli nepřátely a proto že jim Němci musili ty věci zatím zhotovovat. — Tenkrát pan učitel Lhota setkal se s mým otcem a vypravoval mu názor můj na Přemysla II. a staré Čechy a mnil, že jsem čiperným hochem. Mně názor ten zůstal do dnes a omlouvá mi úplně našeho nejnešťastnějšího krále.

*

Jedu-li nyní severozápadní drahou od Nymburka k Lysé, dívám se vždy napjatě v pravou stranu a

s pohnutím utkvívám na světlelesklém kosočtverci vynikajícím z tmavé zeleně lesů. Jest to střecha mcelského zámku. Mcely . . .

O dobo dětství! Myslím maně
na bílý mlýn, na temné stráně,
na všechno zašlé jako sen —

celé moře stesku volá na mne z těchto řádek z „Confiteoru“. Dávno ztracený ráj mého dětství . . .

Na vrchu ční kostelík s rudou taškovou střechou, obklopen jest hřbitovem. Po úbočí chlumu až k patě rozkládá se vesnice, mlýn stojí až dole v rovině, která jako zrcadlo leží až k Ronovu a Rožďalovicům. Blízko mlýna jest náves, na ní rybník, kol něho po hrázi topoly; v rybníce plave plno peří husího a kachního, za letních večerů koupává se tam mládež. Na druhé straně vrchu jest hraběcí zámek s lesklou břidlicovou střechou. A v půlkruhu kolem vesnice les, samý les k Loučeni, Jabkenicům, plný vůně květin, pryskyřice a ptačího šveholu. Druhý půlkruh pole a luka.

Rázem se změnil celý můj život zde. Všecko bylo jiné, lepší. Rodičům se vedlo dobře, a my, děti, cítily účinky toho blahobytu. Jiný rodinný život nastal: měli jsme otce doma. Měli jsme malé hospodářství, pole, koně, krávu, kozu, slepice, husy, psy. Krajánci přicházeli, a za večerů sedalo se před mlýnem a vypravovalo se. I ve škole bylo jinak. Byla naproti mlýnu, jen přes silnici, čistý, bílý domek, opletený vínem, zahrádka byla kolem, a tam stála řada úlů. A ve škole byly jen dvě třídy, hoši s děvčaty pohro-

madě v každé a mě dali znova do třídy první. A pan učitel Svoboda byl malý, oholený, šedivý pán, jeden z oněch ještě paedagogů, kteří byli kdysi učitelskými mládenci, potom se dostali na vojnu a s praktickou znalostí života a světa a vojenskou disciplínou vraceli se do školy. Pan Svoboda byl dvacet roků u vojska bubenkem, znal Uhry, Halič, Itálii, byl vášnivým muzikantem a vedle toho medikem celé vesnice. Večer sedával před mlýnem s námi, rád poslouchal a rád vypravoval. Se svými vědomostmi ze školy nymburské jsem se stal ovšem fenomenem třídy, psával jsem předpisy na tabuli, a dával jsem pozor při čtení mezitím, co pan učitel se šel dívat na včely anebo šel hrát někam na svatbu... Z věd školních mi nepřibývalo nového pranic — a snad to bylo příčinou blaživého pocitu a přispívalo k harmonii tehdejšího života mého. Neboť zmizely i ty mučivé chvíle skepse nymburské, byl jsem vrácen svým legendám, povídkám a pohádkám — byl jsem znova úplným dítětem.

Svět a život, zdálo se, šly někudy mimo tu idyllickou krásnou vísku . . . Vím jenom, že jsme se po několik teplých večerů dívali na obrovskou kometu, a že dorostlí věštili z ní války, mor a hlad; potom zaletly tam zvěsti o hrozném rozvodnění Berounky a pan učitel sbíral po vesnici milodary na nešťastné postižené. A že za několik dní na to přinesl „Pražský Denník“, a já že to byl, jenž předčítal ve škole seznam kvitovaných příspěvků ze Mcel — a tam že tenkrát jsem spatřil poprvé vytištěné i své jméno vlastní.

VII.

V těchto báječných kulisách prožil jsem něco báječného . . . Opravdovou dětskou lásku. Později v nejtěžších chvílích života vracel jsem se k ní svými vzpomínkami, svými verši i prosou, a z těch vzpomínek vála na mě vůně konvalinek a smála se svěží zeleň mladého listoví. A z těch vzpomínek jenom cítil jsem, čím ta láska byla mému dětství, neboť, ač jsem si určitě vzpomínal na fakta a děje, na vnitřní pocity té lásky jsem se upamatovati nedovedl a nedovedu.

Seděli jsme tedy v jedné školní světnici pohromadě, chlapci a děvčata. Děvčata v předních, hoši v zadních lavicích. A jedním z nejtěžších trestů bylo posazení mezi „holky“. Sedal tam každý jako stín, a smáli se mu po celé vesnici, jakmile jsme vykročili ze školy. Hotový poznamenaný galejní trestanec.

Bylo to při počtech. Počítání nenáviděl jsem od jakživa a proto jsem vyráběl z trosek svého sešitu dvojnohé papírové koníčky, které jsem si v příhrádce lavice stavěl po dvou řady, jak jezdívali v Nymburce kavaléristi. Sousedé v pravo, v levo i ze zadu stávali se pozornými na mou činnost, a pozornost se šířila s řadou mých koníčků. Kritisovali, šeptali, smáli se. Tu jsem začal proměňovat své koňstvo v loď. Dělá se to lehce, zahne se každému hlava nazpět. —

V tom přišel pan učitel Svoboda. Koníčky shodil na zem a kázal mi sednout si do první lavice mezi Márinku a Barču.

Ve škole hlučná radost, šel jsem. Nevěděl jsem,

kde jest Mária a Barča, ale ony si hned rozsedly, a dvacatero ochotných ruk ostatních žabců ukazovalo mi na ně.

Tváře mě páliły. Styděl jsem se hrozně. Zlosyn, vyvrhel celé třídy!

Na to jsem pozoroval, že se moje sousedky dívají na mě po očku. Podíval jsem se také na ně. Barča byla protivná holka. Veliké, skoro bezbarvé oči, vlasy jak provázky, velká ústa — odvrátil jsem se v pravo. Mária se na mě usmála — a v tom jsem si ji sto-točnil s Máriinou učitelovic. Věděl jsem o její existenci sice již dříve, ale nikdy si jí pořádně nevšímł. Od toho momentu byl bych ji dovedl kreslit. Podlouhlý, hubený, bledý obličej, bledomodré oči, v prostředku rozčesané vlasy. V kostele na oltářním obraze byl dole v rohu zrovna takový andělíček.

Za chvíli se četlo. Učitel dal náhle na mě. Mária mi ukázala rychle místo opáleným prstíčkem. Četl jsem.

Když jsem usedl, záchvat vděčnosti rozlil se mou hrudí. Vyňal jsem z čítanky podlepeného husara, jichž jsem měl doma celou eskadronu, dal jej Mária a slíbil jich ještě několik. Husara vzala. —

Okny z mlýna díval jsem se do oken k učitelovům. Měli tam karafiáty, voskovky, geranie a kaktusy s velkými krvavými květy. Číhal jsem, kdy se mezi nimi objeví hlava Máriačina. Když mě spatřila, schovala se. —

Byly žně. Po žních honila mládež vesnická husy na pastvu. Žebroul jsem na matce, aby mi též při-

dělila husy, že budu pást. Dostal jsem jich jedenáct, bratr šest. Honili jsme společně na pastvu s Mářinkou.

Márinčin a bratrův husák byli nejhoršími z celé vesnice. Všichni ostatní husáci se jich báli. Chtěl jsem si několikrát zaměnit svých jedenáct husí s bratrovými šesti, ba přidával jsem mu všechny své husary a čtyrák, jen pro toho husáka — on však ne a ne! Několikrát před Mářinkou vehnal schválně svého husáka do mojí čety, kde ten lotr tak zle řádl, že se mé stádo rozlétlo do všech stran, a Mářinka se smála a já se cítil poníženým a pošlapaným. Ale pomstil jsem se. Jednoho večera chytil jsem bratrova zuřivce za křídla, donesl jej do dřevníka, kde byly moje husy, přidržel mu hlavu k zemi, moje četa poznala svého nepřítel, shrnula se na něho a šhubala jej zle, Křik husáka se rozlehl dvorem, zapadl do mlýna, bratr jej zaslechl, poznal a běžel na pomoc. Vrhł se na mě, ale já se ubránil a husáka podržel v zajetí. Běžel pro matku, matka přišla, má pomsta však byla vykonána: na krku, hlavě a hrudi vyhlížel husák jak podškubaný. Bratr víckrát s námi nešel.

Byl jsem Márinčiným rytířem. Otec mi koupil pěkný bič, skutečný bič, jaký mají kočí, a jakého neměl nikdo víc v celé vesnici. Kluci chtěli často odehnati Márinčiny husy se strniště a pásti tam svoje, a tu jsem býval strašný. Přítomnost její, můj bič a mé sametové šaty dodávaly mi neobyčejné odvahy — nebál jsem se nikoho. Práskal jsem kluky i husy jejich, a nikdo se mi nepostavil. Za to, když jsme hnávali domů, zpívali se mnou:

Za Mářinkou chodí
mlynářovic Joži,
Joži a Mářinka
ženich a nevěsta!

Do dnešního dne nepálila mě žádná invektiva tak, jak tehdy ten plod vesnických kluků . . . Však vzpomínají-li dnes, uznají, že nezůstala nepomstěna...

Vidím ty neděle, kdy jsem hleděl na Mářinku v kostele a porovnával její hlavičku s oním anděličkem na oltářním obraze. Varhany a housle hrály, zpěváci zpívali na kůru a těžké modré vlny kadidla vinuly se šikmými sloupy světla —

vidím ji při hře na pohřeb, kdy představovala mrtvolu, ležela v trávě s ručkama skříženými, na hlavě věnec z blatouchů, kopretin a pomněnek, který jsme jí uvili —

vidím ji před mlýnem, jak se rděla a styděla, když naši otcové se upozorňovali na naši náklonnost a cítím, jak se mi hanbou a studem krev hnala k hlavě, jak jsem se chytal maminčiny zástěry — ach, konvalinky voní, a flor mladé zeleně chví se na těch živých obrazech . . .

Jedenkrát k večeru jsme hnali husy z pastvy. U cesty stál lán ovsu. Mářinka se zastavila, strhla se stébľa klas a hodila mi vousinatá zrna ze zadu na kabát. A viděl jsem, že je zaražena. Ptal jsem se. Dlouho nechtěla říci. Konečně vyznala svou trýzeň. Mám prý tři nevěsty, tré zrn se mi zachytlo na kabátě . . . Vzal jsem pyšně tu malou žárlivku za ruku a vážně jí to rozmlouval.

Stěhovali jsme se ze Mcel. Podzimního jednoho rána vzbudili nás časně, ustrojili jsme se. Mlýn stál. Nábytek nakládán na žebřinový vůz. Stál jsem před mlýnem a díval se do oken k učitelovům. Bylo mi zima, ale těšil jsem se na cestování. Tu se otevřela dvířka u školy, učitelovic vyšli nám dát poslední s bchem. Márinka měla na hlavě modrý šátek. A mezi tím, co se rodičové naši loučili, podávali jsme si ruce tak, jak jsme u dorostlých vídali: stíkli, poněkud potřásli a odstoupili od sebe. Márinka se dívala pak na koně, vozku, na vůz a na cestu, kudy nám bylo jet; potom nás vysadili na vůz a jeli jsme. Učitelovic stáli u prostřed cesty, dívali se za námi a kývali rukama . . .

Zapomněl jsem potom v jiném kraji a jiné škole — a podivno, po letech, když už život neměl snad ani rozkoší a bolestí, jichž bych byl nezakusil, ožila tato láska dítěte v duši mojí svěží silou, vyhoupl se mi můj ztracený ráj v celé luznosti, toužil jsem po něm tesklivě — ale nikdy neměl síly, abych ještě jednou se tam vrátil, uviděl ten kraj a dověděl se něčeho o Márince. Žilo a žije v mé paměti dobré dítě se světlými vlásky a bleděmodrýma očima — a bůh ví, co zatím Osud z něho učinil . . .

VIII.

Dítě nezapomíná — ale také nevzpomíná. Mladá duše lapá hladově nové a nové dojmy, paměť je hází bez ladu a skladu kamsi ke dnu, nereviduje, nekontroluje — nemá času. Čerstvé a neznámé formy ži-

vota a světa zjevují se jí, lidé, krajiny, knihy, příroda, historie, začátky věd — u všeho nutno zastavit se, snaha všechno to nějak pochopit a přivlastnit si, vždy co nejrychleji a hned zase žít dál a dále. Novarum rerum cupiditas jest hnacím kolečkem dětského života.

Stěhovali jsme se z Kolína do Brandýsa. Slunný jasný den, my seděli nahoře na nábytku, složeném na velikém vozu. Rozkoš cestování plnila mou duši. Vůz se pomalu houpal po šedé silnici, telegrafní dráty zvučely, na pravo jevily se mi známé obrazy zelené labské roviny, v ní Poděbrady, Nymburk, za ním v modru střecha mcelského zámku. Víím, že jsem nevpomněl, — tak jsem pil přítomnost. Stromy podle cesty nesly se pomalu na zad, telegrafní tyče s bílými koflíčky plynuly mezi nimi, projížděli jsme vesnice a města stáli časem u hospody a zase jeli a jeli, a nádherný ten den už uhasínal, když mi ukázali na lesy před námi a na dvě červené věže z nich vystupující — Stará Boleslav! Od té chvíle přivázal jsem svůj pohled na ni; za chvíli zjevila se vedle červených jedna černá — chrám sv. Václava, na levo ještě jedna, — věž brandýsského kostela, konečně podivná stará věž brandýsského zámku, předchůdce nynějšího pestrobarevného jehlanu. A všecko v lesích, černomodrých lesích. Široké Labe, moje Labe, plynulo rovinou, červené zapadajícím sluncem. Do Brandýsa jsme dojeili pozdě v noci.

*

Jakási jednotvárnost visela tu z počátku nad mým žitím. Do školy mne nedali. V neděli odpoledne vypravila se matka k otci do Čelakovic na návštěvu a brala střídavě mne nebo bratra sebou; vybíhali jsme s bratrem do Hluchova, háje ležícího mezi Brandýsem a Boleslaví, dělali si tam zahrádky a chytali brouky; potom naproti našemu bytu bydlil starý přístipkář, jenž měl stále otevřené dvéře; chodíval jsem k němu a díval se na jeho řemeslo, ale nebyl s ním nijak spokojen — staroch pranic nepovídal — a já cenil lidí jen podle povídek a pohádek. Několik slečen bydlelo v domě, všechny červenovlasé, hrávaly se mnou na honěnou po zahradě, ne k velké mojí radosti. Cítil jsem jaksi, že jsem kavalírem jejich jenom z nouze . . . Šedivé, jednotvárné živobyť!

Utekl jsem jednoho odpoledne z domova k otci do Čelakovic a byl tam tři dny. Matka byla zoufalá, hledali mě všude, vyptávali se, a když jsem se vrátil, líbaly mě červenovlasé slečny a hleděly na mne jako na hrdinu, což mě s nimi jaksi smířilo. Od toho útěku dostalo se mi větší volnosti, směl jsem do Boleslavě, směl jsem do polí, lesů a hlavní věc: koupili mi čítanku pro třetí třídu.

Nevím, která dobrá duše složila onu čítanku pro třetí třídu, ale žehnám jí. Dlouho byla mým přítelem a pramenem vědomostí a osvojil jsem si jej do poslední krůpěje. Duch černožlutého vlastenectví vznášel se nad ní, skála Petrova byla jí nejvyšší věcí na světě — ale ani to ani ono nepřešlo mi do krve. Byl jsem proti oběmu očkovan z dřívějších dob.

Do Staré Boleslavě jsem letěl jako pták. Rozčilen, rozechvěn letěl jsem do kostela sv. Václava. Tucha minulosti zvučela celou mojí duší. Proběhl jsem kostel a našel ono místo. Několik žlutavých soch zpodobňuje děj. Sv. Václav drží se kruhu klesaje, Boleslav doráží na něho mečem, pochopové zuřivých tváří drží pochodně . . . Slzy mi tekly z očí, líbal jsem zem, kam On asi kladl svou nohu . . . Pak jsem viděl podzemní kostel Kosmy a Damiana a Jeho hrobku uprostřed . . . Na to vyrazil jsem ven a letěl k Panně Marii. Stará brána mě upoutala. Na ní jest namalovánu nápis:

Jsem právě Boleslav:
mě bolem oslavil,
když věnec tu dovil
své slávy Věnceslav.

Říkal jsem si tu sloku, rozebíral a byl jí na novo dojat. A zatím doběhl jsem ke kostelu Panny Marie.

Panenka Maria Staroboleslavská! Ve vzdušném, světlém, vysokém chrámě, plném zlata a barev, visí tam na hlavním oltáři tmavý kovový obraz Madonny s děťátkem. A bába mi povídala o něm tuhle legendu: Když byla sv. Ludmila pokřtěna, sebrala všecky drobné bůžky ve své komnatě a poručila je roztaviti. Tekutý žhoucí kov kázala vlítí do vody a hle — kov se slil v obraz Boží rodičky. Sv. Ludmila nosila od těch dob zázračný obraz na krku. Když ji po letech na Tetíně mordovali, měla ještě tolik času, že dala obraz blahoslavenému Podivenovi, sluhovi svému, se vzkazem, aby jej donesl vnuku, knížeti Václavovi. A tak

nosil sv. Václav Pannu Marii na prsou a blahoslaveného Podivena podržel ve svém komonstvu. A když byl sv. Václav mordován ve Staré Boleslavi, strhl v poslední chvíli Panenku Marii s krku, křikl na Podivena, aby chránil sebe a obraz a klesl. Podiven utíkal a utíkal, a vrahové běželi za ním. Tenkrát byla pole, samá pole okolo Boleslavě, a pole bylo i tam, kde stojí nyní kostel Boží rodičky. A na to místo doběhl blahoslavený Podiven, nemohl dále a klesl. A v poslední chvíli zahrabal obraz do země, aby se nedostal do ruky pohanu a vrahu Boleslavovi.

Lupiči ho potom dostihli a zabili. Léta a léta ležel obraz v zemi, až zčernal. A zatím Boleslav vražedník už byl mrtev a pohanství vyhaslo v Čechách. Tu jednoho dne vyjel sedlák za město orat pole. Orá — pluh zarazí o něco v zemi. Kámen — myslí si sedlák a shýbne se. Panenka Maria! Sedlák ji zdvihl, jel okamžitě domů a zavřel obraz do truhly. Druhého dne ráno jde se podívat — obraz pryč . . . Ležela mu ta ztráta v hlavě a nemohl si ji vysvětlit. Na to jel na pole, aby dooral. Pluh zase zarazí — obraz tu. A vše se opakovalo jako předešle: truhla, zmizení, nové orání, nový nález obrazu. Sedláku se rozbřesklo: Panenka Maria tu chce mít kapličku. A že těch pár grošů měl, postavil kapličku. A Panenka Maria začala kurýrovat slepé a chromé a neduživce vůbec, a sláva její roznesla se po Čechách. Svatý Jan Nepomucký vodil k ní procesí z Prahy, a když tam byl naposledy, cítili to Staroboleslaváci jaksi instinktem a tehdy zpívali poprvé:

Kam jdeš, Jene, kam pospícháš,
že se s námi žehnáš?
Ku Praze tak smutně kráčíš,
snad nás tu opustit mñíš?
Neopouštěj, svatý Jene,
o to tě žádáme!

„A kdybys přišel do Staré Boleslavě, viděl bys, že je to tam v ambitech všecko namalováno,“ dodávala bába. —

Všecko jsem našel v ambitech namalováno. Všecky zázraky a celé další děje, kterých snad ani bába moje neznala. Císař Ferdinand III., zvláštní ctitel Panenky Marie Staroboleslavské, je tam zvěčněn. Jde s procesím z Prahy a otevírá ústa k zbožné písni mariánské. Je tam útěk Panenky Marie před Švédy do Vídně a mnoho a mnoho jiných věcí . . .

Tenkrát se mi stala Stará Boleslav prvním městem na světě. A začal jsem žítí v legendách.

IX.

Sbíral jsem staroboleslavské legendy. Na dospělých vyzvídal jsem, co věděli, kostelníkům a babkám, žebrajícím u dveří chrámových nosil jsem šestáky a čtyráky, aby mi povídali, co jim bylo známo. Povídali mi ovšem leccos, ale já byl spokojen vším. Okolo Staré Boleslavě vykryštoval se mi z těch legend nový svět: svatí a blahoslavení se v něm pohybovali, všichni různí, zářící a krásní, prosté výjevy z jich života střídaly se s báječnými skutky, divy a zázraky, bylo v nich utrpení a odměna, hříchy a tresty, prosa

života a apotheosa v nebi — a všechno to mluvilo, volalo a dýchalo na mě z chrámů, soch, obrazů, země, zdi — já splýval s tím a rozplýval se v tom... Byl jsem tehdy zbožným hochem v tom smyslu, jak byla zbožnou moje bába, jak je zbožnou většina našeho prostého lidu: věřil jsem v legendy a mythy tak, že to bylo hotové obcování se svatými, modlil-li jsem se, bylo to ne pozdvižení mysli k bohu, ale pozdvižení sebe v jejich sféru a měl-li jsem dobrá předsevzetí pro život, byla to touha kopírovati hrdiny mých legend...

Zničte našemu lidu jeho náboženské legendy a mythy — zničíte duši jeho náboženství vůbec...

*

A zase nastala pauza v mém duševním vývoji: stal jsem se polním dělníkem. Zase se zavřely vlny nad minulostí a zase nebylo upomínek: nový život absorboval všechno, tělo i duši. Po východu slunce vyšli jsme na pole, pracoval jsem na svém řádku řípy mezi otcem a matkou a zůstával-li jsem chvílemi pozadu, pomohl jeden z nich. Řádek šel za řádkem, až se slunce sklonilo za modré lesy v obzoru; v polední pause pila se chladná káva, kterou jsme měli na mezi schovánu ve džbáně a přikusoval se černý chléb, potom bylo nám dopřáno natáhnout se na chvíli na znak na mez a dívat se do nebe; večer šlo se spat s ptáčaty a v usínání poslouchals žabí sbor z blízkého rybníka. Strhl-li se liják, běželi jsme do nejbližší vsi, stáli v průjezdech domů a v stodolách a čekali. Díval jsem se na let kapek, stružky na cestách a duhu, po dešti

začalo se znovu. Pole se střídalo za polem, krajina za krajinou, já pracoval a nemyslíl a necítil. V sobotní večery na cestě domů trhávali jsme lebedu, matka ji v neděli připravila jako špenát. Tehdy jsme bydlili u Labe. A večer co večer vrhal jsem se do chladné vody a plaval na druhý břeh. To byla otcova metoda: sotva odpluly ledy a zasvitlo slunce, říkával, abych šel do vody. Sám, výtečný plavec, šel též. A já se koupal k úžasu všech moudrých a opatrných lidí — a snad to a ta polní práce zachránilo mi, dítěti slabému a nezuživému kdysi, život.

*

Když přišel podzim a rodinné poměry se změnily, šel jsem zase do školy. Do třetí třídy mě dali, a všecko, co jsem věděl dříve, oživilo a přišlo k platnosti. Čítanku jsem znal z paměti, tvrdá mozolnatá ruka uvykla si zase psátí, počty jsem chápal též — a tak jsem byl výtečným školákem pana učitele Hály. Jen náboženství bylo jiné a hrozné. Čekal jsem na biblickou dějepravu — zatím přišel katechismus. Články víry, hříchy hlavní, hříchy proti Duchu svatému, cnosti, sedmero blahoslavenství, devatero cizích hříchů — bože, jaký to byl jiný, daleký, cizí svět tomu, jež jsem znal, miloval a v nějž jsem věřil! Slova mi zvučela v uši, jimž jsem nerozuměl, papouškoval jsem věci, které mi byly odporny, nechutny a nestravitelné — to nebylo pro mě náboženství, to byla šedivá, protivná nuda a trápení. S hořkým steskem vzpomínal jsem na Nový Zákon: z mého pána Ježíše byl udělán najednou takový nějaký přísný patron.

který každé slovo říkal s nějakým úmyslem, na nějž teprve po letech církev přišla a ježž nám nyní předkládá; mého dobrého jednoduchého Petra udělali prvním papežem; Pannu Marii obtočili a zahalili tak, že jsem ji poznati nemohl; a sv. Duch najednou hrál velikou roli ve všem, ten sv. Duch, o němž jsem vlastně neměl nikdy žádné představy, leda jen toho holuba, jenž se všudy plete, poletuje a mate lidi a mátl mě a byl mi nepříjemným... Proti němu jsem se vzpíral nejvíce: když nám katecheta vykládal o mysteriu sv. Trojice a vypravoval o sv. Augustinu, jenž si též lámal hlavu jádrem té hádanky, jak chodil po břehu mořském a viděl pachole-andělíčka přelévajícího moře do důlku v písku a na otázku světce odpověděl: „Spíše přejezu to moře v ten důlek, než ty rozluštíš tajemství nejsvětější Trojice“ — byl mi ten hloubající světec tak blízký jako vlastní bratr: tedy už přede mnou byl jeden, jenž tomu nerozuměl a ten jeden byl potom i za svatého prohlášen! Tak jsem se zmítal. moje legendy mi nebrali, ale přidávali mi něco k nim, čemu se má duše vzpírala, co k nim nepatřilo a s nimi nesouviselo. Žil jsem přece podle svého náboženství — tady mi nadělali paragrafů, jak se má podle náboženství žítí...

Tam nás také vypravili poprvé k zpovědi. Strašná věc. Dlouho a dlouho cvičili s námi všechny formality, tak dlouho, že se mi zdálo, že v těch formalitách vlastně leží všecko. A tak se stalo toto: řekli nám, že si můžeme své hříchy napsat na papírek a v zpovědnici je přečísti. Jeden čiperný hoch pomohl —

měť nějakého známého v třídě čtvrté, jenž měl sepsanou hezkou řadu hříchů, vypůjčil si papírek, dal nám, my si hříchy opsali, naučili se důkladně všechny formality, a to byla prvá zpověď! Hlavní věc, jak se mi zdálo, jsem tenkrát zachoval: před přijímáním jsem skutečně nesnídal!

A po zpovědi cítil jsem se čistým a vznešeným a přemýšlel jsem hned, co mám provést jako prvý hřích na nové konto — to byl facit prvé zpovědi.

X.

Ach ty pohádky a povídky, bába, mythologie náboženství, škola, učitel, prvá kniha — — ano, ano: ale čím je takové mladé duši prvý přítel, prvé skutečné přátelství? Tam je ta duše vždy malá, přijímající, vždy prosící, za vše vděčná — zde, v přátelství cítí se rovnocennou, přijímá i dává, poprvé bez ostychu rozvinuje svou individualitu, vztyčuje se a roste... A kdo ví? Možno, že takový přátelský svazek dá v mnohém ohledu duši víc než ty všechny druhé vlivy dohromady...

Jindřichu Pešku, ty prvý příteli mladosti mojí, kde jsi nyní? Přijdou-li ti do ruky tyhle řádky? A přijdou-li, vzpomeneš jako vzpomínám já?

Pamatuješ-li se na sebe, když jsme se poznali? Takový maličký byl jsi, světlovlasý, s modrýma očima a plno pih měl jsi na tvářích a nose. A vzpomínáš? Šli jsme ze školy, tu dva pověstní rváči z vyšší třídy vrhli se v Kostelní ulici na tebe... A já, samotář a trappista, stál tam a díval se. Jak jsi se bránil,

Jindřichu! Škrabal, kousal, kopal, bil hlavou, rukama, nohama a všecko bez výkřiku, ryku a vytí! A já najednou stiskl pevně kulaté pouzdro v ruce k útoku a skočil ti na pomoc. A za chvíli bylo bojiště naše... Víš, co jsi tenkrát proslovil, když jsi sbíral klobouk a čítanku a srovnával jsi si vlasy? „Já jim ještě namelu!“ A to mi tak imponovalo. A namlel jsi jim. Bez mé pomoci, sám; já o tom slyšel potom vypravovat. Od té chvíle začalo naše přátelství. Chodívali jsme zprvu spolu ze školy, potom i ráno, že já bydlil dál, čekával jsi na mne i přicházel mi naproti před školou; za čas jsme byli pohromadě vždy a všude...

Tak bylo v třídě třetí, kde jsme se sešli. Byl jsem dobrým školákem tam, ty jsi měl holé neštěstí. Víš, jak ti násobilka nešla, s náboženstvím jaké jsi měl potíže a písemné znaky tvoje jak vystavoval pan učitel Hála za odstrašující příklad? Naklečel jsi se, na ruce dostal mnoho a k 15. červenci ti napsali na vysvědčení plno čtverek a nechali si tě v třídě třetí a já šel do čtvrté. Ale naše přátelství už mělo pevné kořeny.

Vzpomínáš, jak jsme se vrhli na čtení knížek? Tys měl doma slušnou zásobu Nieritze, četli jsme jej a rozebírali po svém způsobu; měl jsi Ehrenbergrovu „Čermákovu rodinu“, tlustá kniha a co všecko bylo v ní! „Šerková Bára a starosvětský Jan“ — vzpomínáš, kolikrát jsme tu kapitolu přečetli? Ta byla nejkrásnější perlou z celého toho Ehrenbergra. Potom nám nosila tvoje matka knížky z půjčovny knihkupce

Krixe. Dobrého Pravdu Františka jsme přečetli, „Babičku“ Němcové, Chocholouškův „Jih“ — četli jsme hltavě a povídali a povídali si o všem. Potom se začala hýbat i vlastní fantasie: víš, kterak jsi jednou vyčachroval někde krásnou povídku, která nesla titul „Cikánský Fricek“? A četl jsi napřed a najednou přiběhl pln šlechetného rozhorlení, neboť jsi poznal, že tam schází konec? Víš, jak jsme byli mrzutí a nešťastní proto? A vzpomínáš, jak jsem já odnesl Fricika domů, vytrhl bílé listy z nějakého sešitu a napsal konec Fricika? Já vím, že jenom tobě k vůli a pro tebe, Jindro, jsem tenkrát psal. Má prvá literární práce. A tys byl spokojen, a já hrd a šťasten. A po letech, věříš-li, přišel mi „Cikánský Fricek“ do ruky znovu, tentokrát exemplář úplný, a já četl ten konec a v jádru to bylo totéž, jak já jej tehdy zhotovil. Ale nebylo to „projevení talentu“, jak by se snad vyjádřil blahosklonný životopisec mojí mladosti — byla to okolnost, že jsme měli Nieritze v sobě a že u Nieritze všecko dopadá dobře, dobro bývá odměněno, zlo potrestáno, smyslu pro spravedlnost se vyhoví — a tak já šťastně skonstroval konec Fricika...

Jindro, kde jsme jen nabrali toho času, jež jsme spotřebovali? Pamatuješ na ty výpravy do lesů, kde jsme věděli o každém hnízdě, po zpěvu poznali každého ptáka a měli svá zamilovaná místa a stromy? Vzpomínáš, jak jsme sami dva vyzvali staroboleslavské kluky přes Labe potupnou písničkou na boj a když, baby, neměli kuráže, vrhli jsme se do vody, brodili se na druhý břeh, na mělčinách stanuli a me-

tali do nich kamením. Rozbili nám oběma hlavy, ale my dorazili na jejich břeh, zahnali je a hnali je, naháči naháče, po lukách k jejich domovu. A víš, jakou genealogii jsme si našli tenkrát pro sebe v českých dějinách? Krále Vladislava před Milánem... Vzpomínáš na ta nedělní odpoledne? Nesouce hlavy vzhůru, kráčeli jsme do parku brandýsského zámku, zašli tam do divokých částí a čekali, až přijde Luisa, malá krasavice, dcera vrátného zámku... A já psal zamilované věty na rub dřevěných tabulek, které jsme urvali starému panu Rouskovi s jeho růží, na líci byla různá jména těch královen květin a tys nosil ty vzkazy Luise... A Luisa, po našem příkladě, brala také tabulky a odpisovala... Můj postilione, víš, jak já tě těšil, když tys nařikal na neštěstí v lásce? Neboť já byl „milován“. Víš, jak jsme potom brávali Luisu do Labe, prováděli před ní tanec del-fínů, učili ji plavat, potápět a vedli jsme válku zas, Luisa to byla, dobrý naháček, která střežla naše šaty nebo nosila za námi kamení?... Pamatuješ na naše pochody na Cecemín, do Kostelce, do Lobkovic, Čelakovic? Prochodili jsme celý kraj kolem, vyznali se všude a znali všecko. Cikáni se utábořili za Starou Boleslaví, spřátelili jsme se s nimi, sedávali u nich celé dny a když šli pryč, doprovázeli jsme je přes celý les až k Novým Benátkám... Znali jsme cestáře a chodili s nimi, točili jsme kolovrátkářům flašinet a přátelili jsme se s žebráky. Věděli jsme, kdy poplujou vory po Labi, chodili jsme jim až k Jizeře vstříc, plavali k nim se šaty uvázanými na hlavě, vylezli na

vory a jeli do Brandýsa. Tehdy stál ještě starý dřevěný most, blízko pod jezem a nebezpečný jak vorům, tak plavcům. Víš, jaká to byla šílená rozkoš, když vory projely vraty jezu a začaly se tříštit o dřevěné kozy? Jak opice jsme skákali na kozu, vylezli po ní a dívali se na hrozný výjev... Dva plavce, tuším, viděli jsme tam zahynout a několik se zmrzačit...

Kdy jsme jen k tomu nabrali času, řekni mi, Jindro?...

Vzpomínáš, jak jsme se začali opřádati romantikou života? Tvůj starší bratr se před léty utopil v Čelakovicích — ale tys mne přesvědčil, že je vlastně živ, že je kdesi v Americe, že prodělal mexickou válku s císařem Maximilianem a vrátí se jednou jako velký pán a nám všem že bude dobře. Mínil jsi, že snad přiveze i nějaké indiánské zbraně, pravé šípy a že snad mi několik dáš...

A já ti navzájem svěřil tajemství rodiny svojí... a jednou jsem ti řekl, navazuje na tvoje Mexiko, že nevěřím v zastřelení císaře Maximiliana... že mám silnou domněnku o jeho zachránění a že se mi zdá, že jest jím — — — můj otec. Má tytéž vousy, mluví o Mexiku, jako by tam byl býval a p. A tys mě silně posílil: podíval jsi se do prázdna a řekl svým přesvědčivým basem: možná...

Vzpomínáš na naše touhy a sny o životě neobyčejném, plném bojů a slávy? Já volil dráhu vojenskou ve svých plánech: byl jsem generálem, vodil jsem armády od vítězství k vítězství, naposled jsem zajal starého německého císaře i s Bismarckem a rozpar-

celoval celé německé císařství. A když byla v Brandýse slavná mše a plukovník s celým regimentem byl v kostele — já náhle tu. Místo mi udělali v první lavici, klonili se přede mnou, šeptali si za mnou a ukazovali si na mne, já však čekal, až přijde Luisa. A když přišla, podal jsem jí ruku, vyšli jsme ven, postavili se před kostel a já poručil plukovníkovi, aby celý regiment defeliroval. A Luisa tu stála a rděla se a tiskla mi ruku...

Ty jsi volil dráhu skromnější a méně mně se zamlouvající. Chtěl's být českým spisovatelem... A začal jsi opravdově, tuze opravdově: pamatuješ, jak jsi sbíral poštovské knížky, které starý Masopust o novém roce rozdával? A ty anekdoty tam se ti tak líbily, že jsi vyráběním podobných začal svou literární kariéru... Jindro můj, smál jsem se, když jsi přinesl tu prvou, víš, o tom hokynáři — ale nešel mi ten smích od srdce. Ta anekdota byla strašně dlouhá, a smál jsem se, jen abych tě povzbudil...

Jak dlouho jsme tak žili? Skutečně nevím. Najednou jsi byl pryč, dali tě do učení k lakýrníkovi do Karlových Varů. Psal jsi dvakrát snad, potom jsem slyšel, že jsi spadl s nějaké římsy a zlomil ruku, pak žes vyhojen, že jsi ve Vídni, že jsi se oženil, že máš rodinu...

Boží, je to naše mládí pravdou? . . .

Jak ten život letí . . .

S tebou, Jindřichu, stal jsem se docela jiným hochem. Dívokým jako mladé hříbě, podnikavým, odvážným, nebojácným, plným života... Vzpomínáš

na všecko? Pamatuješ? Já bych mohl kreslit i tvoji tvář i tvoji duši. Bylo něco bayardovského v tobě, to jsem v tobě miloval a to, myslím, od tebe jsem se naučil... Naše sny a plány se rozplynuly a trochu změnily; býti „slavným, vynikajícím“ — eh, už dávno o to nestojím, té touze mě život odnaučil a ty? Pokud dýchatí budu, nesu tě v svém srdci a své duši — stačí ti?

XI.

Vzpomínaje dnes, vidím, jak se dětství moje rozplynulo v prvním přátelství. Někým jiným stal jsem se, někým, jenž měl tuze málo společného s dřívějším dítětem. Tichý tok potůčku proměnil se v divokou bystřinu. Shon a chvat vřely nyní mým životem a touha žítí byla hnacím kolečkem mých dnů. Do té doby žil jsem ve světech vysněných: tvořil jsem je z pohádek, legend, knih a trosek, které jsem pochycoval ze svého okolí; měnily se ty světy a trhaly každým novým poznatkem, příhodou, změnou místa, ba každým novým člověkem, jenž mi přišel na blízko, ale žil jsem v nich — nyní přišlo uvědomění, že se pohybují ve světě reálném, kde jsou místo legendárních svatých a světic lidé, hokynáři, truhláři, muzikanti, cikáni, plavci atd. a jejich příběhy že jsou trochu jiné než těch králů, princů, rytířů a draků, i zavřela se brána mého snícího dětství za mnou, a já byl venku z pohádky.

Rozhlížel jsem se po světě a přivlastňoval si jej, jak bylo možno. Četl-li jsem, dosazoval jsem si

za osoby v knížce známé mi lidí; stačil jediný z popsaných rysů, barva očí, vlasů, zaměstnání, šat, abych oblekl celý příběh na toho onoho člověka; vlastnost vypozorovati na všem komickou stránku a vysmáti se jí, projevila se brutalitou, jak to v dětství a chlapectví často bývá, pozorováním mrzákův a tělesných defektů lidí a výsměškem nad nimi; mučivá touha po pravdě seděla jako pavouk v mém duchu a pletla pavučinkové sítě každému slovu, které jsem slyšel — člověk, jenž mi jen jedinkrát něco nalhal, měl u mně ztraceno vše. Tak se stalo, že celé řadě lidí stavěl jsem v duši své trůny a sázel je na ně; klaněl se jim a při nejbližší příležitosti jsem je sházel dolů a měl jakýsi pocit spokojenosti nad jejich pádem — to byl život duše, pokud z chudých známek jej dovedu dnes konstruovati, co zatím jsem se potápěl ve víru bezuzdného chlapeckého života s přítelem Jindřichem Peškem, svým světlovlasým druhým „já“.

V nedávných dnech odcházel v Holešovicích-Bubnech po čtyřicetiletém učitelování na odpočinek ředitel školy p. Václav Hykeš. Četl jsem, že mu udělali banquet, mluvili, připíjeli, četli listy a telegramy a rozešli se v nadšené a pohnuté náladě. A to je všecko. Závěrek činnosti životní... Sláva světa... Já však mohu říci více. Zde jest jedno slovo, jedno uznání, jak je vytvořil náš lid: pánbů dej mu dlouhá ještě léta v pokoji a až jednou umře, ať ho roztlukou na prášek a dají užívat všem učitelům po království českém! ...

Byl mým učitelem ve čtvrté třídě, poslední rok

jeho pobytu v Brandýse nad Labem. Vysoký, hubený s pichlavýma černýma očima, černým knírem a řídkou kozí bradou — tak stojí v mé paměti. Učil — ne, on sázel živá slova v naše duše a ta slova žila v duších a nebylo možno jich zapomenout. V celé třídě nebylo, prosím, špatného žáka! A co mluvil, vpíjel se očima do nás a rukama vysvětloval. A všecko, co povídal, bylo tak jasné, průhledné a milé, i geometrie i mluvnice i počty... A nevím, co nám víc imponovalo: způsob jeho vyučování či jeho osobnost — to byl celý člověk. Toho jsem si posadil v duši na trůn a nikdy ho neshodil. Málokdy byl veselý, když byl, usmál se jen slabě a hned zas byl, řekl bych, studený, kdyby oči jeho nebyly tak zářily. Nikdy, pravím, nikdy se nerozlobil a nezlobil. Provinila-li se třída něčím, neřekl slova, přistoupil k tabuli a napsal na ni svým pěkným písmem nějaké případné přísloví, potom se obrátil a řekl: Do zítřka stokrát opsat. — Pamatuji se: šli jsme z kostela, potkali pana berního a nepozdravili. Pan učitel šel k tabuli a napsal na ni: Po cestě kdo pozdravuje, sám sobě čest připravuje. A na to řekl své: Do zítřka stokrát opsat. — A to znamenalo: opsat krasopisně. Prohlédl každý jednotlivý trest a špatně psané jednoduše roztrhl a vrátil.

Měl celý do podrobná vypracovaný system paedagogický. Tenkrát jsme to instinktivně cítili, dnes, ve vzpomínkách, jej vidím a mohu sledovat. A ten jeho klid!

Tak mi neimponoval žádný z mých učitelů víc. To byl nadčlověk, to nebyl člověk.

Měl mě rád. Směl jsem mu chodit pro housle — veliké vyznamenání.

Jednou při velké mši jsem v kostele omdlel. Ne-nesu totiž vůni kadidla až do dnes. Odvedli mě domů a ležel jsem několik dní. Druhý den ptal se pan učitel, ví-li kdo, jak se mi vede. Řekli mu. A on pravil suše: „Machar jest mi za celou tuhle lavici“, a ukázal na lavici praemiantů!

Já vím, že jsem ho tak měl rád, že jsem přenesl tu lásku i na jeho paní, jako zbožný obdiv, i na jeho dceru Bibianu, bledou krasavici v mém věku, jako rytířské zbožňování středověkého troubadoura...

Boží, dejte mu ještě dlouhá a šťastná léta života klidného — ten muž, myslím, táhl svou brázdou na národní roli dědičně tak poctivě, jak málo kdo druhý!

XII.

Probíraje se vzpomínkami a stopuje běh svého života, narážím v době chlapectví na delší periody, o nichž nemohu a nedovedu praničeho říci. Takovým úhorem vnitř i zevnitř jeví se mi celé řady měsíců, takovým jako by spánkem, v němž ani snů není — člověk vlastně pochybuje, že tehdy skutečně žil. Daleké dětství jest mi v paměti jasným a určitým, chlapectví o tolik roků dnešku bližší, prostupuje neproniknutelná mlha.

Tak sbírám jen trosky z tří následujících roků.

Po čtvrté třídě dali mně do měšťanské školy brandýsské. Vychodil jsem všechny tři třídy, přišel tedy na gymnasium dosti pozdě. Do té školy, vím,

chodil jsem nerad. Mám dojem šedivé fadessy z těch tří let. Nevím, jak na mně působilo náboženství. Nepamatuji se na dojmy dějepisné. Hltal jsem jediné zeměpis. Moje, snad už vrozená, skepse, projevovala se tu dál. Při měřictví na př. dovedl jsem všechny důkazy o rovnosti úhlů při dvou rovnoběžkách protatých přímkou třetí, o shodnosti trojúhelníků a p. — ale nikdy jsem tomu, co jsem dokázal, v nitru nevěřil. Nevěřil jsem trojčlenkám, ani počtu řetězovému, algebře pak, nejen že jsem nevěřil, ale vůbec ani nikdy nerozuměl. Vědí bozi, jak jsem se vůbec provlekl později gymnasiem, kde tolik těch a + b mi otravovalo život!

Zpovědi jsem přímo nenáviděl. Mohl-li jsem vyklouznout, vyklouzl jsem; mohl-li jsem v neděli uniknout kostelu, unikl jsem. A tu jako bych unikl vězení, pádil jsem přes most na luka, podél Labe do mého lesa, k mým stromům, keřům, hnízdům a květinám a byl jsem šťastným.

Nebožtík kardinál Švarcenberk přijel na birmování. Bylo velké rozčilení, učili nás náboženství o překot, pak byla zkouška. Kardinál dával sám otázky, ale mluvil česky s takovým přízvukem a takovými výrazy, že jsme neporozuměli, co vlastně chce. Na stole před ním leželo mnoho krásně vázaných knížek, odměna těm pilným a čiperným žáčkům — ale my odpovídali tak, že ti páni z kardinálova průvodu odnesli knížky zase sebou. —

Císařské manévry byly u Brandýsa. Viděli jsme s Peškem císaře a generály, a celou výsost všech

těch pánů měřili jsme na brandýsském plukovníkovi. Ten všemocný pán, ten polobůh dosud, scvrkl se úžasně, nenosil hlavu vzhůru, stál často se sraženýma patama před někým — v té době ztratil u nás všecko. Vojáci leželi na polích u Brandýsa. Byli jsme v ležení jako doma, dostali plné kapsy měděných patron, sedali si na kanony, v bitvách stáli jsme v první řadě a prodělali jsme vítězné stfání poraženého nepřítelů po mostě z pontonů přes Labe až někde k Všetatům.

Vypukla válka Černohorců a Srbů s Turky. Elektrisovala nás. Pešek si dlužil někde „Pokrok“, četli jsme jak diví. A myslím, že Bartlův dřevorytecký ústav to byl, jenž vydával v malých aršfčkách po 2 krejcařích „kroniku“ té války. Kupovali jsme a nemohli se dočkati pokračování. Na přední stránce byla podobizna: jednou Milan, jednou kníže Mikuláš, generál Čerňajev atd., podobizna strašná, černá skvrna, na níž nebylo víc k poznání, než obrys hlavy — ale stačila nám i tak. Žili jsme jinde život velký, hrdinný, a když válka dopadla pro Srby nešťastně, my jednoduše ten výsledek neuznali; řekli jsme, že noviny lhou, a konečně jak mohou znát pravdu, když je to tak daleko; v našich duších trvala válka dál. Když pak Rusko vytrhlo do pole, bylo to jen nepřetržitým pokračováním — my triumfovali. —

Stal se mým vlastnictvím jeden díl starého Mikovcova „Lumíra“. Několik čísel scházelo napřed, několik vzadu. A tam jsem četl historii, polokrvavý román: „Démanty kněžny Bacciochovy“, ovšem bez

začátku a konce. Kolikrát jsem to četl, nevím, ale tolikrát jsem želel toho, co schází. A vidím tu noc jakoby dnes: koupil jsem jednoho večera lojové svíčky, vstal, když matka a bratři spali, sedl do kouta, zabarikádoval sebe džbány a hrnci a psal — začátek „Démantů“. Tak jako kdysi jsem doplňoval „Cikánského Fricka“... A psal jsem, pokud bylo světla, příšernou historii o přepadeních, krádežích, vraždách, únosech, a když jsem konečně došel tam, kde měl pokračovati tištěný a zachovaný „Lumír“ — historie nechtěla klapat. Svíčka poslední dohořela, já se položil, ale nespál. Krev mi bouřila rozčilením, v hlavě mi to tukalo, vstal jsem záhy a sedl ku svým papírům. Nyní jsem pokračoval bezohledně a samostatně. Co se mi z „Lumíra“ hodilo, opisoval jsem, co nesouhlasilo s předcházejícím, vytvořil jsem samostatně. Během dne v plné práci napadl mi nový titul, který jsem napsal krasopisně na zvláštní list: „Petr Monton aneb Loupežníci v Černé jeskyni“, kterýž mě velmi uspokojil. A psal jsem a psal. A večer zas, jako předešle, koupil svíčku, skryl ji a sebe za džbán a hrnce a psal. Bylo daleko po půlnoci, když se matka probudila, vlastně byla probuzena: já si v ráži hlasitě diktoval své spisování. Vstala, našla mne, vzala poslední mokrou čtvrtku a četla. „Taková hloupost, a kluk pálí svíčky při tom!“ — to byla první kritika, již následoval první soud: matka roztrhala loupežníky, hodila do kamen a zapálila...

Nemohl jsem se od té chvíle podívat na defektní „Lumír“ bez zvláštního stesku...

Na svých potulkách po lesích a lukách chytával jsem vše živoucí, co mi přišlo pod ruku. Hady a ještěrky nosíval jsem domů v kapsách a dával je na okna, kdež je matka nacházívala ke své hrůze; žáby jsem pouštěl po světlici, kdež mi je vraždila kočka; všemi možnými brouky naplňoval jsem skleničky a láhve, kde jaká byla; zelenavými potápníky, těmi vrahy tůní jsem plnil sklenice na pivo, krmil je živými chrousty a mouchami; vodomily, vážky, potápky — nic mi neušlo, vše jsem nosíval domů. A sedě u nich, pozoroval jsem je: jejich spůsoby, potravu, barvy, tvary — vše jsem znal a měl rád. Našel jsem v lese na zemi mladou kukačku: přinesl jsem ji domů, živil až dorostla, poletovala potom, ale neulétla. Tak byla ochočená, že poletovala i po ulici nade mnou a sedala mi na rameno k úžasu všech mimojdoucích. A ta ubohá kukačka vylétla jednou za mnou na dvůr, kde kvočna vodila žlutá kuřátka, slétla mi k nohám, a kvočna, patrně v domnění, že je to dravec, vrhla se na ni a uštípala ji.

Komického modrého mandelka přinesli mi hoši, prodávající v nůších uschlé lesní sněti. Pták ten zapáchal jako mrkev, a hloupý byl „jak osel“, jak se vyjádřil můj mladší bratr. O jeho osudu víc nevím.

Mladého dudka jsem potom dostal. Krmil jsem jej tak dlouho, až začal jísti sám. Vyhazoval si žížaly a mouchy do výšky, otevřel široce svůj dlouhý zobák a pak teprve potravu zachytil — dovedl jsem jej pozorovati celý den při té směšné a pro něj tak nutné práci. Nešťastník ten miloval teplo. Sedal na

kamnech nejraději a jedenkrát přiložil nějak svůj zobák k plechové teplé troubě, a zobák se mu skroutil jako znamení paragrafu. Byl náramně směšný potom, ale patrně bral svou směšnost melancholicky — nečepýřil víc svou korunou, nepřilétal na zavolání a při prvé příležitosti odletl...

Můj bože, jak hloupé a titěrné jsou takové vzpomínky dnes!... Ale nač se za ně stydět? Byl to kus mého života, ba, ty jediné mi vlastně zbyly z těch několika roků! Snad mládí jiného literáta bylo mudrčtější, významnější, harmonovalo více s tím, čím je dnes — já je však nemohu zapřít, nechci zapřít; jsou mi drahými — já ve své mladosti byl t a k t o mlád . . .

XIII.

Pešek byl už pryč, noví přátelé stáli kolem mě, tu vpadla v můj život nová kniha. Veliký, neobyčejný, zářící svět, nové zjevení, zázrak, stály před mým zrakem. „Tři mušketýři“ starého Dumasa! Poslední slunce, které zazářilo bujnému chlapectví, než se za ním zavřely dvěře gymnasiálních kasamat . . .

To bylo ráno... Já se chvěl
a cítil každý nerv bít:
já „Mušketéry“ v tašce měl —
a musil do školy jít!

Tu k radě zběhlejších školáků
prvně jsem obrátil zřetel:

pustil jsem školu se zraků
a dal se přes panský jetel,

přes potok, kam jsem zcela pad,
přes luka přeletěl v mihu
chvilkou sáh v tašku, někdo-li snad
nevzal mi drahou tu knihu. —

Jsem v žitě; kolem klasy kryt,
cvrčkové u nohou pějí,
skřivani létají pod blankyt
a dolů písňně své lejí,

nevidím, neslyším, celá zem
mění se přede mnou v žase:
já žiji v kraji prajiném
a v dávno minulém čase.

Dvůr krále, malebné ústroje,
intričky, záhadné věci,
psaníčka, láska a souboje
a čtyři, čtyři ti reci!

Já trpím, nesu strastí řad
i slzy kanou mi tiše —
trpím však, slzím s nimi rád,
ba v jakés hrdinské pýše...

Vytřeštěn zrak, dech utajen,
v spánky krev kladivem tepe —
já žil, to nebyl klam neb sen,
ach žití velkolepé! ...

Je večer; musím domů jít,
ne však hnán strachem a hladu,
než že mi shasl denní svit,
a že už nevidím tady. —

Nevolno, cizo bylo mi
ten večer v rodinném sboru —
a k všemu na slovo lakomý
mlčel jsem v zhrdavém vzdoru.

A koupil za svých úspor pár
důkladnou lojovou svíci —
a ráno měl jsem v očích žár,
tmu v hlavě a plamen v líci.

Já dočet, hlavu v dlaně klad
a vypuk v bolestné štkaní —
ne, že to špatně skončilo snad —
však proč — to dnes nevím ani ...

Po mně to kostelníkův čet
— jak bych ho viděl dneska:
hoch malý, má tak zbožný hled,
a tvář jak dívky hezká. —

Čet. Dní jsem neviděl ho pár,
do školy nepřišel taky —
Pak přijde matný, v lících žár
a zarudlé, zapadlé zraky.

I Sekáč čet je. — „Sekáč“ pak
přezdívkou byla jen pouhá;

trup malý, nohy dlouhé však,
a chodil jak pavouk ten z dlouha. —

A po něm Klement domkářčín,
hoch štíhlý s vážnými rysy;
— on nebyl zlé té baby syn,
vzala prý z Prahy jej kdysi,

a lidé o něm říkali,
že nezná rodičů ani,
a my mu za to dávali
ovoce, chléb na potkání. —

Ti oba četli. Žádný z nich
do školy nepřišel taky —
pak přišli, oheň na lících
a zarudlé, zapadlé zraky!

Měli jsme radu. Znovu zas
jsme se vším vzájemně zpili,
znovu si kouzlili dávný čas,
znovu zas dávno v něm žili.

Až Klement v posled povídal,
že jsme tu také tak čtyři,
že budem zrovna tak žít dál
jak ti tři mušketýři.

Přijato. Jdeme v žito zas
v radosti a touze žhavé;

dělena jména mezi nás:
každý má trefné a pravé.

Porthosem Sekáč ihned zván,
Athosem Klement, jak ví se,
pro mně je stvořen d'Artagnan,
kostelník pro Aramise.

pro kardinala Richelieu,
jenž nám všem nepřitelem,
zde katechet náš přísný je,
mračný a s vrásčitým čelem.

Dál roste řada jmen veliká,
máme vše, ať to kdokoli,
máme i žlutého koníka
z té první kapitoly! ...

A tak jsme ještě téhož dne
dali se do práce hnedky,
my psali listy milostné
a začli s děvčaty plotky.

Však už hned všem nám k postrachu
Richelieu zjevit se spěchal,
ve škole hodinu na hrachu
veřejně klečet nás nechal!

Ale my našli pomsty cíl,
oh, my se strašlivě mstili:

ty kluky, které on pochválil,
my jsme hned po škole zbili!

My často o něm zpívali
jízlivou potupnou odu,
na jeho zhoubu jsme pívali
z potoka zkalenou vodu!

My s Hugenotty válčili,
šli v souboje a pračku dravou
a domů často chodili
s boulemi, rozbitou hlavou!

A což když přišel prázdnin čas!
Richelieu náhle byl v prachu!
náš Porthos mnil: Ujel as
před námi z velkého strachu. —

A znovu v boj a v lásky vír!
My bili, nám bili hlavy —
však každý z nás byl mušketýr
i v lásce i v boji pravý! ...

Prázdniny přešly, podzim táh,
konec to radosti, léta...
Na mušketéry osud sáh
a rozvál do všech stran světa!

Aramis, který v duchu svém
pobožné jádro choval,

začal se zabývat kostelem
a při mších ministroval.

Porthos byl strážcem husích stád,
jež honil na pole sžatá,
já musil do Prahy, shledávat
moudrosti zrnečka zlatá.

A doslech pak, že do dáli
vezli též Athose v krátce,
u nás prý o něm říkali,
že odjel ku otci a matce . . .

— — — — —
já musil do Prahy, shledávat
moudrosti zrnečka zlatá —

Ano, jednou v září, za smutného studeného rána, sedli jsme s matkou na dostavník a jeli do Prahy. Jeli jsme tou cestou, po které jsem potom tolikrát spěchával k domovu, tou cestou, kterou šla i moje „Magdalena“, tou cestou, které dosud tak rád vzpomínám . . . Těšil jsem se na pohled na Prahu; všechny historické dojmy z dřívějších let ožily ve mně — a srdce našich dějin, Prahu, měl jsem uvidět. Ale mlhavý zářijový den zakryl ji: nad Vysočany mi řekli, že tam v pravo před námi leží Praha — a tam v pravo před námi byl veliký dolík, plný mlhy a kouře a jen několik komínů vyčnívalo z něho. Jeli jsme Karlínem, širokou hlavní ulicí, a tu jsem dostal první dojem velikého města: proud lidí, let a hřmot vozů, vysoké domy, krámy, tabule, výkladní skříně, barevné pla-

káty a ten speciální městský šum, omámily mě úplně: jakobych viděl všecko ve snu, zrak i sluch byly přesyceny, viděl jsem, slyšel, ale duší jsem nevnímal ničeho. Dostavník stanul na Poříčí v hostinci „U zlatého bažanta“, a já kráčel s matkou jako ná-měsíčník na Staré Město. Máť totiž nevěděla, kam mě dát, jeli jsme do Prahy, protože lidé říkali mým rodičům, aby mně dali do škol! V dostavníku jí kdosi jmenoval staroměstské gymnasium — šli jsme tedy na Staré Město, a dostali se konečně do Klementina. Hrůza mně obešla z té tmavošedé nevlídné budovy, kdybych byl měl svůj osud v ruce, byl bych jistě ucouvl. Však už nám ukázali nahoru, a už byl osud můj rozhodnut: vysoký starý pán s rudým zdravým obličejem, modrýma studenýma očima, stříbrným vlasem a voušem, jež nosil právě tak, jak pozdější president Francie Jules Grévy, řekitel akademického gymnasia, dr. Matyáš Kawka, zapsal mě, určil den a hodinu přijímací zkoušky a vyšli jsme na dvůr. Tam nabídla nějaká baba matce byt pro mně, za pět zlatých i se snídaněmi. Šli jsme tam. Bylo to v Kaprové ulici, v prvním poschodí, výhled do ulice, světla dost — máť byt vzala a odjela.

Byl jsem sám, poprvé v životě jsem cítil, že jsem sám. Všecko, co jsem měl rád, bylo pryč, cizí lidé kolem a cizí město, školy, nekonečné školy přede mnou — tak jsem seděl u svého kufříku, jedl švestky, které tam matka dala, díval se s pohnutím na prádlo, které mi připomínalo ji i domov, — a ronil jsem tiché, nikým nepozorované slzy stesku a hoře.

Můj domácí byl barvířem koží, a pracoval kdesi v Dlouhé třídě a přicházel domů až večer. Byl to dobrácký Němec, jenž měl jednou za měsíc den, kdy „musil pít“; česky mluvil špatně, ač v Praze vyrostl a žil; viděl toliko na jedno oko, druhé, příšerně vypoulené, měl potaženo bílou blánou; vypravovával o sobě, že byl nemanželským dítětem nějakého šlechtice-vojáka, ale táta lump, že ho posadil na svět a nestaral se o něj; měl starého chrchlavého psa, Šakříše (z češtiny se mu náramně líbila slova „však víš“, neznal jejich smyslu a vyložil-lis mu jej, zakroutil hlavou a usmál se; a těmi dvěma slovy spojenými v jedno a vyslovenými po svém způsobu pokřtil svého drahého psa) a Šakříše, toho měl až dojemně rád — to byl tedy můj domácí, Herr Mathias Pien, jak se sám zval.

Žena jeho byla stonavá. Ležela často celé neděle v posteli a měla jistě veliké bolesti, ale nikdy ani nezasténala. Jinak ráda pracovala, ráda si postála na ulici s některou známou, promlouvajíc o tom a onom, a když se vrátila, slyšeli jsme nejnovější dějiny celé ulice. Měla nemanželského syna, který ji navštěvoval, když Herr Pien nebyl doma, měla jej tuze ráda a ráda mi o něm vypravovala. Byl tajným agentem policejním a libovala si, že „udělal štěstí“ a že ještě postoupí

To byli moji domácí.

Druhého dne udělal jsem přijímací zkoušku a byl jsem gymnasistou.

XIV.

Polevil prvý náraz stesku po domově, vyučování nedostalo se ještě do svých kolejí, a tak jsem mohl cestovati po Praze. Při každém kroku otevíraly se mi nové zázraky, netušená zjevení, silná překvapení. Architektury domů, nálady a barvy ulic, průčelí chrámů, formy věží, rynky Starého Města a Malé Strany — vše to zabráno v šedé snění, ručem zaslého života opuštěno, melancholicky uzavřeno v sebe, dojívalo a rozechvívalo mě do hlubin duše. A k tomu hovořila ke mně minulost . . . Živé děje táhly před mými zraky a hudba, jež naši historii provází (zpěv válečný, jenž zlomen, propuká v kletbu, bolest a vztek) šuměla mým srdcem . . . S ostychem vstoupil jsem na dlažbu Velkého náměstí . . . jakobych šlapal po té krvi z jednoho červnového dne r. 1621.; s pohnutím zadíval jsem se na tmavé tělo týnských věží . . . viděl jsem tam tkvíti dosud poslední pohledy starého Budovce, učeného Haranta a těch ostatních . . . A Hradčany s mrtvými nádvořími, kde z dlažby rostla tráva, a v nich ten zvětralý svatý Vít! Náhrobky knížat, vévodů a králů ošoupány a zuráženy, v prostřed mausoleum s Jiřím z Poděbrad a Karlem IV., milencem té Prahy . . . chrám, jeden z jeho snů, zdál se mi být takovým malým, byl holý, odraný, hotová skrýše sov a netopýrů . . .

V kapli svatováclavské, tam v zadu, kde lze viděti drátěnou košili světce, když jsem se octl sám, klesl jsem na zem, a všechny ty dojmy provalily se z duše slzami a horkou opravdovou modlitbou — apostr-

foval jsem boha, patrony země české a zvláště toho svatého Václava, od něhož jsem čekal nejvíce, spoléhaje jaksi na známost s ním ze Staré Boleslavě . . .

A bolest a hořkost stupňovaly se na Vyšehradě. Velký hrob minulosti, posázený hroby z dnů přítomných . . . — na těle a na duši sklíčen a zbit vracíval jsem se večer k svému kufru, sedal nad ním, a tu mi bylo jasno, že v mém životě je něco ukončeno, něco na věky pryč a cosi jiného, vážnějšího, opravdovějšího počíná . . .

A následujícího dne k večeru zabloudil jsem na Příkopy a dolejší část Václavského náměstí. A tu se mi rázem zjevila Praha v jiné podobě. Řídké listí stromků poletalo chvílemi k zemi, kočáry hřměly, kolovrátek hrál kdesi v průjezdě melodii sboru pažat z „Malého vévody“, proud lidí jakoby v taktu k tomu vlnil se po chodníku, parfum z ženských šatů chvěl se vzduchem, z krámů vycházela žlutá záře plynových světél, potom zaplály řetězy luceren až nahoru, město hučelo — a tu se mi poprvé zdálo, že se nořím do proudění života, pluji v něm, jsem částí jeho a mám účast na všem, co je kolem. Kdykoli jsem později vzpomínal na Prahu aneb jen slyšel její jméno, ten podvečer na Václavském náměstí vynořil se okamžitě v duši mojí, tak jsem cítil Prahu vůbec.

„Historické trápení“ se dostavovalo sice i později, ale nebylo tak intenzivní, jako v prvních dnech. Častějším pohledem všecko zobecňuje, zevšední, mladá duše chce život a nedá se na dlouho kopulovat s mrtvou minulostí.

Po málo létech jsem apostrofoval Prahu (přišly mi náhodou do ruky tyhle dávno psané verše) tak:

Ó Praho, Praho! Zvuky tyto
mi znají v srdci hudbou hrát,
tvé jméno do duše mi vryto
a mám tě bouřnou vášní rád!
Ne pro minulost, jež v tvé skráně
ti sází slávy diadem
ne pro ten hořký kalich páně,
ježž musilas pít v žití svém,
ni hroby králů v chrámech tvých,
ni kamenů těch šedých hlasy —
ne sláva dávná, dávné časy,
jest lesk to dnů tvých přítomných.

Mám rád ty domy zasmušilé,
mám rád ty tvoje ulice,
ať padají v ně mlhy bílé
zář slunce neb lesk měsíce,
mám rád to moře střech a věží,
mám rád ten Petřín dumávý,
jenž tě jak snící děcko střeží,
mám rád proud smutné Vltavy,
a rád tím ruchem vířivým,
se po Příkopech spolu беру
když vzplane plyn tam k podvečeru
tím světlem žlutým zářivým!

*

Hospodářské poměry moje byly upraveny takto: dostával jsem z domova týdně prádlo, bochník chleba, tucet bíchet a zlatku na penězích. V poledne jsem jedl polévku neb mléko (obojí à 5 kr.), večeře ne-

směla též vyjít nad ten obnos, a tak jsem pravidelně ušetřil týdně 30 krejcarů. Jakmile byla větší suma těch úspor pohromadě, koupil jsem si nějakou knihu.

V druhém pololetí primy dostal jsem stipendium, 30 zlatých čtvrtletně; jednou polovicí jeho platil jsem svůj byt, druhou jsem dával rodičům. To stipendium bylo jediným mým dobrodincem — po celý čas svých studií nepoznal jsem jiného. Neměl jsem nikdy studentských obědů, nebyl jsem nikdy zván, jedl jsem po čtyři roky své polévky a mléko — až jsem podlehl. Stonal jsem půl roku žaludečním katarrhem, potom jsem byl živ z hodin a — honorářů.

Celá řada lidí znala mé živoření, a musilo v něm být cosi neobyčejného, nepochopitelného a neuvěřitelného, neboť se mi vybásnila řada dobrodinců, podporovatelů a lidumilů. Používám rád příležitosti a kvituji ty přeludy hořejším vyznáním a suchými ciframi . . .

XV.

Gymnasium . . . Začala tedy řada úmorných suchých let; vydali jsme svěží své duše na pospas šedivému bezcitnému a bezohlednému systému, jenž nás přímo nutil býti pokrytci, lháři a podvodníky; spjali nás do svěrací kazajky paragrafů, jichž nedbání a překročení hrozilo míti osudný vliv na celou příští životní existenci; ode dne ke dni, ba od hodiny k hodině potáceli jsme se v nervosním rozechvění, neboť člověk nikdy nebyl jist, že ví vše, nač bude tázán, nikdy nebyl jist, že mu neseďí strašné zločiny v kom-

posicích a úlohách; dali nám klapky na oči, abychom neviděli svět a život a do duší nám cpali abstrakce, věci neživé a nicotné trosky mrtvých světů, které jsme po letech musili všechny zapomenout, abychom byli lidmi a mohli vůbec žít; valná část učitelů, nervosnějších ještě než my, spjata pouty paragrafů jako my, v privátním životě mnohdy nešťastných a ztroskotaných, neubránila se, aby nám nedala cítiti rozmary svých nálad — ach, ovšem tohle všecko neuvědomí si člověk rozumem a ne hned v primě . . . ale cítí to, a neuvědomé poznatky ty usazují se jako hořký kal na dně duše a kdykoli se tam vzpomínka ponoří, vždy na ně narazí, vždy jej rozvří . . . Strašným vězením byla mi ta škola: blyskl-li můj pohled z té síně oknem ven a zachytil tam na nebi bílý nadmutý mráček, vždy mnou prochvěla touha po volnosti, po lukách a lesích, po mém ztraceném ráji . . . V neděli odpoledne putovával jsem přes Karlín podél oblouku Vltavy na Ďáblický vrch, usedával tam na skálu a díval se k severovýchodu: odtamtud jsem viděl věže brandýsského kostela a zámku a chrám Panny Marie v Staré Boleslavi . . .

*

Professorem náboženství byl pater Dorovín. Krásavec, elegán s koketně načesanými vlasy, bílou pěšinkou v prostředku temene, modrýma očima třicetileté ženy pod křišťálovými brejlemi, rozdělovatel obědů, horlivý sběratel na chrám svatovítský, první metla a obava celého gymnasia. Přišel do třídy, posadil se, načechral si vlasy, položil před sebe zlaté

hodinky s těžkým řetězem, nádhernou tabatěrku, modrý hedvábný šátek, vyňal z kabátu arch Ctiborovy věrouky, vzal šňupec a přednášel. Totiž četl. Stránky měl posety svými poznámkami, a tak četl text a poznámky k tomu, a my musili psát — běda tomu, kdo by se byl chtěl držeti jen předepsané knihy! Četl celou hodinu. Zkoušel pak třikrát za pololetí. Když se blížil čas takové zkoušky, oznámil, že toho a toho dne začne zkoušet, od stránky té a té až do té a do té, pak že to „můžeme vypustit z hlavy a půjdeme dále“. V den zkoušky otevřel notes, padl na kterékoli jméno, přečetl je a řadu následujících po něm. A tak na př.: Lepař, Löschner, Liška, Machar, Majer, Max, vyšli, postavili se před první lavici, pater Dorovín otevřel svého Ctibora, pohodil hlavou na Lepaře a řekl: „Apoštolové pravdu říci —“, a Lepař pokračoval: „mohli, poněvadž jí znali, apoštolové pravdu říci chtěli, poněvadž ji milovali a apoštolové pravdu říci musili, poněvadž jim tak Kristus Pán poručil —“ atd. atd. — do slova vše, jak nám to během šesti neděl nadiktoval. Běda každému, kdo by byl jen jedině slovo vynechal! Examinátor díval se do své knihy, a začal-li zkoušený plavat, nebo stilisoval-li si to po svém, zasvítily paterovi oči, usmál se a začal svým suchým humorem ironisovati nešťastníka. „Tak Vy, Liško, myslíte, že Jste učenější než Váš professor? Vy ho chcete korigovat, napravit? Vám to nedostačí, jak jsem to nadiktoval? Víte, do věrouky se nedá přibásňovat pranic. Svou stilisaci ukažte na př. v českých úlohách —“ (pater Dorovín věděl při tom, že Liškova

stilisace českých úloh není zrovna brilliantní). Čím kdo rychleji mlel své pensum, tím bylo líp. Drmolil-li jednotvárně, bez přízvuku, a jen v momentové pause lapil dech a hned ujížděl dále, bral pater Dorovín šňupec, kýval hlavou, napsal známku, přerušil v prostřed věty a dal pokračovati následujícímu. — „Dies nefasti“ byly zvány dnové jeho zkoušek (když jsme trochu pokročili v latině), a s větší hrůzou nemohli si staří Řekové mysliti na své Fatum, než my na toho člověka.

Zasvěcenci při tom vypravovali, že náš pater katecheta jest jinak mužem, jenž neutíká před radostmi tohoto hříšného světa, že rád zaměňuje svůj kněžský korálek za límec s pěknou kravatou, že byl viděn ve společnosti nějaké krasavice v Krči a p.

Popsal jsem trochu podrobněji patera Dorovína — bude hráti za několik roků úlohu Fata v mém životě.

*

V primě byli mými spolužáky F. X. Šalda a Em. ryt. z Čenkova. Se Šaldou jsme se sblížili až v třídě druhé, kdy mu latina tropila nějaké obtíže a já s ním prodělával praeparace. S panem z Čenkova sblížil jsem se poněkud v tertii; psal jsem při matematice verše do početníku, pán z Čenkova, jenž seděl za mnou, koukl mi zvědavě přes rameno, já se obrátil a dal mu hlučný pohlavek. — Přítel jsem našel jednoho, bylo to přátelství aristokratů třídy: já byl primus, Ulrych byl druhým. Seděli jsme vedle sebe, navštěvovali se, konečně se Ulrych i přestěhoval do

Kaprové ulice ke mně. Ve středu a v sobotu odpoledne chodili jsme po knihkupcích a dívali se do výkladních skříní, co je nového. Znali jsme knihkupce čilé, kteří dávali každou novinku ihned ven, a knihkupce lenochy, jimž žloutly knihy ve výkladě a jimž jsme za to platili potupným opovržením. Ulrych byl vzorem pořádného hochy: připomínal tvář Fr. L. Čelakovského, jak jej přidal Kober k prvnímu dílu jeho „Spisů“; uměl spořit, ale ne aby kupoval knihy, shromažďoval si 5tikr. známky, lepil je na blankety a posýlal do poštovní spořitelny; psal si každý krejcar, který vydal; školní knihy měl všechny a v báječném pořádku. Dostal-li z domova švestky, nebo co jiného. řekl si, že tak a tak dlouho musí s tím vyjít a na vlas vyšel — hotové hodiny ve všem, a to vše mně, jenž byl pravým opakem, dělalo jej mň a mň sympatickým, až konečně jsme se rozešli docela.

Rok se mi rozpadl na několik částí a já žil vždy od jedné k druhé tak, jako by potom nemělo nic víc přijít. Vánoce, prázdniny pololetní, Velkonoce, svato-dušní svátky, velké prázdniny, a padl-li svátek nějaký na sobotu neb pondělí, i ty dva dny k tomu — to byly mety, na něž se člověk těšil, k nimž žil a jež jedině činily mu gymnasiální vězení snesitelným. Dny se počítaly, které musí minouti, noci se počítaly, a často se mi zdálo, že se té mety ani nedožiji. Poslední den, kdy napjetí dostoupilo své špičky, byl nekonečný jako moře — a pak člověk proletěl jako pták Karlínem, Vysočany, dlouhou alejí ke Kbelu

a dál a dál — až se mu zjevily červené věže staroboleslavské. Domov, domov...

XVI.

Básně Rudolfa Pokorného Pod českým nebem byly prvou knihou, kterou jsem poznal z nové české poesie. Byly mým vlastnictvím a čítal jsem je rád a často. Neříkám, že by se mi byly líbily, také jsem jim tuze málo rozuměl — bylo v tom mém čtenářství něco podobného, co povídá Gogol o lokajovi Čičikova: bavil jej proces čtení, totiž že ty seslabikované písmenky dají dohromady slovo, které někdy čert ví co znamená. Zajímaly mě stihající se rýmy, rytmický chod, stavby strof, ale často čert věděl k čemu to všecko má být. Vzpomínával jsem na dávné Peškovy „Letorůstky“ — to byly verše průhledné, básně srozumitelné; vzpomínával jsem na to, co jsem znal z Jablonského — item básník čistý jako studánka; a když pak nějaký medik, dřívější strážník Matyáše Piena, prohodil při návštěvě své nad mým Pokorným povznešeně: „No, Pokorný není ovšem naším největším básníkem, ale...“, byl jsem s Rudolfem Pokorným dočista hotov. Od té chvíle čítal jsem jej jenom jaksi s blahosklonností, jaksi almužnou, nesnažil jsem se mu porozumět, nestál mi za to. A předpoklat jsem byl proti celé té naší poesii: koupil jsem si Kollára, který mě, až několik málo znělek, strašně nudil, dostal jsem „Růži stolistou“, které

jsem absolutně nerozuměl, konečně jsem uvázl na Vocelově „Meči a kalichu“ a „Přemyslovcích“ Kolikrát jsem si hulákal s vrchołu ďáblické hory, zíraje na svůj vzdálený domov:

Národ slávou otců nevěncený,
bez paměti dějů vlasti své
z života knih list je vytržený,
oběť libovůle větrové

Od zmíněného medika slyšel jsem poprvé jméno: „Vrchlický“. O srozumitelnosti jeho básní povídal mi můj milý medic takové věci, že jsem po několik dní čekal s jedním spolužákem v Klementinu, až půjde quinta ze školy — můj spolužák znal jednoho quintána, který prý Vrchlického čte a chtěl mi jej na mou velkou prosbu — ukázat.

A v té době, v té hloupé primě, cenil jsem si z prosy nade vše Turgéněvův román „Otcové a děti“. Vyšel ve Svět ozoru v r. 1869, a ten Svět ozor koupil jsem jednou tuze lacino od starého Wahle v židdech. Starý Wahle vykládal tam v neděli dopoledne svůj sklad, a my tam proudívali přímo ze mše ze zrcadlové kaple klementinské. Radost byla smlouvat se starým Wahlem. Desetkrát vyrval člověku kýženou knihu z ruky, zlobil se, huboval, probodával pohledem svých sivých očí, konečně dal přece. Tak jsem koupil Svět ozora z roku 1869. „Otce a děti“ jsem našel na první straně („přeložila B. B.“) a četl. Nedovedu de-

finovati, čím mě chytli — četl jsem a četl a když jsem dočetl, začal jsem znova. Osoby románu toho staly se mi tak známými, že jsem je viděl a slyšel hovořiti. Po ulici díval jsem se po lidech, hledaje aspoň podobnost se svými ruskými přáteli. Bazarova jsem nesčíslněkrát doslovně oplakal. A byly chvíle, kdy jsem cítil, že sedí v mé duši, že mluví ze mně, že myslí mým mozkiem. Řeknu přímo: jedna z těch řídkých kněh, které nemluví jenom k citu a fantasii, ale formují duši člověka...

*

Vzpomínám si na prvou návštěvu Bílé Hory. Říjnová neděle byla, odpoledne. Nebe šedivě zataženo. Historická horečka bila mojí duši, krví i mozkiem. Vál vítr. Se snětí mohutné aleje bělohorské vylétly vrány. Bezútěšný, hrozný kraj. Za klášterem sedl jsem si na mez a díval se do černých hrud jednoho zoraného pole. Celou hodinu jsem se tak díval a jenom do těch hrud.

A potom — ano, vytáhl jsem svůj notes a psal verše. Skutečné verše, znělku bělohorskou, jejíž formu jsem odkoukal starému Kollárovi. Znělku jistě nezapnou, ale byla rakvičkou, kam jsem uložil svou náladu a bylo mi potom hned volněji. Tak volně, že jsem si kreslil Hvězdu, topolovou aleji a klášter.

Ano, Bílá Hora se musí vidět v podzimu, kdy jsou pole černá a z topolů vyletují vrány . . .

A když se mi podařila znělka na Bílé Hoře, psával jsem verše dál. Přání otci k svátku, nějaká báseň

na Labe (docela, pamatují se, podle jedné básně o Vltavě:

Hlavní řeka jarotoká Vltava
počíná se v jihu, tam kde Šumava,
v lesním temení se houští.)

Konečně básně o podzimním větru; (ta po několika letech a po několikerém přepracování vyšla tiskem ve Zlaté Praze.)

Tak jsem se začal šourati kolem fortny naší literatury.

XVII.

Den slavnostní! To bylo hluku, křiku
a pohledů na líné hodiny,
než ručičky se svezly ciferníku
na místo, kam nám prsty matčiny
určily vyplnění žhavé touhy —
snad v celém žití den nám jediný
doposud nebyl jak ten dnešní dlouhý!

Bylo to totiž ve Mcelích. Do vsi přišli komedianti a vybubnovali, že po představení bude hrána zajímavá truchlohra: „Zavraždění oficíra, čili otec mordýřem svého syna.“ Nu, konečně jsme se dočkali. Pro představení sestrojili jeviště, primitivní pokoj, v rohu s otepí slámy, kterou principálka pokryla svým kostkovaným velkým šátkem. A po pokoji se pohyboval příšerný člověk, netvor lidský, odpovídatel na vlas představě Shakespearova Kalibana a skuhral a vrčel cosi, čemu jsme nerozuměli — byl

Němec. Principálka hrála jeho ženu. Potom přišel nějaký nadšenec s vlasy nazad sčesanými, přestrojený oficír, tuze bohatý, před léty ztracený syn principálky a Kalibana. Chtěl překvapit rodiče a tuze dojemně s oběma mluvil. Ale poznat chtěl se dát až druhého dne. A to bylo jeho neštěstím. Kaliban vypožoroval, že ten host má peníze, a když se nadšený oficír položil na kostkovaný šátek a usnul, přišel s velkým nožem a píchl jej. Umírající se prohlásil za syna jejich i byla hádka mezi principálkou a Kalibanem — potom zakryli jeviště a my šli domů.

Tak jsem viděl poprvé místo, kde se přírodě a světu drží zrcadlo... Vyvolával jsem si děj ten často před oči: zdál se mi být nesmírně tragickým a dojemným — a zvláštním zadostiučiněním bylo pro mne, že tím vrahem a špatným člověkem kusu byl Němec. Principálka a oficír mluvili ovšem česky — tou unylou květnatou češtinou, jakou jsem po letech našel v Tylově „Posledním Čechu“.

V Brandýse jsem spatřil poprvé marionetty. Slyšel Doktora Fausta, Loupežníky na Chlumu, Ztracený prsten a jiné dojemné hry, kteréž jsem potom provozoval s panáčky vlastnoručně kreslenými doma před svými bratry — pamatuji se, že bez úspěchu. Deklamátorem jsem nebyl už tehda...

A potom přišlo o p r a v d o v é d i v a d l o v Praze. Ta dřevěná budova na rozhraní Prahy a Vinohrad — — ach, dnes je pryč, zmizela beze stopy,

jako ta naivní mladá léta, jimž ona dávala hodiny vypoulených očí, bijící krve a povznešené duše...! Za 12 krejcarů pouštěval nás biletář tajně na poslední galerii. Vidím ten divoký let vzhůru, pověšení se na železnou tyč, cítím ten žár, výdechy, mačkání, slyším ten šepot, šum, rozhovory, hádky — pak začíná ouvertura, a kolem najednou svatě ticho... Ano, tam nahoře sedávali nadšenci, jimž bylo divadlo ne školou života, ale osou života a květem života... Nebylo vděčnějších diváků a posluchačů: slovo nám neušlo, pohyb nám neušel, po každém aktě jsme tleskali, až dlaně bolely, a my byli ti, kteří ke konci vyvolávali herce, když už bylo divadlo prázdné... A jak jsme je zbožňovali!... Sklenářová-Malá, té patřilo naše srdce. A ta garda velkých herců: Slukov, Mošna, Frankovský, Šamberk, Šimanovský — to nebyli lidé smrtelní, to byli heroové, králové, mocnáři pozemští, kteří se dotýkali čelem hvězd. My stávali u výkladu Stýblova a dívali se na jejich fotografie, nám bylo událostí, potkali-li některý z nás některého z nich na ulici. Jako ve všem, byla i v tom naše mladost přepjatá, hyperromantická, extrémní...

V zimních měsících tísnili jsme se v prozatímním divadle na nábřeží. A nic nebylo dojemnějšího v té naivní mladosti, než cesty z divadla domů. Hvězdy nad hlavou, Vltava hučící, světla v ní, silhoueta Hradčan — a takový rozohněný mládenec s rozbouřenou krví skládá přísahy, jichž nikdo ne-

chce a neslyší, zasvěcuje celý příští život nejsvětějším statkům lidstva, věří ve vše, doufá v to nejlepší a láskou by objímal celý svět...

A přirozeno, že přede mnou docela jasně a nezvratitelně stálo mé budoucí povolání: býti knězem. Pravda, znal jsem dějiny naše tak dalece, že jsem věděl, že Řím katolický nebyl nám štěstím; pravda, že kus Husity bylo ve mně od maličkosti — ale taková mladá duše myslí a jde docela jinými cestami, než chladný a střízlivý rozum může chápati... Já neměl tehdy ani potuchy o vojenském zřízení klerikalismu, já myslil, že takový kněz má kolem sebe jen své věřící a nad sebou jen svého Boha, více nic; já snil o takovém kněžství, jak jsem je znal z knih: nějaký sedmdesátiletý farář stříbrovlasý ovšem, sharmovaný v sobě a v životě, štěstí všech, kdož s ním žijí, takový zpersonifikovaný letní večer s klekáním — tak nějak měl vyznít můj budoucí život. A vzdor pateru Dorovínovi já chtěl být knězem. Ne lepším — to mi nenapadlo — jenom jiným...

Sedával jsem v zrcadlové kapli klementinské den co den ráno před vyučováním, modlíval jsem se zbožně, vroucně hledal Boha, chtěl jej mít v sobě, chtěl vplynout v něho, vedl jsem s ním vášnivé rozhovory, chtěl jsem jej strhnout s jeho studené výše a vykřesat v něm záchráněv tepla, oteckosti — a když se mi nedařilo, a on zůstával němým a studeným, hledal jsem vinu v sobě, obžalovával sebe, mrskal

sebe výčitkami a znovu a znovu hledal úsilovněji cesty k němu.

Já jej hledal přímo: ne ve zjevení, ne v tradici, já jej chtěl mít tak, jak o něm snila a toužila po něm duše moje.

A toho Boha, jež jsem vlastně hledal a jenž ke mně dosud nepromluvil, chtěl jsem být knězem . . .

Chodíval jsem k sv. Vítu na Hradčany ministrovat. Za mrazivých zimních tmavých rán stoupával jsem po kamenných schodech hradčanských — ale tam nahore, v tom šerém chrámě, já nesloužil vlastně nikdy Bohu, já žil a těkal v té naší minulosti . . .

A tak se stávalo, že jsem pletl své ministrování všelijak. Nebožtík biskup Schwarz a generální vikář Hora by mohli o tom vypravovat . . .

XVIII.

Prvé prázdniny gymnasisty! . . . A má-li takový mládenec v kapse vysvědčení, kde je označen jako „číslo první s vyznamenáním“, tu stoupá lehce a nadšeně jako ten Longfellovův jinoch po vysočanském vrchu výš a výš, nese se alejovou cestou ke Kbelu a k Vinoři, huláká do červencového žhavého vzduchu „Ohlas písní ruských“ a rozslzí se radostí, když spatří špičky věží staroboleslavských . . .

Domů přijde neunavený, svěží, ledabylye jaksi podstrčí matce vysvědčení, pase se na jejím údivu

a tiché radosti, vypije sklenici mléka, a již zase je na cestě, přes most do mlejna k otci a zase s tlukoucím srdcem, ale lhostejnou tváří, jakoby se věc sama sebou rozuměla, dává mu číst vysvědčení... Od otce dostane dvoušesták, od jeho chasy projevy obdivu a uznání, potom se vrací rozechvěn pýchou přes most a město (jen dva takové momenty jsou v životě: příchod primusa primy domů a první den se zlatou hvězdou a zlatým třapcem na vojně), ale nespěchá, jde vážným krokem mladého učenice a jde — k paní notáře.

Paní notářka! ... Není světějšího zjevu v mých vzpomínkách vedle mé matky. Ba, mou druhou matkou byla, a její dům za každé příležitosti mým druhým domovem.

Paní Luisa Chourová, choť c. k. notáře v Brandýse n. Labem, byla dcerou Aloise Jelena, kompo-nisty, dirigenta a nějakého rady císaře Ferdinanda V. Vidím živě portrét jejího otce, jak visel v čele jídelny: starý pán s kostěnými brejlemi, markantními rysy v obličejí, kolem krku šátek, jak jej nosili staří naši vlastenci, s ohromným límcem u kabátu — a pod podobiznou napsáno pevnou rukou jeho heslo:

Vše jen ku chvále
Vlasti a Krále.

(Jeho kosti převezli jsme po několika letech ze hřbitova chvala-počernického na hřbitov brandýsský.)

A paní notářka byla hotovou aristokratkou v našem demokratickém národě: byla švakrovou malíře Karla Svobody, prof. Václava Vojáčka, příbuznou prof. Hostinského, dra. Nevole a bůh ví kolika ještě známých jmen; mladá léta ztrávila ve Vídni, Jan Kollár ji chovával, a „Friederike Kollar“, Slávy Dcera, byla jí jaksi tetou. Vzpomínky její na Jana Kollára jsem přímo hltával, ač na mně působily dojmem strašným: ten přísný horlitel, prorok, kovová duše — byl doma ubohým pantoflovým hrdinou, skroušeným mužičkem, jenž dostával k večeři chléb, vodu a půl talíře sušených švestek, a jenž se choulil zimou, poněvadž Friederike uznala „es ist noch nicht nöthig zu heizen“ ...

Aristokratickým byl také zjev paní notářky. Byla vysoká a štíhlá, obličejem připomínala Marii Stuartku, a kdyby se byla narodila v paláci císařském, jsem jist, že by dnes dějiny vykazovaly o jednu postavu rázu Marie Terezie a Kateřiny II. víc. Měla tu řídce šlechetnou ctižádost vyniknouti nad okolí, aniž by jí při tom opovrhovala. Chudí a nešťastní nacházeli vždy u ní ne radu, ale pomoc. Mládí její padlo do té přechodní doby, kdy se již vrchních deset tisíc, ona aristokracie našeho demokratického národa, probouzela a uvědomovala si své češství — tak paní Luisa byla ještě vychována Schillerem, Goethem, Herderem, Lessingem, tu a tam si ještě ráda zacitovala nějakou frázi, nějaké přísloví po německu a, řekl bych, víc jen k oživení řeči (měla

neobyčejný smysl pro stil a plastiku toho, co vypravovala), ale cítila, myslila a žila česky a jak česky! Ta pieta a láska k historii a minulosti, radost nad každým úspěchem našeho národa, neoblomná naděje v lepší příští, byly takřka součástky její duše. Sbírala mince, starožitnosti a staré české knihy a nelitovala pro ně nikdy peněz a cest do okolí; její biblioteka byla jedinou svého druhu v celém městě a knihy nechovala jen ve skříních, ale četla a půjčovala. A při tom všem byla vzornou matkou osmi dětem . . .

Býval jsem společníkem jejích synů. Od rána do večera býval jsem tam, a když paní notářka něco vypravovala, byl bych se uposlouchal. Její vtip byl neobyčejný, její vypravování živé, barvité a za vším člověk cítil její velkou duši . . .

Tam k ní tedy byla moje cesta s vysvědčením, k ní prvé po rodičích . . .

Naskizzoval jsem si zde její portrét. Také ona byla jedním z toho, co zvu „štěstím své mladosti“. Dnes je to vše jako sen, po němž přišlo probuzení. A probuzení bylo tím krutější, že ten sen byl tak krásný . . .

XIX.

Politickým přesvědčením byla paní notářka rozhodnou stoupenkou strany staročeské. Zmínil jsem se o imperialistickém rázu její povahy; takové povahy nemilují násilných skoků, vzpour a revolucí, takové

povahy bývají vždy konservativní. A k tomu připočtete osobní vztahy v životě: „pana Palackého“, dra Riegra a dra Braunera znala z dob svého dětství, stýkala se s nimi, přátelství s nimi bylo pýchou její; mluvila-li o nich, cítil jsi pláti svatozář kol jejich hlav. A mluvila o nich ráda a dovedla je charakterisovati ať fakty, ať anekdotami tak, že stáli jako živí přede mnou. A dnes, po tolika létech, není jediného rysu, jenž by nutil k opravě na tehdejších podobiznách. Tak se stalo, že při prvých pohledech do současného politického života našeho, stála přede mnou strana staročeská jako sbor věhlasných historických postav, literárních stálic, výkvět národa. A zbyla-li mi do dnes jakási slabost pro tu stranu a úcta pro její předáky, stalo se tak mimovolnou suggestcí přede dvěma decenitemi a příznám se, že ani tu nebylo a není potřebí korektury a emancipace.

Mladočechů si paní notářka valně nevšímala. Ani ve snu jí nezatanula vůbec možnost, že by národ náš mohl klásti na váhy Riegry a Mattuše s Grégry, Heroldy a Pacáky Mluvila-li někdy o mladočeské straně, mluvila o ní s tím božským humorem, jímž mi líčila jednou svého bratrance, básníka Ladislava Quise. Jako drobný gymnasista tloukl dlaní do všech tvrdých věcí a vysvětloval jí, že prý „musí mít tuze tvrdé ruce, že prý nám nastane brzy boj s Němci“ . . .

Purkmistrem města Brandýsa byl tehdy komi-

nický mistr, Ludvík Demartini. Maličký mužek, vždy elegantně ustrojený, připomínal postavou, podobou i povahou Napoleona III. Byl až ledově flegmatický, ale rozehrál-li se, uměl dobře vypravovati a vládl jízlivým vtípem. A toho mu bylo třeba, neboť měl zlou oposici v městě. Mladší generace stála proti němu. Nebylo tu různosti v mínění a názorech politických, chraň bůh, zde na venkově byly odhozeny všechny masky, a hlavní důvod politických bojů stál tu v celé své nahotě: jedna generace křičela na druhou: Pusť mne, abych si sedla. A maskován nebyl ani zápas — nekázalo se ani o „nezadatelných právech národů“, ani o „boji proti odvěkému nepříteli“, ani o „zájmech města“, o „klesajícím životnictvu“, „podvratných živlech“ — ne, vedl se osobní zuřivý boj plný pomluv, klepů, urážek, soudů a p. A boj dostoupil kulminačního bodu, když se přiřezal do města sládek de Giorgi a stal se hlavou útočící oposice. Městská společnost se dělila a dělila, až stály proti sobě příkře dva tábory. A nebylo nikomu možno zůstatí delší čas neutrálním. Rozdělily se hospody, zábavy, ba i místa promenád městských, a každý tábor podnikal lovy a honby na ty, kteří byli chladní nebo neukazovali barvy. Organisovalo se, a voliči, jichž si před tím nikdo nevšiml, stali se předmětem zvláštní pozornosti. Pořádaly se zábavy sylvestrovské, bály v masopustě, koncerty v postě a výlety o prázdninách. Nelitovalo

se ani s té ani s oné strany peněz a nákladu, jen aby ten druhý byl přetrumfnut. Tehdy se stalo, že oposice založila spolek vysloužilců korunnského prince Rudolfa, do něhož směl vstoupiti každý muž, byť i nikdy v životě nenosil císařského kabátu. A to proto, že k vládní straně stál pevně spolek vojenských vysloužilců maršálka Radeckého, kde byli pouze opravdiví vysloužilí vojáci. Vtipům o vysloužilcích nevojácích čelila oposice ďábelským praktickým nápadem: dala svému spolku nádherné bílé chocholy na klobouky a pro ty chocholy strhla se veliká secesse mezi černochocholatými Radeckyány k hrůze vládnoucích otců města... Tenkrát bylo nutno, aby složili černochocholatí svého náčelníka s předsednictví, radní Houštěcký dal si ušít uniformu se zlatými pruhy na kalhotách, a spolek se sešel, aby se semkl a zreorganisoval. Dali si složit zvláštní marš, který se hrál bez přetržení až do bílého rána — však jsem tam byl a pronesl tam svůj první politický příspěvek... Neboť i nás, studenty, rozdělil spor městských stran ve dva proti sobě příkře stojící sbory.

A tak se přiblížily městské volby, v nichž byla oposice na hlavu poražena. Purkmistrem zvolen opět pan Demartini, prvním radním pan notář, druhým president „našich“ veteránů, pan Houštěcký. Paní notářka stala se nyní duší vládní strany. Boj se rozplamenil na novo. De Giorgi začal vydávati no-

viny: Brandýsské Listy. Jednou za čtrnáct dní vyletěl ten drak o dvou křídélkách, ale bylo ho právě na čtrnáct dní dosti. Co žlučí, vzteku, rozhořčení rozlil po městě, těžko vypisovati. Napsal-li o někom, že „jeho malá postavička zjeví se o desáté hodině dopolední v rohu náměstí“, byl dotyčný člověk tím přímo nešťasten. Huboval, nadával, dokazoval, že nebývá na náměstí v tu chvíli, že bude de Giorgiho žalovat, že musí být ten chlap zavřen atd. O jiných dvou sousedech četlo se v Brandýsských novinách, že jednají jako „Lienbacher a Zallinger“, a ti dva přišli večer do hospody v šibeničně zoufalém humoru: „Tak, už jsem Lienbachrem . . .“ (a vyslovoval „Liënbachrem“). „A já Zallingrem!“ vzdychl druhý. „Ale já mu toho Liënbachra osladím — já mu povím Liënbacher!“ . . . A bojovalo se pěkně: udali de Giorgiho, že si neprávem připsuje „de“. Milý de Giorgi sebral dokumenty a listiny a dokázal, že je skutečným oprávněným „de“. Z toho nový rámus: demokrat a chce mít „de“! . . .

Když jsem byl zase v Praze, posílali mi každou chvíli nějaký „Dopis z Brandýsa“, abych prý to donesl do Pokroku a Národních Listů, aby prý bylo město zbaveno té jedovaté hlízy, která „všechnen život zabila“. Šel jsem jednou skutečně k nebožtíku Barákovi, ten mi řekl, že takové „hlízy“ má každé město, a šel jsem jednou k Turnovskému a ten prohlásil, že „p. de Giorgiho zná a že to není

žádná hlíza“. — A tak nezbylo ubohé týrané nervosní vládní straně nic jiného než svépomoc. Fabrikovaly se verše a prosa s obrázky i bez nich, hektografovaly se a posílaly na jednotlivce a do hospod, i byla z toho žluč a vztek v opozici a radost ve straně vládní. Usoužení lidé si vydychovali a vycházeli zase pyšným krokem...

Až dopadl čtrnáctý den a vyšlo nové číslo Brandýsských Listů. —

XX.

Na posečených lukách podél Labe vyrazily nahaté květy ocúnu, na taškové střeše spustlého kostela sv. Vavřince sletovaly se po ránu vlaštovky, aby prováděly před dlouhou cestou cvičné lety, ježaté plody kaštanů ležely rozpukány po zemi mezi žlutými vějířmi listů, krátily se večery a byly plny mlh, a do duše lezla melancholie loučení. Konec prázdnin se blížil a blížil se tryskem, jako by s kopce letěl... Nikdy jsem neměl tolik energie, abych opustil svůj domov pěšky, musil jsem jeti ať omnibusem ať drahou, stesk a bolest podráždily moje nohy, pěšky bych se nebyl dostal z místa. A když jsem tak jel, ležely za mnou prázdniny už jen jako sen; milovaný kraj, otec, matka, paní notářka a její pohostinný stůl, a na mně civěla hrozná budoucnost a měl jsem pocit, že jí nepřežiju, že jí nepřekonám: ta mléka, ty polívky, ta šedivá smrdutá Kaprová

ulice, rok gymnasiální trýzně s bezcitným a bezohledným systémem, jenž nutí přímo mladého člověka státi se pokrytcem, lhářem a podvodníkem, svěřací kazajka paragrafů, jichž mimovolné překročení hrozí míti osudný vliv na celou příští životní existenci, nervosní rozechvění od hodiny k hodině, neboť člověk nikdy není jist, že ví to, nač bude tázán, nikdy není jist, že mu nesedí strašné zločiny v komposicích a úlohách, ty klapky na očích, aby člověk neviděl svět a život, ty abstrakce, věci neživé a trosky mrtvých světů. jež jsou nám den co den cpány do hladových duší — ach, bože, kdy rozbijete ty fabriky na kretény, bezpáteřníky, duševní mrzáky — kdy začnete chtít míti lidi, lidi volné na duši s horoucí touhou býti volnými i na těle?...

A při všem kladou velikou váhu na celý ten zblbnující systém vyučování, podškrtnují neustále okolnost, že právě nám dostalo se toho štěstí býti gymnasisty, a naši příští existenci, odměně to pilností a dobrých mravů, dávají paprskovatí kdesi v budoucnu jako něčemu velikému, zářivému, absolutnímu, nedocenitelnému...

A člověk probije se těmi osmi roky gymnasia a když otevře oči, připadá si jako plavec, jenž z rozbité lodi vynese holý život, pak stáhne kysele rty a mluví následující monolog:

Plod hořký naší doby v plné míře
jsme my tak záhy, záhy sklidili...

Nás vychovali jako za pastýře
kams do antické luzné idylly,

svět zdál se nám být jakés dobré zvíře,
jež s touhou jenom čeká na chvíli,
by mohlo nám dát mléko na talíře
a vlnu, v níž bychom se zhalili...

A teď? Jen trpký úsměv máme teď
— ne pro sebe, my žijem netečně
jak otrískaná bezovocná sněť —

však pro tu mláď, jež nemá drápy, zuby,
jež kvete, sní, svou illusí se chlubí
tak důvěřivě — a tak zbytečně...

Ale tak mluví, když už má těch osm roků za sebou a dívá se na zad... V druhé třídě však cítí sice už mnoho (víc neuvědoměle), ale jest mu milá každá jen trochu příjemnější chvílka a vděčnou paměť žehná každému profesoru, jenž se aspoň trochu vymyká šabloně a promlouvá, pokud v tom otrokářském systému promlouvati může, teplou lidskou duší k ubohým mladým duším... Páter Dorovín, elegán, krasavec, se zlatými brejlemi a koketně rozčesanými vlasy objevil se a učil nás znáti pánaboha podle své fasony, přišli jiní, ti nervosní, ti lhostejní, ti s jakousi zatrpklou resignací v duši, přednášeli, zkoušeli, tu řemeslně, tu lhostejně, tu s jakýmsi vztekem, a mezi nimi byl malý slabý člověk s temně modrýma očima a řídkými světlými vlasy, třídni

profesor, František Jelfnek... Budiž mu země lehká! Zemřel před několika roky. Miloval poesii, dobrý stil, znal náš jazyk jako málo kdo a ty věci dovedl nejen přednáseti, ale též učiti. Čeština u něho byla pro nás pochoutkou. Ať gramatika, ať čtení, ať výklad úloh, vše bylo živé, jasné, plastické. Jeho modré oči zářily jak hvězdy, když se rozmluvil — měli jsme tehdy Čelakovského čítanku ještě a nikomu nenapadlo, že je zastaralou — jeho rozbor „Tomana a lesní panny“, Puškinova „Zimního večera“, „Pohádky o králi Kojatovi“ — rád bych věděl, kdo z těch, kteří tehdy poslouchali, může vůbec zapomenout! A dovedl nás přiměti, že jsme musili jeho zamilovaný předmět umět. Em. ryt. z Čenkova by mohl o tom vypravovat. Byl na štíru s gramatikou a stylem své mateřštiny. Jelfnek to vypátral a po několik neděl zkoušel pana z Čenkova hodinu co hodinu, až se náš milý rytíř vyšavloval z povážlivého nebezpečnosti. — Škoda, že to, co psal později proti mně, jevílo zase úžasnou recidivu, připravil tím jistě našemu milému profesorovi chvilku bolestného rozčarování...

Moje kvartýrská, paní Pienová, zemřela v únoru mé druhé gymnasiální třídy, a za několik dní na to stěhoval jsem se k — J. S. Skrejšovskému, jako korepetitor syna jeho Jaroslava. Dostal jsem nádherný pokoj s vyhlídkou na Václavské náměstí, a krásné slečny učily mne, mladého venkovského med-

věda, poklonám, obratům a způsobům salonu. A první bylo, že se mladý venkovský medvěd zamiloval do svých učitelek. Do dvou najednou. Byla to energická Marta s blankytnýma očima a vtipná štíhlá Anna, jejíž zrak mi připomínal oči srnek našich brandýsských lesů. Byly obě o mnoho starší než já... a brzy té, brzy oné sedal jsem u nohou a poslouchal vypravování o divadle, o rodišti jejich Nelahozevsi, o velké společnosti pražské, a všem možným, a vše mi bylo novým a zajímavým — a nebylo-li, poutalo to, protože bylo vypravováno jimi...

J. S. Skrejšovský chytil hned celou mou duši. Ten studený demonický člověk roztával v kruhu rodiny, smával se a rád měl, smáli-li se druzí; jeho vypravování bylo fascinující stílem i volbou výrazů; vypravoval-li anekdotu, byla špička tak ostrá, tenká a blýskavá jako jehla...

Po velikonočních vrátil jsem se z Brandýsa, a tu padl blesk do mé idylly: Skrejšovský se chystal na dobro s rodinou do Vídně...

Anna poletovala po pokojích a zpívala si, Marta skládala do beden knihy, porcelány a podobné věci, já jí k tomu držel svíčku a vedl sentimentální hovor... Konečně mě J. S. Skrejšovský zavolał do svého pokoje a rozloučil se se mnou. Potom Marta se loučila, Anna se loučila, sluha z tiskárny naložil můj kufr na vozík a já šel... Do Kaprové ulice

nazpět. Jako ten mládenec v pohádce, když opustil báječnou zahradu.

Když paní Pienová zemřela, vzkázala mi z domu naproti paní Randová, abych se stěhoval k ní... Teď po několika měsících šel jsem tam bona fide.

Paní Randová myla schody. Zeptal jsem se, má-li prázdno. Řekla ano. Dal jsem vynést svůj kufr nahoru...

XXI.

Nevím, stojí-li ještě onen starý dům v Kaprové ulici... šedivý starý dům, v jehož průjezdě věčně ležel stuchlý vzduch, jehož temné schody vroubilo viklající se zábradlí, kde byly byty s tmavými kuchyněmi a velikými pokoji klenutých stropů a ohromných oken, jako by to bývalé kaple byly; onen starý dům, kde bylo asi padesát koček, deset kanárů, kde jsi slunce viděl jen v jistou dobu letní odrážeti se ve dvou oknech nahoře, kde švábi, vydávající se na cesty, byly obyvatelům zvěstovateli jara, kde ve středu a v sobotu odpoledne od druhé do třetí hodiny vzlykal žalostný kolovrátek národní popěvky skládané tohoto roku — — nevím, stojí-li onen starý dům ještě tam v Kaprové ulici... ale v mé paměti žije, znám do dnes jeho obyvatele, jejich zvyky, domácnost, klepy, životní osudy a znám do dnes jeden ten veliký tmavý pokoj s ohromným oknem jdoucím na dvůr, vlastně na pavlač, na protější okna a starou

taškovou střechu... Zelenavou barvou byly pomalovány jeho stěny a o ty stěny tloukly se moje vzdechy hladu, bolesti, bídy, úzkosti, mezi nimi poletovaly moje pítomé a scípající naděje, mezi nimi uvadla moje mladost, moje živost a veselí, tam jsem pohřbil svého pánaboha, životní plány, víru v lidi a svět — ach, mnoho a mnoho jiných věcí stalo se v tom pokoji velikém jako stará kaple a příšerném jako vězení... A nestalo se to ovšem najednou všechno, nestalo se to ani tak, že by byl člověk mohl pozorovati něco, nějakou změnu, převrat — ne, takové pozorovatelné processy se představují divákovi na divadle, čtenáři v románě, ale život působí jinak: padá kapka za kapkou, nezdá se, že by některá zanechala sledu, ale za čas jest i nejtvrďší kámen přece jen vyhlouben dle onoho latinského přísloví... Konečně v tom pokoji padaly ty kapky na mne celých deset roků — času bylo tedy dost...

*

Pan Antonín Randa, můj kvartýrský, navlékával si večer bílou zástěru, zavěšoval na ramena koš, plný párků a housek, vzal do ruky kotlík s rozžhaveným uhlím a chodil obchodovat. Do dvanácti, jedné, druhé hodiny přešlapoval před ruským kostelem a nabízel nočním chodcům teplé párky. (Později, když se mi líp vedlo, když jsem zpeněžoval své verše za stříbrné mince, tvořily ty párky vedle polívek a soleného mléka mé polední hody, pan Randa je

brával ve velkém od Lufra a chválili jsme je oba). V měsíci dubnu a květnu býval strážcem obrazů na Žoffně a později v Rudolfinu, jeho protekce mi umožňovala dvakrát i třikrát vstup do každé té výstavy. Byl horlivým čtenářem a zvlášť noviny musil číst den co den. Ve všední dny kupovali jsme společně odpolední Národní Listy, v neděli si koupil Pražský Denník k vůli Svátkově románu. Byl radikálem, ale Mladočechy přímo nenáviděl. Ten prostý člověk vytýkal jim prázdné hubařství, neupřímnost, neopravdovost, fangličkářství, lehkomyšlnost, a vytýkal to a dokazoval již tenkrát, v roce tisíc osm set osmdesát! O Sladkovském říkal, že s ním zemřelo poctivé mladočeské svědomí, a prorokoval, že se Mladočeši k veslu dostanou, musejí se dostat, ale že to bude neštěstím národa... Před dvaceti léty to tušil a říkal pan Antonín Randa, párkář od kostela sv. Mikuláše...

Tak to dělával: seděl u mně v pokoji, brejle na nose, pichlavé hnědé oči vbity do novin... přečetl, vysadil brejle na čelo, nacpal dýmku a začal kázat. Znal politické dějiny našeho národa úžasně dobře, děje, roky, osoby, všecko přesně na vlas. Někdy k tomu přistupoval charakteristický rys našeho lidu vůbec: vysvětlování těžkých fakt zákulisními pletichami; báje takové se tím víc šíří a udržují, čím jsou podobnějšími pravdě. Před vyrovnáním s Maďary jednal prý Beust s Čechy. Dával prý jim

vše, co se potom dostalo Uhrům, ale chtěl prý tři miliony zlatých za svou laskavost. A my je nedali... Na to je dostal od Maďarů... Takových historek měl několik a rád je opakoval a tvrdil, že jsou z neklamného pramene.

Palackého ctil, Havlíčka zbožňoval, dra Riegra měl rád i se všemi jeho chybami.

*

Četl jsem tehdy úžasné mnoho. Svatopluka Čecha jsem dostal, jenž mně přímo fascinoval. Hltal jsem jeho básně, jeho prosu, miloval jsem jej jako člověka. Bloudil jsem po ulicích, díval se po lidech a putoval často za někým, o němž jsem si myslel, že by to mohl být on. Konečně jsem ho uviděl a slyšel několik slov od něho. Zemřel Jablonský. Napsal jsem báseň na jeho smrt a letěl na Vinohrady, do Vocelovy ulice — ne, že bych měl naději na otištění v „Květech“, ale abych měl důvod vůbec jít k Čechovi. Chvil jsem se, když jsem zazvonil, otevřeli mi, ohlásili mně, já stál před ním. Veliká hlava, plná vlasů a vousů, cigaro v prstech s okousanými nehty — já nemohl říci ani slova, já mu podával rukopis. Podíval se, slíbil, že přečte (slyším ten jeho příjemný bas), uklonil se a já šel. Rozpálen štěstím běžel jsem po Václavském náměstí dolů, domů a četl „Adamity“. —

Máchův „Máj“ mě dosti zklamal. Byl teplý večer posledního dubna, chodil jsem po Letné, Praha le-

žela mi u nohou, a já četl na hlas. Dočetl jsem, ale neby nadšen. Zdál se mi být pochybeným v kompozici, romantickým až příliš, některé rýmy mne zarážely — později, mnohem později přišel jsem mu na chuť.

Líbil se mi Koubek, ten nedoceněný improviátor, ten smělý hulán na oří našeho jazyka. Nerudovy „Písně kosmické“ mně chytly víc než „knihy veršů“. Četl jsem Arbesa, Třebízského, Jiráska, Světlou, ze starších Chocholouška, Tyla, Pravdu, Němcovou, Ehrenbergra. Četl jsem Krásnohorskou, ale ani tehdy jsem jí nemiloval, její sbírka „K slovanskému jihu“ působila na mě přímo hrozně; útlá žena brodící se v krvi — a lidé jí tleskají! Četl jsem Vrehlického; mnoho knih, ale málo rozuměl — jasny mi byly jediné „Mythy díl II.“, zamilovaná báseň v nich „Eloa“. Ohromným dojmem působil na mě Byronův „Kain“.

XXII.

Kde jsou nyní moji přátelé z těch dob? . . . Jeden, vím, zmizel tak, jak byl prorokoval: „Byl jsem na světě živ jako pes, až budu cítit, že se blíží konec, zalezu někam jako pes a jako pes pojdu —“ byl to dlouhý, hubený dělník kovářský, jenž málo mluvil, nikdy se nesmál a měl souchotiny. „Farář“ jsme mu přezdívali pro vážnost jeho povahy a pro oholený obličej. Miloval Toničku, dceru

jednoho krejčího v domě, ta měla štíhlou postavu a neobyčejně krásné modré oči; a když šla, šla vždy přímá jako svíce a klopila cudně ty oči k zemi jako jeptiška a mluvila tiše, jako by byla v kostele. Děvčata ji neměla ráda, ale my k ní vzhlíželi jako k světicí, já docela psal o ní verše, které jsem dával farářovi — vidím podnes, jak potřásával nad nimi hlavou a vzdýchal trpce: Mojí nebude — nebo: ty oči budou blažit jiného . . . A kašlal při tom jako na doklad a jednoho večera nepřišel víc . . . dověděli jsme se, že odejel kamsi na venek a zemřel. Jako pes . . . Tonička byla za půl roku po jeho smrti v požehnaném stavu . . . s nějakým člověkem se spletla, kterého viděla poprvé v životě . . . Otec ji vyhnal z domu, a víc jsme o ní neslyšeli. —

Potom byl tu Antonín B., silák maličké postavy, kolářský dělník, theoretický anarchista, jizlivý, sarkastický člověk pěkného obličeje a srdce nad zlaťo. Měnil své chlebodárcce každou chvíli a vždy rozcházel se s nimi po bouřlivých rozmluvách. Konstruoval nové řády světa a společnosti, nešetřil v kritice stávajícího řádu ani lidí vysoce postavených, ani církve, ani pána boha. Zamíloval se do jedné filigránské a již stárnoucí krasavice, která sloužila v našem domě, a konečně si ji vzal, bezohledný cynik a hlasatel volné lásky, poněvadž chtěl, aby dítě, které mělo přijíti za krátký čas na svět, neslo jeho jméno . . .

Humoristou naší společnosti byl krejčovský tovaryš M. Humoristou bezděčným. Byl zrzavý, pihovatý, očí vodové barvy, úžasný don Juan, ale vždy nešťastný a žárlivější než Othello. Po každém svém milostném románu, jenž byl zakončen vlastně dříve než začal, položil se do postele a stonal několik dní. Policie vyrvala ho našemu kruhu: vrazil jednou jedné služce nůž do zad.

Jak zapomenout „Fernaize?“ „Ságo-Fernaiz“, jak jsme jej překřtili dle jeho zamilovaného úsloví, byl sběhlý student, jenž se věčně připravoval na hereckou dráhu.

Nosil sešlou čamaru, vždy sešlapané boty, ale jeho širák a jeho kravatty bývaly vždy z brusu nové. Byl velikán, převyšoval nás všechny o půldruhé hlavy a byl dobrovolně trpěným presidentem našich schůzí. V debatách pronášel vždy poslední slovo a zvuk jeho hlasu byl již takový, že po jeho vysloveném mípění nemohlo se již žádné druhé uplatnit. Žen přímo nenáviděl, nazýval je neštěstím lidstva a všem zamilovaným líčil budoucnost ve dvou v nejčernějších barvách. Jeho snem bylo Národní divadlo. Vykládal dlouze a široce a přesvědčivě, čeho se tomu a tomu slavnému herci nedostává, kde chybje, jak by to a to hrát měl, a jak by to a to zahrál on, Fernajz — po čase našel místo u venkovské kočující společnosti. Stal se napovědou.

Tito čtyři lidé bydlili „na postel“ na Františku

u veřejného posluhy, jenž stával tehdy na Staroměstském náměstí. Sám měl asi pět dětí a ženu, všichni se směstnali ve dvou malých světnicích. V neděli odpoledne navštěvoval jsem své přátele u něho — a jistě mi musila zírat bída z očí, a obličej: ten dobrý muž mi vždy schoval něco od oběda! Poletovali jsme za jasných těch odpolední po okolí Prahy, byla nás celá četa, připojovali se známí mých známých z dřen a závodů, ale moji čtyři přátelé byli jaksi stálým jádrem — ostatní se přilepovali, odlepovali a měnili. Oni také den co den přicházeli večer po práci do Kaprové ulice, tu seběhly jejich lásky dolů a stávaly s nimi až do desáté hodiny před domem naším. Debatovalo se živě, bezohledně a hlučně. Fernajs se rozhovořil často tak hlasitě, že byl policajtem napomenut. Jednou se připlétl do hovoru kolemjdoucí pán a vyzvídal zvláště na Antonínu B. Druhého večera přišel zas a na to každého následujícího dne. A najednou slíbil náš Antonín onomu pánu pár pohlavků, přijde-li zítra zas. Slíbil mu je rázně, bez úvodních slov a bez důvodů — pán nepřišel, potom nám prohlásil náš čacký anarchista, že to byl „tajný“.

V zimě se náš život trochu změnil. Začali jsme navštěvovati taneční zábavy. Tančit jsem již uměl. Slečny Feigertovy za zvláštní honorář dvou zlatých za měsíc, jež zaplatila paní notářka, mě důkladně vyučily. Chodili jsme tedy na Benátky, chodili jsme

k „Liškům“ na František, k „Hřebenu“ na Linhartském náměstí, chodili jsme k „Bonům“, na Malou Stranu, a vědí boží, kam ještě — ale vždy to bývaly místnosti, kde bylo plno kouře a prachu, kde tančili muži v kloboucích, s viržinkami v ústech, a tanečnice měly vytlačené stopy mastných ruk na zádech. Moji přátelé platili vstupné i za mne, a Fernajs, jenž netančil, hlídal s filosofickým klidem kabáty a pivo. Ctitelem piva jsem nebyl již tehdy, ale tanec miloval jsem šíleně. A tak jsme vířili v prachu, dýmu a výparech těl do jedné, dvou hodin a vídával jsem děsné scény žárlivosti, bitky a pračky v těch místnostech a domů jsme chodívali rozjařeni, s rytmickou hudbou v duši, hvízdající, všichni zavěšení v dlouhém řetězu a kroky naše duněly po vlhké dlažbě vymřelých ulic. A ve snu mi zněly ještě rytmické takty hudby v duši.

Když jsem psal verše, psal jsem je na melodie valčků a polek.

Ráno po takové noci do gymnasia, šedivého, nevládného gymnasia, kde s námi zacházeli jako s hochy, kde nás drželi na řetězu — a já už žil, žil jako člověk dorostlý — a tu zkoušeli latinská slovíčka a nepravdělná perfekta časoslov, trápili nás řeckým skloňováním, páter Dorovin přednášel o starých židovských kráľích, kteří „chodili před tváří Hospodinovou“ — a já vzpomínal na sál u „Lišků“, „Bonů“, na Benátkách a jinde a chvěl se hrůzou, kdyby tak

přiše! starý Matyaš Kawka a řekl mi: „Machare, víme všecko.“

Začal jsem žít příliš záhy . . . Byl jsem patnáct let stár a byl tehdy v třetí třídě akademického gymnasia . . .

XXIII.

V té době zuřila v mé duši náboženská revoluce . . .

U starého Wahle koupil jsem kdysi malou knížku „Voltaire's Schriften“, díl, nevím, kolikátý; líbila se mi pergamenová bílá vazba a červený štítek, cena byla 10 krejcarů. Jednoho večera vzal jsem slovník a začal starého pána číst — byl to rozbor Nového Zákona. Ostrý, jizlivý, vtipný — ach, a mně již tenkrát byl dobrý vtip milejší než prostřední báseň — probouzel, co v duši mé leželo ukonejšeno a uhýčkáno, k životu volal, co ve mně bylo, ale dosud neformulováno a nevysloveno. Chvilími bylo mi, že starý filosof s mefistofelským obličejem, jak jsem jej znal z dřevorytiny, sedí proti mně v mém pokoji, u pana Randy v Kaprové ulici, a sípavým hlasem a kuckaje se smíchem vykládá mi a přesvědčuje. Naslouchal jsem s jakousi ukrutnou rozkoší: rány dopadající na to, co mi bylo dříve nejsvětějším, blažily mě, jásal jsem při nich — neklamný znak, že revoluce začala.

Od té chvíle bylo mi, jakoby nějaká metelice

zdvihla se v prostorách duše mojí: hvízdalo tam, řvalo, úpělo, stýskalo si, jásalo, nařkalo, řtílo se v trosky, zvedal se prach, lomily se ruce a kladiva bušila do hlav a podstavců, a do toho chaosu poslal jsem revolucionářské posily, jak jsem je mohl sehnati: „Zápisky Jungmannovy“, Byronův „Kain“ (tentokráte po stránce myšlenkové), Voltairovy Romány, Renanův „Život Ježíšův“, v překladě V. Bambasa, tlumočitele krvavých románů a — Mythologii Řeků a Římanů. Ty poslední dvě knihy dokonaly revoluci, sladká moudrost Renanova zbavila mě vzteku k padlému nyní náboženství a svaleným modlám, mythologie Řeků dala mi zorný úhel na nebe, peklo, svaté a světice, Trojici a t. d.

Když jsem byl dítětem, tak jsem si představoval nebe: ohromná síň s modrým klenutím, mramorové barevné sloupy jako v kostele, daleko v zadu na zlatých trůnech pánbů s pánem Ježíšem, sv. Duch třepotá se nad nimi, a po síni chodí v dlouhých sukních plešatí svatí, jak stáli v kostele ze dřeva podle oltáře, a světice zlé s přísnýma studenýma očima a lesklými kruhy kolem hlav a mezi všemi prochází se Panna Maria, jediná krasavice, jež se usmívá jak májový den a má vlasy v barvě zlaté lilie a ona jediná smí si vzít s nebe srpek měsíce a zasadit si jej jako sponku do těch vlasů

A téhle Panny Marie bylo mi nejvíce líto, že zahynula v revoluci mojí duše.

Když z chaosu vylvstaly zase pevné představy, když metelice se uklidnila a utišil se hluk a hlasy, když starý pánbů se sv. Duchem byli pryč, pán Ježíš visel na kříži jako podle všech práv a řádů popravený rebelant, tu viděl jsem, že Panna Maria stojí tam sestárlá, utýraná, matka se srdcem puklým, syta života — tak mi bližší, srozumitelná, ale líto mi bylo té dřívější . . .

Přestal jsem chodit na mše do zrcadlové kaple klementiské, přestal jsem se modlit, páteru Dorovínovi při zkouškách jsem uváděl přesně všechny důkazy pro jsoucnost boha, sv. Trojice, pravost katolické církve, ale sám jsem z toho nevěřil ani písmy. Rozplynuly se snové o budoucím mém kněžském povolání tak důkladně, že jsem se vůbec nemohl bez averse podívat na člověka, jenž nosil kleriku a korálek. Pokud ten převrat nebyl ve mně dokonán, vášnivě jsem debatoval se svými přáteli: farář byl čirý skeptik, truhlář Antonín kousavě se posmíval všemu, krejčímu M. bylo všechno jedno, a Fernajs, jenž četl patrně Davida Strausse, vykládal nám povznešeně a bez udání pramene život Ježíšův, apoštoly, Řím a papeže . . . I s panem Randou jsem hovořil: přiznával vše, co jsem mu vykládal, ale končil, že „nějaké náboženství být musí“ a sám, než dal prvou lžící polévky do úst, se pokřížoval.

Když však byl převrat dokonán ve mně a bylo

klidno a jasno, přestal jsem debatovat a nerad jsem mluvil o náboženství vůbec; zdvihla-li se nějaká myšlenka ještě, zdvihla se ve verši, jež jsem házel zlostně v líc mlčícímu nebi; v „Dissonancích“ v knížce „Confiteor . . .“ našly později svou pozemskou schránku.

*

Méně a méně stával jsem se takto studentem podle litery gymnasiálního řádu; z počátku mě děsil ten rozpor: viděl jsem před sebou ještě řadu let pod paragrafy kázně, zbytečné a pitomé učení, trápení a nudu a já žil už docela jinak . . . napadalo mi, že jednoho dne všecko praskne a bezútěšná, nejistá budoucnost zírала na mně; styděl jsem se za své pokrytectví a bičoval vztekle svou zbabělost, která mi nedala veřejně vzepříti se a vysmáti se všemu — později dostavila se cynická otrlost: hrál jsem vědomě komedii. Páteru Dorovínovi jsem se díval při zkouškách i přednáškách vážně a s porozuměním do očí; řeckým aoristům jsem přikládal náramnou důležitost a Cornelia Nepota jsem studoval i co do jazyka, i co do obsahu tuze pilně, ač nám řekli předem, že jeho latina není klasická a ve faktech že není zrovna spolehlivým . . .

Sympatickým profesorem byl mi v té době nebožtík Vaněk. Měli jsme ho z děje- a zeměpisu. Rázem hodiny přicházel do třídy, sešlý svrchník nebo zimník přehozený přes ramena, šel tiše jako

δ*

duch, posadil se, vytahl z kapsy arch z knihy vytržený a četl hrobovým hlasem. Najednou se zastavil u nějakého slova. „Za Karla IV. panoval v Čechách bl a h o b y t,“ četl. Zdvihl hlavu, chladné modré oči jeho oživily, projel si hustou stříbrnou kšticí nad čelem — „co pak je to takový „blahobyt“?“, zeptal se do lavice. Odpověď ho nikdy neuspokojila. Ale také ničeho nečekal, ptal se, aby se mohl rozhovořiti. A tu začal výklad a v něm se dotýkal všeho možného: mluvil o náboženství, a mně bylo, jako bych slyšel svého Voltaira, mluvil o farářích a kuchařkách, o pánech vysokých a nejvyšších, vypravoval historické anekdoty, v nichž paprskovala živě přítomnost, a na konec udělal jakousi definici „blahobytu“, a tu mu pohasly oči, sklonil hlavu a četl hrobovým hlasem dál.

Měl jsem rád ty jeho improvisované volné výhledy, často se sic opakoval, zvláště in puncto svatých a světic a farářů a kuchařek, ale mně bylo volno a cítil jsem v tom jakousi příbuznost s tím, co se odehrávalo ve mně, byly to chvíle, které také nesly posilu revolučním šikům.

I jinak mi byl sympatickým prof. Vaněk: nezapomínal nikomu ničeho, uměl se exemplárně mstít a nic mu neimponovalo. Jeho názor světa a lidí byl zahořklý, černý, ale cítil jsi vždy pevnost a hotovost.

Když zkoušel, šlo chvění a mráz po celé třídě, před ním nebyl nikdo jist. Stačilo říci „bitva u Pa-

vie“ s akcentem na „Pa“, a milý zkoušenec byl hotov. Stačilo nevědět definici „blahobytu“, „pravdy“ a jiných pomyslů, a nic ti nepomohlo všechno ostatní sebe důkladnější vědění. Vyvolal-li někoho, podíval se na něj a takřka jej hypnotisoval svým studeným pohledem. Pak se trochu usmál a ptal se tiše: „Maximilian II., byl to hodný pán?“ Vypravoval jsi o Maximilianu II., najednou zdvihl Vaněk prst: „Počkejte, co pak je to taková nesnášlivost náboženská?“ A již byla smyčka na krku . . .

Nikdy jsme ho neviděli hovořiti s některým z ostatních profesorů; přišel-li ředitel Kawka na inspekci do třídy, nikdy se nezdržel dlouho při Vaňkově hodině; jak se na něj díval páter Dorovín, povím později.

XXIV.

Z jičínského gymnasia přišel do naší tercie vysoký, silný mladík, s krásně formovanou hlavou, vousisky pod nosem a na bradě, flegmatický povahou i pohyby, Karel Kvapil. Ve Žherách u Českého Brodu měl jeho otec velký statek, Kvapil byl jediným synem, neznal tedy bídy, chodil modně ošacen a knih si nakupoval, jak se mu zlíbilo.

Nepěstoval jsem přátelství se svými spolužáky — žil jsem jiným životem, gymnasium mi bylo čímsi vedlejším, měl jsem své přátele-dělníky na Františku, a tak jsem byl ve své třídě vůči všem uzavřeným a nesdílným. S Kvapilem jsem se sešel takhle:

Třídní profesor vyslovil při češtině jméno: „Don Kyžot“ (Don Quijote). Kvapil svým klidným způsobem ozval se hlasitě z lavice: „Říká se Don Kychot, Vašnosti“. Třídní zbledl a vrhl se k němu. Kvapil nepovstal. Profesor bouřil, konečně zpozoroval, že Kvapil stále sedí, i vyhrkl na něho: „Když s Vámi mluvím, vstaňte, klacku!“ Kvapil pomalu vstal a řekl flegmaticky, že klackem není a že se říká Don Kychot. Třídní se rozlítil ještě víc, Kvapil se mu díval klidně do očí a mlčel. Druhého dne byl volán do ředitelny. Když se vrátil, šel a prosil třídního za odpuštění pro formu, kterou prý ho nechtěl urazit. Profesor řekl, že ve věci má Kvapil pravdu, ale vysloví-li se Don Quijote po francouzsku, že se musí říci „žot“. Kvapil podotkl, že jest to jméno španělské, profesor mu však nedal domluvití a podáváje mu ruku, děl, aby toho „klacka považoval za neřečena“. Po hodině v pause sedl jsem si ke Kvapilovi, rozhovořili jsme se, odpoledne ze školy šel jsem s ním do jeho bytu (bydlil v Jámě u prof. J. Váně), a přátelství bylo uzavřeno.

Ve škole nebyl Kvapil fenomenem, ale mimo školu byl mladíkem přímo úžasným. Znal spoustu jazyků a učil se novým; studoval dějiny všech literatur, cizí spisovatele četl v originálu a přísně srovnával s tím, co bylo u nás přeloženo, měl spoustu knih a týden co týden dával si přinášeti nové a nové, měl rozvrh hodin, kde den co den končil dvanáctou hodinou noční a začínal o půl sedmé ráno (přípra-

vám pro gymnasium vyměřil půl hodiny denně) a rozvrh ten dodržoval akurátně — slovem: položil si veliké cíle a šel k nim všemi silami.

Abychom si byli blíže, najal si pokojík v Lili-ové ulici, kde jsem ho po večeri navštěvoval. Uvařil čaj a dali jsme se do práce. Četli jsme polské autory a rozbírali je (Kvapil miloval Mickiewiczze, já Krasiňského), četl a překládal mi „Osmana“, básně srbské, ruské byliny a romantické básně Puškinovy. Četli jsme Schillera a Goetha, Tegnéra a Božskou komedii. Četli jsme Durďkovu Estetiku, Lessingovy kritiky, Schopenhauera a Hartmanna.

Vůči naší literatuře byl Kvapil náramně chladným; hádávali jsme se zuřivě o Sv. Čecha, ubíjel mi jej Mickiewiczem a Puškinem, o Čelakovského jsme bojovali, u něhož cenil jen „Ohlas písní ruských“, o Koubkovi a Erbenovi jsme byli svorní, Nerudu neměl rád jedině pro to, že píše špatnou češtinou, Hálek a Heyduk byli mělci, zženštilí, Vrchlický rhetor, jenž nemá pevného, „já“, Zeyer blyskavý verbalista beze smyslu pro barvu doby a země. — Za to si liboval Sládka a vynášel mistrovství dramatické stavby Bozděchovy.

Svou náboženskou revoluci měl Kvapil již za sebou právě tak jako já — jenže kde u mne zbyly po starém pánu bohu a katolických mythech trosky a smutek, byl u něho slunný vlídný pantheismus.

Shodli jsme se v názorech na dějiny a položení našeho národa. Víc cítím než rozumem probírali

jsme jednotlivé fase, našli jsme tu pásku pojící nás k širší vlasti a residenci říše, tu cestu z Dürnkrot až k naší Bělé Hoře, a citem i rozumem horovali jsme o konsekvencích a plánech časů příštích. Četli jsme Mignetovu francouzskou revoluci, znali dějiny anglického krále Karla I., milovali jsme revoluce. Dantona, Robespiera a Cromvella.

V našem domě v Kaprové ulici byl dole na dvoře byt a dílna zámečnického mistra. A zámečnický mistr měl dceru, ta se jmenovala Mária a bylo jí šestnáct let, o nějaký měsíc starší tedy než byl já. A jednoho večera vyšla Mária nahoru k nám a řekla paní Randové, aby se mne zeptala, chci-li ji doprovodit na Hradčany. Paní Randová se křížovala nad smělostí té holky, ale já šel rád. Byli jsme veselí a bylo nám, že se známe již úžasně dlouho. Vrátili jsme se, já vyšel nahoru, paní Randová přišla do pokoje a vypravovala mi, ta Mária to že pěkná holka, kde jaký student, že mu nedá pokoje, že už jich měla na tucty, že měla docela i jednoho „majstra“ ze semináře, že bývá od otce bita, ale že už to musí být u ní v krvi, nic že jí nenapraví a p. — Tušil jsem, proč mi všechno to povídá: kázávala mi takové odstrašující řeči o faráři, o ságo-fernajsu, a druhých dvou mých přátelích a jako všechny rady a kázání měly i ty indirektní výstrahy opačný účinek u mne — ale stran Mária byly mi k smíchu. Celý ten večer přivolával jsem si moc její obraz před oči a nemohl a nemohl jsem si

jí představiti, ani na její oči se upamatovati! Byl jsem jist, že bych jí nepoznal, kdybych ji potkal na ulici. Smál jsem se paní Randové a mateřským jejím starostem o mé blaho, ona potřásala šedivou hlavou a odešla.

Ve středu na to, ke třetí hodině, vyběhla Mária nahoru, do pokoje ke mně, abych prý čekal na ní za chvíli u řetězové lávky. Šel jsem a čekal. Mária měla sešit hudebnin, místo do hodiny na klavír chce prý jít se mnou. Šli jsme přes lávku, na Letnou, do Stromovky, ze Stromovky zase na Letnou. Bylo to v březnu, zima, sníh ležel, v holém křoví pískal kos. Mária měla plné kapsy psanfček od svých dřívějších lásek a dávala mi je, abych je četl. Nechtěl jsem. Trhala je na kousky a sypala do sněhu, že prý je to všecko pryč, prý „tempa passati“. Že prý byli mezi nimi někteří, které „měla ráda“, ale „nemilovala“ prý z nich nikoho. „Nemilovala“ prý doposud. Teď prý se jí zdá, že „miluje“... Sklonila hlavu a mlčela. Usedli jsme na lavičce v pavilonku. Praha ležela pod námi, první světla zaplanula. Cítil jsem, že musím něco udělati. Vzal jsem ji okolo krku a líbal... Za chvíli si vzpomněla na tatínka a že musí jítí...

A na této zpáteční cestě cítil jsem komickou hloupost celé situace. Po povznešené náladě předěšlých okamžiků nevěděl jsem, co jí říci. Dívala se na mě, čekala jakési velké slovo, já šel podle ní a toho slova nebylo. Vzala mě za ruku, já klátil rukou svou a její, jak to dělají děti, když se vedou a mlčel

jsem dále. Zastavila se, dívala se mi do očí, já ji políbil jaksi povinně na čelo, a šli jsme dál. Potom spadla i s ní povznešená nálada. Vzpomínala na domov, otce, klavírní hodinu, začala spěchat, rozběhli jsme se a v běhu dorazili k lávce, kde jsme se jaksi cize a mrzutě rozešli. Já velkou zatačkou vrátil se domů, kde mi paní Randová vypravovala, že dole byl velký křik, Mária že byla bita, šla prý místo do hodiny na dostaveníčko a nebylo-li prý to se mnou... Zapřel jsem.

Když jsem šel po večeři ke Kvapilovi, čekala Mária za vraty a ukazovala mi lokte — měla na nich zamodralé pruhy...

XXV.

Roztával jsem znenáhla. Opakovaly se naše vycházky do zmrzlé přírody a časem se opakovalo též „utrpení“ Máriačino, jak jsem totiž v myšlenkách nazýval její bití; posílala mi často po učedníkovi kytičky fialek nahoru; vycházela před dům a čekávala, půjdu-li ke Kvapilovi, či zůstanu-li dole se svými přáteli-dělníky, a aby měla nějakou záminku civět na ulici, spřátelila se s cudnou Toničkou, kterou miloval farář, a filigránskou Emmou, která tam čekávala na koláře Antonína. Dojívalo mě její utrpení a důkazy její lásky a začal jsem cítiti, že jí mám skutečně rád...

Když jsem ji vídával po letech, nezdála se mi být žádnou zvláštní krasavicí: měla obličej panské,

na svá léta byla příliš tlustá a v hlase měla něco od mladého kohoutka, chůze její byla výbojná, ale ne graciesní, ruce měla velké, červené — — tenkrát v tercii však viděl jsem v ní harmonii krásy a miloval jsem její obličej, její postavu, její chůzi a její ruce, miloval jsem to všecko, jak takových šestnáct let dovede mít rádo, čistě, zbožně a za špičku jejího malíčku byl bych dal svůj život. Než jsem ji poznal, sníval jsem, že se zamiluji do nějakého nešťastného tvora, do nějaké slepé dívky, která nemá praničeho na světě, nebo do nějaké chromé či hrbaté, že tou láskou vyplním život její a najdu cíle a smysl pro život svůj a jistě bych to byl dovedl — tu přišla ona, jež prošla několika školami lásky, hotová Manon Lescaut, a dobývala mne něžnostmi, utrpením a čekáním večer v mrazu na ulici...

Miloval jsem... ale štěstím ta láska nebyla. Bylo to rozbolestnění duše: zžíravý neklid ve dne, těžké a příšerné sny v noci; toužil jsem po její přítomnosti, ale když jsem byl u ní, dovedl jsem ji trápit jak rafinovaný ďábel. Vymýšlel jsem si všelijaké milostné historky a dával jsem jí je maně prohozeným slovem tušiti; důkazy její lásky bral jsem jako samy sebou se rozumějíci a toužil stále po jiných, větších, neobyčejnějších; býval jsem kousavý, jizlivý až k cynismu; kytičku fialek od ní vytáhl jsem večer svadlou, smačkanou ze šosu svého kabátu; libovala si mé knírky, dal jsem se druhého dne oholiti; dal jsem si vypravovati o těch,

jichž zamilovaná psančeka trhala tehdy na Letné a dokazoval jí na to, že je milovala všechny víc než mne; trpěla, viděl jsem to, ale mně byly ty její trudné chvíle útěchou a balsámem — já trpěl jistě víc. A podařilo-li se jí na některé vycházce vyhnati všechna mračna z duše mojí, a slíbil-li jsem jí, že už budu jistotně jiným, takovým, jakým mě mítí chtěla — marno: v noci na to provalovalo se každé její slovo, úsměv i políbení mojí duši, vstaly nové mraky a druhého dne bylo zataženo temněji než před tím.

I při ní, i při těch, které přišly po ní, hořelo takovéhle přání v skrytém koutě duše mojí: stojíme na skále nějaké a černá neproniknutelná a nepřístupná propast zeje v hloubi u nohou našich, líbáme se, konečně přišel moment, kde vím, že mě miluje tak, jak nemilovala a nebude mít ráda již nikoho na světě — a jakmile si to uvědomím, vrhnu jí vší silou svojí dolů. Výkřik. Potom ticho. A hořký pláč by zalomcoval mým tělem a v neskonalém stesku vrhl bych se po hlavě za ní...

V nedělních odpolednech hrával otec Márinčin se svou kapelou v některé předměstské kavárně. Ano, ten domácí tyran byl kapelníkem sboru řemeslníků, kteří šest dní v týdnu pracovali a sedmý den provozovali umění na nástrojích, poněvadž by je pouhá práce vyživit nemohla. Hrávali na Vinohradech, na Smíchově, Žižkově a v Karlíně, a na žádost Márinčinu chodíval jsem se svými přáteli

a jejich láskami k těmto koncertům. Mária sedala s matkou a svými sourozenci daleko od nás, blíž stolu výkonných sil, chvílkou přiběhla, pozdravila se s Toničkou a Emmou a stiskla mi tajně ruku. Tam u stolu seděla jako pěna, jen aby mi nedala příležitosti k nějaké poznámce, neboť jsem se díval na ni jako kat na svou oběť. Filigránská Emma, důvěrnice naší lásky, vyprosila obyčejně dovolení její matky, a Mária šla s námi na tanec k „Labuti“, ke „Kominíčkům“, k „Hřebenu“ nebo jinam. Tančila těžce, nemotorně; vím, že jí byly ty zábavy hotovým trápením, ale chodívala ráda. A domů jsme chodívali v dlouhém řetěze, všichni zavěšení, ona mezi námi, rozjaření, a to byly šťastné chvíle její lásky...

Psával jsem jí verše a měla je ráda. Celé sešity veršů dostávala ode mne a pyšnila se jimi. Zpívala na kruchtě při velkých mších u Dominikánů a v Týně a její alt jí tak vynášel několik zlatých měsíčně. Dala číst mé verše regenschorimu u sv. Jiljí i starému Kavánovi v týnském kostele, oba je tuze chválili a divili se, proč prý nedám nic z toho tisknout... A já, chudšas, bombardoval jimi už dávno všechny pražské i venkovské redakce a všude mi odpovídali: Slabé, nezralé, nehodí se, neuveřejní se a p. Kolikrát jsem přepadl celým svazkem jen dobrého Svatopluka Čecha! Nebožtíka Chalupu, jenž tehdy redigoval „Ruch“! Prima Sobotku, jenž vládl „Světózorem“! a „Otavana“ v Sušici a

„Jitřenku“ v Poličce a „Koledu“ v Brně! Aspoň dvacetkrát jsem opsal čistě a rozeslal tohle „Poslední přání“:

Nestavte kámen nad mým časným rovem,
netyčte chladný zlacený tam kříž:
na srdce růži v šatě purpurovém
a do hlav truchlou vsaďte mi cypříš.

Na srdce růži za lásku tu vroucí,
jež v nitru jeho žárem planula,
by, když to srdce přestane už tlouci,
tou vůní aspoň z něho vanula.

A truchlou cypříš — znamená to bolu —
jenž vedle lásky v srdci stánek měl,
by k vůni její — jak za živa — spolu
těž cypříš černým rouchem zašuměl.

Klid bude v rově, klid i nade rovem,
vysoko rozpjat blankyt modravý,
na srdci růže v šatě purpurovém
a cypříš u hlavy...

Nu, zde je konečně tisknuta... Po dvaceti letech... A tak sentimentální byly všechny verše, které jsem psával Márince.

Přišlo jaro, dlouhé dny, nemohli jsme stávat před domem a tak se styky naší lásky změnily. Přišel jsem od Kvapila před desátou, čekal, až bude dům zavřen a sešel jsem potom dolů, na dvůr. A zrovna před dílnou brozného tyрана-otce, kde stála malá lavička, našli jsme stan svým polibkům. Má-

rinka protahovala své domácí práce, žehlení, uklízení a p. a když všichni usnuli, vyšla ke mně. Nahoře vysoko ve čtverci, vyříznutém střechami domů, plály hvězdy, na střechách vřískaly kočky. A Márinka seděla vedle mne, tichá, oddaná, milující. Měkké bylo její tělo, její oči se třpytily a milování naše bylo čisté jak ty hvězdy nahoře.

XXVI.

Byla to jedna sobota na jaře. Tma v pokoji, já seděl na svém kufru, jako bych si ani netroufal posadit se ke stolu, zbičován výčitkami svědomí, ztrýzněn čerstvou jednou vzpomínkou, umdlen lítostí nad sebou samým, v duši mé to plakalo a zoufalo, v hrdle bylo sucho jako v poušti a žhavé slzy tlačily se mi do očí — ach, ta paní s těma divnýma očima nemohla ani tušit, jak mě udělá nešťastným!

Byly to věru divné oči! Vzpomenu-li na ně, mám sice vždy pocit, jaký asi má po větvích hopkující a naříkající veverka, na niž se zdola nehnutě dívá svým lesklým okem čekající chřestýš — ale oči ty nebyly demonické, ne: bledé, vodově bledé modré oči, jenže v nich ležely jakési drzé zkušenosti, mrazivé ocenění člověka, poroučející žádost, pevná vůle — eh, vědí boží, co vše bych z nich dnes ještě vyčetl... Tenkrát jsem mívával vždy pocit té veverky a přemáhal jsem se a skrýval jej, ale ať řeč má hopkovala jakkoliv, ty oči se dívaly kamsi přes slo-

va moje, přímo do duše mojí, a mluvily svojí řečí bezohledně, bez otázek, bez odporu.

Znal jsem se od vidění s jejím bratrem, obchodním akademikem. Bydlili blízko nás. Jednou se mně pochlubil, že odebírá „Světozora“, později jedenkrát mě pozval, abych vešel k nim a podíval se na nová čísla. Tak se ponenáhu stalo, že jsem pravidelně v sobotu pobýval na skok u nich, měl jsem tehdy velké zájmy na tom, co povídá Listárna redakce. A poznal jsem ty divné oči. A jedenkrát — v jedné sobotě na jaře to bylo, díval jsem se na Světozora, můj známý odešel, a jen divné oči byly v pokoji. Byla to tlustá paní, vše na ní kypělo a chvělo se.

Dívala se přes mé rameno se mnou. Najednou nastalo jakési strašné intenzivní ticho, v němž jsem slyšel z venku hrčení vozu a ze dvora zpěv kanára, její tělo se překlonoilo přes mé rameno, její ňadro se rozlilo kolem mé tváře, zatočila se mi hlava a podíval jsem se jí do očí — jistě byl v tom pohledu strach veverky — neboť můj chřestýš se díval na mne vítězně, žhavě a zašeptl mi do uší: „Tak on ještě neví co je to ženská!“ — — — — —

A tak jsem seděl k večeru na svém kufře, zmučen a ztrýzněn výčitkami a hanbou a neodvážil se vyjít z domu.

Po desáté hodině, když dům spal, stoupal jsem po schodech dolů s horoucí touhou kajícínska, jenž kráčí k svému očištění. A Márinka seděla již na lavičce a mně bylo tak, že jsem musil pokleknouti

před ní. Slova jsem promluvíti nemohl. Tak mne ještě Mária neviděla. Zdvihla mě a tiskla mi hlavu k svým ňadrům, měkkým mladým ňadrům. A já cítě vědomí a tíhu strašné viny, táhl jsem hlavu zpět, abych jí neposkvrnil... Ptal jsem se jí — nedalo mi — za chvíli na divné oči. Mária pohodila rukou a ušklíbala se: „Eh, taková! Nechoďte k nim! Ptá se často po vás, a tak se na člověka dívá...“ —

Druhého dne koupil jsem u starého Wahle v Židech Byron's Sämtliche Werke v překladě Franze Kottenkampfa. Čtyři dily za jednu zlatku a to proto, že prvý díl byl proražen nějakým silným hřebíkem. A nad tím Byronem jsem seděl několik neděl, vycházel jen do školy, nemluvil s lidmi, Kvapilovi jsem řekl, že prodávám těžkou krisi a toliko na ty dvě tři hodiny noční stoupával jsem na dvůr k Mária. K tomu všemu, čím jsem jí trápival, přišla nová věc: zdálo-li se mi, že pozoruji záchvěv smyslnosti u ní, v něčem, zavrtil jsem se jako červ do toho momentu, a byl zlým, jízlivým a nemilosrdným. Čím tíže jsem cítil vlastní pád, tím šleněji jsem toužil po absolutní čistotě u té, již jsem miloval . . .

A po několika nedělích sebemučení a očištění šel jsem k divným očím. Podívat se na Světozory, říkal jsem si, ale v hloubi duše mi leželo jiné přání a hnalo mi krev do tváře a tmou do očí: aby byla doma a byla sama . . . A byla . . . Divné oči podívaly se na mě, usmála se a řekla klidně: „No, tak přece přišel“ a já jí letěl šleně do náruče . . .

O svatodušních svátcích přivezli mi otce do Prahy, do nemocnice. Ležel tam měsíc a byl propuštěn. Dovezl jsem jej domů.

Potom se přiblížil 15. červenec. Přišel ředitel, oznámil nám, že quarta nebude mít paralelky a že řada žáků bude nucena opustit „staroslavné akademické gymnasium.“ V té řadě byl i Kvapil. Slíbili jsme si, že se budeme i na dále navštěvovat a dali jsme si s bohem.

S Márinkou jsme slavili rozloučení na Petříně. Blíže kostela sv. Vavřince, pod starými stromy, seděli jsme v trávě. Byl jsem samá něžnost a útlocit, Márinka byla šťastna. Slíbili jsme si, že si budeme psátí, a že o prázdninách přijdu do Prahy.

Patnáctého července byl strašný žár. Seděl jsem do šesti hodin večer ve svém pokoji, potom teprv vydal jsem se na cestu. O desáté večer jsem dorazil do Brandýsa. Cestou mě rozbolela hlava, domů jsem přišel v horečce. V pokoji ležel otec. Padl jsem na postel a díval se na něho. Jako ve snách jsem viděl všecko. Matka plakala nad ním a nade mnou. Druhého dne slyšel jsem, že otec cosi ke mně mluví, ale nerozuměl jsem mu. Měl jsem horečku stále a fantasoval jsem. Jednu chvíli jsem procítl a byl při vědomí: bylo ticho, zase takové intenzivní strašné ticho, otec prosil maminku, aby mu poslala pro červené víno, „na posílnění na poslední cestu“. Víc nevím. Ráno jsem se probudil, zdrav najednou, čilý — můj otec byl vychladlou mrtvolou . . .

Matičko moje, to byl čas, kdy se mi zdálo, že vystoupil Tvůj duch ze své rezervy, že vyrostl v nekonečno, dal Tvému slabému tělu obrovskou sflu a že Jsi začala žít. Šla jsi doposud tím životem tiše, šla Jsi odevzdaně po těžké dráze bez výčitek a přání po něčem jiném — teď, kdy Ti Osud vrhl na krk čtyři sirotky mimo mne, podívala Jses mu pevně do očí a bez reptání vzala nadlidský kříž na Sebe . . .

Posluhovala cizím lidem matka má za směšně malý měsíční groš, do dalekých vesnic chodívala s nůši na zádech a kupovala od selek máslo a vejce a prodávala je s malinkým výdělkem, husy krmila a vstávala několikrát za noc k nim a pro stoly bohatých je prodávala, punčochy pletla na zakázku do krámů a mně řekla: „Hochu, kus chleba Ti týdně pošlu a prádlo Ti vyperu, troufáš-li si dále studovat, ale víc nemám . . .“

Málomluvná, jakoby něčím zakřiknutá, šla matka moje životem — tohle byla doba, kdy její duše vyrazila svůj květ . . .

XXVII.

Rád, matičko má, v líc Tvou zírám,
kdy duši jímá tesknota,
vždyť v očích Tvých zas naděj sbírám,
a v tváři děj mám života.

Vždyť strasti mé ty ryly vrásky
a bol v Tvou líci zasíly,
sled vidím slzí ke mně lásky,
jež každou rýhou proudily.

Tu duchu mému rostou křídla,
a letem opouštím již zem
a vznáším ve hvězdná se sídla,
bych Ti tam urval diadem.

A perel nesu z hlubin moře
těch nejdražších kruh spanilý,
bych málo splatil perly hoře,
jež oči Tvoje prolily. — — —

Však co jsou platny všecky touhy
a nejvyšší snů takých věž?
Dnů těžkých vlečeš řetěz dlouhý
a v bídě, matko moje, mřeš...

Ano, takových básní jsem psal tehdy na tučty
a všechno v nich vnitřně prožil a procítil; v těžkých
chvilkách v Praze vynořila se mi často matčina hlava
do snů a její sametové oči dívaly se na mne s láskou
a lítostí, a tu mi bývalo vždy, že musím nechat všeho,
rozběhnout se a letět k ní a vyžalovat se, vyplakat
se — ale podivno: když jsem byl u ní, ležel jakýsi
chlad mezi námi a dusil mou vřelost, hrdlo bylo
sevřeno a se rtů se nesmeklo ani jedno vřelé slovo.
A cítil jsem nepřírozenost a faleš té situace; vzdálen
matky, sníval jsem, že setkání a spolužití naše bude
vřelé, srdečné, chtěl jsem vše nasadit, aby cit můj
prolomil jednou trvale studenou kůru — marno vše-
cko. Přímo bázeň a stud před silnějším projevem
každého citu mi zavíraly duši a srdce, lety přibyla
k nim úzkostlivost, abych nebyl směšným. A tak
jsem byl raději tvrdým a cynickým, miloval jsem

karikaturu citu a unesla-li mě přece někdy sentimentalita, byl jsem prvý, jenž se sám sobě vysmál.

A tak jsme chodili vedle sebe: cit můj vytryskoval ve verších, kterých jsem Jí nikdy nedal číst, Její lásku cítil jsem, a ta zůstala, i když jsem vše cstatní ztratil a všemu se vysmíval, nezvratným axi-
omem a věčnou lampou v životě a v poesii.

Byly to smutné prázdniny. Dopoledne jsem chodil po hodinách, v poledne byl u paní notářky, odpoledne bloudil v polích, k večeru choďval jsem na hřbitov. Smrtí otcovou jako by byl ze života mého vytržen smysl, krvácel jsem vnitřně a žil náměsíčně v černých snech a zřřravé bolesti. V tupém hoři díval jsem se na jeho hrob, jindy vedl jsem hlasité řeči, volal jej, čekal na jeho odpověď. Často bezmezná nenávisť ke všemu žijícímu rozlívala se mi duší, uráželo mně modré jasné nebe, vonné květy, zelené stromy, zvířata, lidé. Bylo mi, že musí nastati velká katastrofa světa, poněvadž takto je nemožno dál žíti.

Stalo se dvakrát, že hrobník, zavřaje hřbitovní vrata, přehlédl mně a já ztrávil noc na hřbitově. Bílá měsíčná noc se svými stíny, tichým třepotem ve vzduchu, zatikáním spících ptáků a truchlivou hudbou žabí v nedaleku. Na pěšinkách leželo modravé světlo, náhrobní kameny se příšerně bělaly, stromy a tráva byly černé. Pyšnil jsem se zprvu, že budu mít vědomí prožité noci na hřbitově, ale potom se dostavil strach, hrozný strach. Světlušky poletovaly

v křovinách a netopýři nesli se nízko nad pěšinami neslyšeným letem. Padl jsem na hrob otcův, zahalil hlavu kabátem a měl jen jedno přání: usnouti před dvanáctou hodinou. Zoufale horečně jsem začal počítati od jedné do tisíce a znovu, ve třetím tisíci jsem usnul. Hvězdy bledly a rudý pruh se rděl nad východem, když jsem procítl. V druhé noci jsem byl již větším hrdinou, ale počítal jsem přece do tisíce a znovu do druhého před hodinou duchů...

Literární zájmy sblížily mě s dvěma lidmi, a ti mě odvedli od mého hoře. Emanuel Čvančar, tehdy sextán z Jindřišské ulice, hubený, růžolící, veselý, vtipný s neobyčejně upřímným smíchem — ach boží, uchytil se po maturitě Pánaboha a svědčí prý mu, je tlustým farářem kdesi a znalci tvrdí, že prý stloustne ještě víc — druhý byl Karel Ptáček, tenkrát učitel na Kladně. Ptáček byl neobyčejně harmonický duch: nepozastavoval se nad ničím v životě, bral život ve všech formách a jevech jako samosebou se rozumějící nutnost, poesie mu byla lampou, kterou všude nosil a kterou všecko ozářil, v optimismu a názoru na svět a osud připomínal skorem Voltairova Zadika, miloval přírodu a ženy, na něž se však díval tak jako na květiny, své povolání měl rád — vůbec člověk až nepřijemně milý tím, že nebylo vedle jeho jasu žádných stínů. Psával sám verše, a upřímně vyznal, že je kdys dal k nahlédnutí Vrchlickému, který mu prý řekl, že takové verše

nejsou ničím zvláštním dnes; čísti mi jich nedal. Od něho jsem se naučil ceniti Lermontova, ježž kladl nad všechny básníky všech věků.

Chodíval jsem s nimi po lesích, lukách a polích; Čvančarova jasná povaha, Ptáčkova harmonie působily na mě jako blahodárné léky: bolest sic nezastavila, ale pozbyla ostří, hřbitovní extravagance přestaly, časem jsem začal myslit i na budoucnost. Márince jsem napsal dlouhý dopis a dostal od ní odpověď plnou takořka mateřského utěšování, (jak mi zrovna to psaní bylo protivné!), po delší pauze psal jsem však opět, a Márinka mě zvala do Prahy. Že přijde naproti, abych aspoň přibližně určil hodinu. Vydal jsem se tedy jednoho odpoledne a v Libni jsme se setkali. A šli jsme podél Vltavy a na té žlutavé velké skále nad řekou před Kobylisy usedli jsme a tiše hovořili. Propast byla přímo pod nohama, jako bych byl to místo schválně hledal pro svou lásku. Mám — nemám, mám — nemám — třáslo mi duší a díval jsem se po skále, mezitím co Márinka hovořila o domově, o tom, jak na mě myslila a jak mě má ráda. — Když začalo zapadat slunce, vynořil se mi najednou před zraky opuštěný hrob otcův na hřbitově brandýsském a vystřízlivělý rázem z demonických a vražedných choutek, vstal jsem a nutil k odchodu.

Přespal jsem v Praze noc a časně ráno se vydal na cestu k domovu.

XXVIII.

Jako o každých prázdninách zajel jsem si i tenkrát v polovici srpna do Kolína.

Za Starou Boleslaví v lese jest malé nádraží. Nikdy jsem se nestaral, kdy vlastně odjíždí vlak k mému rodišti. Ráno jsem se vydal na onu stanici a dověděv se, že mohu odejet až v poledne neb odpoledne, bloudil jsem po lese, těše se ze samoty, vůně, světlem prolamovaného stínu na trávě a nastávající cesty. Neboť ta bývala mi vždycky hostinou citu, na ní cítil jsem se vždycky jiným člověkem. Dojmy z historie, jak mnou prochvívaly v dobách dětství, promlouvaly ke mně známým hlasem ze známých míst, a ty doby dětství hovořily ke mně modravým kouzlem z krajů, kde jsem je prožil. Jel jsem přes Lysou a Nymburk, a v levo z lesů třeptil se kosočtverec střechy mcelského zámku, jel jsem přes Libíci a viděl tragedii Slavníkovců, přes Poděbrady a žehnal a záviděl kulaté věži zámecké, protože viděla snad před sty a sty lety děství Jiříkovo, a když vyrazil vlak za Osekem z lesa a vjel do širé roviny, letěl můj pohled hladově ke třem drahým věžím kolínským . . .

Och, moje rodiště! Jak tě nemilovat, jak ti nežehnatí!? Miluji tě dosud a žehnám ti a nevyčítám ti ničeho. Ani toho profesora Macha*) ti nevytýkám — bozi ať zachovají to učené světlo, jež v roce 1894

*) Viz „Čas“, VIII. (1894) str. 807.

hájilo v literárním spolku tvém proti mně Hála a vydlužilo si palcáty z „Osvěty“ z r. 1879 a boží ať ostříhají děti tvých, svěřených péči a ruce jeho, aby nenasákly umem jeho a moudrostí jeho; nevykládám ti ve zlé ani tvé radikální Vobořily v Labských Proudech, kteří míní, že dnem i nocí dumám jen o tom, jak bych je pozlobil, je rozčilil, jim něco nepříjemného provedl, a kteří mi prý při každé příležitosti ukazují, oč jsou povýšenější mne, moudřejší mne, učenější mne a obzíravější mne — ničeho ti nepřehazují, hnězdo moje, neboť ruka Hospodinova těžce spočinula na tobě — Český List zrodil se v tobě, a tím jsi odpykalo za všecko — — a já tě miluji, jak v dobách svého dětství, neb jeho jas tkví dosud na tvých ulicích, tvých domech, chrámu tvém, na řece tvé, ostrovu v ní, na tvých polích a cestách v nich! Buď zdrávo a požehnáno, rodiště moje, i se svými radikálními filistry, učeným profesorem Machem i se vším, co se v tobě hýbe a žije — nejsi zodpovědno za to, že jsem se v tobě zrodil, ale já takze ne; miluji tě, ale pyšným na tebe nejsem . . .

Jezdíval jsem tehdy k strýci a tetě do Kolína. Můj strýc, Václav Štěpán, byl solidním a známým ševcem v Pražské bráně. Prodělal v italském tažení v roce 1859 několik bitev a rád o nich vypravoval; nosil zelenou zástěru, brejle na očích a zpíval celý den. Byl šetrným člověkem, měl losy, skvosty a peníze v záložně. I teta, sestra matky mojí, byla

šetrná. Při každé mojí návštěvě připravili mi jednoho večera takovou lázeň: že prý v r. 1869 půjčili otci mému devadesát zlatých, a otec prý jim jich nevrátil, že prý ho žalovali, exekuci na něho vedli, a on přece nezaplatil. A teď — při nynější návštěvě — je otec mrtev a nezaplatil. A hle, jací oni jsou: podporovali by prý mě na studii, abych prý se nemusil tak nuzně protloukat, jen kdyby prý nějaký ten los byl vytažen a p. Býval jsem tuze pohnut a děkoval jsem jim za dobrou vůli a péči o mě a za milosrdenství prokázané mému otci . . .

Stejného věku se mnou byl můj bratranec Václav. Hoch vysoký, neobyčejný krasavec, ale hluchoněmý. Byl v Praze v ústavě a naučil mě gestikulované řeči jejich a tak jsme se dorozumívali. Byl zavřen jistě velký duch v tom těle: byl ctižádostivý, dychtil po velikých věcech, měl smysl pro krásu, četl rád a vyjadřoval se dobře o přečteném — osud mu zavřel jazyk a uši a posadil jej na ševcovský verpánek . . . Když jsem přijel do Kolína, nastaly mu svátky. Nemusil pracovat a chodil se mnou. A proběhali jsme všechna známá místa, navštěvovali známé lidi, jezdili po Labi a koupali se na jižním cípu ostrova. Náruživě tančil, měl smysl pro rytmus tance a tančil dobře.

O těchto ferích po smrti otcově díval jsem se v tvář smrti. Koupali jsme se. Můj bratranec neuměl plovat, koupal se tedy při břehu. A já, labské dítě, pustil jsem se přes vodu na druhý břeh a hned

zase zpět. Václav se podívil a já, abych se ukázal ještě větším hrdinou, pustil jsem se znovu přes Labe. A v prostřed vodu, proti špičce ostrova, opustily mě síly, klesl jsem pod vodu, vdychl a voda mi vnikla do nosu a do úst. Ztratil jsem rozvahu — — vynikl jsem sice na moment nahoru, ale ruce mi klesly, a já se potopil znovu. A vím jako dnes: v té chvílce nahoře jsem viděl nebe nekonečně veliké nad sebou, cíp ostrova s křivými vrhami a žlutavým roztrhaným břehem byl neobyčejně příšerný, cesta k Nové Vsi se svou švestkovou alejí byla jaksi harmonicky klidná a nějaký vozík uháněl po ní, až se prach pozvedal, a já měl v duši toliko jediné slovo, strašné, temné slovo: konec... Věřil jsem v Osud a v té chvíli viděl Osud svůj — a už jsem nebojoval... přitiskl jsem svoje dlaně k tělu: konec... a klesal dolů. Zahučelo mi v uších a měl jsem pocit zelené barvy. V tom okamžiku jsem cítil něco tvrdého pod nohama — vrazil jsem tělem na nějaký starý kmen... ležel příčně ve vodě... zabojoval jsem s Osudem... poslední silou upjal jsem se rukama, nohama na něj, vynořil hlavu z vody a otevřel oči. Neviděl jsem ničeho, jen pocit světla a života měl jsem. Dobrou půl hodiny jsem se držel kmene a chrlil vodu ze sebe. Bratranec se byl již dávno ustrojil, přecházel po břehu a čekal. Ne sil fyzických již, ale odvahy se mi nedostávalo, abych opustil svého zachránitele...

Když jsem vylezl na břeh, nesdělil jsem Václa-

vovi ničeho, ani strýci a tetě doma, až potom, když jsem se vrátil do Brandýsa, vypravoval jsem to bábě...

Můj ubohý Václav! ... Nebyl šťastným při svém řemesle a ve svém domově. Několikrát ušel do Prahy, pracoval u cizích lidí, potom si zase strýc pro něho zajel a přivedl ho domů, a takový byl jeho konec: s dvěma soudruhy, rovněž hluchoněmými, vyjel si jednou po loďce do Klavar. A pili tam a tančili a byli veselí a po půlnoci vstoupili do loďky na zpáteční cestu. Václav vesloval a aby nahnal druhým strachu, rozhoupal loďku, a čím více se děsili jeho druzi, tím divočeji houpal. A tam v prostřed Labe, v divoké nevládné pustině, pod cípem ostrova, kam bába naše kladla všechny příšerné své povídky o hastrmanovi, tam se loďka převrhla. A tam ve tmě a v marném boji se zelenavým elementem utopil se. Ani vykřiknout nemohl... Jeden z nich se zachránil, ale neřekl ničeho — — ze strachu prý. Až po dvou dnech, když na něho uhořel, vylíčil tu noční plavbu — —

Tak jsem pobyl i tentokrát v Kolíně týden a vrátil se domů...

XXIX.

Autoři staromodních románův a novel rádi šperkovali práce své básněmi; takový rek vyjadřoval veršem svou lásku, svůj smutek, zklamání, bolest, náladu duše a p. Často bývaly vložky ty

v povážlivém nepoměru k duchu a charakteru hrdiny a právě jimi seslaboval nepovážlivý spisovatel efekt své prosy.

Vím to, ale moje situace bude poněkud jiná. Šperkovati nechci nijak své prosté vzpomínání a vycitují-li ze starých listků verše své mladosti, dělám jen proto, že chci ukázati, kterak se vylíčený můj život paprskoval v poetickém tvoření, kterak jsem se snažil realizovati city a myšlenky, v jakou toninu jsem realitu transponoval a na kterých zamilovaných vzorech jsem se ohříval.

O prázdninách po tercii jsem psal mnoho. Našel jsem v robení veršů zapomenutí všeho, svlékal se ze svých bolestí a smutků. Žízeň po slávě, jež by se tehdy byla ukojila otištěním nějaké nepatrné maličkosti, mě trýznila. Měl jsem veliké plány v hlavě, a začaly-li se hýbat, zdvihával jsem hlavu vysoko, jaksi na konto těch plánů. Příteli Čvančarovi čítával jsem ty verše. V polích při západu slunce, které málokde tak báječně zapadá jako v té šíré rovině brandýsské . . .

Nero.

Do moře se Héliův vůz chýlí
rudých mráček zlatým okrajem,
v rosné stíny ulehá den bílý,
krvavý svit chví se nad krajem.
Večerního světla v záplavě
krajinou, jež sní tu dumavě,
caesar s poslušnými otroky

v piní les došel vysoký.
V hloubi jeho zpola pozakrytý
zdvihá chrám omšenou kopuli,
nad níž pinie svých větví štíty
jako černé plachty rozpuly.
Chrám jest opuštěn, však sídlo svoje
svatá příroda zde zvolila,
pestré květy řasnatého kroje,
zelených trav bujně listeny
v ladných chumlích na zem, na stěny
v samotě té hýříc rozsila.
Hravým šípem problyskne zdí slunce,
zlatý brouk dlí květin na korunce,
azurových křídel lehký let
motýl řídí k spánku v plný květ
a svůj večerní zpěv ptáci pěj.
Muži tři sem v rychlé chůzi spějí.
V středu chrámu na sloup skácený
klesl Nero, během schvácený.
Bílá toga, nachem lemovaná
hojné stopy měla necesty,
tu v ní trny, tam je potrhaná,
tam zas bláta skvrny na ní lpí.
Nero sklonil bledou hlavu v dlaně
a zrak zdvihl ku západní straně:
„Hélie můj, na caesara včera
vysílal jsi zářivý svůj kmit —
a dnes nechceš psance za večera
úsměvem svým trochu potěšit?
Rudneš, tvrdý? —

Věční bohové,
toť jest tedy koncem tužeb mých?
Záviděli jste snad výši mé,
že tak náhle hněvu blesk mě stih?
Slávo! Skvošte! Což, též's uloupen?

Vždyť jsi byl tak pevně zakoupen!
Požár Romy, kříže křesťanů,
matek pláč a jásot katanů,
moje božské vzlety umělecké,
mé lví vášně, divé, nečlověcké,
sochy, stavby plné nádhery,
muky mé a nuda děsných chvíl,
hrůza, kterou svět jsem naplnil —
ach, já chtěl jen — a byť s děsu chvěním,
aby děly příštím pokolením
strašný zjev můj dějin lítery! ...
a teď kles jsem ... a snad před metou ...“
Umlk. Pozorností napjetou
stopovat se rudý západ zdál.
Otrok jeden s kamene teď vstal:
rusé vlasy kryjí čelo bílé,
z modrých očí zírá něžný pel,
však se zdá, že smutek z dávné chvíle
postavu tu celou obestřel.
Teskný hlas se z hrudi jeho lil:
„Jel's, caesare, ku své slávě s plesem,
nedíval se's, co as pod kolesem
vůz tvůj touto cestou rozdrtil.
Jsem z těch jedním. Zničil jsi mi květ,
jenž jen v jaře vzplane lidských let —
nechvěj se — já vše ti odpustil.
Jsou to, pravda, upomínky z hloží,
stále živé, jichž neserval čas,
slyš však klidně — jako báje as,
jež jsi slýchal na nádherném loži,
báje, jimiž v délce nočních chvíl
jsem z tvé mysli nudu zapudil.
Vzpomínám na svoji domovinu.
K severu, zkad chladný vítr vane,
pod blankytem bledě modravým

kraje leží vrchy lemované.
Ve svatých lip vonném šumném stínu
stojí chaty, vzhůru stoupá dým,
kol se táhnou polí pestré pruhy,
tiché řeky stříbrné jak stuhy,
v nichž se shlíží tmavých dubů tłum,
proplétají drahé kraje ty.
Mír a klid z nich stoupá k nebesům.
Tam jsem prožil dětská svoje léta.
A ten květ, jenž v mladých srdcích zkvétá,
zket již tam... A světlou krásu její
rcí, caesare, zda ti líčit mám?
Světlé vlásky a pel v obličejí,
modré oči? — Znal's ji pozděj sám.
Děti oba běhali jsme lesem,
v létě růží, v podzim drobným vřesem
zdobil jsem svou družku roztomilou.
A kdy večer klesl mlhou bílou
v rodné nivy, v šumné stromoví,
na háv země vonný mechový
sedli jsme a blouznivými sny
bloudili jsme budoucími dny.
Jindy zase k sobě přítuleni
jak dvě ptáčat v lese na sněti
zírali jsme v nebes rozzáření,
vídali ty hvězdy skrápěti —
avšak, nač to? dětská hravá léta,
brzy, brzy bylo po nich veta...
Přišel čas, kdy bojovníka právem
zbraň jsem prvně tiskl v pravici,
a kdy družka moje v plesu hravém
rozekvetla v ladnou děvici.
Tu jak jestřábů roj divý, mračný
v háje tichých bílých holubic
Romy vojů zástup bojelačný

vtrhl v naši zem. Můj národ sic
jak muž jeden změnil rádla v meče —
marná hrdinnost a marné seče —
jestřábů mrak — hejno holubic...
Klesli jsme a rabství řetězy
na zem naši vrhli vítězi.
A hon nastal hrozný, divoký,
Roma chytala své otroky.
Já byl též ve druhů četě jaté,
však jsem nesl lehce pouta ta,
vždyť má láska, dítě moje zlaté,
při mně byla, se mnou zajata!
Caesare, mě nedojalo ani
rodné země těžké porobení,
svatých bohů v hájích porubání
ani okovů mých rachocení,
čas mě neděsil svou rouškou temnou,
jen když ona, ona byla se mnou!
Těžké proti bohům provinění...
Měsíc uběh v letu divokém,
já byl, Nerone, tvým otrokem.
Lehká práce! V nudné hodině
zpívat tobě písně vlasti mé...
Ubohá však družka moje snívá!
V prvé chvíli, jak jsme vešli v Řím,
odtrhla ji od nás ruka divá
a již byla skryta zrakům mým.
Až tu jednou, bloudě ulicemi
— rudé slunce klonilo se k zemi —
ze zahrady jedné tišiny
znít jsem slyšel píseň otčiny.
Poznal jsem jí, hlas svůj rychle pojím,
ozvalo se plesné vzkřiknutí —
na to ticho — dýchatí se bojím —
cizí hlas a její vzlyknutí —

volám — dusot kroků v dálku chvěl,
holubičku mou kdos odváděl.
A já s hlavou, plnou těžkých dum,
vrátil jsem se, caesare, v tvůj dům.
Celou noc jsem probděl v záhadě.
A když denice rozsila svit,
pospíchal jsem k oné zahradě,
volám, hledám — všude hrobu klid.
Pak na otázku mou pátravou
řekli mi, že zahrada ta — tvoou...
V hrozných mukách běhám Římem celým,
žhavých blesků slunce nezřím hru,
až pak lidí proudem rozrušeným
vlečen byl jsem k amfiteatru.
Usedl jsem v hlučícím tom davu,
o kameny chladil vřelou hlavu.
Blíže mne kys otrok černé tváře
vykládá, že děva bujará,
která urazila caesara,
první dnes má tygru v obět býti,
sám prý včera vlek jí do žaláře. —
Hrozná předtucha mě začla rýti —
hlednu dolů — u zdi postava —
ona, ona — z bran se tygr řítí —
skok — pod drápy jeho skonává.
A já bleskem v zápasiště tih —
hleď, co vyrval z tlap jsem tygrových.“
Otrok zašel zvolna kamsi v šero,
tupě, ztrnule zřel za ním Nero.
Náhle zdvih se z bedny objemné
druhý otrok paží svalnatých,
kštice ryšavá se z hlavy pne,
tvář je plna vousů ježatých,
zasmál se a řeč tak počíná:
„Hm, já zapomněl jsem Odina

i těch dubů, jež ční rozložitě —
mně se v Říně líbí náležitě.
Zavděčím se... pozná hrdý Řím,
kdo že odstranil mu tyranna...
Práce má tam bude uznaná —
zde ta bedna — proklatě je těžká,
vím, co zlata, kamenů v ní mešká —
ta mým platem bude soukromým.“
Dýky blesk se chrámu šerem míhl,
bez výkřiku Nero k zemi kles,
otrok bednu na ramena zdvihl
a s ní rychle vyšel v temný les.

— — — — —

Z hloubi chrámu přišel těžkým krokem
otrok rusý, kloně hlavu svou,
k zemi zíral zasmušilým okem,
k prsoum tiskl — lebku bělavou.
Zarazil se — spatřil mrtvolu —
hledl kolem — ani sledu není —
zahořely v hněvném plápolu
oči v šero lesa upřené
a s rtů soud chvěl plný povržení:
„Hodný synu svého plemene!“
Dlouho stál tu, až z myšlenek mraku
určitý blesk rozhodnutí vzplál,
odhodlání zřejmé svítí v zraku,
nadšením se obličej chvět zdál:
„Vítána buď, vzácná myšlenko!
Nový život rozlíváš ty ve mně!
Vzhůru, chladná moje milenko,
v otčině své dojdeš pokoje,
vzhůru, půjdem do své rodné země
vztýčit Římu prapor odboje!“
Bílou lebku přitiskl k prsoum svým
a ven bral se krokem zotřeným.

Tichý večer. Západ barvy ztratil,
s východu se hvězda třpytila,
šumný sen háj celý v náruč schvátil,
snětí píseň zněla unylá,
v trávě hořelo sta drobných ok,
černá postava šla středem háje,
ostře, rychle, jak kdo na spěch maje,
k dálné metě pohání svůj krok.

XXX.

Nad starou knihou.

Nad starou knihou dějin vzdechů, lkání,
nad deskou slzou dědů skropenou,
jak obyčejně snil jsem v zadumání
a v divnou říši sen nes duši mou:

Oblaka žárem šarlatovým vzplála
a jasně září noci do šera —
můj národe, to zora tvoje pálá,
či červánky to tvého večera?

Zdaž vyrostou ti klasy z chudých plání,
jež dědové nám krví zalili?
Zdaž zkvétou věnce trní na tvé skrání
v díladem vonných růží spanilý?

Snad jenom na čas musíš v mdlobě spát
a střešeš ochablost pak s údů svých,
jak strom, když zimy dech mu listy sklátí,
vykouzlí jiné ve svých haluzích?

Či usouzeno ti již zahynouti,
na věky shasnout jako meteor
beze stop světlych na tvé temné pouti,
že nenajde ní hrob tvůj lidský zor? —

Tak lkal jsem v noc. Tu nebe blesky vzplálo
a „Nezahyne!“ zní to v zahřmění —
a v ucho moje z dálky zalehalo
husitských cepů mocné dunění...

Mojžíš.

Nad pískem pouště hvězdy planou,
jich blesky v Rudé moře kanou,
jak hadi na vodách se chvív;
zář bílá po poušti se stele,
tam stojí stany Israele,
v nich po útěku národ spí.

Jen Mojžíš na skále tam sedí,
do černé živé vody hledí,
vlas hustý zhaluje mu skráň,
vlas halí skráň a těžké dумы
v ní žijí, létají a šumí,
že sklonití jí musil v dlaň:

„Můj národe, hle, volnost tvoji
jsem vydobyl po dlouhém boji
a vedu tebe v rodnou zem;
tam palma vzroste tobě k blahu,
sad, pole odmění tvou snahu,
tvá duše zplesá v těle tvém.

Však jedna starost chmuří čelo...
Mé oko do budoucna zřelo,
já viděl příští cesty tvé,
já viděl valná pokolení,
já viděl tvoje zápolení
vždy veliké a vítězné.

Tys neklesl pod bičů šlehy,
zdráv opustil jsi Nilu břeby
a hrozný provodil tě ston:
hle, v Rudém moři navždy němý
i s jezdcí svými, vozy všemi
spí mučitel tvůj, faraon.

Tak odoláš vždy síle cizí,
jak ranní pára roj jich zmizí,
tvé rámě vždy je povalí...
Však nezničíš sám někdy sebe?!"

A Mojžíš na hvězdné zří nebe,
pak stoupá zvolna se skály.

Ježíš v Gethsemanu.

Jsem u cíle a v pochybnostech tonu . . .
Ó myšlenko má, zdali zvítězíš?
Zastkvíš se květy lidstva na záhonu
či zapomnění bude tvoje říš?

Proč opustil jsem vřelé srdce matky,
proč tiché nivy, drahý Nazaret,
proč nevrátil se, tesař, do své chatky
z úkladů světa k modrým horám zpět?
Snad jedna z děv, jež s hlavou zahalenou
s vědercem stoupá večer k studnici,
by byla tichou odevzdanou ženou
jak laň se k hrudi mojí tulící;
a světem v dáli by pak vojny hřměly
a mocných zlost a šalba žila dál,
však já bych, naplniv tak život celý
podle svých otců pod kamenem spal —

ó, čas je posud, mohu ještě jítí . . .

Chvíš se, má duše? Ne a ne, ne!
Rač pokušení, Otče, od mně vzítí
a klamné světlo ať mi neplane.
Je slábo tělo. Satan má mí duši.
Oh, síly ještě pro krok poslední,
Mně smáli se, k mým slovům byli hlui,
jen chvíli ještě, než se rozední!
Jen Amen třeba ještě k všemu říci,
ne rtem, však žítím. Dobrý Otče můj,
abych je vyřkl plně, s klidnou líci,
ty pomáhej a v posled při mně stůj!

Myšlenko zvítězíš — myslitel klesá,
nuž krev nechť rosou zrnku pravdy je,
je červeň třeba, nežli na nebesa
vystoupne slunce a lesk rozlije.
Tam chřestí zbraně, pochodně jdou blíže.
Jsem silen, Otče. Snesu tíhu kříže.

Tma.

Já kolem města jel, kde žije moje milá.
V noc zrakem pátravým jsem z okna zíral stále,
zda drahá dědina by se mi objevila
a z jizby její snad to noční světlo malé.

Nic. Noc ta závistná mi všecko zahalila,
já viděl stíny jen tu chmurně začernalé,
a z mojí dědiny psů smečka žalně vyla
a větrem, nocí vlak náš duněl dál a dále.

Za hrobem.

Ó duchu můj, až opustíš to tělo.
jakou se drahou budeš asi nést,
zvábí tě k sobě hor snad sněžných čelo,
či legiony budeš čítat hvězd?

Usedneš sobě mráčku na bělavém
a plouti klidně jasným blankytem,
či v hřmění hromu a ve blesku žhavém
na stěžni křídlo svěsíš rozbitém?

Či nad jezerem z modravého květu
zřít budeš na přírody zmírání,
neb hledět budeš za života metu,
co žití zemské nám teď zaclání?

A pravdou-li ta luzná nebe báje,
a skutečností obraz děsných muk?
tam věčně zavržen být od bran ráje,
zde zajít jako v skalách prázdný zvuk?

Ať, duchu můj, ty nelekej se přec,
z muk číše dosti tobě strastí teklo:
v těle, jež mělo v žití očistec,
tys prožil více, nežli celé peklo!

V mukách.

Již stichlo vše. Čas půlnoční se blíží
a tikot hodin děsně zní tou tmou:
hvězd paprsky se v bleščích v oknu kříží
a s lunou stříbří chudou jizbu mou.

A každý paprsk vzpomínku mi nese,
jak zpěvné ptáče jaro v šumný bor,
však v nich se nitro moje zimou třese
a víchry strastí vedou rozhovor.

„Což nezkvete mi jedno kvítko ani?
což šťastný úsměv pro mne báj má být?
což nesmí slunce v mojím umírání
mí aspoň cestu k hrobu ozářit?“

Bez slzy soucitu opustím žití,
jak bludná hvězda nebes klenutí?“ — —
A ticho vše — jen luna dále svítí,
jen vzpomínky mne tepou perutí.

Pryč hostové, pryč přišery vy kleté,
pryč odleťte již v dáli mlhavou,
a potkáte-li smrt kdes, pak ji rcete,
by zašuměla mi již nad hlavou!

Kosmická ballada.

Šli spolu cestou mluvíce
dva paprskové měsíce:

„Já včera prolet snětí šer
a sedl na růžový keř
do bílé rosy krůpěje.
U keře toho socha jak
děvuška stála, němý zrak
bez ohně a bez naděje,
tak se ty oči dívaly
k těm bílým růžím na keři,
dva proudy černých kadeří
jí volně k zemi splývaly —“

„Já vím,“ děl druhý, „v letu dnes
jsem duši její k hvězdám nes,
pak vrátil se zas na zemi,
kde pod bílými růžemi
v své černé leží rakvičce . . .
já sklouzl k její hlavičce
a políbil ten mrtvý zrak
a políbil ji na líce —“

a cestou hovořice tak
modravým stříbrem hrajíce
šli paprskové měsíce . . .

XXXI.

Obraty a přechody dějí se v životě pomalu, takřka nepozorovaně, pravda — ale když jsem po prázdninách zase ocitl se v Praze, cítil jsem, že jest vše rázem jiné, jako najednou změněno: poměry, lidé, okolnosti a že jsem změněn též já sám . . .

Veliká bolest prošla mou duší a zanechala tam hlubokou rýhu; záhady života a smrti, nestálost věcí pozemských a pomíjivost všeho napadávaly mi nyní často a způsobovaly mi vždy pocity stesku; chtěl-li jsem se vzepřítí proti osudu, tu ovšem můj vzdor a hněv se brzy zlámaly a následovaly po nich deprese, resignace, otupení. Začínal jsem cítiti tíhu žití; přání a touhy, které mi vykvetaly v duši, proměňovaly se v trpkost a hořkost, protože nedocházely vyplnění — vše bylo jinak, vše bylo změněno, sestárl jsem, zvažněl jsem . . .

I přátelé moji zmizeli: farář zemřel, Ságo-Fernais se stal napovědou u venkovské nějaké herecké společnosti, anarchista Antonín si vzal filigránskou Emilku za počestnou manželku, Kvapil odešel na gymnasium v Žitné ulici a vídávali jsme se jen jednou v týdnu, v sobotu; zůstala ze starého života jenom Mária. A kdo ví: ochladl-li jsem, či cítil-li jsem, že i tu musí být udělán konec, když to druhé bylo

všecko pryč — sedl jsem jednoho odpoledne a napsal jí psaní. Napsal jsem, že jí nemám rád, že nevím, měl-li jsem jí kdy vůbec rád a že, vzpomíná-li po tomhle přiznání na všechno minulé, ať mi přizná aspoň jedno: že jsem snad byl komediantem, ale v jádru přec jen upřímným chlapem, aspoň nyní, než by se stalo něco horšího pro ni atd. Psal jsem to suše, střízlivě, jen ke konci jsem se povznesl k metafoře z ovzduší „Kosmických písní“: aby v té lásce naší neviděla nic víc, než že bludný, k zapadnutí odsouzený meteor setkal se s hvězdou zářící a krásnou na svém neblahém letu...

A s psaním v kapse čekal jsem večer v průjezdě domu. Márinka vyšla se džbánem k pumpě pro vodu. Šel jsem k ní a dával jí list. Vzala jej a držela v ruce: „Konec?“ Pokývl jsem hlavou. „Já to věděla,“ řekla tiše. Napumpoval jsem jí vody. Postavila nádobu na zem, přistoupila ke mně, podala mi ruku a se slovem „Naposled!!“ políbila mě na oči. Rozslzela se, zdvihla džbán a odběhla.

Vyšel jsem nahoru, bylo mi teskno, ale měl jsem přec jen pocit volnosti. Dověděl jsem se, že tuze plakala ten večer a blažilo mě to jaksí. Za týden na to řekli mi, že si našla nějakého medika, který jí již přede mnou zbožňoval a jehož psaní tehdy na Letné přede mnou roztrhala; moje samolibost dostala ránu a cítila ji. Na to jednoho večera setkali jsme se na ulici; pozdravil jsem ji, doprovodil domů a stáli jsme v hovoru na dvoře. A nevím věru, jaká

byla příčina — Márinka najednou ležela v mém náručí a líbal jsem ji. A mezitím, co mi vracela mé polibky, řekla tak vítězně: „Tak ještě není konec!“ To byla sprcha, pustil jsem ji a řekl, že jest, přál jí dobrou noc a šel.

A to byl konec. Potkávali jsme se později tu a tam, promluvili několik slov jako dobří známí, ale nic víc. Zpívala potom ve sboru Národního divadla a maně jsem ji vždy hledával tam očima. Když Američané vypravili první divadelní loď k návštěvě své staré vlasti, zadíval se do ní nějaký farmář, oženil se s ní během čtyřnedělního svého pobytu a odvezl si ji do Ameriky.

Víc jsem o ní neslyšel...

Odkázán sám na sebe živil jsem se kondicemi. Jednu jsem měl na Malé Straně, nahoře v Ostruhové ulici, druhou na Žižkově, hezky blízko u Olšan. Tramwayovým koňům záviděl jsem jejich kratší dráhu. Vydělával jsem si měsíčně 6 zlatých, k tomu přibyla třetí kondice, dva hoši jednoho uzenáře v Kaprové ulici, které jsem pěstil ve středu a v sobotu, a dostával za to denně k večeri uzenářské výrobky v ceně deseti krejcarů. Materiálně jsem si stál tedy dobře, ale bylo to psí živobytí.

S Kvapilem jsem se tedy stýkal toliko v sobotu. V ostatní dny nebylo absolutně času. A ráz těch večerů se také změnil. Šli jsme k uzenáři, nave-

čefeli se a potom zapadli do nějaké opuštěné hospody a seděli tam dlouho a debatovali. Taková byla naše literární situace: Kvapil, vše přezřající, nad vším pohazující posměšně hlavou, nezaklepal dosud na dvěře žádné redakce; já, člověk, jenž měl ve stolku pravé stohy básní, všemi redakcemi odmítnutý a leckdes dosti jízlivě — seděli jsme a rozumovali, jak se dostat na veřejnost, kterak se ukázat světu, třeba sebe menšímu. A pojali jsme ne zrovna nový plán: založit časopis, psaný nebo hektografovaný, měsíčně vycházející a v něm říci všechno; udělati s českou literaturou proces, „vyčistiti“ ji, zregenerovati, sházeti modly v prach ap. A mluvili jsme o tom tak vážně, jakoby půl Evropy k nám přihlíželo. List jsme nazvali poetickým a význačným jménem „Jitřenka“ (tuze za zlé jsme vykládali p. Popelkovi v Poličce, že tím našim jménem pokřtil svůj časopis a docela snad celou řadu roků před námi), Kvapil byl redaktorem prosy vědecké, já veršů a verbovali jsme spolupracovníky.

Byl tu koléga Maximilian Löschner, který se chystal jíti po kvartě na lesnictví a jemuž jsme přisoudili proto jako specialistovi znalost lesa a přírody a vynutili na něm celý cyklus „Lesních melodí“; byl tu Bedřich Hlaváč, nynější vídeňský korespondent Času, jenž byl tehdy štíhlým a neobyčejně agilním mládenečkem a nosil punčochy až po kolena, a slíbil, že bude psát všecko, čeho bude potřeba; Kvapil přivedl pozoruhodného mladíka Ladislava Jírovce, který

slíbil novelly, román a hektograf; počítali jsme dále na Mojžíra Podhorského, jehož jsme opustili, tuším, v sekundě, že přispěje znaleckými články o vodních živočišcích; měli jsme v evidenci chemika Otakara Šulce a jeho přítele, matematika Pařízka, dva specialisty, jejichž věda mi byla hrůzou, ale Kvapil tvrdil, že tam musí být — byli jsme tedy zaopatření vším a pro všecko. Skonstruoval jsem formát čísla, našel písaře, který se pro slávu uvolil numero napsat, a seřadili jsme příspěvky. Začátek mé básně „Nero“ byl na první straně, na to následoval Kvapilův článek „O literární činnosti Jar. Vrchlického“, tuze ostrý a odmítavý, potom „Lesní melodie“ Maximillana Löschnera, nějaký, dnes mi neznámý autor, napsal „Cestopis z Prahy do Počernic“ a t. d. — číslo bylo hotovo. Ale pozoruhodný Ladislav Jírovec nás nechal na holičkách s hektografem. Odkládal ze dne na den, z týdne na týden, a my měli potíž s abonenty. Neboť i celé čtvrtletí předplatili (15 krejcarů). Jírovec byl vůbec divný patron. Lhal úžasně a všemu, co vypravoval, napřed sám věřil. Ve čtvrté gymnasiální v Žitné propadl, repetoval a propadl zas; na to se stal dohlížitelem na zedníky při stavbě, a psal při tom tuze pilně. Dörfl mu otiskl v „České Rodině“ jeden kousek („Slavkovy pohádky“ se jmenoval), něco mu přijali v „Národních Listech“, potom ten modrooký, vždy rozpačitý a milý dobrý lhář náhle umřel. — Hektograf tedy nešel, abonenti reptali a reptali tak, že to uslyšel náš třídní profesor, Ja-

vůrek. Dal nám výstrahu, ukázal nám na paragraf gymnasiálního řádu, vzpomněl případu Vítězsl. Háška, který též vydával časopis — nu, a my vrátili abonentům předplatné. Ale plán měsíčníku nezapadl, čekali jsme jenom na Jírovcův hektograf.

Hektograf nešel a já ztratil pomalou všecken zájem na listu — stal jsem se tištěným básníkem.

XXXII.

Myslím, že od nějaké staré lutrářky jsem si osvojil význam úsloví „míti všecko obsazeno“. Já tím ovšem mínil redakce. Ale jistě nedočkavěji než ta lutrářka na výsledek tahu, čekával jsem já na každé nové číslo časopisu. A jako si každý člověk rozděluje ten život v mety, a žije jej od jedné k druhé, tak já žil tenkrát, mohu říci, od čísla k číslu. Od Květů k Lumfru, od Lumfra k Světozoru, od Světozora k Ruchu atd. A když jsem se konečně v listárně redakci dočetl toho, co jsem vlastně určitě očekával, že se nehodí, že nelze uveřejniti, že zaslané příspěvky jsou vesměs slabé — obsadil jsem redakci na novo a čekal horečně dál. Poněvadž jsem si přivezl z prázdnin velikou zásobu rukopisů, mohl jsem stále posílat a i vybírat příspěvky tak, aby se co nejjistěji chytl milý redaktor. Jenom pro Lumfr jsem vyráběl básně zvláštní. Dělal jsem tuze kroucené sloky, hledal neobyčejné rýmy, dával tam myšlenky odlehlé a nebo žádné, docela tak, jak jsem myslel, že jsem to odkoukal

vznešeným Lumfrovům. Ach, ty básně mi daly mnoho práce a mnoho přemýšlení a ten Sládek vzdor všemu ne a ne zakousnout! Pro Prima Sobotku ve Světozoru jsem vybíral verše průhledné a lehké, o nichž jsem byl přesvědčen, že by je ten učený pán mohl milovat! Františku Chalupovi, jenž řídil Brožkův Ruch, posílal jsem světobolnou a cituplnou lyriku; Svatopluku Čechovi, tomu nejtrpělivějšímu z redaktorů, nosil jsem celé svazečky lyriky, epiky, dramatiky a jiných nových druhů básnických, v nichž byly dosavadní známé všecky smíchány. Na předešlých listech citované básně, mimo Nerona, jsou jednou takovou ukázkou; byly již čistě opsány, ale založil jsem je tenkrát a našel až po letech; Nerona jsem mu nedal proto, že byl určen pro naši školskou „Jitřenku“ — a pak se mi zdálo být přec jen trochu smělym, abych mu dával báseň, v níž jsem mu odkoukal jeho vlastní formu.

Redaktoři odpovídali. Sládek kolektivním: Nelze uveřejnit; Chalupa mně zval několikrát k návštěvě v redakci, ale když jsem tam přišel, nikdo nechtěl o mně vědět; Svatopluk Čech tuze vřele chválíval můj talent, ale ptával se vždy, nemám-li něco novějšího; Primus Sobotka, ten strašný člověk, ten jediný mlčel a mlčel a mlčel. Obsadil jsem Světozor v říjnu roku 1881, a týdny plynuly, a přicházela čísla nová a nová, ale žádná listárna redakce vůbec tam a tak jsem marně hledal své: Nehodí se pod

šifrou S. M. 18. — Už jsem zanevřel na Světozor, svého starého přítele, když —

Když se psalo 4. února a já našel v kavárně v Staré Slavii ve Světozoru, ne sice listárnu redakce, ale „Zimní kosmickou píseň“ podepsanou: Svatopluk Machar. Zatmělo se mi v očích a slastný mráz přelétl mi po těle. Potom horko. Četl jsem hned ty verše aspoň desetkrát a tuze se mi líbily, ačkoli jsem měl pocit, že nejsou ode mne — nebyl jsem zvyklý viděti svou věc tištěnu. Šel jsem pozdě domů, po nábřeží a v tuze povznešené náladě. Bylo mi, že jsem u mety života, že mohu zemřít, že něco po mně zůstane. Chvěl jsem se rozčilením, jaký že bude nyní můj styk se světem. Co Kvapil poví, co řeknou moji chleboďárci, kde dávám hodiny, co řekne pan Randa, co matka, až se doví. Litoval jsem otce, že se tohohle nedočkal . . .

Celá kvarta věděla druhého dne ráno, že jsem tištěným básníkem. Někdo přinesl Světozor do školy a když jsem vešel, vítali mě pokřikem. Třídnímu profesoru, starému Javůrkovi, položili číslo na stůl, než vešel; on pošoupl brejle, přistoupil k oknu, četl, pak se usmál a zahrozil: „Jen si něco začněte! . . .“

A v sobotu, když jsem šel na Žižkov do hodiny, šel jsem přes nábřeží a Ferdinandovu třídu. Ukázat se jaksí lidem. A ve výkladní skříni u Grégra a Dattla leželo čerstvé číslo Ruchu. Vešel jsem tam a poprosil o ně k nahlédnutí. Na třetí straně dole: „Duma“, čtyři sloky a podepsán: Svatopluk Ma-

char ... Vrátil jsem číslo, vyrazil ven — a co teď? Jako by mi patřila řada domů na Ferdinandově třídě, na něž padl můj zrak. Možno klidně umřít, byla zase prvá šťastná myšlenka. Šel jsem a poskakoval. Potkával jsem toliko přfjemné lidi, byl mi sympatickým mráz, koně u tramwayí, Ovocná ulice, Příkopy — všecko, co jsem viděl, kudy jsem šel. Při hodině byl jsem rozčilen, ale byl jsem shovívavým k svému tupohlavému žáku a díval jsem se na něho láskyplně. Jeho matka se mě ptala, nejsem-li nemocen, nemám-li prý horečku. Nevěděla ničeho. A já se neprozradil.

Po hodině jsem letěl do Jindřišské ulice, do Světozora — pro honorář. Nechtěli mi věřit, že jsem já zbásnil „Zimní kosmickou píseň“, žádali nějakého průkazu — což mě ovšem tuze povznášelo — konečně mi dali sedm šestáků. Potom jsem šel do Ruchu, kde mi vyplatili beze všeho za „Dumu“ zlatku. Když jsem poukazoval na listárnu redakce v témž čísle, kde byla zase výzva, abych je navštívil, nechtěli zase o ničem vědět.

Vyšel jsem na ulici, koupil si kytičku fial za dva šestáky, potom jsem šel k uzenáři ...

Večer jsem byl u Kvapila. Nebyl nadšen tak, jak jsem očekával. Jakýsi stín řevnivosti zastíral jeho slova a chování. Bylo mi líto, že tak málo cítí se mnou. Odešel jsem brzy, ale doma jsem nemohl vydržeti. Pan Randa kýval hlavou a řekl jen: „No, tak teď do toho dál“, pokoj byl jako vždy tichý,

studený a šedivý, a matčiny oči a milovaná krajina brandýsská šinuly se mi neustále v duši, jim ještě, nutkalo mě, to povědět. K deváté hodině večer vyrazil jsem, koupil si doutníky, dal se přes Karlín, Libeň k Vysočanům a k Brandýsu.

To byla cesta, na níž jsem se odpoutal jaksi od všeho světa, byl sám se sebou a svou mladou slávou, kolem ticho, shora s vysoka svítil zářící malý měsíc a já se nesl tou nocí.

Kolem jedné hodiny dorazil jsem do spícího Brandýsa. Zaklepal na okno, matka otevřela, řekl jsem jí, že mám dvě básně tištěny a šel jsem spat.

A druhého dne ráno navštívil jsem všechna drahá místa z mé mladosti: park zámecký, háj Hluchov, Starou Boleslav, luka u Labe, les — a deklamoval své drahé krajině své první tištěné verše. Na hřbitov jsem šel a na hrob otcův jsem klekl a šeptal tam, že jsem slavným...

Větší a čistší radosti jsem neměl od té doby.
Večer jsem se vrátil do Prahy.

XXXIII.

Otištění těch dvou básniček zabilo moje literární přátelství s Kvapilem. Ochladl. Cenil se vysoko, věděl mnohem víc než já, ale já měl úspěch a to jej hnětlo. Já se nevtíral; znal jsem, co se v něm děje a zavíral jsem své nitro jak škeble. Přestaly naše pravidelné schůzky i literární hovory. Sešli jsme se časem a mluvili banálností, jen abychom

se nedotkli bolavého místa. Zahýřili jsme si někdy v osamělých hospodách a kavárnách, ale ani na takových ztracených drahách, kde se otvírají nitra lidská sobě, nemluvili jsme o literatuře . . .

Náhradou jaksi přilnul neobyčejně ke mně pozoruhodný mladík, z jehož hektografu měla vzcházet českému písemnictví naše „Jitřenka“, Ladislav Jírovec. Navštěvoval mě, provázival mě do kondic, čekával na mě a mluvil náramně mnoho. A jenom o literatuře. Jak jsem již řekl, ten člověk lhal úžasně, ale lhal s takovým vnitřním přesvědčením o pravdě všeho, že nebylo možno vykládati mu toho ve zlé. Povídal mi obsahy románů, které píše; vykládal, kde má „obsazeno“; slíbil, že mi ukáže psaní Sv. Čecha, sdělující mu, že příští ročník Květů bude otevřen novelou z jeho, Jírovcova péra; Sládek prý mu dal docela 20 zl. zálohy, když byl přečetl začátek jednoho jeho romanetta — jednoho dne přišel konečně a jakoby mimochodem, vytáhl z kapsy čerstvé číslo Dörflovy „České Rodiny“ a ukázal mi svou práci v ní: Slavíčkovy pohádky. Vylíčil mi, v jak tuhém přátelství stojí s Dörflem a dodal, že si básník knihy „Na Křivoklátě“ přeje mě poznat, abych šel k němu. A že mě tam dovede.

Šli jsme. Myslím, že se ta ulice jmenovala Kostečná, kde Dörfel bydlil. Vešli jsme do nějakého kostela, já čekal v sni, Jírovec vešel na levo do dveří a přivedl Dörfle. Jako Olympický stanul redaktor „České Rodiny“ přede mnou: vysoký, dýmal z dlou-

hé dýmky a díval se tázavě na mne. Ale můj pozoruhodný Jírovec nepřišel do rozpaků: řekl Dörflovi, že jsem p. Machar, že jsem si ho přál poznat, že jsem měl nedávno jednu báseň ve „Světozoru“, druhou v „Ruchu“ a že mu patrně chci dát něco do „České Rodiny“. A Dörfel se hned ptal, mám-li rukopis při sobě . . . Byl jsem překvapen, přímo zkoprnělý, ale mrštný Jírovec pověděl, že jsem se chtěl nejdříve představit, rukopis že přinesu později . . . Ještě několik slov a vyšli jsme.

A venku mi začal Jírovec klidně vykládat, že si vystříhuje z Národních Listů feuilletony Vrchlického „Básnické profily literatury francouzské“ a že jsou tuze pěkné. A když jsem mu rozlobeně přetrhl řeč a žádal vysvětlení, tvrdil, že má pravdu, že si tak Dörfel určitě přál, je však tuze zapomětlivý a jen proto mělo naše setkání takový průběh . . . Ubohý Jírovče . . . Věřil jsi tak pevně v nesmrtelnost svoji i své duše — kdo ví co o tobě kromě mojí paměti? A je-li ta duše tvá nesmrtelnou — na které hvězdě asi a co a komu fantasuje ona, dál s tím horoucím vnitřním přesvědčením pravdy? Requiem aeternam! . . .

Dörflovi jsem poslal několik básniček. Otiskl onu petöfiovskou: Nad starou knihou. Když vyšla, ležel jsem doma, v Brandýse, těžce nemocen.

Můj způsob života byl stále týž, jako v prvé třídě gymnasiální. Jedl jsem málo a špatně. Solené mléko střídalo se v poledne s polévkou. K tomu

chléb. Někdy, a tomu jsem říkával hody Lucullovy, koupil jsem si od pana Randy párky — bylo-li na ně. Nic více. Večer zase uzenářské výrobky, ovoce to mojí kondice. Hlad jsem mívával hrozný a všechny známé prostředky ze studentských historek jsem zkoušel a prováděl. Přišel-li mi však nějaký haléř do ruky, nebyl jsem prozřetelným a nepamatoval nikdy na dny hubené: dovedl jsem utratiti v mžiku všecko do posledního krejcaru. Příroda se pomstila. Bylo mi jednoho dne tak mdlo, že jsem musil zůstat doma. Pomalu rostla bolest. Ulehl jsem. Bylo mi, jako by se veliké kameny s ostrými hranami válely v mém nitru. Připadalo mi, že slyším nějaký jdoucí parní stroj, v hučení jeho byl zdvih a pád, a hučení to uvádělo mě v zoufání; probděl jsem v bolestech strašně dlouhou noc a nemohl se ani dočkatí prvního zašeření dne, a když byl den, doufal jsem, že se ztrýzněný organismus aspoň v noci utiší. A ten stroj mi stále hučel a skandoval v uších . . . Den plynul za dnem, noc za nocí. Ztratil jsem smysl pro hodiny a datum. Jednoho odpoledne přišla Mária, moje zavržená láska, přinesla mi pomeranče, sedla na postel a vzala mě za ruku. Viděl jsem její zdravé červené tváře a její návštěva připadala mi jako komedie — obrátil jsem se ke zdi . . .

Týden trvala má nemoc, když paní Randová rozhodla, že musím jet domů. Mám-li umřít, že bude líp, budu-li u maminky. A že se mohu také ještě pozdravit.

Dovezli mě na dostavník na Poříč, položil jsem se na sedadlo vozu, nevěděl jsem ani, kdy vyjel, kudy jede — byl jsem úplně omámen bolestmi . . .

XXXIV.

Příbytkem matčíným byla tehdy veliká jizba v prvním poschodí o samotě stojícího domu. Postel moje byla u okna, odkud se otvírala vyhlídka na zelenou rovinu labskou, na modravé lesy a pásmo vrchů. Několik bílých vsí s rudými střechami zdá se plovat v tom moři svěžích a lehkých barev. Mělník vystupuje v levo na ostrohu jako šedivá silhoueta. Bílá oblaka, cestující po nebi, zdají se býti nad touto rovinou jaksi vzdušnějšími než jinde. A dívá-li se na ten obraz nemocný mladík, jenž se každou půlhodinku svíjí bolestmi a zatíná zuby, aby nekřičel a nad nímž městský doktor vyřkl své „sotva z toho vyjde“, nepřispívá luzná ta krajina nijak k povznešení nálady — naopak. Třeba že pesimistické theorie už před tím byly se vsákly do mé duše a staly se životním mým názorem, přece jsem cítil, když smrt mi seděla u postele a já se díval do barev a linií toho kraje, že jest mi líto opustit nejen to, co znám, ale i to, čeho dosud neznám a co by měl život a svět pro mě přichystáno . . .

Matka odcházívala časně ráno do vzdálených vesnic pro máslo, vejce a drůbež, tak jsem byl celé dny sám a sám a díval se do labské roviny. Doktor přišel na chvíli, v poledne přinesla mi služka paní

notářky oběd. Jinak ticho. Žádný hlas, žádná zvěst o životě ke mně nedostupovala. Připadávalo mi, že cítím tihu a prázdno Věčnosti, již tikot hodin rozsekává na malé kousky, aby nám byla stravitelnou. Odpoutával jsem se pomalu od světa živých; moje pýcha zmizela, moje dvě otištěné básně zdály se mi být tuze naivními, odfouknutým pýřím pampelišky. Nečetl jsem ničeho, nic mně nezajímalo. Nezuřila-li bolest, tož jen se dívat v neplodném stesku k lesům a horám...

Nastal obrat. Polevovaly bolesti a jako hubená moucha, kterou březnové teplo probudí ze zimního spánku, začal jsem se potácet po světlici. Potom jsem vylézával ven, posadil se na schody a hrál se v slunci. Následovaly vycházky do zámeckého parku, do Staré Boleslavě, Houštky a lesů. Dobří lidé starali se o mě. Paní notářka mi dávala strojit lehká jídla, k Růžičkovům chodíval jsem pít mléko. Slečny Katuška a Lízinka Růžičkovy bděly nade mnou jako sestry. Obě byly modrooké, štíhlé; Katuška, churavící plicním neduhem, byla vážná, sentimentální, Lízinka, největší smíšek a nejvtipnější ze všech děvčat brandýsských, modrooký satyr takový se špičatým nosíkem, bradou, pohledem i řečí. S Katuškou chodíval jsem den co den do Staré Boleslavě, do kostela sv. Václava, na mši. A takový román ležel v její duši: viděla jednou v Praze na divadle Jakuba Seiferta v nádherné nějaké roli. A zamilovala se do něho a to bylo snem jejího

života. Nemíním Seifert, ale ten rek, kterého hrál. Mluvívali jsme jdouce volným krokem pod korunami starých stromů a její hovor vždy se stočil k té vidině reka z jeviště. A také jen ta vidina byla jí Osudem pro život usouzena: Za dva roky na to zemřela souchotinami.

Lízinku jsem miloval, ale nikdy jí to neřekl. Ten její satyrský smích a vtíp vraždil každé vážnější slovo. Můj přítel Čvančar miloval ji ostatně taky, a taky neměl odvahy vyslovit se. Svěřil tenkrát poselství svých citů mně, a když jsem Lízince všecko pověděl, dala se do nehorázného smíchu, až klátila tělem a plácala rukama do zástěry. Když jsem ji pak sám měl rád, byla tahle scena v mé paměti jako vleptána, a nikdy jsem se neprozradil slovem. Chodíval jsem s ní na pole, kde sedávala na mezi a mhourajíc svýma veselýma očima pod širokým slaměňákem, dohlížela na dělníky okopávající řepu. Znala hned jejich směšné stránky, vlastností, pochyby, líčivala mi je a smála se, až padala se strany na stranu. Do zahrady jsem s ní chodíval, kde jsme trhali pro králfky jetel, drůbež jsme krmívali spolu a jak u lidí, tak vyzozorovala směšnosti i u zvířat. povídala o nich a bavily ji... Láska moje ovšem potom ochladla, ale zbylo tuhé srdečné přátelství. Tančívání jsme spolu během dalších let rádi, smávali jsme se, tu a tam si i sladké tajemství pověděli, na studentských divadlech jsme hrávali spolu, léta šla a šla, a Lízinka tak se smála, že se i vdáti

zapomněla... Anebo jako mně kdysi, zabýjel ten její smích i jiným vyznání a city?...

Za té rekonvalescence jsem užil vědomě poprvé v životě jara. Den ke dni, krok za krokem jsem je stopoval a vsával v sebe. A když odkvetly střemchy a bezy, vrátil jsem se do Prahy.

*

V Praze jsem se dověděl, že Česká Rodina přinesla zatím mou báseň „Nad starou knihou“ a „Na jaře“, která byla psána památce otcově, a že přítel Kvapil nevrátil se ze Žher z velikonočních svátků. Prý onemocněl. Nevěnoval jsem tomu veliké pozornosti, Kvapil byl silák a zdravím kypící člověk, a nebylo také času: musil jsem se starat o existenci, dohánět v gymnasiu, co bylo nemocí zameškáno a — obsadit redakce. Charakteristickou potyčku jsem měl s páterem Dorovínem. Z náboženství totiž musil jsem se naučiti dvěma velikým partím, dvěma třetinám druhého semestru, páter Dorovín neodpustil nikdy nikomu ani písmy. Když jsem byl s první třetinou hotov, šel jsem k Dorovínovi se žádostí za vyzkoušení. Odmítl; až prý budu hotov také s druhou částí, abych se přihlásil. Tu jsem použil jeho oblíbeného rčení: že bych pak totiž mohl „tuhle partii z hlavy vypustit“ a učiti se následující. Ale milý páter nezakousl. Naopak, podíval se na mě a už trochu vztekle vyjel: „Tak, vy poroučíte, abych vás zkoušel?“ (s důrazem zlověstným na: poroučíte). Bylo zle. Ale šťastný nápad

mě retoval: „Ne, já prosím, abyste mě zkoušel“ (s důrazem na: prosím). Dorovín se usmál a otevřel lejstra: „Tož nástupcem Achabovým byl — —“ a já vpadl. Dorovín kýval hlavou a po několika větách mě pustil s úplnou spokojeností...

Dohonil jsem všecko i v jiných předmětech, dostal jsem se v držení svých dřívějších kondic a v R u c h u mi vyšla báseň: „Hvězdnaté nebe“. Mám ty veršičky po ruce a mohu jimi dokumentovat něco, co v mém nitru leží jako hlodavý červ, jenž se vrhá na každou mou hotovou práci: horečná, ba až nemocná touha po přesné litiňě všeho, co se v duchu zrodilo jako sen, barva, chvění, hudba.

Takovými byly ty strofy v R u c h u, v roce 1882:

Co zářivých tam plane světů
a nezřených se mihotá! ...
Čím jen v jich nekonečném letu
běh lidského jest života?

Čím nadějí tam jeho tříseň,
čím strastí, jež mu žití rvou,
čím chudá pěvců jeho píseň
před hymnou jejich velebnou?

Jsou písmenek snad řadou dlouhou,
v níž nekonečnu zákon dán —
a člověk zří k nim s marnou touhou,
zda osud má tam znamenán?

Kdy vznikly, zda jim smrti není,
a kdo ty světy rozsil tam? —
Však nač se v také hroužím sněnf
a nezřím k nim, jak k hvězdičkám?

Za několik neděl po vytištění byla přepracována básnička ta tak, jak ji lze čísti v mé první knížce *Confiteor*... Když ta kniha vyšla (r. 1887.), nosil jsem svůj exemplář dlouhý čas v kapse a přemítal a opravoval. Tak vzniklo II. vydání, jež vyšlo až v r. 1899. Báseň „Hvězdám“, poslední forma toho, co přinesl tenkrát *Ruch*, čte se na stránce 148.

XXXV.

Mohu říci, že až na Nerudu, Sv. Čecha a málo prací několika jiných jmen neimponovalo mi z naší tehdejší poesie a beletrie pranic. Neměl jsem sice důvodů rozumových ani kritického vzdělání, soudil jsem jediné citem, věřil jediné jemu a ničemu jinému. A kdybych měl formulovati požadavek svého citu, řekl bych: hledal jsem ve všem vnitřní pravdu. Té definovati nedovedu ani dnes, vyložit možno ji jen obrazem: nechat procházet všecko svým čistým já jako čočkou a promítnouti to do věčnosti. To byl můj cíl a k tomu jsem se probíjel hned od samých začátků, měnil jsem, korigoval, předělával, jen abych stačil svému vnitřnímu soudci. T. zv. krása, forma i to, co nazývají básnickou řečí, byly mi věcmi druhořadnými. I s gramatikou českou býval jsem na štíru a často vědomě; hle, říkal jsem si,

útočím na svět, lidi, pána boha a měl bych se dáti komandovat předpisy ztrnulého filologa? Ne. A tak jsem zúmyslně nechával v třetí osobě množného čísla při časoslovech „ejí“ místo „jí“, psal „strnišťata“, instrumentál pluralis od pole užíval „polemi“ a p.

Tehdy se zdálo, že nastává velká doba české poesii. Jako světlo dalekých sluncí, jak pěje Neruda, jež dolétá k nám plnou silou v té chvíli, kdy ta slunce v ohromné dálce jsou snad již shaslá, tak zapadly k nám proudy francouzského romantismu, kdy v Paříži na trůně Viktora Huga seděl již Zola obklopen legií naturalistů. Tehdy podivuhodný Vrchlický stoupal úžasným letem vzhůru a trýskal světlem podoben zlatému slunci a na druhé straně zas jako vypouklé zrcadlo schytl každý cizí paprsek, ztlumočil a vrhal jej k nám. A bude jednou otázka, působil-li na svou školu víc svými překlady či tvorbou původní. Mně aspoň zdá se, že jeho „Poesie francouzská nové doby“, vydaná roku 1878, měla na tehdejší generaci vliv ohromný a ta kniha že bude jednou mezníkem v dějinách naší literatury jako jím byl překlad Attaly a Ztraceného ráje.

Lumír byl tehdy aristokratickým časopisem. Byl tuze povznešený, těžko se otvíraly jeho dveře začátečnickům, přinášel nadšené hymny Sládkovy o Vrchlickém a tuze suggestivně psané studie a referáty Vrchlického o francouzských a italských knihách a básních; jeho polemiky s tehdejšími „sta-

rými“ přesvědčovaly víc řízností a často i vtípem než důvody; měl pěkný formát, tisk, papír — slovem: aristokrat. Vrchlický byl v každém čísle, Zeyer, Arbes, Třebízský, Jirásek, Herites, Lier, Jamot, Sládek — ti byli všichni tehdy „mladí“ a drželi pod svými křídly ty nejmladší: Mužíka, Škampu, Červinku, Kvapila, Svobodu, Ullricha. A když ti nejmladší začali vylízat ze svých skořápek a vydávali samostatné knihy, tu Vrchlický, jako vzorná kvočna, bděl nad každým krůčkem jejich, dýchal na ně, chválil je, — až komicky dojemné to bylo. Ve své překladatelské činnosti uvedl k nám úžasnou legii jmen a fysiognomií — nyní ta jména a fysiognomie aplikoval na svá mláďata a ta měla z toho radost. Jako bajka připadá dnes člověku, slyší-li, že Škampa se v tom a v tom vyrovnal Theurietovi, že Svobodovy věci mohl podepsat Keats nebo Shelley, že Ullrich zápasil vítězně s Tennysonem a že Mužík platil za dědice ducha Byronova.

Nemiloval jsem Lumírovce píšící veršem, ani tehdejší mladé ani nejmladší. K Vrchlickému jsem choval úctu, ale nerozehřál jsem se jím, Sládkovi jsem nemohl přijít na chuť, Zeyera jsem nesnel ani ve verši ani v prose. Vzpomínám si, jak mi bylo při čtení jeho „Románu o věrném přátelství Amise a Amila“: před léty dávno četl jsem českou švabachovou knížku o Amisi a Amilovi, zahnědlý papír, starý tisk a ctihodný stil, ale to právě harmonovalo všecko s obsahem a dobou. A teď ten Zeyerův Amis

a Amil, týž děj, ale vypestřený kamínky a hvězdami a vášněmi a boly — hotová křičící svatokrádež na té staré švabachové knížce . . .

Protivný tábor, tehdejší „staří“, zapřísáhlí nepřátelé Lumírovců, byli také roztomilou chasou. Váceslav Vlček, majitel „Osvěty“, byl už tehdy moudrým tak jako dnes. Jako komandující generál držel se daleko vzadu z dostřelu, a posílal své brigádníky Zákrejse, Schulze a slečnu Krásnohorskou do ohně. A ti se bili. Chtěli, aby Lumírovci byli „národními“. A Lumírovci jim odpovídali zpět: ano, klínkání a břínkání ve zděděných formách, tomu vy říkáte národním.

Primus Sobotka připleťl se do patalie také a nevyplatilo se mu. Lumírovci vládli Šotkem, vydávaným Arbesem a ilustrovaným Alešem, a bili do mého prvního redaktora, až z toho bylo nevolno i nám čtenářům.

Druhé křídlo protilumírovské byl Rudolf Pokorný, dnes nedoceněný a neprávem zapomínaný. Děťina a ješita jako člověk, byl upřímným pracovníkem, zapáleným pro svou ideu, bezohledným a nebázlivým. Napsal leccos, co by se i dnes dalo čísti, a mezi jeho satyrickými šlehy jsou některé, které do dnes sedí. Když se vrátil starý idealista J. V. Frič do vlasti a hledal příbuzné duše, přilnul k němu jenom — Rudolf Pokorný. V Palečku a Šotku našel věčně mladý revolucionář přístřeší svým pracím — a snad i kousek toho živobyťi.

Stranou všeho zápolení stál Neruda. Psal ducha-
plné reliefs i o těch starých i o těch mladých do
Humoristických Listů k podobiznám a dostával od
obojích velkopanské mlčení. Jako živá mrtvola po-
tloukal se se svou původní činností v literatuře . . .

Sv. Čech byl vynášen a ceněn tehdy velmi
od starých. Ale jenom proto, aby měli jakousi proti-
váhu proti Lumírovcům. Jinak jim nebyl asi zrovna
po chuti. Poukazují na ocenění Čechových Adamitů
Krásnohorskou v Obraze novověkého českého bás-
nictví v r. 1874, tedy v době, kdy se nevědělo,
k čemu Čech může být jednou dobrým. A když
o Čechovi věděli staří, nevěděl o něm zase Lumír.
A tak se stalo, že pro největší Čechovu knihu,
„Novou sbírku veršovaných prací“ měli mnohomluvní
a bdělí Lumírovci — veliké mlčení. Tehdy začalo se
mluvit i o „moravské kritice“. Nepamatují jména
krom jediného Fr. Bílého, ale vím, že byla často
příjemná. Stála ostře proti Lumírovcům, a Lumí-
rovci jí odpovídali veršky, kopnutím, plivnutím —
ale vždy jen en passant.

To je asi skizza literárních poměrů, do nichž
jsem vstupoval . . .

XXXVI.

Vyznává-li člověk — neřeknu hříchy — ale
kousky své mladosti, přichází často k momentům,
které by chtěl mít čteny hlasem co nejtíšším a po-
slouchány srdcem vše chápajícím a vše odpouště-

jícím. Neboť taková mladost jest jako bujně hřibě: žene se cvalem a často neví ani proč, poleká a poděsí mnohého rozšafného člověka, povalí děcko hrajejí si oblázkem na silnici — ach, když takové hřibě dospěje a jako rozumný kuň táhne denně svůj tramvayový vůz, tu zná účel své cesty, smysl života, je už moudrým a rozšafným a dívá se na svá mladá léta jako na jakési cizí plusquamperfectum — — eh, chci vlastně říci, že takový člověk stojí vůči své mladosti tak objektivně jako jeho čtenář a vyznává, co bylo bez ohledu na to, co přišlo potom. Mnoho a mnohé nenáviděla moje mladost a vždy upřímně; pozdější běh života sblížil mně s leččím s z toho a měl jsem to potom upřímně rád. Dnes jdu stopami té nenávisti (a nenávist vždy zanechává sledy, láska ne) a vypravuji klidně, neboť taková mladost je dnes už jen jakési cizí plusquamperfectum...

*

Vylíčil jsem stav české krásné literatury, jak se mi jevila v prvních letech osmdesátých. A pocit odporu mého a protivnosti nezůstal jen platonickým; odpovídal jsem jí, mstil jsem se jí, jak jsem mohl a jak jsem uměl. Jako knihou zklamáný čtenář, rozladěný divák v divadle, jako člověk zápasící a trpící. jenž nenachází v ní výrazu a ozvěny pro bolesti a boje své duše, mstil jsem se. Psal jsem epigramy. Taková několikařádková rakvička byla výtečným ventilem mé zlosti. Sbíjel jsem je hrubě, neumělecky

a bez pretensí. Ani ve snu mi nenapadlo, že už někdy světla božského a očí čtenářstva. Přišel ovšem čas, že se dostávaly na světlo boží, ale o tom později.

Byl jsem v divadle na „Smrti Odyssea“. Domů jsem přišel rozčarován, jak náleží. Znal jsem Sofokla, Aischyla, Euripida, Goethovu Ifigenii, antiky Grillparzrový — a tenhle český Odysseus! A tak jsem jej popravil. Můj první epigram:

Na tragedii z klassické půdy.

Zvuk trub a lidstva velký shon
a řeči po francouzsku zdobený,
pak rek, jímž padl kdysi Ilion,
chce hostu v noci ukrást prsteny,
než pomsta řve, hřmí ženy kázání
a Xantippa ta reka vyhání,
ten pláče, kleje, připlete se v patálii
a skončí svou i tvoji tragedii.
A tohle všecko, hučíš z plných plic,
tak pro nic za nic a z ničeho nic.

Ostatně měl tenhle epigram svoji historii. Někdy v podzimu toho roku psali mi pánové Kloze a Merhaut (ten slyšel tenkrát na literární jméno: Maruška), že chtějí vydat jakýsi almanach mladé generace, abych něčím přispěl. Poslal jsem jim báseň „Credo“, později v „Confiteor...“ uveřejněnou. Klosemu se líbila a chtěl ještě něco. Opsal jsem tedy ještě něco a donesl osobně, abych ho poznal, neb Kloze tenkrát byl už v Lumfru a jinde! Potkal

jsem jej na schodech s Maruškou-Merhautem, dal mu příspěvek a šel. Pak jsem se ohlédl — ejhle! oba stojí v Žitné ulici, čtou můj příspěvek, Kloze ztrnulý a Maruška-Merhaut se směje, až se mu kudrnatá hlava třese! Přišel jsem domů a instinktivně jsem se začal prohrabovat ve svých papírech — předtucha moje se vyplnila: můj epigram, čistý, vypilovaný byl pryč! Napsal jsem jeden z příspěvků pro almanach na druhou čistou stránku papíru, kde jsem odplatil Vrchlickému své dva šestáky za Smrt Odyssea. Vypravoval jsem po několika dnech příběh ten Šnajdaufovi, ten se také smál, také potřásal svou kudrnatou hlavou a povídal, že je to nepříjemné, že šel zrovna s Klosem z divadla ze „Smrti Odyssea“, a tomu že se tragedie neobyčejně líbila...

Potom už nebylo nic, než že po devatenácti letech vylézá tady můj epigram na světlo boží a před oči čtenářstva.

Nesympatickým autorem byl mi ve své prose Stroupežnický. Vydal tenkrát knihu svých humoresek a já ji koupil za krvavé peníze. Byl to vůbec podivný „humor“, jak jej tehdy pěstovali! Autor dělal ze sebe paňácu, hlupáka a idiota, házel slovními hříčkami, dělal zoufalé vtipy, přiváděl se do nemožných situací — i Svatopluk Čech se nevyvaroval té mody a vzdal jí hold celou řadou svých prací — ale tenkrát jsem na něm neviděl vůbec chyby, tedy ani téhle ne. Koupil jsem knihu Strou-

pežnického „Lidé směšní a ubozí“ a odvděčil se jí takto:

Dobré desky, dobrý papír,
cena kapse nehrozí,
autor jest v ní velmi směšným,
čtenáři však — ubozí.

Stroupežnický měl v tu dobu i na divadle dny, které staří Římané nazývali dies nefasti, a já je měl také, protože jsem tam byl. Dávali „Triumfy vědy“ a já byl nešťastnější Stroupežnického, neb jsem si brzy potom zaplatil i „Umrličí hlavu“, J. J. Kolára. Facit byl epigram:

Naše veselohra.

Stonala dlouho, Triumfy vědy
nacpal jí doktor v ústa nezdravá,
polkla jen porci, hasnou jí hledy
a jak Umrličí hlava skonává.

Mláďata Lumfrovců začala tehdy vydávat své knihy. Červenka, Mužík, Škampa, Leger, Geisslová a nevím, kdo ještě. Mluvilo se o nebývalém rozkvětu naší poesie. Já o těch knihách soudil tak:

Jdou jako sirotci s chudobou po otci
hladoví, vyzáblí, v psotě,
jen si zhřívejte, jak chcete, vítejte,
zemřou přec na soucotě.

nebo:

Zapomenutá sloka z Moudrosti otcovské.

Uč se synu, všechno trpět
od Pegasa, přirody,

tolik mezků na nich jezdí,
žádného však neshodí.

Nevím, který z básníků přirovnal tehdy produkty svého umění k pralesu, ale četl jsem to a glossoval:

On:

Má poesie — bujný prales,
jenž mnoho tajů zamyká —

Já:

To pravda: tráva, shnilé dřevo,
a smysl srnkou utíká.

Forma epigramu stávala se mně milejší a milejší. Už jsem jí častoval věci i mimo literaturu ležící. Nebožtíka Pokroka, předchůdce nynějšího Hlasu Národa, poznamenal jsem si takto:

V politice chlubné peří
nese mnohdy divný pták —
podle jména jest to Pokrok,
podle ducha jest to rak.

V našem domě byla rodina, jejíž hlava trčela věčně pod pantoflem. V sobotu chodíval do hospody a, zdá se, že se tam vždy napil revolucionářských ideí, neboť v neděli ráno se strhla vždy hlučná hádka, jež se končívала směrem s podmínkou statu quo ante. A ten muž zboňoval při tom svou despotickou ženu. Našel jsem v tomhle jeho nedělní vzdech:

Můj bože, divné kvítí
jsi nasil v cesty mé:
bez ženy nelze mi žítí
a s ní už také ne!

Ničeho více nemám zachováno z té činnosti. Někdy v červnu vymyslel jsem si zvučný pseudonym Leo Leonardi, opsal tři neškodné nápady a donesl nebožtíku Pokornému pro Palečka. Čekal jsem asi čtrnáct dní. Přišel slavnostní den, kdy odhalovali pomník Hálkův — podivné setkání — na Karlově náměstí, a Paleček vyšel slavnostně, na první straně se špatnou ilustrací Krejčíkovou a k ní špatnou básní Pokorného na Hála, a na třetí straně přinesl můj příspěvek, jež tuto cituji:

„NÁPADY“.

Od Leona Leonardiho.

Básníku-satyrikovi.

Nepřátel tvých, pravíš, že již četa celá?
Eh, můj brachu, stará zvěst to je:
Dokud medu dává, ne žahadel včela,
věř, že každý hňup jí miluje.

Modlitba českého básníka.

Otče náš!

Mne před nemocí chraň i hladem,
lenosti odstraň návyky,
bych pěl jak slavík v háji mladém
a nepopudil kritiky.

Amen.

Na mnohou známou adresu.

Ó luno lesk! ó ševel stromů!
ó řeko sluncem zladená — —
ó žel jen, ó že verše tvoje
jsou jen, ó voda slazená!

A nebožtík Pokorný zaplatil mi za jeden nápad dvoušestákem. A tak jsem viděl, že nejen bolest, ale i zlost a vztek lze prodávati českému autoru, a maje obého v sobě dost a dost, umiňoval jsem si státi se jednou pouze — literátem.

XXXVII.

Ale finanční výnos mé zlosti nebyl toho roku (mluvím stále ještě o roce 1882. a jsem v čtvrté třídě akademického gymnasia) příliš valný. Do prázdnin pouze jeden epigram uveřejnil mi Rudolf Pokorný, což znamenalo dvoušesták. Ne však to, ale vážnější okolnosti činí mi jej pamětihodným. Ty čtyři řádky byly věnovány rozšafnému sekretáři města Karlína a pověstnému kritiku a estetiku „Osvěty“ — Frant. Zákrejsovi. Hle, již tehdy cítil jsem touhu býti tvůrcem jeho nesmrtelnosti a Homérem jeho genia — avšak teprve po letech vyplnil své dávné aspirace! Tehdy ovšem nebyl mi tak jasným jako dnes, tehdy se mi zdálo, že jsem čtyřverším:

Jak raduji se, kritikuse,
že není více v světě zázraků —
tobě se změnit pero takhle v klacek,
můj bože, to by bylo mrzáků!

vystihl celou noblessu duše, finty slohu, říznost vtipu a pádnost argumentace tohoto geniálního. Po dlouhém a dlouhém čase poznal jsem pravou jeho podstatu a opravil svou dávnou diagnosu: ta božská, bezmezná, bezpříkladná, řekněme naivnost, která

je základem celé jeho bytosti, která jako opar chvěje se kolem každé jeho řádky, ta jest on, a tu, doufám, zachytil jsem ve svých zralejších letech tak, že ji zachovám pokolením budoucím, která položí všechny kritiky a estetiky pana sekretáře v hrob zapomenutí . . .

Když jsem přinesl epigram Pokornému, zněl jeho titul: Panu Zákrejsovi. Nebožtík Pokorný se zachmuřil a povídal, že to nemůže dát, že by to dělalo zlou krev, abychom to nadepsali neurčitě: Na kritika X. A tak se stalo. Znamé naše speciálně české „ohledy“. A nejen tenkrát při Zákrejsovi jsem je poznal; během let slýchal jsem úžasné soudy literátů, kteří neměli pražádné příčiny „míti ohledy“, soudy, o všech těch našich nickách, které se do dnes nafukují, ale vždy privátně, vždy mezi čtyřma očima, říci je veřejně, napsati je — ne, za živý svět ne. A tak jsem cítil a viděl vždy dvojí přesvědčení: jedno na jazyku, „mezi sebou“, druhé na papíře pro veřejnost. Ta dvojakost mě ostatně otrávil pořádně, zabila celou řadu všelijakých literárních známostí a byla dojísta jednou z těch sil, které mě pudily na mé osamělé stanovisko . . .

Asi za rok, když jsem přečetl Povídky Turnovského, vydané u Hynka, knihu strašně mělkou a diletantní, napsal jsem epigram:

P a n u T u r n o v s k é m u.
Cesty mohou býti rozličné,

každý nese příčinění svoje,
na národa roli dědičné
také za čas potřebí je hnoje.

A donesl jej zase Pokornému. A tentokrát jej Pokorný otiskl s titulem, neboť Paleček stál v zuřivém boji s redaktorem tehdejšího Pokroku. Když bylo číslo venku, vzpomněl jsem si na případ s epigramem Zákrejsovým a mrzelo mě, že můj osobní náhled topí se v stranickém boji, není jaksi svobodným míněním, slovem, že jsem pouhým žoldákem Palečka.

S Pokorným jsem se často rozhovořil. Někdy jako pohádkový zjev přivanula jeho štíhlá paní s překrásnými očima a tiše poslouchala. Někdy přibatolil se jeho Jiřík a dral se k otci — byla to taková šťastná idylla... A potom, po letech, zlomený Pokorný odebral se do Libochovic a umřel a děti umřely za ním.. Jeho štíhlá žena s překrásnými očima zjevila se mi jako přelud ve Vídni, ve dvorním divadle, když Pospíšilka poprvé tam vystoupila... „Já pronásleduji slečnu Pospíšilovou jako detektiv... v Berlíně byla jsem za ní, do Vídně mě táhne za sebou,“ povídala mi...

*

V kavárně „U Sokola“ v Husově třídě svedl mě přítel Čvančar se Šnajdaufem, svým bývalým učitelem. Bylo to po vydání „Intimních listů“, po pichlavé kritice Vrchlického o nich v Lumfru, po trhavé

kritice Penížkově v Krakonoši — Šnajdauf byl slavný muž. Zamíloval jsem si jej hned při tom setkání. Byl otevřený, přímý, vtipný, horlivý nerudovec, s humorem ale ne kousavě mluvil o Lumírovcích — líbil se mi. Navštěvoval jsem ho často potom a tu vypravoval mi o literátech, o literárních poměrech, čítával mi své verše (a četl vždy takovým příjemným hlasem), vypravoval mi o své lásce, o svých Kozlanech, o svých tužbách a cílech — těm stykům s ním mám mnoho co děkovati. Mimo Nerudu zbožňoval Václava Šolce, předčítával mi z něho a naučil mě jej milovati. Čítával mi trosky své „Čtenářky“, která měla následovati po Intimních listech. Když se stal divadelním referentem Ruchu, líčil mi zákulisi divadla, poměry, osoby a jeho sympatie stávaly se maně sympatiemi mými. Potom řídil i literární část Ruchu, zval mě k spolupracovníctví, ale neměl štěstí se mnou, moje příspěvky se nehodily. Když Rudolf Pokorný šel na vojenské cvičení, řídil mu Palečka a bil do Lumírovců. A potom se stal redaktorem Národních Listů, a naše cesty se jaksi maně rozdělily — — — když jsem mu dal svou první knížku, nebyl s ní valně spokojen, byl „klassikem“. Pak jsem slyšel, že udělal doktorát filosofie, stal se profesorem v Plzni a píše o sochách, obrazech . . . Před několika léty viděl jsem jej na mžik na malé stanici za Plzní. Potřásl mi rukou, pochválil mi to a ono a řekl, že je smířen se životem a světem a že jest šťasten.

Živě zřím, jak v r. 1882, v polovici července zavedl mě do zahrady pivovaru sv. Tomáše a tam jsme se loučili při černém pivě. Dával mi napomenutí moudrá a rozšafná pro literární práce, chválil blahosklonně to, co dosud četl z mých věcí, nabádal mě k pilnosti o prázdninách — hotový professor už tenkrát, ale milý profesor. — A druhého dne po obvyklé dlouhé mši s nekonečnými zpěvy a nesnesitelným kadidlem v kostele sv. Salvatora, dali nám vysvědčení, a já se ubíral k domovu. Byl žár nesnesitelný, prach úžasný — ale čím je to všechno absolvovanému quartánovi, který mimo to má už jakési jméno literární a poukázku na nesmrtelnost? —

XXXVIII.

Každé jednotlivé zamilování člověka má svou zvláštní vůni, barvu, ráz, styl a melodii. A podrží ji i ve vzpomínkách, kde celý příběh leží mrtvý a ucelený jako v herbáři vylisovaná květina. I sám člověk je v každé lásce docela jiným, docela rozdílným, tak rozdílným, že po létech vzpomínaje a přirovnávaje, sám sebe nepoznává. Láska mění i nejsilnější povahy jako nemoc. A vědí boží, které všechny složky tu působí! Elektrizace individualit, společenské vztahy, čas, místo, parfum, jímž milovaná bytost má napuštěné šaty — jisto jest, že já, jenž tak despoticky miloval v Praze Mārinku, padl jsem nyní, o prázdninách, v bezvolné otroctví bledé a hubené Omfaly v Brandýse. Byla to patri-

cijská dcerka a jmenovala se Helena (možno, že se jmenovala také jinak. Ale nevím, v kterém konci světa nyní žije a nerad bych, aby známé její vpadly k ní se zprávou, že jsem „jí dal do novin“. Víte, co to v našich rodinách znamená, býti v novinách. To jest horší rána než mrtvice. A tak, pokud se jmen týče, budu své čtenáře trochu mystifikovati). Omfala moje měla podivné oči. Byla li klidná, byly ty oči neurčitě modré barvy, rozzlobila-li se, zažehly se v hloubi do zelena jako jarní tráva a šlehalo to z nich a blýskalo jako z očí hadích. Jinak, myslím, nebylo na ní pranic. Hlas měla řezavý, tančila úžasně špatně, chůzi měla kolfbavou a za přítelkyně vybírala si ty nejprotivnější ženské, které vůbec mohla vybrat.

Takový byl život našich krasavic o prázdninách: mezi čtvrtou a pátou hodinou odpoledne (během dne před tím nezahlídl's jich, leda že se kmitly někdy v okně se smetákem a hadrem) vycházely ustrojené a navštívily přítelkyni. (Přátelství mezi nimi byla vždy tuze důvěrná a tuze nestálá). Přítelkyně byla již ustrojena, čekala, a nyní šly buď do zámecké zahrady nebo do háje mezi Brandýsem a Boleslaví, kde je báječná alej obrovských stromů. My, zbožňovatelé, bývali už na místě, odkudž se dalo hádat na cíl procházky, připojili se a chodívali s nimi do půl osmé, do osmé večer. Potom se doprovodila přítelkyně a naposled Omfala... V ne-

děli dopoledne chodívaly naše lásky do Boleslavě na velkou mši; doprovázeli jsme je až ke kostelu a čekávali na ně v oné aleji. Odpoledne šlo se do Houštky. Tam hrála hudba, lid tančil v dřevěné otevřené verandě, při lázeňském domě pila se káva a dělaly se vycházky do lesa. Během prázdnin pořádalo se několik výletů, dva věnečky — pak člověk odjel před sv. Václavem do Prahy a vzpomínal. Často i psal a dostával psaní plná hloupých věcí, nejapného slohu a pravopisných chyb.

Mluvil jsem s Helenou několikrát na takových procházkách a vždy jsem cítil, jak je mi příjemno v její společnosti. A nevěděl proč. Nijak se mi nelíbila, ničím mi neimponovala. Až jednou — a ta chvíle byla počátkem mého otroctví — uviděl jsem zelený plamen v jejích očích. Mluvili jsme o dámských toiletách, a já jí tvrdil, že každá druhá krásně ustrojená dáma nosí roztrhané botky. Že tomu jest tak i v Brandýse a proto jen naše krasavice nechtějí při dešti zdvihati své sukně, následkem čehož vidíme, že den po dešti mají šaty dole rozsekané. Zastavila se: míním-li i ji? Pokrčil jsem rameny a díval se na zem. Myslíla, že špehuji po její botce a nechtěla se hnouti. A tu začaly jí oči svítit do zelena, dívala se na mě vztekle, a já bych jí byl zlíbal nadšením nad tou zlou zelení na proměně. — Měla roztrhané botky, jak se mi později přiznala.

Den mi býval dlouhým jako moře. Dopoledne

dával jsem hodiny, v poledne chodil jsem na oběd k paní notářce, poslouchal ji a mluvil do třetí hodiny, vypil kávu a běžel na svou pozorovací stanici. Helena vyšla se svou přítelkyní, šel jsem k ní a srdce mi vždy tlouklo jako srdce zvonu. Mohla dělat s mou duší a s mým životem, co chtěla, to cítil jsem, ale vždy jsem našel slovo, žahadlo, které ji musilo píchnout a musilo zažehnout zelenou barvu v očích. A to bylo mým štěstím. — Jednou doprovázel jsem ji samotnu, držela již kliku dveří a zeptala se mě přímo, mám-li jí rád. Ano, když se zlobí. Že se nebude zlobit, a dívala se mi měkce do očí. Projel mnou nevýslovný smutek: tak cizí byla mi ta její láska, zrcadlící se v klidném a spokojeném pohledu! V té chvíli hrál kolovrátek kdesi na blízku zlidovělou tehdy odrhovačku: Okolo měsíce kola se dělají — — — a mně to znělo jako bolestné requiem. „Není na vás nic než vaše oči,“ vyhrkl jsem, „ale nesmíte se dívat hloupě!“ Zesinala, rozvzteklila se rázem a tolik zelené zlosti neměla snad nikdy víc v životě v očích: chytil jsem její hlavu na ulici a políbil ji. Klikla cvakla, Helena zmizela v domě. Instinktivně zdvihl jsem hlavu. Její přítelkyně, největší z mladých klepen brandýsských, dívala se z okna. Ale já neodešel. Vyšly, já se připojil, Helena mlčela celou procházku a celou procházku měla zelené oči. K večeru, když jsem ji doprovázel, stiskla mi beze slova prudce ruku.

Jakým jsem byl otrokem! Co bylo fondu sympatií ve mně, všecko jsem věnoval tomu, co se vztahovalo k ní. Její dědeček, její matka, služka, pes, kočka, vrata jejich domu, její okno — vše bylo blízkým srdci mému a stálo v první řadě v mých snech. Slyšel jsem nějaký vtip její matky a roznášel jej jako placený kolportér po městě. Nežil jsem svým životem, ale jejím. Jejím zrakem jsem se díval na svět, její mírou měřil lidi, její vkus se stal vkusem mým — pro tu zelenou barvu vzteku ztrácel jsem všecko.

Půjčil jsem jí nějakou knihu. Vracela mi ji druhého dne po vyznání s příkazem, abych jí nikomu nepůjčoval. Když jsem šel domů, potkal jsem Lízinku Růžičkovou, ptala se, jaká to kniha a abych jí ji půjčil. Vezme ji do ruky, otevírá, tu vypadnou malé popsané lístky papíru — Helena mi opsala svým drobným známým písmem několik básní z Heina a podepsala se. Boží, jak se Lízinka tenkrát smála! A rozumí se, že jsem Heleně druhého dne vypravoval historii a zažehl tím Heinem oči její do báječné zeleně.

Trhal jsem často svými pouty, ale vždy marně. V tom zeleném plameni skuly se mi vždy jen silněji. Byly chvíle, kdy jsem si sám byl směšným, protivným a odporným. Myslil jsem na Helenu a nadával si otroků...

Přítel Ptáček dal mi jednou maně medicínu.

Vypravoval nějaký takový případ otroctví lásky (možno, že zúmyslně) a dodal, že celý vtip je v tom, aby člověk v jediném momentu sebral celou energii a strhal mosty za sebou, aby se nemohl vrátit.

Tož takový byl konec mé lásky: Byl věneček. Helena tančila špatně. Byl moment, kdy jsem byl ve výhodě. Tančil jsem s ní čtverylku. Po čtverylce promenujeme, Helena byla měkká, oddaná, nějak sentimentální. A zase ten cizí výraz lásky v očích. Dívala se na mě a povídala, že vzpomíná na tu chvíli, kdy jsem jí řekl, že ji mám rád... A já — stálo to mnoho sil — podíval se na ni cize a tázavě — —

A tu se zjevil v očích její jakýsi ustrašený stín, duše její dívala se pohledem chtějícím zadržeti něco prchajícího a Helena mi opakovala moje slova — —

Cítil jsem v tu chvíli, že jsem vítězem: „Heleno, najdete v světě ještě spoustu lidí, a ti vám nalhou desetkrát horších věcí, než jsem vám nalhal tenkrát já...“

Vymkla svou ruku z mé, uklonila se a usedla. Hudba začala hrát mazurku z Excelsloru — mou druhou smutečnou melodii. Most byl stržen na dobro, ale vítězi bylo k smrti smutno.

XXXIX.

Chvilé, kdy se duch můj aspoň trochu vymaňoval z pout zelenookého zjevu Helenina, patřily památce otcově. Všechna místa vyvolávala vzpomínky na něj, ožíval mi v nich a přinášel mi chvíle teskného rozželení. A tehdy mi napadlo, že mu vystavím pomník, literární pomník z jeho vlastních prací. Chtěl jsem napsati jeho povídky, pokud možno tak, jak sám je vypravovával a měla jich býti kniha. A napsal jsem čtyři kusy prozatím a zavřel je ve svém kufru.

Po dvou letech vypsál časopis „Mlynář“ cenu jednoho dukátu za nejlepší prosu pro „Šalandu“, jak byla nazvána jeho Besídka. Dal jsem prvé dvě povídky svého táty do obálky a poslal na adresu redaktorovu, jímž byl tehdy dr. Josef Fořt, nynější mladočeský poslanec. — Vyšlo číslo a prvá povídka byla tam, vyšlo následující a přineslo druhou. Radostně stoupal jsem ku Král. Vinohradům, našel ulici a číslo domu a zaklepal... Dr. Fořt byl doma, uvítal mě laskavě a povídal, že se mu mé příspěvky líbily a dodal: „dukát vám nedám, nemám ho, ale snad i takto budete spokojen“ — a dal mi — dvě desítky! Nevěřil jsem svým očím... Takový honorář... a maně se mi zachytl v paměť chudý byt dra Fořta (musil jsem jít přes kuchyň), i byl jsem pohnut jaksí neobyčejně a rád mu to zde po létech kvítuji.

Poslal jsem mu ještě pokračování a chystal se k dalšímu psaní, ale štěstí mě po prvním kroku mé prosy opustilo. Dru Fořtovi se pokračování nelíbilo, otrásl prý se, když četl třetí povídku (jednala o nějakých vších), a já hodil svůj plán přes palubu... K povídkám napsal jsem tehdy dedikaci svému bratru, dědici otcově v postavě, sňle a řemesle, a má první prosa byla tedy taková:

Tatíčkovy povídky.

Svému bratru Antonínovi připisují
tyto obrázky.

Po třetí již pestří se kvítky a zelená se tráva na rově tvém, tatíčku můj! Pracoval jsi do posledního dechu a odešel jsi náhle, zanechal jsi po sobě pověst poctivce a vlastence rázného; miloval jsi zpěv a hovor i svou drahou rodinu. Byl jsi pravým typem té bílé svojí chasy.

A nyní po letech syn tvůj si vzpomíná na tvoje povídky jež poslouchával v dětských letech se zánícením, tiskna s úctou, obdivem a láskou tvoji mozolnatou dlaň. Chce, tatíčku můj, povídky ty uchrániti před zapomněním, chce je napsati a při začátku již cítí, že to budou jenom trosky, jež zůstanou na papíře; vždyť tvé jadrnosti, tvého humoru, tonu tvého hlasu a živých tvých obrazů, vím, tatíčku můj, že nepostihnu nikdy!

I.

Na Sázavě (vypravovával otec) líbilo se mi nejvíce. Jde se tak zvolna podle vody, po obou stranách vystupují vrchy, na nich se černají lesy, jež v dálí v tmavomodrou skupinu splývají; tu a tam vesnička neb osamělý domek přilepený na skálu shlíží se v jasné vodě řeky, a takový chudý chasník jde čarokrásnou tou krajinou lehce a vesele. Setkal jsem se tam s rodákem přestavlečským a krajanem svým Václavem. Šli jsme od mlýna k mlýnu, mlynáři byli upřímní, ač často sami málo měli. Tak jsme přišli do jedné malé dědiny a zastavili se k večeru v malém, hezkém mlýně o dvou složeních. Mlynář, muž to obstarožný, pohladil si prořídilé temeno, řka, že by rád nás nechal přes noc, však jenom prý ve mlýnici; má sice prý také šalandu, však ta že jest zároveň obydlím a ložnicí jemu, ženě a čtyřem dětem. Byl červenec, nocí bývají teplé a člověku, který zvykl tak klapotu a hučení mlýnských kol, že jsou mu vždy ukolébavkou, jest mílo odpočívati i ve mlýnici, jen když mu voda šumí do sna. Zůstali jsme. Přívětivá mlynářka obsloužila hladové naše žaludky podmáslem a černým chlebem a my rozloživše své pokrývky v mlýnské truhle, ulehli jsme. Složení, které bylo nad námi, stálo. Mlynář sám hlídal u druhého, jež jaksi smutně hučelo. Vedle koše nad námi na silném prkně byly necky, pod nimi, domnívali jsme se, že odpočívá nějaký mo-

hutný štětinač a těšili jsme se, pomýšlejíce na do-
brotivost mlynáře a pohostinnost mlynářčinu, na
zítřek. V té sladké naději jsme usnuli. Noc minula.
Probudil jsem se časně ráno a sáhl ze zvyku po
dýmce, té nejvěrnější společnici na cestách našinci.
Nacpal jsem a hledám sirky. Ani jedné. Budím
Václava. Nemá též. Vylezu z truhly a hledám mly-
náře na druhé straně mlýnice. Vidím jakous po-
stavu, stojí u koše a drží v ruce svíčku. Připravím
si papírovou zápalku a jdu k němu. Byl to mleč, který
si za prvního šera přijel pro mouku a nyní se díval
upřeně do koše. Abych ho nevyrušil, přikládám
zvolna beze slova přes jeho rameno papír k svíčke.

Papír chytl.

Vzpláním jeho vytržen obrátí se mleč hlavou
ke mně, koukne mi v mžourající oči, praští svíčkou
o zem a třemi skoky přelstl mlýnici a schůdky a vy-
běhl do dvorka.

Volám za ním — marně.

„Snad se zbláznil,“ myslím a vlezu nazpět
k chrápajícímu Václavovi do truhly; „škoda, tu dým-
ku bych si byl mohl přece zapálit.“

As hodinu jsem se obracel na své pokrývce,
již jsem nemohl usnouti. Vzbudil jsem Václava,
by mi aspoň hovorem nějakým krátil čas. Posadili
jsme se na schůdky v mlýnici a hovoříme o podiv-
ném tom člověku. Přijde ze šalandy mlynář a vy-
bízí nás k snídání. Kolem prostého dubového stolu
seděly již děti umyty a učesány, každé mělo as

žejdlíkovy hrnec kávy a lámalo do ní černý chléb. V tom otevrou se dvěře a vejde můj splašený blázen. Pozdraví a usedne ke kamnům, v obličejí byl bledý, oči vyděšené a rty sebou cukaly.

„Copak tohle znamená, pane kmotře?“ tázal se mlynář.

Mleč upřel na něj těkavý pohled.

„Bože, co se vám stalo?!“ spustila nyní mlynářka.

„Jak živ již ve vašem mlýně nemelu!“ vyrazil ze sebe těžce mleč; „ten zabitý mládek přišel k ránu — ke mně — zapaloval si papír — a smál se jako ďábel — jak živ u vás nemelu!“

Já s Václavem jsme se tiše pro sebe usmívali.

„Kde je jaký zabitý mládek, pane otče?“ tázal se Václav.

„I káceli jsme včera v lese dříví,“ odpovídal dobromyslně mlynář, „a mládka nám to zabilo. Leží pod neckami ve mlýnici. Má dnes chudák pohřeb.“

Hrůza mne obešla. Celou noc jsme klidně spali a nad hlavou naší ležel pod neckami zabitý. Brr! Příjemno to není.

„Dnes v noci ten mlýn tak smutně a táhle hučel,“ pokračoval zamyšleně mlynář, „mně se zdálo stále, jako bych slyšel znít hrany pohřebné. Snad to bylo za mládka. Nu není divu, byl zde patnácte let, a ať kdo věří nebo ne, ta kolečka si konečně na svého ošetřovatele navyknu a pak se jim po něm stýská. Eh, smrt jako smrt, a jednou tam musíme

všichni," končil mlynář svůj rozhovor a pohládl si temeno.

Poděkovali jsme uctivě za nocleh a pohostinství; vysvětlení o tom nočním strašidle jsme nepodali ani mlynáři ani mleči a odešli. Rychlým krokem vykročili jsme na silnici, chvilkami jsme se ohlédli a konečně mlýn, mlynář, mlynářka, čtyři děti, truhla, necky, domnělý vepř a jaternice, mleč a zabitý mládek sešli nám s očí i myslí. —

II.

Minulo léto a nastal smutný podzimek. To bůh ví, proč je vždy v tom čase člověku tak teskno! Stromů listy řídnu, celé lány polí jsou holé, jen tu a tam jest ještě strniště, jak šedivící vousy na bradě člověka, krajina jest pustá, neslyšíš ani toho skřivánka zatřkat, a pod kalnými oblaky chvilkou prolétá hejno krákoravých vran; cítíš, že přijde sněh, zima, a není divu, že člověk, který nikoho nemá na světě, kromě dobrých lidí, si zastekne také a proklíná svůj toulavý život!

Potulovali jsme se s Václavem stále. Po celé léto jsme nedostali práce nikde a zabloudili jsme až na Oharku. Od Litoměřic šli jsme podle křivolakého toku jejího vzhůru až k Žatci.

Schylovalo se k večeru. Krajina byla samý les a nikde mlýna ani vesnice, kde bychom zůstali přes noc. Viděli jsme čím dál tím více tu smutnou nutnost zůstatí v lese na nocleh. Po nebi již se prosé-

valy hvězdy, když jsme došli k boudě, sdělané ze sosnových snětí. Byla prázdná. Ihned jsme se tam ubytovali. Byli jsme hladem a dlouhým pochodem zmoření oba, i ustanovili jsme se, že jeden bude do půlnoci spát a druhý bdít na stráži, potom že se vystřídáme. Václav si položil svůj ranec pod hlavu a beze všeho losování ulehl, a tak jsem byl nucen státi na stráži já. Seděl jsem chvíli u vchodu do boudy, a vzpomínal si na klid a štěstí dětství, na mrtvou matku a otce, na druhy ze zašlých časů, až mne ze snění toho vyrušila dolízavá zima. Chodím po lese, hvízdám, zpívám si, chvílkou vyrušil jsem ospalou vránu, která s kráкотem se vznesla a sedla si o strom dál a vrátil jsem se zas k boudě. Kamarád spal a ve spaní jekal zuby, nejspíše zimou. Rozhlížím se kolem a náhle spatřím v dáli plát světlo. „Václave, výhra! tam je světlo, snad hajnovna, snad vesnice, ale nocleh jistě!“

Jako perem vyšvihnut Václav vyskočil.

Sebereme svůj majetek a kráčíme k tomu spasnému světlu.

Byla to hajnovna, obehnaná trelážovým plotem. Tma byla jako v pytli, dvířek jsme nemohli nalézt, přelezli jsme tedy plot. Dvěře do síně byly přivřeny, otevřeme a hmatáme potmě po dveřích k jizbě. Náhle pod rukou nám přivřené dvěře povolily a vejdemo do osvětlené světnice.

U zdi stála dlouhá dubová lavice, vedle ní stůl,

na něm byl džbánek, půl bochníka chleba, a hořela svíčka. Při bližším ohledání našli jsme v džbáně teplé pivo, které jsme však přece vypili bez ohledu na sedmé přikázání a pustili jsme se do chleba. Když tak jsme ukojili hlad a žízeň, všimli jsme si též, že z jizby té vedou ještě jedny dvěře, nejspíše do pokoje, dvěře ty však byly zavřeny. Po krátkém mudrování o podivném tom příbytku ulehl jsem zase já a Václav se uvolil hlídati. Ještě jsem zcela ne-usnul a vidím, že Václav klade též hlavu na dubový stůl a začíná chrápat. Dřímota mne přemohla zcela i spal jsem. Zdály se mi mnohé nejasné a popletené sny, cítil jsem při tom úzkost, náhle hromová rána zaduněla stavením — my oba vyskočili.

Bylo to vedle z jizby, do níž vedly zavřené dvěře.

Vrazíme vši mocí do nich, dvěře povolily; Václav chopil svíčku a vkročíme. — Jen jsme tam pohlédli, a několika skoky prolétli jsme celé stavení, přeskočili plot a v divokém trysku uháněli zpět do lesa — v oné světnici viděli jsme na marách rakev, v níž seděl v rubáš zahalen šedovlasý a bělovousý stařec.

My zaběhli až v nějakou bažinu, do kteréž jsme se po kolena zabořili. Byli jsme oba bez čepice, Václav bos, já o jedné botě; k tomu vál vítr, až stromy praskaly, pronikavý a mrazivý — byla to hrozná noc.

Co jsme a zdali jsme tehdy o něčem mluvili — nevím; vím, že když svítalo, my napolo zkřehlí vybredli jsme z bažiny a dali jsme se po lesní cestě jako ve snách na pochod. Za chvíli seběhli jsme s vrchu a octli jsme se v malé vesnici.

Zastavíme prvního člověka, jehož jsme viděli, a povídáme mu o vši té nehodě; zabručel cosí a šel dále, ani polovici nevyslechnuv. Druhý podobně a třetí promluvil jasně — i viděli jsme, že jsme mezi — — Němci. Bylo zle, my neuměli slova německy. I našel se na štěstí jeden dobrák, který češtinu trochu drmolil, tomu jsme vše vypověděli.

On zase povídal, že to asi jest ten starý hajný; včera prý zemřel, a že dali tam na noc jednoho člověka na stráž, ten že asi šel v noci domů, a hajný že přišel nejspíše k sobě, shodil s rakve víko a posadil se v ní.

Zatím již se vesnice strojila na výpravu k hajnovně. Nutili nás, abychom se účastnili, my žádali jen o své rance, boty a čepice. Sedíme as půl hodiny v příjemné teplé světnici, tu přijde jeden z vesničanů, přinese nám naše věci a posuňky dává na jevo, že ten umrlý s těmi dlouhými vousy jde s ostatními do vesnice. My netoužili shledatí se s ním ještě jednou tváří v tvář, sebrali jsme se rychle a odešli.

Za vesnicí jsme se zastavili. Viděli jsme, jak

s vršku vchází houf lidí do vsi, v jich středu starý obživlý hajný.

S Václavem jsme tak rozumovali: že již podruhé máme příhodu s nebožtíkem, bude líp, když se rozejdeme. Dvakrát jsme vyvázli, nepokoušejme Osud do třetice. Není nám patrně souzeno stěští, jsme-li pohromadě.

Mlčky jsme došli k nejbližší křižovatce. Rozloučili jsme se a rozcházeli se. Různou cestou dál a dále, a když se as k desáté hodině probralo podzimním zahaleným nebem slunce, zdálo se mi, že se daleko v aleji pohybuje cosi jako bělavý brouk. Byl to Václav . . .

XL.

A zase byl konec prázdnin a zase jsem se vracel do Prahy jako do vězení. Gymnásium jsem přímo už nenáviděl, moje existence byla živořením hladového člověka, můj pokoj byl stále příšerně nevlídný, ty prázdniny ležely za mnou jako ztracený ráj. Literatura a moje šumaření v ní dodávaly mi jediné síly a trpělivosti; bez nich bych byl hodil vším tím pitomně učeným gymnasiálním krámem a šel na řemeslo

Ke konci září jednou vzal jsem v kavárně do ruky Národní Listy a přelétaje anonce, spatřil jsem černý rám a v něm jméno: Karel Kvapil . . . Přítel mé mladosti byl mrtev . . . Naše styky byly se staly řídkšími, harmonie duší už byla vyzněla, přátelství

usvádalo — a přece mi bylo v té chvíli, jako by ta smrt ostrým nožem uřízla kus mého já a hodila jej v bezednou věčnost. Na neuvěřitelnou, na neshledanou . . .

Jako náměsíčník dopotácel jsem se domů a psal list jeho rodičům. Prosil jsem je, aby mi poslali jeho literární práce, že je připravím k tisku. Za několik dní přišlo vyzvání jeho otce, abych přijel na neděli do Žher a prohlédl jeho pozůstalost sám. Starouškové mě přijali laskavě. Vypravovali o svém jedináčku všecko; jeho dětství mi vylíčili, jeho povahu, jeho studie, plány . . . zázračný hoch to byl, od samého dětství neobyčejný — a to je všecko pryč . . . Vedli mě do Skramníku, visky vedle Žher, k jeho hrobu, mluvili jsme o pomníku a nápisu. Jako dvě skloněné vrby stáli nad jeho hrobem. A zase vypravovali. Když přijel na velkonoce, zmínil se o mé nemoci a dodal, že prý se sotva vrátím do Prahy . . . Když jsme šli ze hřbitova, potkali jsme štíhlou krasavici s kyticí růží. Šla na hřbitov. Jeho láska. Bylo prý samozřejmo, že se jednou vezmou.

Večer seděl jsem v jeho pokoji a probíral jeho pozůstalost. Nikde ani řádky, ani verše. Zničil všecko? Věděl jsem přece, že psával a hodně psával. Bylo mi líto jeho staroušků. Hledal jsem tím úslovněji pozdě do noci, ale nenašel ničeho. A tu mi napadlo něco. Svázal jsem několik jeho školních sešitů do balíku a šel spat. Jak zářili staří, když jsem jim řekl, že jsem našel všelicos a že to bude tištěno!

A jen aby prý to dlouho netrvalo, mínil jeho otec, aby prý se toho dočkal! Cítí prý, že jest života jeho na mále . . .

Slíbil jsem, že přijedu zas, až bude všecko tištěno.

A v Praze vybral jsem ze svých vlastních veršů to, co by byl asi zemřelý napsati mohl, udělal k tomu úvod a zanesl dru Bačkovskému, který tehdy vydával *Studentské Listy*. Pia fraus — nemohl jsem jinak. Dnes jsou oba starouškové mrtví, oba leží tam na skramnickém hřbitově podle svého jedínáčka a tak беру to, co jsem tehdy půjčil jim, ve své vlastnictví zpět. Jsou to z mých prvních veršů, jež mám zachovány a zachovány jsou jen tou půjčkou. Ozářily truchlé chvíle dobrých lidí — když jsem je přivezl, byla to slavnost, jako by byl ten drahý mladý nebožtík sám obživil . . . Přítel Ptáček kroutil hlavou, když jsem se mu přiznal k tomuhle podvodu, Šnajdauf řekl, že jsem to dělati neměl, já vím, že jsem tak učiniti musil.

Celá vzpomínka na Kvapila vyšla ve *Studentských Listech* ve dvou číslech a znamenal jsem jí písmeny S. M.

A tak otiskují ji a své první verše:

Památce přítelově.

„— Na hrobě leží rozvátá
snů mladých svadlá poupata —“

Fr. M. V r á n a.

Karel Kvapil! Ke jménu tomu nevíří se v literatuře knihy úchvatných zpěvů, žádné velikolepé tragédie, romány, žádná vědecká práce, pouze přátelům jeho tane na mysli keř růžový, plný čarokrásných poupat, schvácený divokým vichrem náhle v černou zemi

Karel Kvapil narodil se 6. srpna 1865. ve Žheřích u Českého Brodu, studoval I. a II. třídu gymnasia v Jičíně, III. třídu na akad. gymnasiu a IV. v Žitné ulici v Praze. Po velkonocích letošního roku onemocněl na souchotiny, odjel na venek k rodičům, potom byl 5 neděl v lázních rožnovských, vrátil se opětně bez pomoci domů a 26. září 1882. skončil v náručí milované matky.

Kratičký život! 17 roků! A čtyři léta z nich dostačila zesnulému, by naučil se jazyku francouzskému, polskému, srbskému, italskému, z části též anglickému a ruskému. Velmi pilně četl znamenitější básně v originále oněch jazykův a z české literatury skoro všechna čelnější díla. měl ve své bohaté knihovně.

Jal se i sám psátí mluvnici jazyka srbského, dělal si rozvrhy k tragédiím, které hodlal v budoucnosti sepsat, básnil písně a ballady, a práce ty vždy přespěl a často po celou noc trvajcí přivodily mu nemoc smrtelnou. Z básní jeho vane zádumčivost a předtucha blízké smrti. Stojte zde některé na ukázkou:

Idylla z cest.

Kdys na cestách jsem zašel do lomů.
Já viděl, jak tam muži brousili
z balvanů žlutých mlýnské žernovy,
já slyšel zpěvy jejich veselé,
jež v skalách hluchých ohlas budily,
a prch jsem z toho místa radosti
a labyrinthem bloudil kamenným.
Tu spatřil jsem tam chatu nížoučkou,
půl její v skálu byla vtesána,
půl druhou kryly došky šedivé,
v nichž utábořil hebounký se mech,
u paty její modré jezírko
sbor hus a kachen bílých houpalo,
a rod koz, jenž byl stráně opustil,
stál u břehu, pil vodu křišťalnou,
až dlouhé brady smáčel v hladině.

Z chaloupky vyšla žena kvetoucí,
na ruce dítko měla buclaté,
— rozkvetlá růže s vábným poupátkem, —
to dítko vztáhlo hnědé ručinky
a bujné kozy k sobě volalo,
jež hopkotem hned k němu přiběhly
a nožky jeho malé lízaly,
až v smíchu matku svoji objalo.
Ta zatím modrým okem hleděla
tam, kde zpěv hlučný ztichl před chvflí,
jak v touze někoho by čekala.
Tu náhle její zraky zaplály.
Z těch jeden, co tam kola brousili,
po skále k chatě rychle pospíchal,
a dítko v rukou matky třáslo se
a „táta, táta!“ rychle volalo.
Muž přišel k domku, rukou mozolnou

pohládl dítku růže tváříček.
a skloniv k němu opálenou líc
vtisk na ně dlouhý, dlouhý políbek.
Pak pohléd v oči mladé ženy své,
jež hleděly naň jaksi s výčitkou,
a rychle líbal retů maliny
a vášnou líc až vzplála červení.
Ve dveřích chaty všichni zmizeli.
Já vystoupil teď, hleděl za nimi,
jak dlouho, nevím, to vím jenom, že
když opouštěl jsem hluché skály ty,
již soumrak lože hledal po kraji,
mou hruď tak divná touha jímala,
a v srdci závisť vřela křokotem,
a chechtot Fata svého slyšel jsem,
jež vlála nad mnou černou perutí . . .

V e č e r .

V modru se celé nebe koupá,
i červánků již vybledl nach,
a měsíc se jak leknín houpá
šumivé vody na vlnách.
Mně volno v přírodě té spící,
jak mír ten v hruď mou zalít by —
vždyť, matko, slyším šept se chvící
Tvé noční za mne modlitby

H v ě z d á m .

Jak šťastny jste vy, kněžky výše,
jak blahem září ten váš kmit!
Vám jistě osud z bolů číše
ní kapky nedal ponapít!
Dnes více vzplaňte nad mou hlavou,
já v ples váš vnořím truchlý hled —
vždyť svojí září luzně hravou
mě těšíte — snad naposled!

J á v í m

Já vím, že smrt mi peruť srazí dříve,
než s písni svojí vzletím k nebesům,
že svadne snů mých poupě zádumčivé,
že konec bude nadějí a dum.
Než nechvím se, vždyť vzdálen bolů strastí
— ač mrtvě bude tělo v zemi spát —
duch létať bude hvězdné ve oblasti
a sny a dумы moje dopřádat!

M é p í s n ě.

I.

Mé písně plné smutku,
jak větrů teskný vzdech,
jich hovor v svadlém listí,
kdy jeseň na stromech.
To jednou přes noc celou
já snil jsem na hrobech
a z hrobních květů vyssál
jich smutný, teskný dech

II.

Mně smutno dnes, ten vítr venku duje
a s divým hvizdem mraky pohání,
hned peruť jejich slunce zahaluje,
hned jeho zář jich tlumy rozhání.
Ten vítr skučí, slouchám písni jeho,
a duše moje si ji šepotá —
vždyť i pouť tato žití pozemského
jest jen boj slunce s chmurou života . . .

III.

Mně z květin cypříš nejdražší,
keř tmavý bez vší zdobí,

jež plna bolu, soucitu
vždy smutně kráší hroby.

Můj život — jaro vadnoucí
mi cypříše nes zdobu —
až umru, prosím, zasaďte
keř jeho na mém hrobu.

IV. „Z listu k příteli.“

Již zvyk jsem žiti v beznaději,
proud slz již v očích vysýchá,
mou hlavou sny zas nové spějí,
jak mrak, jenž nebem pospíchá.

Vždy však přikvačí truchlá chvíle,
vždy srdce opět zakvílí,
když trhat musím květy bílé
ze zašlých dob těch mohyly!

V.

Nad hlavou mojí labutě
pozvolna plují k jihu,
a mráček šedé perutě
v půlnoc svou nesou tíhu.

Mé oko hledí k labutím,
a duše pluje k jihu,
chce svěřit jejich perutím
svých dum a tužeb tíhu.

VI.

Mně vadne růže z její ruky bílé
a za lístkem list zvolna spadává —
ó vzpomínko, ty květe na mohyle,
zas dech tvůj mi kol čela zahrává!

— — Pryč růže, pryč! Nač bouřit žaly spící,
pryč, hle mou slzou jsi již zrosena —
pryč, nechci růže, vždyť ta její líčí,
ta nejkrasší — jest pro mne ztracena!

VII. S e n.

V snu tichém, skloniv hlavu,
na mechu ležel jsem,
a nad mnou chví se sněti
tajemným hovorem:

„Jen usni v stíně našem,
jen usni na věky,
ten život marnou poutí
jest ve kraj daleký.

Zde ustelem ti měkce
pod hlavu listy své,
na tělo bujnou trávu
a kvítky modravé.

Jich korunkami všechno,
cos rád měl v žití svém,
zas budeš vidět ze sna
v skupení vábivém.

Tu mrtvou bledou lunu
a smavých světél tłum,
nad hlavou klenbu listí,
plnou tvých smutných dum.

A slyšet budeš v tichu
šum řeky ze dálky
a vidět při měsíci
tam lepší Rusalky.

Jen pevně zavři oko
a dechni duši svou —“

tu prchl sen, jen větve
šuměly nade mnou

VIII.

Nevábí mne více život, v nějž duch můj jest zakletý,
ať si umru, budu létat v zlatém lesku nad světy.

Chtěl jsem mítí vonné růže, život dal mi bodláčí,
cypříše keř místo lauru též mé hlavě dostačí.

Já jsem hledal Boha v květech, v jaru, vichru,
zahřmění,

všude však jsem slyšel hlasy: „Klam jsme my
a zničení!“

Já jsem hledal jaro v lásce, v srdcích družných
anděla,

než ku lkání mému z řáder jejich zmije syčela.

Již jsem pak jen klidu hledal, chtěl jsem ujít ze
boje,

a hlas zněl mi: „Šest stop země dá tvým dumám
pokoje.“

Nuže umru, nevábí mne život, v nějž duch zakletý —
pravdě hledě ve tvář budu v klidu létat nad světy!

Písně v jeseni.

I.

Hle, ptáci letí v zámoří,
přes modravých hor svahy —
i ty mé štěstí, ulétlo's
a ulétlo's mi záhy!

Z těch ptáků, co se stěhují,
se s jarem vrátí každý —
mé štěstí však — to zmizelo
a zmizelo mi navždy!

II.

Mne nevábí ty květy jara,
rád nemám jasnost blankytu,
v mých prsou bolest divá hárá,
a blaho nezná soucitu.

Než chmurná jeseň, plná bolu,
jak zbavená všech nadějí,
ta, zdá se, strast' mou cítí spolu,
v ní bědy mé zní tišeji.

Tu toužím jen tam v šero vzhůru,
kde planou světla zářivá —
snad tam bych zahnal s čela chmuru,
snad tam mé štěstí spočívá! . . .

XLI.

Tím rokem přestěhovalo se akademické gymnasium na Nábřeží, do domu s třesoucími se schody a s báječnou vyhlídkou na Hradčany, tím rokem odešel do pense náš starý ředitel Kawka, „vysoká vláda“, jak jsme jej my i naši předchůdci nazývali pro uctivý způsob vyjadřování, když mluvil o vídeňských pánech; a nástupcem jeho stal se Josef Baudyš, starý pán malíkové postavy, ostýchavý, nerozhodný, jenž takřka každým pohledem a pohybem prosil nás za odpuštění své ředitelské šarže. Matyáš Kawka ještě v quartě, na sklonku své paedagogické činnosti, dal si mě zavolat a vážně a s pohnutím mi radil, abych „toho psaní veršičků“ zanechal, jsou prý jiné obory na národa roli dědičné, jež leží úhorem, tam prý nutno pracovat, veršů je prý u nás až dost a čím jsou novější, tím horší — potom mi

ukázal na svou činnost, zmínil se mimochodem o vysokých svých vyznamenáních (byl školním radou a měl rád Frant. Josefa), dodal, že mi to všecko říká ne jako můj ředitel, neboť tu prý by musil jednat podle jistého paragrafu gymnasiálního řádu, ale jako rádce a přítel nadané mládeže vůbec, a propustil mě. — Vzal jsem si všecko k srdci a vymyslíl si krásný pseudonym „Svatopluk Orlický“, pod nímž jsem chtěl na příště útočiti verši na nesmrtelnost, když však jsem viděl, že „vysoká vláda“ odplula v přístav pensistů a že svým radám nedá dalšího důrazu, tiskl jsem pod svým jménem bezstarostně dál.

Quintu nám rozdělili zase na paralelky a já se dostal do oddělení prvního. Ztratil jsem Vaňka z dějepisu, ale za to doufal nalézt náhradu v Karlu Kučerovi, básníku z kruhu Lumíra, jehož kniha právě byla vyšla v Salonné bibliotéce. Zklamal mě Kučera, zklamal mě tak, že jsem po jeho hodině šel do ředitelny a prosil o přesazení k oddělení druhému, kde byl Vaněk ordinariem. Kučera přednášel tak suše, tak mrtvě, že jsem skutečně pochyboval, je-li totožný s oním básníkem plastických historických romancí a ballad . . . Bylo to ovšem o starých Egypťanech — ale já neměl odvahy vyčkati věcí příštích. Dali mě k Vaňkovi, který byl mým přestoupením mile dojat.

Vaněk byl ve svých přednáškách ještě jizlivějším a otevřenějším než dříve. Extemporoval častěji a

mnohdy celou hodinu a mefistofelský úsměv mu ležival při tom jaksi ztrnule kolem rtů.

Boží a vlády, náboženství a kněží, fary a kuchařky, šosáci, karieristé a podobná čeládka stávali mu za terč a šípy své vysýlal do nich s tou zlobnou škodolibostí, jaká se rodí jen v ideálních vřelých duších, když byl kořen jejich životem otráven, plamen uhašen a vřelost ochlazená . . .

Napadá mi jeden příklad jeho jedovaté ironie: jednou mluvil o římských augurech, kteří se usmáli, když si pohleděli do očí. Proč se usmáli? „Věděl jeden o druhém: buď tomu věříš, co povídáš, a pak jsi blb, nebo tomu nevěříš, a pak jsi lump. Sicut erat in principio et nunc et semper et in saecula saeculorum, jak se říká v našich kostelích.“ (A tuhle latinu dodal docela tše, nenápadně, bez akcentu, a myslím, že celé třídně šel mráz po zádech jako mně . . .) —

Z češtiny jsme měli profesora, jehož oborem byl vlastně zeměpis a dějepis. A tak se ten dobrý muž nudil a nudil nás. Dával nám přednášetí básně, jaké kdo chtěl, dával nám úlohy, které jsme také předčítali, jen aby se ta hodina nějak ubíla. České úlohy byly mi tou nejprotivnější věcí, kterou jsem na gymnasiu znal. Poněvadž jsem měl každý rok někoho jiného pro svůj mateřský jazyk, sestrojil jsem si pro ty úlohy šimla a šťastně jsem ho užíval — ty úlohy se často opakovaly, themata se podobala sobě, jako vejce vejci. Týkala-li se úloha starého

Řecka, začínával jsem: „Šťastná Hellado! Věčně svěžím laurem ozdobili básníci tvou skrář, dláta tvých umělců dala studenému kameni nesmrtelné tvary a t. d. a t. d.“ — a vlastně mi byla celá ta stará Hellada nesympatičtější, než stěhování národů a křížácké války. A takové šimly jsem měl pro Řím, pro rozbory povah v té neb oné básni, pro články mravoučné, slovem pro všecko. A to vysvědčení mohu dnes dáti svým bývalým profesorům já, že nám dávali úlohy tak, jako by mé šimly znali a chtěli jim jen vyjítí vstříc.

Nejen starou Helladu jsem neměl v lásce, ale i její řeč, její umění, její děti. Ta řeč byla mi tuze měkká, hadovitá, nemužná — jaký to rozdíl proti latině, kterou jsem miloval pro její úsečnost, mužnost a ostrost! Xenofon mě přímo trýznil, Homér se mi absolutně nelíbil, Demosthenu jsem nerozuměl, Sofoklova Antigona, kterou jsme četli v oktávě, nechala mě úplně chladným. K tomu ovšem slovíčkářství a smutně proslavené rozbory, kterými nás mučili a kterými by byli dovedli zhnusiti i krásnější věci, než ty, které jsme četli, nezapudily ovšem vrozený jaksi odpor k duchu hellenskému. A řecký národ? Zbabělým, podlým zdál se mi, jako žádný druhý na světě. Boje proti Peršanům? Pobíjení ubohého tupého asijského stáda v Thermopylách a u Platei plnilo mě odporem. Bitva u Salaminy křičela mi přímo o zbabělosti a strachu, vždyť Themistokles musil vzkázat Xerxovi, aby obklíčil Řeky,

než se mu rozutekou. A tak to jde dál. V Athenách odsoudí luza Sokrata, Perikles balancuje celý život mezi závistí a nenávistí svých spoluobčanů, nástupcem jeho jest Kleon, jirchář — a ten jest hvězdou Athen! Ještě slovo o tom hrdinství: ti klasičtí lháři, zdálo se mi, uměli dobře psátí o sobě — kdo ví dnes, jaké to byly bitvy, jaká vojska v nich, jaké porážky? Peršané o tom nepsali . . .

Římany jsem měl za to rád. Vergila a Ovida jsem četl i doma, láska k Tacitovi zbyla mi do dnes. Když se člověk přesytlí moderními věcmi, vrací se vždy rád k té přísné kovové duši, aby dostal jakousi perspektivu na dnešní dny a jejich umění. — Otravovali mi Řím na gymnasiu též, ale neotrávil, až na Caesarovy zápisky a Ciceronovy řeči . . . Jedna fase jest však i v římských dějinách, kdy se mé sympatie odvracely od věčného města: punské války, Hannibal — tu byl bych rád přál Římu osud Karthaga, ač jsem vlastně nevěděl, proč.

Také pátera Dorovína s jeho methodou přednášení a zkoušení měl jsem v quintě, uměl jsem vždy, tak že kýval spokojeně hlavou a bral si šňupec, nosil jsem mu v předepsaný čas podepsaná potvrzení, že jsem byl tam a tam u zpovědi, dával jsem ze svých hubených kondic na chrám svatovítský — *sicut erat in principio et nunc et semper*, jak říkal Vaněk.

Čas ubíhal pomalu, a ještě dnes mají ty vzpo-

mínky na mučírnu duši, která se zove gymnasiem, křídla olověná . . .

XLII.

V zimě toho roku prošla duše moje strašlivým očistcem — četl jsem Dostojevského „Zločin a trest“.

Román ten vycházel jako příloha Národních Listů — nezní to dnes jako pohádka? — a přeložil jej filolog Josef Penížek, dnes císařský rada, a k překládání byl vybídnut tehdy svým učitelem — prof. Masarykem. Pohádka, hotová pohádka

Četl jsem historii studenta Raskolnikova v nevládném svém pokoji, třesa se zimou a svíjeje se hladem, hoře a prázdnota devatenácti let českého člověka seděly mi v duši, rozpor života, jak jsem jej musil žít v idiotském jhu gymnasia a honbě po hubených kondicích s plachými touhami po volnosti a slunci v nitru, tížil mě a trápil nevýslovně, byl jsem syt světa, jehož jsem nepoznal, zhnusěn životem, jehož jsem neprožil, nemaje sil, protože nebylo nadějí, a nadějí nebylo, protože se neměly kde zachytiti. Jako úhor plný plevele připadala mi duše moje, několik těch klasů — moje verše — klátlo se tam smutně a zoufale, čekajíc s resignací na švih kosa; ta předtucha blízké smrti žila ve mně neobyčejně silně, protože jenom smrt se mi zdála býti přirozenou a jedinou resultandou mého stavu.

A do té duše padaly nyní věty a scény, jimž podobných jsem nepoznal dosud v životě, ani v literatuře. Tříkrát, čtyřikrát po sobě četl jsem každou stránku, nespěchal jsem, netoužil jsem zvědět, jaký bude konec děje; duše moje kvasila, všecko v ní vstoupalo vzhůru, nervy byly nataženy jak dráty a chvěly se bolestí — utrpení vlastní zdvojnásobilo se utrpením cizím, uvědomilo se a bolelo fysicky.

A při tom jsem chodil do školy, a cítil celou hloupost t. zv. studií, Xenofonta a Caesara, věrouky, matematiky; chodil jsem do kondic a tím, čím trápil mě, trápil jsem jiné, vykládaje jim, jak důležité je znát nepravidelná perfekta a absolutní ablativy — jako stroj jsem dělal všecko, ale s bolestně rozbouřenou duší. A přišel večer a utrmácen, hladov sedl jsem k Raskolnikovu.

„Lidská veš“ — ano, tak nazval Raskolnikov ubitou lichvářku . . . ale lidskou vší, zbytečnou vší byla i její pitomá sestra, vší byl zlosyn Svidrigajlov, vší opilec Marmeladov, vší byl i ten soudce Porfyrij a konečně i Raskolnikov sám. A Soňa, ta ubohá, hubená hetéra Soňa, jež se prodávala každé takové vší na ulici — stojí ona nad nimi? A mezi sebou se to vraždí, miluje, odsuzuje, pije to a veselí se to — jak je skreslená a nepřírozená ta ctnostná Avdota Romanovna! A tobě, čtenáři, je hnusno z lidí a světa, ale ty, můj milý, jdi do sebe . . . nejen tvůj katecheta, tvůj professor ten a ten, a člověk ten

a ten, jež znáš, jímž opovrhuješ, jehož se štítíš — ty sám jsi taková lidská veš, tvor nahodilý a zbytečný. Ohrnuješ nos nad světem — ale co žádáš od něho? Je ti hnusno z života — kdo tě drží tady? Kámen dopadne do vody a nikdo si toho nevšimne a proud se proto nezastaví. Jsi nadutý, ješita, můj čtenáři, cituj si trochu ty své tištěné veršované efemerky — ty obraty, ty rýmy, ty banálnosti — nemůžeš? Ach, ano, nesmrtelné umění jest něčím jiným, něčím tobě tuze dalekým . . . čteš tady na př. „Zločin a trest“ a svíjíš se jak červ . . . Pokoř se, hrdá lidská vši, poslední metař na ulici jest tolik jako ty a snad víc, než ty: má vědomí své nicotnosti a nechce strkat hlavu mezi hvězdy. Bičuj se, bičuj, vidíš, jak jest ti hned volněji . . .

Boží, jak jsem se bičoval! Co jsem vytrpěl při té strašné knize! Dočetl jsem — a najednou bylo ticho. Do duše mi vstoupil jakýsi mrazivý klid, rozvlnění ztrnulo a jakoby mi kniha byla suggerovala jednu příšernou věc, která se mi zdála být samozřejmou: cítil jsem, že musím zavraždit člověka. A věděl jsem, že jej musím zabít sekerou, jako Raskolnikov, a sekeru jsem našel u paní Randové v kuchyni a byla ostrá, panem Randou nedávno nabroušená. A cítil jsem dále, že mojí obětí musí být stařena nějaká, a její rysy budou se podobati těm staré lichvářky z románu . . . Našel jsem ji. Jednou v poledne chodil jsem po Staroměstském náměstí. V pod-

loubí před týnským chrámem byl krám, prodávali tam talíře, hrnky, mísy, a v něm jsem zahléd majitelku, starou, ošklivou ženu. Lidská veš, Osud tomu chce . . . Šel jsem několikrát okolo, nahlížeje do krámu. Nikdo tam nevešel, stařena seděla v hloubi jeho, majíc kolena vyvýšená, zahřívala patrně nohy žhavým uhlím. Zdála se dřímatí. Byl jsem spokojen, krácel jsem domů, sedl a chladně rozvažoval. Tu mi napadlo, že nutno znát, je-li u dveří krámu zvonek. Šel jsem nazpět. Vešel jsem do krámu, zvonek mi zadrnčel nad hlavou. Stařena podívala se na mě a zdálo se mi, že tuší, co nesu v duši. Připadal mi tak ostrým a zpytavým její pohled. Žádal jsem šálek na čaj, vybíral dlouho a díval se stále na starou ženu. Ano, je to ona, říkal jsem si. Koupil jsem šálek konečně, vyšel ven, ale zastavil jsem se před krámem. Stařena mě pozorovala . . . za chvíli otevřela dveře, postavila se na práh, jako maně se rozhlédla a potom utkvěla dlouhým pohledem na mně. Odešel jsem jaksi zahanben. Připadalo mi, že ta žena tuší ve mně — zloděje, obyčejného krejcarového zloděje. Má sugesce dostala první ránu, březnové zlaté slunce druhého dne, košík od matky, kde bylo prádlo, bochník chleba a stránka poctivého drahého jejího šwabachu dokonaly ostatní. Byl jsem vyhojen z halucinací, ale silný dojem knihy zůstal. Byl jsem pokořen, zdeprimován a stlačen tam, kde žili lidé druzí. Začal jsem je posuzovati ne dle vad a chyb

jejich, ale dle svých vlastních. Cítě se součástíkou celku, soudil jsem ze součástky na celek.

Připočetli Dostojevskému za zásluhu, že „Zlc činem a trestem“ varuje před vraždou. Ne, pánové, stokrát ne. Takovým paedagogem z obecné školy Dostojevský není. Já jej poznal jinak . . .

XLIII.

Nehledal jsem Soňu, ale našel jsem ji . . .

Na rohu ulice obfiený
dům objeví se pohledu,
jenž zvedá o patro své stěny
nad rudé střechy sousedů;
v něm žaluzie mrtvě visí,
dům celý pust je a tak tich,
že patře na něj, řekl by jsí:
toť klášter panen počestných —

Klášter panen počestných — ne . . . naopak. A Soňa se jmenovala Marie, a v domě tom se překřtila na patriotickou Vlastu. Bylo jí šestnáct, sedmáct let. A byla to filigránská blondýnka a tak vyslovených živých barev, jako by byla vyrobena z cukru a pomalována adeptem umění malířského, jenž nezná ještě tonů a odstínů, ale dá na líce plnou červenou barvu, do očí poctivý letní blankyt, na rty cínobr a na čelo a skráně ideální běl lidského těla. Vlasy měla nabarvené na žluto, světlou žlutostí žitné slámy; později, když je barviti přestala, viděl jsem, že jsou kaštanové . . .

Seděli jsme proti sobě, díval jsem se na ni a

bylo mi jí líto. Byl jsem napolo pod suggestí Raskolnikova, napolo byl jsem jím skutečně všemi okolnostmi svého živení. Drželi jsme se za ruce a zpovídala se. Matka jí záhy zemřela. Otec byl učitelem a z hoře nad smrtí matčinou začal pít a hrát karty. Potom ho vyhnali ze služby. Ji svedl nějaký student za letní prázdninové noci. Dostala se do Prahy a potom sem, do toho domu. Otec jí časem navštěvuje, sebere jí kde jaký groš a odejde. Rozplakala se. Potom jsem mluvil já. O nynějším životě její, o ceně života vůbec, o budoucnosti její, a mluvil jsem povznešeně a s přesvědčením. A tak jsme seděli, dva ztracenci, v osamělém tichém pokojíku vykřičeného domu v páté čtvrti do pozdní hodiny ranní. A rozloučili jsme se plachým políbením a slibem na uviděnou zítra odpoledne. —

Přišla o páté hodině druhého dne domů a šli jsme křivolakými ulicemi, přes most Františka Josefa do Stromovky k osamělé cestě podle Vltavy. Pokračovali jsme ve včerejším hovoru. Vylíčili jsme si svá dětská léta a našli v nich mnoho styčných bodů. Mluvili jsme o svých náklonnostech a touhách a shodovali se v mnohých věcech. A vyznali jsme sobě, že jsme si blízcí, jako bychom se již roky znali. A když byla noc, doprovodil jsem ji domů. Byla na zpáteční cestě smutná, neobyčejně smutná z toho, co jí doma očekává . . . U domovních dveří prosila mě, bych maličko počkal, že přijde hned. Přišla, vzala mě za ruku, žádala, abych šel potichu a vedla

mě nahoru do svého pokojíka. Tam zavřela dvéře a šeptala, že se ohlásila své paní nemocnou a že budem spolu sami a nerušení . . . V čistých polibcích a pláči seděli jsme dlouho a dlouho . . . Plakala nad sebou a já nad ní, protože jsem cítil, že mě má ráda a já ji. Dělali jsme plány do budoucnosti, ale neviděli jsme vyvážnutí z přítomnosti, neboť dluhy jí vázaly k tomuto domu a tomuto životu . . .

Ve tři hodiny ráno klepal kdosi na prkennou stěnu pokojíku: „Vlasto, spíš?“ — Byla to její družka. Vlasta otevřela dvéře a přivedla ji. Tlustá Valerie se mi obřadně představila, podala mi ruku a sedla unaveně na postel. Tušila prý, že Vlasta nemoc jen předstírá, paní prý ostatně také nevěří, ale chce pro dnes mlčet . . . Vlasta dala hlavu do dlaní a tiše bědovala: „Jak se jen odsud dostat . . . jak se jen odsud dostat? . . .“ „Což ty,“ mínila Valerie, „ty máš jen padesát zlatých dluhů . . . ale já visím se sto dvaceti . . .“ „Ba, padesát zlatých — ale kde je vzít? kde je vzít!“ „Neřvi, Vlastičko,“ konejšila ji Valerie, „něco bychom ti sehnaly. Já mám sedm zlatých, Elsa má tři . . .“ a vypočetla ještě několik poetických jmen s celkovou sumou pětatřiceti zlatých.

„A já seženu ostatní,“ prohlásil jsem.

„A teď to oslavme!“ mínila Valerie a přinesla ze svého pokojíku láhev vína a sedm zlatých, zabalených v šátku, které dala Vlastě. Políbily se; potom

se pilo, dostali jsme se do slavnostní nálady a dělali jsme plány. Valerie věděla o nějaké kanceláři, kde zaopatřují služby. Vlasta mohla jít jenom za prodávачku někam, protože domácím pracím absolutně nerozuměla. Valerie prohlásila určitě, že se něco najde a že je ráda, že aspoň Vlasta z tohoto života vyleze. A jak už to bývá, že člověk, jenž sám je v suchu, hledí pomoci z vody druhému plány a radami aspoň, tak jsme začali oba rovnat život a budoucnost Valerii svými „kdyby“ a „snad“. Ale ta pohodila hlavou, vstala, podala nám ruce a se slovy: „Já už, děti, ten svůj zvrzaný život takhle dotluču,“ šla spat.

Za bílého rána vyšel jsem, přišel domů, vzal svého Xenofonta, gramatiku, sešity a šel do školy . . .

V poledne jsem udělal balsk ze svých kněh a donesl k antikváři, po čtvrté hodině putoval jsem s balskem druhým. Palacký, Šafařík, Sv. Čech, Jirásek, Hellwald, Vrchlický, Arbes, Třebízský a jiní a jiní byli ceněni Taussigem, Paschelesem a Storchem Alexandrem. Ach, jak lehkými byli nalezení tito koryfeové naší literatury! Jen Pascheles na Velkém Staroměstském náměstí zaplatil aspoň slušně, ale ten Storch, jenž jako by věděl, že jej nazývám ve svých myšlenkách čápem, strhl mi ty autory tak, jak toho po letech ani nejzuřivější Maratové literární nedovedli, a dle toho taky zaplatil. Šestnáct zlatých jsem vytěžil — — takové dva rance knih!

V těch dvou dnech bylo mi, jako bych setřásl se sebe tíhu raskolnikovské „lidské vši“. Cítil jsem najednou, že můj život má obsah, smysl, cenu. Bylo mi, že jsem jej obětoval na vždy, a povznášelo mě, že jsem jej obětoval bytosti tak ubohé. Záře romantiky obklopovala v mých myšlenkách mou hlavu, a byla mi neobyčejně příjemná. Shlížel jsem s pohrdáním na šosáky, jich ženy a dcery, jež jsem potkával na ulici — jací to tvorové lineální a protivně rozumní! Jakby se odvrátili ode mně s despektem rozšafných poctivců, kdyby věděli! . . .

A tu filigránskou Vlastu posadil jsem na oltář své duše, díval se na ni, litoval ji, mluvil k ní v myšlenkách, obklopoval ji září stále jasnější a stále světější, až, jak se často v lásce stává, miloval jsem vlastně tu, jež žila ve mně a již jsem si stvořil. Ten rozpor dualismu její bytosti ucítil jsem hned večer, kdy jsem jí přinesl peníze. Přijala je, děkovala mi — ale tak nějak všedně, tak, jak jsem toho nečekal. Nepovážil jsem, že jsem s ní proseděl dvě noci, že napjetí a naladění té vysoké citové toniny, v jaké byla, musilo zmizet a musilo se dostavit ochabnutím, že nelze věčně putovat v nadzemských sférách — nic mi nenapadlo, a byl jsem ochlazen, zklamán, rozčarován.

Dal jsem jí peníze a nechtěl se zdržet. Nezdržovala mě dlouho, slíbila, že napíše, jakmile se něco stane, a já odešel.

Doma jsem usedl nad prázdným svým kufrem a

trpce jsem se vysmíval sám sobě. A po tomto odlivu citu následoval ovšem zase příliv, zase jsem ji viděl ubohou, zpovídal jsem se, nastalo povznesení citu i čekal jsem s touhou na její list . . .

XLIV.

Ubíhal den za dnem, týden za týdnem — list nepřicházel. Nesl jsem to nějaký čas s klidnou pýchou uraženého člověka, ale konečně jsem se přece šel zeptat . . . Vlasta odjela z Prahy hned druhého dne v poledne — více o ní nevěděly

Byl jsem roztrpčen i na ni i na sebe. Už jsem si byl zvykl na háv románového hrdiny, nyní byl háv můj stržen, můj román jevil se mi jako důkladná hloupost, která mě připravila o milé knihy, hrdinka jeho byla bůh ví kde, její háv také spadl a nejvíce trýznilo mě pomýšlení, že si na mě vzpomíná s úsměškem asi, s jakým taková rafinovaná ženština může vůbec vzpomínat na ideálního blázna, který jí vběhl do cesty. Vzpomíná-li vůbec, napadlo mi . . .

Člověk není nikdy spokojen s romány, jak je život spráda. Bere na ně své měřítko a klade na ně své požadavky. Tak si zvykl při čtení románů psaných. Ale život tvoří jinak. Jeho romány plynou širokým řečištěm, jsou zdánlivě bez formy, logiky a smyslu — ale jen zdánlivě. Kdybychom měli klid a zorný úhel věčnosti, našli bychom v nich všecko: formu mistrovskou, logiku železnou a smysl hluboký. Ale jako mistrujeme přírodu, tak mistrujeme život:

kde jsme krátkozrací, dáváme vlnu jemu a kde nerozumíme, nazýváme konfusním autorem jej. A hlavně, myslím, vytýkáme mu nedostatek dobrého vkusu a estetiky — jakoby ten věčný mistr musil znát šedivé požadavky krásy našich školních knih a chameleonovité diktáty našich efemerních kritik!

Nedostatek dobrého vkusu a estetiky vytkl jsem životu, totiž, když mimo očekávání dostal jsem Vlastin lístek: že jest v Celetné ulici, v uzenářském krámě prodavačkou! Pěkný román! Hrdinka za uzenářským pultem! A psala mi, abych přišel k desáté hodině, kdy zavírají, že mi musí říci mnoho a mnoho. — Byl jsem tam již v devět hodin, usedl v jídelně a Vlasta mi přinesla objednané párky. A vypravovala, že musila odjet domů, do nějaké vsi za Chrudimí, že byla u příbuzných, aby se vzpamatovala...

Aby se vzpamatovala — ta věta mě usmířila... Vlasy její nebyly už nabarveny, v obličejí neležela jí únava prohýřených nocí — byla tak svěží ve své mladosti, jako broskvová kvetoucí snítka. Když zavřeli krám, doprovázel jsem ji na Vinohrady, měla tam najatý pokojík. Cítil jsem, že jest šťastna. Ani nevysvětlila, proč mi nepsala, také jsem se po tom neptal. Svěřila mi, že se jí tam na venku dvořil mladý podučitel, blažilo jí to a vypravovala mi o něm tuze obšírně. Vůbec byl ten večer zase takovým přílivem celé její osobnosti: vystoupila ze sebe nad normál všedních věcí, její pohyby, pohledy a slova byly intensivní, všecko v jakémisi superlativu, jenž láká,

poutá a strhuje k obdivu. Ale příliv opadne a normál života je tak šedivý a jednotvárný . . .

Nadšeně jsme se rozešli a sešli se druhého dne všední, střízliví, prosalčtí. Zase jsem ji doprovázel. Naříkala na únavu, dotěrné lidi a zápach uzemek v krámě. Těšil jsem ji, ale útěcha ta byla mdlá a nudná a rád jsem byl, když jsme se ocitli u dveří jejího bydlíště.

Vlekla se řada takových šedivých dní . . . Po žalobách na přítomnost vyskakovaly vzpomínky na dny minulé, na dřívější život . . . častěji a hustěji . . . Cítil jsem, že to v ní pracuje, váží, že porovnává, odsuzuje a lituje sebe. A mlčel jsem, protože nebylo slov a protože mi začínalo být to všecko fádním a protivným.

A zase byl jednoho večera příliv. Vypověděla totiž svému chleboďárce uzenaří a dostala místo prodavačky sodové vody; těšila se ze změny a nové fáse života, lbovala si, jak budeme chodit večer do polí, za Kravín, k Olšanům, svěřila se mi, že jí zamilovaný podučitel z venkova již dvakrát psal, že ho sic ráda nemá, ale že mu přec odepsala, abych se na ni nehněval, že prý vím, čím jí jsem, a p. A já přál jí té nevinné hry a těšil jsem se z ní, neboť to, co jsem k ní cítil, už dávno nebylo láskou . . . Kus poručníka jejího cítil jsem v sobě, staršího bratra, člověka, jenž vytáhl někoho z vody a čeká, až se mu vrátí život . . .

Její kiosk stál na rohu pustého tehdy náměstí

vinohradského, naproti Divišově ulici. Po sedmé hodině přicházel jsem k ní, čekával, až zavře, potom jsme chodívali do polí . . . za Kravín, do Kanálské zahrady, k Olšanům. —

Stalo se několikrát, že jsem přišel a našel společnost. Mládenci, pěkně ustrojení, s drzými pohledy gígrlat, stávali u ní, mluvili a smáli se. Vlasta zářila. Odešel jsem nepozorován. Když se mě potom ptala, řekl jsem jí. Zarděla se, dívala se stranou a vykládala, že jinak není možno, že nemůže lidi odhánět.

A jednou jsem ji a takového mládence stopoval. Zavřela kiosk, zavěsili se, kráčeli k jejímu bytu a zmizeli ve dveřích oba . . .

Konec, konec . . . Šel jsem domů.

K čemu to bylo všechno? myslil jsem si. Sžravá fyzická bolest mě rvala. Rehabilitace, návrat k početnému životu — jaká hloupost! Mravní obrození — kde byla chyba? Ah, červovité jablko chtít mít zdravým! Konec, konec . . . Ale naposled byl jsem tomu rád . . . Přestanou ty fádňi procházky, fádňi rozhovory; spadl mi se svědomí úkol, k němuž jsem vlastně neměl síl. Přehlížel jsem ty dny a zdálo se mi, že jsem nevězel v hávu romanového reka, ale moralistního šosáka. A zase mi napadlo a rděl jsem se vztekem při tom, že musím být asi směšným té plavé žábě s takovou minulostí, takovou zkušeností a takovými touhami v duši . . .

Ještě jednou plížil jsem se kolem kiosku. Viděl

jsem, že Vlasta má zase infámně světle nabarvené vlasy. Tedy poslední kapitola . . . Konec, do opravdy konec . . .

Potom přišlo od ní psaní. Zoufalé psaní. Že myslí, že vím všecko. Že je podlá, že je ničema. Ale abych jí neopouštěl. Abych přišel, že se vyzpovídá. A nepřijdu-li, že se vrátí tam, kde jsme se spatřili poprvé . . .

Hodil jsem psaní do plotny a nešel nikam.

A za několik dní přišlo druhé. Kratičce kategoričky psala, nepřijdu-li dnes nebo zítra, že je pozitíř docela jistě v onom domě.

Nešel jsem. Náhodou potom dověděl jsem se, že Vlasta v onom domě jest. Imponovalo mi, že stála v slovu, ale byl jsem při tom klidným. V mém nitru byla mrtva už dřív.

*

Po dvou letech seděl jsem „U Nedvídků“ na Perštýně. Šmídova společnost, tehdy právě zřízená, prováděla tam na malém jevišti své hudební a zpěvní produkce. Šmíd mě upozorňoval na novou chansonetku, drobounkou, hezkou, jež právě vystoupí, ale nemá prý valně hlasu. Byla to Vlasta . . . Vystoupila v červeném kostymu, na hlavě žlutě zbarvené vlasy, postavila se na jevišti do vojenské posy a zpívala kuplet, jehož refrén zněl:

A on je husar
a ostrý palaš má,
na vraníku
pevně sedět zná.

koni ovsa dá,
ke mně pospíchá,
vránka a mě
oba stejně miluje . . .

Refrén ten zpívala po druhé valná část obecnstva a Vlasta stoupajíc vojenským krokem po jevišti, salutovala . . . Když přezpívala, vzala talíř a šla vybírat. A když přišla ke mně, sklopila oči — nic víc.

Potom si usedla u stolu výkonných umělců k nějakému trudovitému mladíku, který ji hned objal kolem pasu . . .

*

A ještě po několika letech napsal jsem z tohoto příběhu svou knihu „Magdalena“.

XLV.

Otiskují-li v těchto konfesích znovu své staré neznámé a zapomenuté práce, nepřikládám jim tím nijak důrazu a zvláštní důležitosti literární. Také není u mně něžné péče o mou příští podobu v historii našeho písemnictví. Všechno je stranou. Píši román člověka, svého „Já“, nic víc. Co reprodukuji z té doby, jsou dokumenty, obrazy vlnění duše. Neboť epizoda s Vlastou nevyplňovala celou fasí tehdejšího mého života, žil jsem ještě život literáta, a ten šel zcela jinak, jinými cestami, než rebus mého srdce. A co ten literát myslil a cítil, poví následující hranaté verše, jež mi otiskl tehdy Arabes v Šotku, příloze to Pokorného Palečka:

Recepty,

jež dle „pomazaných“ pěvců sestavil a mazajícím pěvcům ku snadnějšímu pamatování do veršů obratně svíl dr. Leo, příjmem Leonardí.

Recept na „jarní píseň“.

Dech větrů vem a ptáka kosa
a květy jemně zrosené,
pak reflexi dej k tomu krátkou
o naději své vzbuzené.

Na „píseň v jeseni“.

Nech listí padat, ptáky odlétat,
poslední květy smutně odkvétat
a vichry lkát a slunce mroucí plát —
a na všechno rač cinkavý rým dát!

Na líčení „půvabů noci“.

Žabí tony, púltony,
soprán, tenor, alt a bas,
deset cvrčků cvrčících;
za rám vem si onen čas,
kdy spíš dávno v posteli,
v ladných veršů vprav to tok,
naplň tím as dvacet slok,
a máš báseň, příteli!

Na „blaho lásky“.

Hned z kraje řekni, že tvá noha
jde rovnou cestou do ráje,
žes v lásce ženy poznal boha;
pak vejdi květů do kraje,

vem růže, lilje, fialinky
a rozděl, jak to přísluší,
v zrak, líce, vlasů kudrlinky
a zpomeň Její na duši,
že's v ní zřel pravdu zakletou,
na hnutí brv pěj sladké písně
a rýmuj třísně, višně, tísně —
a budeš velkým poetou!

Na píseň „v letě“.

Zasténej, že jest velké horko,
že ani list se nehýbá,
jak v línou vodu slunce praží
a pták se vzduchem kolíbá,
že myšlenky spí tíše v mozku
— což v básni nech též viděti —
a významně pak skonči všechno
as pomlčkami deseti — — —

Na „zimní píseň“.

Vem bílý snh a na něm černé vrány,
zamrzlou řeku, květy na okně
a víchr k tomu ze půlnoční strany,
pak holý strom, jenž ojněn se pne
a reflexi, že smutný sic ten sen,
však srdce tvé, že ztvrdlo na kámen.

Na báseň „Na Její smrt!“

Vem dvacet Ó, Ó, — každých řádků na pět
a černé hvězdy, lunu krvavou
a v moři bolu ne h to všechno stápět;
pak pověs to na cypříš dumavou
a prosij ještě slovy plakavými
a oděj všechno v cituplné rýmy.

Na „vyrábění proslovů“.

Začni s Adamem a Evou v ráji,
aneb s Žižkovými palcáty,
nebo s Bílou Horou v pražském kraji,
zvučných slov vem soubor křídlatý;
v říši bombastu též musíš vlást,
schytat rýmy asi: „vlast“ a „slast“,
krve proudy, trávu nad rovem,
černé mraky a noc beze hvězd,
a teď již jest toho nemnoho:
listy z historie do toho,
potom všechno svař ve mozku svém,
v konec přilep: Svobodu!
zrýmuj na to: Národu!!! —
proslov — hotov jest!

Na: „Na smrt poety X...“

Ve tuctu veršů slovy plakavými
vyslov všech velký neskonalý bol,
pak trochu těš, že v drsných časích zimy
nám zbylo ještě hojně pěvců kol,
ku konci ujisti pak nebožtka,
že věnce na hrobě snad usvadnou,
však ve srdcích že vroucí všechných dška
pokvetou dále v dobu dobrou, zlou...

Epilog.

Dbej těchto rad mých, chceš-li psáti, —
u nás již zvyklo se tak psát:
stále se hluché klasy mlátí —
nu, mohou ještě plévy dát! ...
Jen vyjdi směle! Dobré stravy
již nenese náš křehký věk;

my slazené tě od potravy
již zkazili si žaludek...
Nuž v noci kvil a ve dne výskej,
a večer na šalmaj si pískej,
a z rána vyskoč na básnickou kozu,
a na jetel ji vyžeň ve lomozu,
a nech ji žvykat květy nevinné — —
A nedají-li potom vínek slávy
kolem tvé poetické hlavy —
ať peklo mne (jsemť křesťan) nemine!

Tenhle epilog mi v redakci trochu upravili...
Pamatuji se, že tam byly výslovně jmenovány Mu-
žíkovy Jarní bouře, kniha Škampova, Červenково
Amoroso a Geisslové Immortelly. — Kdo zná verše
z toho roku — mluvím o roku 1883 — ví, z čeho
jsem své recepty odvodil.

Citovaná řada receptů vyšla v dubnu, za dva
měsíce následovaly v Šotku nové.

Dr. Leona Leonardiho „Receptů“ řada II.

Prolog.

Ve verši obratném a rýmu hezkém
jsem ondy, pěvci, mnohou moudrost' svil
a že v tom našem písemnictví českém
jsem „recepty“ mezeru vyplnil,
to dosvědčil mi právě jarní čas:
strom holý byl, jak ruce žebrákovy,
zem kryta byla ledovými krovky
a skřivánkovi zmrzl v hrdle hlas —
a dle „receptu o té jarní písni“
přec spousta „poupat“, „květů“, „ptactva“, „tísni“
tak časopisy naše zaplavila,

že nám to jaro skoro nahradila.
A ježto poesie na obzore
vše pozorným jsem okem sledoval
a shledal jsem, že kýsi poet v „Zoře“
dle „receptu“ zpěv „zimní“ ukoval,
vzal bílý snh s černými vranami:
tož vidím, že přec možnost dána mi
dát písemnictví aspoň groš svůj vdoví,
a proto tady opět novou řadu
(zda prospěje, to budoucnost zas poví)
vám, zpěvná srdce, k použití kladu.

Recept na báseň „reflexivní“.

Vem boha, čerty, nebe, zemi
a fantastické záhady
a vprav to v kolotavých rýmech
v slok velezvučných hromady,
a ještě to: spleť důkladně vše
(sám třeba nevíš, co říc' chceš),
však kritika v tom přece najde
myšlenek krásných velkou věž.

Recept na báseň: „Po rozchodu s Ní.“

Rci: hvězda shasla, svadlo kvítí
a slunce víc mi nezasvítí —
— a skonči všechno dojemně —:
až země krýtí bude mě,
a ty jsouc štěstí ve vínku
mně daruj aspoň vzpomínku . . .

Recept na „píseň na měsíc“ do moll.

As ve desíti slokách popiš
ten děsný hrůzokrásný lesk,

jak v každém listu, v každé kapce
hrá paprsků si jeho blesk —
a teď teprve začni o všem,
co leží tobě na srdci,
a v dvaceti as slokách zpívej
o srdci smutnou reflexi.

Na balladu recept 1

Příšerný lesa šum, půlnoční čas,
škákavé bludičky a sýčka hlas,
a jezdce hrůzou tou klusati nech,
pak ho nech padnouti tajemně v mech...
jiný děj strašlivý též můžeš dát,
nad vším však tak černou noc nechej vlát,
by v její tmě děj ten nebyl jen znát.

Na balladu recept 2.

Pryč z hradu pošli hraběte,
pak malého vem pážete,
nech milovat ho s krásnou paní,
v tom nechť se hrabě navrátí,
hněv jeho oba zachvátí
a v konec krve prolévání.

Recept na „romanci“.

Vem rytíře a mandolinu
a zaleť ve Španělskou zem
a tam ho postav v domů stínu
pod okno doňy s úsměvem
a muže jejího nech spát,
ty oba nech se milovat. —
Cos napsal, přečti, hrdě rci:
„Nemám to krásnou romanci?“

Recept dodatečný.

To věru světu nepostačí,
by duch tvůj měl ta křídla ptačí
ty, básníkem-li volíš být,
těž musíš podle toho žít.
Nuž moudře radím, to buď jist:
nech růstí sobě dlouhé vlasy,
— to dodá nadzemské ti krásy --
choď jako mračný pessimist
a v společnosti pohrdavě
nad cizí řeči stahuj ret,
sám mluv pak o všem posměvavě,
že nevábí tě více svět,
žeš mnohé zničil ženské žití
svou děsnou, stálou chladností,
že hvězda lásky nezasvítí
ti v temnu žití jasností —
a mezi druhy mluv pak s hůry
o pěvců jiných úspěchu,
jich díla zov jen: bledé chmury,
jež jsou ti jenom k posměchu,
a na začátku každé řeči
vždy vyslov s důrazem své: „Já . . .“
a jiné trhej — lesk tvůj větší,
tož normál tvůj buď: „Byron — já“.
Tak jenom žij a na ulici
zřít budeš lidi smekající
a dámstvo oslní tvůj lesk —
což hlupec, jenž se v tichu blaží?
u nás teď jenom v pravdě váží
pozlátka třpytné, klamný lesk . . .

Několik receptů mi škrtil nebožtík Pokorný. Našel jsem dva z nich:

Recept na jarní náladu.

Nechť toužně kuká kukulěnka
a slavíkoví z hrdélenka
nech perly písni střásati
a vezmi ňákou Majolenku
a nech ji chodit v trávě venku
a pro nic za nic jásatí.

Recept na psaní receptů.

Pět knih vem nové poésie
a jednu, dvě z nich račiž číst,
pak ořezej si trochu tužku
a vezmi nepopsaný list,
a co se v knihách těchto chová,
myšlenky staré, prázdná slova
rač do rad moudrých sformovat —
tak z pěvců vzorných a těch písni
zas jiným, jimž se srdce tísní,
lze cestu k slávě pěchovat.

XLVI.

Řadu veršujících bohatýrů z kruhu Lumírova poznal jsem toho roku osobně. Do kavárny u Sokola v Husově třídě přicházivali Mužík, Škampa, Červenka a Václav Černý; s Fr. Kvapilem seznámil jsem se písemně; s Kaminským a Svobodou na ulici. Bylo znáti na všech příslušenství k celku, jehož otcem byl Vrchlický, matkou Sládek, hnězdem Lumír. Smysl a cit rodinný vězel všem v krvi spojen s příslušnými žárlivůstkami a zažehráním tu na otce, tu na máť. Mužík byl Bayardem školy vůči široké veřejnosti, korunním princem v kruhu rodiny; nosil

tehdy tuze dobře cypříšovou barvu „Jarních bouří“, miloval hřbitovy, lebky, vyhaslý plný měsíc, Lermontova a Musseta a, jak tvrdil Václav Černý, každého básníka, jenž myšlenkou, obratem, slovem dal mu popud k vlastnímu tvoření. Tvořil prý těžce; psával své básně nejprve prosou, již potom pracně přeléval do veršů a rýmů. Aloisu Škampovi určil otec býti Theurietem české poesie; byl jím poslušně, chodil do přírody, díval se na louky, stromy a ptáky, veršoval, jak uměl, a čistou láskou Jana Evangelisty rád měl a zbožňoval svého mistra pána. Sanguinický Jan Červenka, „hidalgo“, jak jsme mu říkali, byl autoritou a specialistou ve věcech španělských; býval vždy elegantně ustrojen, dobře vypravoval své milostné románky, v debatách byl ohnivým a plným gest — průzračný a milý člověk. Fr. X. Svoboda byl revolucionářem a věčným frondeurem — ovšem jen vůči rodinnému kruhu. Sloužil tehdy svůj dobrovolnický rok u technické trupy na Hradčanech, měl několik knížek venku, celé balíčky rukopisů prý v kufru, tvořil lehce a rychle a tuze suggestivně dovedl vylíčiti krásu a cenu svých prací. Psal romány, dramata prosou i veršem a stěžoval si, že mu nedají proniknouti. Matce Sládkovi posýlal své básně pod ženskými pseudonymy (v té době Arnoštka Farkačová), a Sládek tiskl a psal domnělé autorce nadšené listy. Svobodu v hovoru nazývali jsme „F. X. Velikým a Jediným.“ Pyšně se chlubil, že něčeho nechte — co prý jemu může říci Dostojevský,

Turgéněv, Hugo a jiní? Žárlivě pozoroval, kde si kdo a co vypůjčil z jeho prací a přibíjel každého, nešetřil ani povinné rodinné úcty. Nikdo neobstál před jeho soudem: rodičům i bratřím nacházel vzory a odsoudil je. (Když jsem po letech vydal *Confiteor . . .*, rozpoznal v něm Svoboda — Puškina!). Ale jak jsem již podotkl, to revolucionářství bylo jen inter muros; na venek před světem zachovával rodinné decorum. Jako ti druzí, věnoval i on jednu knihu „Velikému básníku a veleváženému příteli svému Jaroslavu Vrchlickému“ a v jedné básni, nazvané „Velikým básníkem českým“ pěl dojemně:

Ach, básníci, zda to jen žert,
jejž jste si tropili ze mně?

že vlídně mne bēřete v kruh,
v ten kruh svůj přátelsky svatý?
v té půdě vaší poctivě velké
já že mám zabořit mladistvé paty,
a s vámi zpívat, s vámi tu žít?
Prosím vás, muži, nechte to být!

A dnes plyne z něho moudrost života, tak sladká a tak skromná . . . F. X. Veliký a Jediný, řci mi, sedí ona také inter muros?

Gaminem rodiny byl Václav Černý. Tvůrčím duchem nebyl. Našla prý se sbírka básní v jeho pozůstalosti a vyjde podporou Akademie, ale pochybují, že v ní bude zákmit talentu. Připravoval se na dráhu hereckou, také jako herec zemřel, ale myslím, že i to bylo sebeklamem, že v něm nevězel velký mím.

Byl žurnalistou; ne ve slohu Havlíčkově, ale cosi eimovského v něm bylo: paměť, jizlivost, zlomyslnost, pathos. Také Eim měl zálibu v literatuře. Černý bydlil někde v Poštovské ulici, rád jsem jej navštěvoval a rád poslouchal. Vulkanické nadšení a za chvíli chlad, to byla jeho povaha. A jizlivý a zlomyslný. Jak dovedl rváti aureoly s čel svých slavných bratří, jak karikoval jejich posy, jak ukazoval podšívky jejich hermelinů a mosaz korun! Jejich laury byly jen pro to tu, aby byly omáčkou jeho hovorů, jejich činnost byla látkou k jeho šprýmům. Nevím, bylo-li to vlivem Svobodovým, ale spíše naučil se to Svoboda od něho: tohle hledání a pátrání, kde kdo co vzal. Černý byl dokumentárnější: mluvil o Vrchlickém a hned tahal z příhrádky knihy a ukazoval a dokazoval. Mluvil o Mužíkovi a otevřel knihu, kterou Mužík byl měl vypůjčenu od něho, a dokládal se vlastními poznámkami Mužíkovými v té knize napsanými. Všecko pověděl, nejlepších přátel nešetřil a smál se při tom satansky. Znal anglicky a anglickou literaturu. Wordswortha a Sontheye kladl nad Byrona, Tennysona nad všecky básníky všech věků a národů. Při některých příležitostech ukazoval se v něm talent policejního agenta. Nakladatel Otto vytiskl jednou v malé brožuře posudky krajinských listů o Vrchlickém. Posudky ty byly psány neobyčejně duchaplně a bystře, „hymnickým takřka slohem Victora Huga“, jak poznamenal Černý. Bylo prý mu podezřelým, že by po vlastech našich mohlo být

rozeseto tolik dokonalých stilistů — pátral pryč a dostal úžasný resultát: všechny ty kritiky a hymny vyšly z jednoho pražského centra . . . relata referro. Ale takové vlastnosti pryč se dědí v rodině: F. X. Veliký a Jediný také si napsal takové pojednání o svých knihách, také se našel venkovský list, který je otiskl a Svobodův nakladatel Kober přidal je k „Milostným písním“ na červeném papíře. — Takový člověk byl Černý. A otevřený o všech druhých byl vůči každému, s kým právě mluvil. Jím dovídali se přátelé a bratři nefalšovaných úsudků svých sourozenců, jím poznávali lidské slabosti svých rodičů. —

Jistě se mi namítne: nač ohřívati a zaznamenávati takové klepy a tlachy? Patří minulosti a nejsou už dávno pravdou . . . Právě proto je to možné, ale přímo nutné, má-li se líčit život adepta literárního, jakým jsem byl tehdy já. Vždyť já už tehdy hledal poesii v životě a život v poesii a dissonanční resultáty toho hledání stávaly se mými básněmi . . . A dále: netvrdím, že naše generace a následující byly lepšími — jistě ne; ale to jedno nám nikdo neupře, že jest v nás poctivá snaha po pravdě a čistotě, taková snaha, že jsme jeden druhému rvali prádlo z ruky a nosili je na slunce a veřejnost, když se nám zdálo, že jsou na něm skvrny. A proto můžeme znamenati, čeho jsme byli svědky u mladosti těch, kteří nad mladostí naší s despektem krčili nosy . . .

Fr. Kvapil nečítal se vlastně mezi mláďata lumírovské rodiny. Bylo jasno, že není žákem, ale

druhem mistrovým, že tam, kde mistr, učil se i on, že vedle císaře německého jest také suverénem, řekněme takovým nějakým velkovévodou badenským. Cítil jsem to z listů, cítil to i později v osobním styku s ním. Byl chladným, odměřeným, ale vzbuzoval důvěru. Po Chalupovi řídil Ruch, kam jsem poslal básně; odpověděl mi lichotivě, rozpředla se korespondence a přišlo seznámení.

Bohdan Kaminský připadal mi jako pastorek školy. Byl mi nejsympatičtější. Vydal „Ztracené volání“ a také nosil barvu jeho. V hovorech, názorech a zálibě. I v kroji. Nosil tmavě šedivý havelok, dlouhé vlasy a upírával na lidi po Ferdinandově třídě dlouhé a bolestné pohledy. Mužík prohlásil, že Ztracené volání jest druhým vydáním Jarních bouří, což se Kaminskému ovšem doneslo a bolelo ho; Pachmayer v Národních Listech přirovnal jej k italskému básníku Emiliu Pragovi, což on pyšně odmítl. F. X. Veliký a Jediný svěřil mi, že jest jaksi duševním otcem té ubohé duše Kaminského; svou filosofií zachránil prý ho před jistojistou samovraždou, Kaminský prý to vděčně uznal, když mu věnoval v Ztraceném volání báseň, kde volá prý k němu: Tys mi ukázal mezi hroby jitřní hvězdu!

V Lumíru mu tiskli málo; starší bratři pohlíželi na něho jaksi s hůry, já ho měl opravdu rád. —

V žádném roce nenarobil jsem tolik veršů pro Palečka a Šotka jako v tomto. Citoval jsem minule „Recepty“, dnes přidávám:

Kapitola o ptácích.

Děl kdosi jednou, že jsme jak ti ptáci.
Má duše ráda k slovům těm se vrací
— když oko vidí, jak si svět ten vede —
a přerozličná porovnání přede,
jež spjatá v sloky, ozdobená rýmy
dnes sdělití chci se čtenáři svými.

Nuž začnám s mládím. V poetickém luhu
najdeme tedy houfec písklavý,
druh nahostí svou roveň jenom druhu
a všichni mají zobák žlutavý,
a jeden chytiv peří spadlé s výše,
hned skrývá pyšně svoji nahotu
a nadýmá se, k druhům zírání v pýše
a hlučnějš plesá ve svém písnotu,
ti druzí hledí na něj závistivě,
až přece také pírkem uloví —
než zanechme již na té chudé nivě
ten hlouček domýšlivý, bláhový,
možná sic, že z nich jednou pěvci budou,
možná však též, že navždy písklata.
Teď račte hledět sem na čeleď chudou,
na černá křídla hrdě rozpjatá,
to vran je rod, jež písne děsné hudou
a myslí, že to tony ze zlata;
blíž u nich špačci pochytili kdesi
třesavé echo písne slavičí
a teď jím plní šumné naše lesy —
ten písnot div že uši nezničí!
Však máme také čápů moudrých dosti,
již časem klapnou svým zobákem
a při všech písni těchto milostnosti
břich sobě plní tučným žabákem,
my máme vrabce, kteří křídly třesou,
pro malou hloupost stropí žalný křik;

a slepice, jež sotva vejce snesou,
vyletí rychle z hnízda na kurník
a křičí s pýchou: „Snesla, snesla jsem!“
až: „snesla!!“ volá všechno s úžasem.

My máme. — Než však, pročte rozprádati,
co duše moje všechno pomyslí —
moh bych tu přízi sice dlouho tkáti
— vždyť u nás čtou se delší nesmysly —
však končím, známť já také popudlivé
krocany a jich strašné: „hudru dru!“
nuž sloky svoje prosbou uzavru
k vám, pěvců-druhů duše přecitlivé:
Odpusťte, až zde poznáte svou šiji,
že v nelepou jsem dal vás galerii.

XLVII.

Mýlí se tuze všichni ti kritikové, literární hi-
storikové a bibliografové, kteří prohlašují „Confite-
or...“ za mou první knihu. Ne, ne, ne. A lhával
jsem a mystifikoval náš důvěřivý národ, kdykoliv
jsem tak tvrdil sám. Vždyť už v quintě, r. 1883, ob-
sahovaly moje „Sebrané Spisy“ pět svazků, které
byly vyzdobeny barevnými obrazy neznámých mně
malřů a jeden takový svazek prodával se za zlatý
dvacet krejcarů, cenou tedy rovnal se na př. i kni-
hám Vrchlického! Ovšem jméno moje neparadovalo
na listě titulním, jednak že jsem si toho nepřál, jed-
nak že můj tehdejší nakladatel ani valně o to ne-
dbal — bylť jsem mu patrně příliš obškurdním za-
čátečníkem,

Ale takovou pro literární dějepis důležitou věc nutno pověděti historicky a důkladněji.

Snad se všemi pražskými antikváři udržoval jsem živé obchodní styky. Kupoval jsem, prodával jsem, a oni byli vždy spokojeni. A měl jsem je vy-
pozorovány, jak přírodozpytec brouky. Jejich po-
vahy, způsoby, nálady, zafbení — nic mi neušlo. Znal jsem, který z nich nejlíp oceňuje vědu, který knihy školní, který poesii. Věděl jsem, kdy bývá v krámě sám pán, kdy jeho zástupce. Neušly mi ani vlastnosti a schopnosti toho neb onoho zástupce. Znal jsem též meze jejich právomoci, co totiž může koupit sám a s čím mě odkáže, až tam bude šéf. A mívával jsem radost, když šéf nebyl v obchodu: tu takový zástupce, zakřiknutý a s plachým pohledem, vymrštil se jako ocelové péro, když pomíne tlak, a holedbal se v pose všemohoucího pána; rozsu-
zoval, ztupil, a strhal, mluvil despoticky povýšeným hlasem, úsečně řekl cenu a jakoby se o nic dál ne-
chtěl starat, ponořil se do svých skont a cifer —
všecko, jak to odkoukal svému papírovému Valdšty-
novi. Tito antikvářové měli tehdy vesměs německá jména (náš poctivě český Bačkovský pracoval ten-
krát ještě v Brusech, Oprávcích a v Děje-pisu a -zpytu písemnictva, patřil tedy mezi literáty), kte-
rážto jména jsem jim tlumočil, aby doplňovala líp podstatu svých nositelů.

Chtěl jsem prodat zlomka
ze starého Tomka,

k Pašovi jsem zašol
Paša řekl: pašol!
Řek mi Jestřáb-Vale:
Nyc to. Dou si dale!
Konečně ho lap
za pět šupů Čáp.

(Tenhle vzácný kousek samorostlé a sverázné poesie našel jsem v Ovidových Metamorfochách vepsaný na stránce, kde v latině pláčou sestry pro mrtvého Faëtona . . . Ovid náhodou zbyl mi z kvarty až do dnes, poněvadž mu chybí začátek a konec. A ty verše mi vyvolaly příjemnou vzpomínku na pp. Paschelesa, Wahle a Storcha (otce), a jak už se představy vybavují, na pět dělů mých „Sebraných Spisů“ z roku 1883. — neboť jest jistá souvislost mezi tím vším.)

Pražští antikváři znali také mě. Ba, jeden z nich, když mi tehdy dával dva dvoušestáky za nějaké plody mé nynější přítelkyně El. Krásnohorské — pochválil mé verše! Byl jsem ovšem překvapen, tak vysoko jsem znalost literatury u nich nepředpokládal! Z vděčnosti za to zkasíroval jsem přízvisko jeho ve svých dumách a myšlenkách, nazval jsem jej pouze „literárním antikvářem“ a při obchodních styčích rozprávěl jsem s ním různé hovory.

Jedenkrát — — zde však zdá se mi nutno, abych do vypravování svého vsunul dva odstavce, které se na prvý pohled budou zdát konfusními a s ním nějak nesouvisejícími — ale jen na prvý pohled. Victor

Hugo má takové vložky ve svých románech taky. Moje jsou ostatně docela kratičké.

*

Kdo se pamatuje na jméno Ladislav Tesař? Zval se také Charpentier, což tehdejší starosvětské kritiky tuze zlobilo. Psal básně původní, překládal z frančtiny, svazeček poesí z Coppéa vydal v Kabinetní knihovně r. 1886. Byl věrným žákem Vrchlického, tak věrným, že by „úvod k řečeným překladům Coppéa mohl se zcela dobře čísti v knize Vrchlického Studie a podobizny“, abych mluvil stílem Lumírovým. Byl aristokratem, jako všichni tehdejší Lumírovci, zbožňoval veršující Francii a krčil nos nad klínkáním a cínkáním ve zděděných formách. Potom jednou zemřel a se strany školy mluvílo se a psalo, jako ve všech podobných případech, že zanechal knihu cenných básní v rukopise a že by se měly vydat. A potom se zapomnělo vůbec.

*

Dostal jsem jedenkrát od kohosi ohromný balík sešitů kvartového formátu, několik ročníků časopisu nazvaného: Zprávy architektů a inženýrů. Proč jsem je dostal, už nevím. Byly tam plány, kosočtverce, kruhy, čáry sem a tam, také pojednání o lecčems — nerozuměl jsem tomu ani za mák. Jednou v těžké chvíli života vlekl jsem ten ranec po pražských antikvářích, bylo to v létě a ranec měl tíži hroznou — dali mi úsudky, soudy a kritiky, ale balík jsem musil vléct zaš domů, nechtěl ho. Položil jsem jej

u okna na zem, paní Randová mi dala kus starého koberce a tak jsem si zřídil z řečených Zpráv pohodlné sedátko, jež jsem nabízel svým návštěvám.

*

Jedenkrát tedy žádal mě můj literární antikvář o přátelskou službu. Ladislav Tesař-Charpentier mu napsal (ovšem anonymně) dvě knihy pro děti, povídky, jednu o nějakém mrzákovi, jednu o někom jiném. Ale jemu zdálo se leccos býti nesprávným: tu líčení, tu děj, tu zas bylo potřebí něco zkrátit, tam rozšířit — slovem, abych prý ty operace provedl, o honorář že se domluvíme později. Dojal mě literární antikvář svou řečí: chce prý býti též nakladatelem a nerad by začal něčím špatným, učitelové prý jsou nyní na ty dětské knížky jako sršni, p. Tesař prý si vybral honorář již předem a jistě by žádaných oprav neprovedl, on, antikvář, chce se přestěhovati se svým skladem a nákladem do předměstí a doufá, že i tam zůstaneme v obchodním styku a chce prý mi potom svěriti i jiné významnější práce.

Opravy na Tesaři provedl jsem rychle a k velké spokojenosti svého přítele a jiné a významnější práce přišly. Dal mi pět německých knih pro děti kvarťového formátu, na každé stránce bylo šest až osm kolorovaných obrázků (hoch s drakem, děvče s obručí, plující labuť, děti pojídající chléb s máslem, syčící husa a p.) a pod každým obrázkem pět šest veršů. A jeho plán byl, abych k těm obrázkům nadelal veršů českých, ne však překladů, protože učite-

lové jsou jako vosy atd. O honoráři že se domluvíme později, ale aby ukázal dobrou vůli, že mi dává pětku, Goethes Sämmtliche Werke a Weberova Demokrita. Pětku jsem vzal a utratil, potom jsem prodal Goetha. Weberova Demokrita jsem si dal vázat, ale nemohl jsem ho dlouho vyplatiti, knihař potom během času umřel a Demokrit zmizel. Když pak bída sedla mi ke stolu, začal jsem pracovat a ve čtrnácti dnech byly knížky hotovy. Pěkné verše! Krásnohorská by jistě zaplesala nad nimi, starý Zákrejs by jim neodepřel svého uznání, jenom asi Karásek by byl mohl už tenkrát říci, že to znamená bankrot mé poesie. Přítel antikvář nahlédl do rukopisu, byl spokojen a mluvě k otázce honorářové, mnil, že to musí spočítat . . .

Za čas jsem tam nesměle zaklepal . . . Můj chleboďárce se omlouval, že prý dosud neměl času, ostatně prý se knihy tisknou, co nejdříve vyjdou a potom že uvedeme vše do pořádku.

A vyšlo pět svazků mé poesie. Díval jsem se na ně, ale ne s tím radostným pocitem, jak už se autor na první knihy dívá — ty hrdé sny, ty naděje kdysi — a nyní tenhle paskvil! Kdybych prý si chtěl vzít po jednom exempláru na památku, že mi je dá za poloviční cenu, prohlásil můj literární antikvář. Odmítl jsem. A s honorářem prý stojíme tak: jsem prý mu dlužen za knihy i s tou pětkou závdavku dvacetosm zlatých; osm zlatých prý jsem si odpracoval těmi knížkami a tak prý má on dvacet zlatých

u mně „k dobrému!“ Slova jsem nepromluvil a odešel . . . Mé první knihy! . . .

*

Za rok jsem dostal od přítele antikváře list. Že prý „prohlížeje knihy, našel, že má u mně dvacet zlatých r. m.“ atd. Zahodil jsem ten papír.

A za nějaký čas zase takové psaní, jenže trochu úsečnější a ke konci stálo, že prý „bude nucen odezdati pohledávku svému právnímu zástupci.“ Dobrá, myslil jsem si, právní zástupce není přece mezek, aby nevěděl, že mě můj antikvář trochu napálil v té otázce honorářové; řekne mu asi, že by to byla ostuda, kdyby taková věc přišla na světlo, a celá historka tím usne.

Ale brzy na to ozval se právní zástupce sám. A účet se trochu změnil. Za dopis, obálku, známku, zkrátka, konečná cifra byla kolem dvaceti dvou zlatých r. m.

Potom mi poslali pozvání od okresního soudu. Na ten a ten den, v tu a v tu hodinu, v tom a v tom sále, že se mám objevit jakožto žalovaný atd. Teď teprve začala mně celá ta aféra být nepříjemnou. Vzal jsem arch papíru, koupil pro jistotu za patnáct krejcarů kolek, přilepil a napsal memorandum slavnému okresnímu soudu. Vylíčil jsem celou historii, nutě se do úředního stylu, postavil cifry a prohlásil ke konci, že doufám ve spravedlnost slavných úřadů a čekám, že slavný soud poví mému chleboďárce, že platiti jest povinností jeho a ne mojí.

Ke stání jsem ovšem nešel a čekal. Ó těch okresních soudů! Poslali mi cedulku, že mám platit, nereagujíce nijak na mé memorandum a sice ne už dvacetdva zlatých, ale dvacetšest, jinak že to budou vymáhat exekucí.

Toť se ví, že jsem neodpověděl.

A po dlouhém a dlouhém čase, jednou z rána o deváté hodině navštívili mne tři lidé. Dva černě odění v čepicích, s kancelářskými obličejí, jeden obyčejný v klobouku. Ten byl koncipient právního zástupce mého antikváře, ti druzí nějaký sollicitator a sluha soudní. Přinesli si v černém voskovaném plátně množství všelijakých rukopisů s razítky a orly a prohlásili, že mě přišli fendovat. Nabídl jsem jim židle, posadili se, a dobrák koncipient chtěl celou věc urovnat po dobrém. Odmítl jsem a prohlásil, že jsem slavnému soudu všecko vypsál, že to tam mají a chtějí-li mě přece exekvovat, ať exekvuji.

Abych tedy ukázal svou šatnu. Měl jsem na sobě župan, dědictví jediné po zemřelém příteli K. Kvapilovi ze Žher, který stál kdysi osm zlatých, rozevřel jsem jej a ukázal svou šatnu. Prohlásili, že to, co mám na sobě, mi nevezmou. Nabídl jsem jim ono dědictví, župan, kterého mohu konečně pohřešit. Prohlédli si župan a nechtěli ho. Mám-li prý knihy, abych ukázal kufr. Neměl jsem ničeho, v kufru bylo prádlo a nakrojený bochník chleba od matky. Podívali se jaksi zoufale na sebe. A strojili se psáti, že prý dotyčný nemá ničeho že tedy . . .

Bylo mi jich nesmírně líto. Tři byli, takovou cestu vážili a pro nic a za nic. Rozhlížel jsem se po pokoji a hledal, což mého jest. Zrak padl na mé sedátko a „počkejte!“ vykřikl jsem vítězně; strh! pokrývku a kladl jsem jim na stůl: „Zprávy architektů a inženýrů“. Spočetli sešity a našli je příliš těžkými. „Mohli jste také už mlčet,“ mýnil koncipient. „Ba“, dodal hněvivě jeden s čepicí.

Sestilovali si přiměřeně prohlášení, já posadil pod ně svůj autograf, paní Randová, poněvadž začalo pršet, nabídla pánům jako obal onen kus koberce na „Zprávy“, zabalili je pečlivě, poručeli se mi a šli . . .

*

Doufám, že literárání historie bude nyní psáti: již v devatenáctém roce věku svého vydal pět veršovaných knih . . .

XLVIII.

Dne 14. července 1883 seděl jsem za odpoledního žáru ve svém pokoji v Kaprové ulici a dával jsem písemně s bohem Iliadě. Dva měsíce prázdnin otvírající se přede mnou naladily mě shovívavě a proto nebylo loučení s mým slepým pradědem Homérem tak jízlivé, jak jsem mu během prošlých pěti měsíců byl sliboval. Na dvoře vrískal kolovrátek Prodanou nevěstu, v oknech křičeli kanáři, naproti drnčel šicí stroj a já psal, jak následuje:

Ah, Homér, Homér! Vidím šírou pláni
pod rozepjatým čistým blankytem,
Iliá hradby zvedají se na ni
a řeka plyne mělkým korytem.

A dál se plachty stanů nadouvají,
z nichž polonahé pádí postavy,
helmy a štíty mocným leskem plají
a meče zvedají se nad hlavy.
A pod hradbami se to sráží, točí,
rve, kolísá a klesá v běhu svém,
jak k mikroskopu přiložil bys oči
zře v život kapky vody pode sklem.
Je hluk a rámus, kde kdo řve a ječí,
najednou trouby hlasně zadují
a v tichu slyšíš velkých věků řeči,
jež oni s citem zvláda skandují
a zas se rvou a pak se rozcházejí,
spí, jedí, pijí — pak v ně vjede ďas
i vyhrnou se jako včely v rejí
na řeči skandování, na zápas.
Šum moře z dálky v tuto vřavu padá,
slunce se šine modrou oblohou,
sbor bohů na nebi se krutě hádá,
a Fatum drží nad vším ruku svou.
Buď s bohem, starče! Jak mě trýznívali
ti bozi, reci, řeči zdlouhavé!
Jak aspoň duchem utíkal jsem v dáli
od každé tvojí sceny krvavé!
Tvé věčné pravdy byly mi jen k smíchu
a jen v té chvíli viděl jsem tě rád,
když do tvých listů v podvečerním tichu
jsem od svých lásek svadlé květy klad . . .

Buď s bohem, starče! Zhynuli tví bozi.
Co do Heleny nám a Achilla?
U Skamandru se pase stádo kozí —
což, stála tam tvá Troja spanilá?
Co ty chceš tady? Proč svou lednou rukou
jsi sáhl na květ naší mladosti?

Proč do srdcí, jež bujně žití tlukou,
jsi vsypal plíseň hrobní hořkosti?
Jsou lidé, pravda, jenž jak moli šedí
v tvých šedých hexametrů vlezou hruď —
ať filolozi suší tebe jedí,
to los je tvůj a to jich sudbou buď!
Když čas tak miji a s ním prchá žití,
lze život žít sotva pohledem —
tu není času tebe pochopiti
a také toho sotva dovedem . . .

A s bohem buď i široká ty pláň,
jež žalářem jsi byla duši mé —
znám les a park a luka, alej, stráně,
tam, duše moje, zítra vzletíme!
Tam na lavičce sedí krasavice
v zeleném stínu starých kaštanů,
jí v každém oku plane večernice
a večerem já ji tam zastanu —
ó Homéře, ty živ být a ne slepý,
ty, jak já, na klín hlavu bys jí dal
a prst za prstem líbaje ji lepý,
za Helenu bys jeden neprodal!

Nu, a druhého dne dali mi vysvědčení, které
vzdor všem kalamitám a aferám pohnutého toho roku
bylo velmi pěkné a jistě by bylo každého jiného mlá-
dence tuze blažilo, a já letěl tou milovanou cestou
přes Vysočany, Kbely, Vinoř k domovu. A jak jsem
v básni věštecky viděl, bylo skutečně v životě: pod
starými kaštany našel jsem onu krasavici, ale nelíbal
jsem jí hned prsty jeden po druhém. Ne, tady zas
má pravdu Vrchlický, že „jinak jest to v životě, než

v písni.“ Seděla a něco háčkovala, já se jí ovšem ptal, co to háčkuje. A háčkovala to, co já tuze miluji, kolečka na lenochy seslí do salonu, ta drahá pěkná kolečka, která se každé návštěvě přichytí na kabát a která paní domu s roztomilým úsměvem při loučení odtamtud stahuje. Sedl jsem si vedle ní, mluvili jsme to a ono, pak se setmělo, ona svinula háčkování, položila maně ruku na lavici, já maně položil svou vedle, potom trochu blíže, potom jsem ji zavřel jak perlu ve své dlani, potom teprvé se vyplnila apostrofa starce Homéra . . .

S krasavicí tou sešel jsem se v bálu po velikonočních svátcích. Jako tak četné jiné epizody života: sešli se, milovali se a rozešli se. A proč, jistě ani sami nevěděli. Ta zemřela, ta se provdala. Provdala se najednou za člověka, kterého dříve neznala, kterého jí našli starostliví rodičové. Kdo četl mou knihu *Confiteor* . . . , najde tam oddíl: Kapitoly z mého románu. Ty verše nebyly psány ve skutečnosti jedné lásce. Ale že několik těch lásek bylo podle jedné fasony, bylo na snadě, že rovnaje své verše v knihu, udělal jsem ze všech jeden románek. A ta, jejíž podobu hrdinka románu toho nese, šla dvěma roky mého života. Na sklonku prázdnin, o nichž píš, jsme se seznámili, v lednu v bále mi dala kamelii, atd. atd. — viz *Confiteor* . . . díl I. Ale, jak říkám, ne všechno. A nechce se mi více povídat . . .

XLIX.

Vysoký, růžolící, tmavé vlasy zkadeřeny à la Lord Byron, krasavec a elegán každým coulem, Emil Princ, technik v třetím roce, stal se mi za těchto prázdnin upřímným přítelem. Nenáviděli jsme se před tím z celého srdce: já jeho, protože jsem nenáviděl každého, koho jsem neznal, on mě, protože mou nenávisť cítil. Šešli jsme se několikrát večer v hospodě, kde honorace města, k níž Princův dědeček náležel, přicházela na své odměřené pivo, kouřila své dvě tři odměřené dýmky, zahrála si své „filky“, „škatulku“, „šístku“ a „mariáž“, hovoříc při tom o počasí, městské politice, o požárech, vraždách a mizerii doby vůbec. Princ se rád vměšoval do hovorů, mluvil hlasitě, aby byl slyšen, poněvadž si zakládal na své duchaplnosti. A na mě vysýlal takové bezadresné šípy: dnes už prý leze na Parnass kde kdo; takový okresní básník prý by měl chodit s bobkovým věncem na hlavě, aby svět věděl, kdo to je; jeho přítel Vrchlický prý vydal knihu (Sfinx), před kterou by měl celý svět smeknout, u něho prý se musejí mladí zajíci ještě dlouho a dlouho učit; z mladých literátů je prý jediným talentem jeho přítel F. X. Svoboda, co se ostatním tiskne, je vesměs plevel atd. atd. — Takové přípovědi sypal některému tomu otci města, jenž jim ovšem nerozuměl; za to jsem rozuměl já a vykládal nějakému jinému starému pánu o sterilních tlučubech, jichž lebka jest jako skříň zastavárny, trhal jsem Vrchlického i Svobodu, pak rozpálil se

Princ, rozpálil jsem se já, ale ti staří páni stále nevěděli, že se tady svádí souboj. Jednoho žhavého večera dostoupila válka svého vrcholu, čekal jsem, že mi vrazí Princ sklenicí do hlavy. Byl bled, chvěl se, já byl rozechvěn rozkoší. Najednou vstal, omluvil se starým pánům a že prý půjde do lesa. A kdo že by chtěl jít s ním. Otcové města dali se do smíchu, já mu chladně prohlásil, že půjdu. Vyšli jsme. Byla měsíčná noc. Princ byl překvapen, ale nepromluvil slova. Prošli jsme spícím městem, navrhl jsem, abychom šli podle Labe. Neřekl ani slova a šel. Je to veliká louka, která se táhne podle řeky k Houštce, vysoké břehy jsou podemlety, lehce se trhají a padají. Labe je v těch místech hluboké a dravé. Šel jsem po samém kraji břehu, bylo ticho, liduprázdno. Napadlo mi, co bych udělal já v situaci svého nepřítele: srazil bych jednoduše toho chlapa do vody...

Šli jsme. Kusy hlíny se odlamovaly pod mým krokem a pleskaly do Labe — najednou mě Princ chytil za ruku, odtrhl mě od kraje a řekl vztekle: Chcete-li se mermomocí utopit, řekněte to, já se vrátím! —

A jako když se v pohádce prosloví osvobozující formule nad zakletými duchy. Odešli jsme od vody a rozhovořili se. Přiznal jsem se mu, že jsem chtěl vědět, jak daleko jde jeho nenávisť. Prohlásil mi, že mě nenáviděl proto, že se mu zdálo, že jím opovrhují. Vysvětloval jsem svou situaci: je-li kdo hlado-

mřivým plebejem jako já a při tom hrdým jako já, tomu se musí vyjít vstříc a zvláště měl tak učinit on, inteligentní člen patricijské rodiny. — Tak jsme mluvili a vykládali, chodili jsme do čtyř hodin do rána, kdy v lese začali zpívat ptáci a východ se začal rdít. Princ mi citoval mé vlastní verše odkudsi, pochlubil se, že také píše, že má v Praze přítele Součka, nadaného skladatele, který k jeho písni komponuje melodie. A jednu tu píseň mi zazpíval. Zpíval příjemným basem a nad orosenou loukou nesla se melancholická nezapomenutelná bolest:

Nuž s bohem buď, miláčku můj,
a bůh Tě navždy opatruj!
Neb nemám-li Tě více zřít,
tož v dálné kraje musím jít.
Až jednou klesnu pod pažit,
pak přece musíš uvěřit,
že jsem Tě věrně miloval,
že jsem Tě věrně miloval!

Prosou mí ovšem vypověděl historii své nešťastné lásky...

Čekal jsem toužebně na setkání druhého dne: skeptik ve všem, myslil jsem, že to byl jen pouhý příliv duše jeho, že nyní přijde odliv, koncentrace nazpět, rozčarování. Nepřišlo. On dal svou duši, nelitoval toho a netáhl ji zpět.

Byla to čistá pěkná povaha. Sdílný, otevřený, upřímný, v citových momentech, jak už bylo zvykem naší generace, raději drsný než sentimentální, něžnost zbarvoval ironií, sarkasmem a hrubostí, dar

slovního vtípu měl jako Saphir a paradoxa a nevtůrné metafory sypal jako Victor Hugo. Dovedl úžasně lháti, ale lži jeho byly z těch, které se rády slyší, poněvadž nesou hned v prvném slově neklamný znak své jsoucnosti, a jsou mluveny víc pro svou formu, pro nějaký vtipný obrat, duchaplnost — takový druh ornamentálních chrličů na vážné gotické stavbě.

Měl hlučný sympatický smích — znak to dobrého srdce. Štěstí v lásce neměl, což jest mi dodnes záhadou. Psal všelicos, verše, prosu, ale krom citované písničky četl jsem jen jednu jeho báseň, byla vytištěna v Palečku. Metamorfosa jednoho krále, jenž byl lump a tyran, a jemuž se po jedné noci stalo tohle:

Když ráno přišli ze snů zbudit
monarchu svého sloužící,
na místě svého našli krále
napitou černou štěnicí.

Takový člověk byl můj Emil . . .

*

Ke konci července poslal jsem do Palečka verše. Přišel lístek od Šnajdaufa. Pokorný byl na vojenském cvičení, Šnajdauf mu řídil zatím časopis. Psal mi, že verše otiskuje, ale že doufá, že dělám také vážnější věci, než se snad z mé básně může zdát . . . Ale já do opravdy nedělal . . . Tohle byl můj život:

List z venkova.

(Kterýž redakce tuto indiskretně prozrazuje.)

„— — Já rychle tloustnu. S velkým zanícením se ve višňových kochám knedlicích, a po nich věru nejvýše si cením chuť nových brambor v másle plujících; a matku slavím přelbuzným pěním, když buchet nese červenavý puch — nuž tloustnu, proč, z těch veršů zříte mělkých a nemněte, že z honorářů velikých.

Ostatně život není zrovna fádň; jdu někdy v luh neb ve šumivý les: kol čela vanou větéřkové chladní, bát nemusím se, kdybych v trávu vlez, že dostihnou mne hlídačové řádní, bych pětku klopil, neb sed do želez a věru rád se v husté trávě válím a před komáry v dýmu mrak se halím.

Ve věcech lásky jsem zde zdrželivý, vzdor s ženami že mluvím častěji; já hlasně chválím půvab lící tklivý, když poodkvětlou bavím naději, dá-li mi růži, nejsem blázen snivý, bych na srdci ji nosil — suším ji a sušenou pak do tabáku vmíchám, kouř potom voní — s rozkoší jej dýchám.

A někdy také bavím mladé dámy, zívaje při tom arci potají, a v mysl problém chvilkou připadá mi proč bozi jim též jazyk dávají, však myslím jen — a galantností známý jsem v celém městě i dál po kraji, vždyť chválím „Bazar“, mluvit neznám líně a každé svědčím v haně přítelkyně.

Jak jinde pší verše také tady,
vzdor kázání, jímž školy ředitel
mne káral kdys. Dě! „Slyšte mojí rady —
já též nic nepsal — mám již šedin běl —
zemřete hladem!“ Já hled na dva řády,
jež velký muž ten na kabátě měl —
a přisvědčil jsem pokynutím hlavy,
však nad vše milým je mi verš můj hravý!

Můj přítel — básník, prosím, „nové školy“
tak hravě jako já čas nemaří,
v slzavé verše cpe on svoje boly;
ač se ho straním, přec se podaří
mě lapit někdy, jako ondy v poli,
když předčítal mi: „Hymnus komáří,“ —
padesát slok! Já zřel naň s útrpností —
ó bože, co ten rozum jeho hostí!

*)

Tak žiju zde. — Jsem vzdálen přátel štířů
a jedového jejich jazyka,
s občany, městskou radou žiji v míru,
k nim hluboká mne úcta proniká
a —“

*) Zde byla sloka, kterou mi přítel Šnajdauf
škrtl. Cituji ji, ač vím, že Vrchlický z ní bude cítit
zas jenom osobní úrážku... Boží, a mně bylo de-
vatenáct let!

S tou poesíí mám zde vůbec kříže:
ondy číst „Sfingu“ bylo přáno mi,
v tři lexikony pozorně se hříže
slov hledám smysl nepovědomý,
tu bába má — Jungmanna znala blíže —
slyší jen „exil“, „fuga“, „fantomy“,
„prosím tě“, ptá se „je to kniha česká?“
Ba je, však čert by rozuměl jí dneska!

(venkovský náš přítel ve svou lýru
bije a chválí s něhou básníka,
luh — hvězdy to se čtenář jinde dočte.
— Že tištěn list, v zlé as nám přítel nepřipočte!)

Poznamenání redakce.

„Sfinx“ mi půjčil Emil Princ a přiznal se, že ji
četl tři neděle. Vždy odpoledne po obědě. Když se
potom vyspal, vycházeli jsme na procházku . . .

L.

Slyšel jsem je zase dnešní nocí . . . Bylo hluboké
ticho, světla v okolních domech pohasínaná, tu jsem
je slyšel hlaholit a dunět. Staroboleslavské zvony . . .
A ty tony jejich nezapadají do uší, ale plynou přímo
k srdci, a srdce je slyší, rozkývá se s nimi a v nich
a rozteskní se, rozžalostní . . . Tak je za nocí slý-
chávám často; věřím, že přilétají ke mně na ná-
vštěvu, když náš svět zapadne do tmy, protože vědí,
že jsem je miloval. A na svých harmonických vlnách
přinášejí mi teplé zářící nedělní dopoledne, jedno
z těch, kterými kdysi dávno plynul můj život, a jehož
odraz unášel si do bezedné věčnosti . . .

Není snad vůbec člověka, jenž by dovedl zapo-
menout hlaholení staroboleslavských zvonů . . . A ty
zvony, ty drahé zvony slouží vlastně jen ohlupování
lidu, vládcům temnoty . . . Jeden z raffinovaných
effektů klerikálních na poesii lidské duše. Hle, znáte
Svatou Horu u Příbramě, Klokoty u Tábora, Hostýn
na Moravě? Ty zázračné Panny Marie zamilovaly
si vždy vysoké malebné kopce se scenerií lesů, s roz-

hledy do rovin, při nichž tane člověku na mysli úsloví z bible „království všecka, všecka sláva světa“, a tam prováděly své divy a zázraky, tam označily místo, kde chtěly mít kostel a tam přijímají v neděle a svátky v letních měsících své zbožné ctitele. Ve Staré Boleslavi bylo jinak. Zde bylo historické místo sv. Václava, také sice svatého, ale později Jesuitům nepohodlného, protože to byl kdysi kníže lidu, kníže český a patron českých bitev. V předvečer třicetileté války založili tu chrám panny Marie, která po třicetileté válce provedla tolik zázraků a divů, že ještě dnes z nich žije a tyje řada tlustých a vzácných kanovníků. Svatá panna ovšem už zázraky neprovádí. Stará Boleslav leží v rovině v pozadí s hřebem modrých lesů a ohromnou plání nebes na hoře. Chrám panny Marie vynoří se před tebou najednou jako div; jdeš přes náměstí a vidíš nad domy jen červené věže, docházíš ku konci, zahneš na pravo, a on tu před tebou a takřka nad tebou nádherný, lehký, vzdušný, z otevřených dveří svítí barevné světlo, které tam napadalo pestrými okny a za pozadí má chrám jen nebe a v daleku, daleku lesy... Tak si nahradila „Matička Boží Staroboleslavská“ hory a kopce, které jsou údělem jejích soupeřek a mimo to si pořídila zvony...

Ty zvony staroboleslavské! Dali jim hudbu, zpěv stříbrných hlasů, dali jim jásající nadzemskou harmonii, nebeský blankyt v tonech, konvalinkovou vůni v melodiích...

Processí přicházejí. Jedno za druhým. Děti dáv-
ných Husitů jdou s červenými korouhvemi, znavené
cestou, zmořené horkem, jakoby vlekly k smrti svá
opálená těla — tu se jim na pozdrav rozhlaholí zvony,
ty zvony matičky boží staroboleslavské, a jejich hlavy
se vznesou, oči oživují, tělo se vzpruží, noha vykročí
pevně, a ze všech hrdel vytryskuje hlasité jásající:
Tisíckrát pozdravujem tebe, ó matičko Krista Ježíše!

Drobné děvečky v bílých šatech s násilně na-
kudrnatělými vybledlými vlásky nesou na ramínkách
nosítka a na nich pomalovanou sošku panny Marie
v brokátových šatech a pozlacenou korunkou na
hlavě; ctihodně ženy v nevkusných čepcích nesou
podobnou sošku svatě Anny; je-li obec zvláště bo-
hatá a processí četné, nesou ošerpovaní mládenci
jako třetího svatého Jana. A všichni jdou vážně, nad-
šeně a nábožně, korouhve vlají, světice a světec
se houpají v taktu kroků, zvony duní, prsa se šíří
a z hrdel zní jásající nábožný zpěv!

Jak krásně po domácku si představuje náš boдрý
lid obcování svých svatých! Processí vejde do chrá-
mu, pobožnější lezou po stupních po kolenou, dru-
žičky, ženy a mladíci nesou řečené tři figury k hlav-
nímu oltáři, kde v centru pozlacených paprsků pod
vypouklým sklem v červeném plyši trůní domácí
paní, černá matička boží staroboleslavská a té se
ta cizí panenka Maria hluboce uklání, potom se jí
uklání svatá Anna a naposled světec Jan... Venku
duní zvony, nahoře na kůru hřímají varhany, miní-

straní cinkají u oltáře ze všech sil, modrý dým kadidla vine se barevnými paprsky slunce — čert by v tom byl, aby ty prosté české duše nepadly na kolena, nepadly tváří na studenou dlažbu chrámu, necítily svou zoufalou člověčí nicotu a bídnot a nebyly zas přece při tom nebesky blaženy, že zde mohou dlít ve společnosti světic a svatých, v nádherném saloně božím... A doma budou plakati rozehvěním na novo, vypravujíce, jak se matička boží staroboleslavská vítala s jejich panenkou Marií, se svatou Annou, se svatým Janem, jak se ty nebeské vrchnosti na sebe dívaly, jak se usmívaly a měly ze sebe radost.

Jejich velebníček jest také při tom. Celou cestu jel kočárem, před St. Boleslaví vystoupil, navlekl si příslušnou uniformu a vedl processí — tlustoučký, kulatý, červeňoučký, spokojený... Kdo jednou viděl takového pastýře s tím lidským stádem, nemůže a nesmí toho zapomenouti nikdy...

*

Kdykoli nyní ty staroboleslavské zvony slyším v noci znít, vždy vzpomínám na ta nedělní zářivá dopoledne. Procházívají jsme se s Emilem v aleji háje Hluchova, jenž leží mezi Brandýsem a Starou Boleslavou, nad hlavou kvetly obrovské lípy a bzučely tisíce včel. V aleji ležel zelený stín, protrhaný kousky světla, na pravo se táhla ozářená luka, zlato na zeleni. Nahoře po mostě táhla procesí, a boleslavské zvony duněly a zněly, a my chodili zvolna

a kouřili... Patricijské dcerky brandýsské, naše krasavice tichými houpavými krůčky vznášely se alejí ve svátečních světlých šatech, s novými klobouky, pestrými parasoly a bílými knížkami modlitby k St. Boleslavi. Jakoby neviděly, šly dvě a dvě zabrány v hovor, zvoníce smíchem, a přece děkovaly, i když jsme jim dali přejít a teprve potom pozdravili. Jakoby i do zadu viděly. A v takových chvílích Enil rád hodně hlasitě pronášel něco duchaplného nebo zacitoval nějaké verše. A já pravidelně mu řekl nějaký cynismus, jen abych nedělal dojem sentimentálního posluchače. Tak jsme chodívali do dvanácté hodiny. Naše krasavice se vracely z velké mše, my se připojili k nějaké dvojici těch světlých tvorů a šli s nimi. Jakoby se nám zdálo být na místě, že nyní mohou obrátiti svou mysl k věcem pozemským, když návštěva u nebeských panstev byla vykonána...

LI.

Boje obou městských stran v Brandýse dostoupily ve žhavých dnech tohoto léta svého kulminačního bodu. „Brandýsské Listy“ pana de Giorgiho pálily každých čtrnáct dní zuřivými články, feuilletony, lokálkami a vtipy do osob vládní strany a vládní strana chikanovala oposici kde a jak mohla. Byly to heroické dny, kdy nový deštník nebo klobouk toho kterého otce města byl předmětem pekelných jizlivostí dvoulistového čtrnáctidenníku, kdy se lidé soudíli pro nadávky, jichž významu neznali, kdy se za

tmavých nocí vytloukala okna, mazaly tabule a zohavovala jména na nich, kdy někdo byl zmlácen neznámými útočnými, kdy pošta dovážela haldy anonymních udání na hejtmanství karlínské, kdy byly bojkotovány neopatrné hostince a obchody, kdy byly redakce pražských listů bombardovány úpěnlivými dopisy „přátel města a pořádku“, kdy přísloveční nejstarší lidé potřásali bílými hlavami nad nynějšími poměry a řády a říkali, že takového něco jaktěživo v Brandýse dosud nebývalo — pohnuté dny, pohnutá doba. Já stál s přítelem Emilem ve straně vládní — ba, boží moji, já byl skutečně aspoň jedenkrát „vládním“ člověkem! — a kolem nás se kupila mladá generace této partaje: studentstvo, městští synkové, drobní úředníci a patricijské krasavice. Necháпали jsme dobře rozhořčení a záští toho boje, nám byla komická stránka všeho toho jedinou, kterou jsme viděli a cítili. Zúčastnili jsme se časem barbarskými satirickými verši, které Emil opatřil ilustracemi, hektografovali jsme je a rozeslali na četné osoby v městě. To byl shon a vzrušení! Verše se četly po hospodách, opisovaly se a deklamovaly z paměti; jeden ctihodný rada města předčítal je Emilovi a mně v hospodě a povídal bolestně, že my sice také leccos umíme, ale kdybychom takovéhohleho něco dovedli, že by byl brzy pokoj v městě, že tímhle by se jediné ta hlíza (noviny) zabila. — Nikdo neznal autorů: my se pásli tiše na obdivu vládní partaje a na žluči oposice, improvisovali jsme týdně městu

takové překvapení a měli svou zábavu z toho. Emil docela chtěl vydávat nějaký humoristický měsíčník tiskem — jenže u něho bylo od slov k činům vždycky tuze daleko.

A potom přišla chvíle, kdy se oba tábory veřejně srazily. Do Brandýsa zavítaly slečny Feigertovy, učitelky tance, a jak vládní stranu tak i tancechtivou oposici svedly zas jedenkrát pod jednou střechou. Pozvaly i nás, své dávné žáky, a my šli hlavně na radu paní notářky, prozřetelného šéfa generálního štábu vládní strany. A dobře tušila paní notářka: již třetí večer se stalo, že nějaká tuze tučná dáma z tábora oposice tančila s tenounkým, patnáctiletým mládencem, což zavedlo jedné dámě vládní strany příčinu k hlasité nelichotivé poznámce, a poznámku tu zaslechl jeden oposiční medik, postavil se před dámu naší partaje, hrozil jí, že „jí nabije a vyhodí“, načež ho naše dáma nazvala „klukem“, medik se rozčilil ještě víc a zahovořil o „páru facek“. Dáma ta byla — Emilova matka. Strhl se hluk, Emil vletěl s holí do skupiny, přetáhl medika přes hlavu, v minutě stáli tu mládenci i muži naší strany s holemi hotovi ji hájit až do těch hrdel a statků. Ale bitva se nestrhla. Válčící strany se rozešly. A rozešly se s řevem, nadávkami, vtipy, rozprovodily své krásné pohlaví domů, odebraly se do svých hospod a debatovaly o neobyčejném případě. — Druhého dne jsme byli s Emilem hrdiny dne. Padesátkrát, šedesátkrát jsme vyprávěli každé slovo, líčili každé

gesto a naši dobří občané se mohli udivit a uposlouchat.

Na to se zadaly žaloby. Emilova matka na vyhrožování, medik na „kluka“ a ránu holí. Přehlíželi se svědkové, dělaly se návštěvy, vyzvídalo se, co kdo viděl, jak může vypovídat. Emil zajel si do Prahy a najal si advokáta „chlapíka“, jak mě ujišťoval. A nepřítel medik zajel si také do Prahy a také si najal advokáta, a také „chlapíka“, jak ujišťovala oposice.

Soud rozechvíval město. Jakoby žilo jenom k terminu, kdy měl se soud konat, nic nezajímalo, nic neexistovalo mimo něj. Okresním soudcem našim byl tehdy Lad. Málek, nynější vicepresident zemského soudu. Obě strany čekaly, že ponechá si takový případ sám, ale on se patrně díval na něj nejspíše, přidělil jej mladičkému auskultantovi Bělskému a odjel na prázdniny. Zlá krev byla z toho všude a hadači obou stran stavěli zlé horoskopy pro výsledek. Vládní strana mínila, že Bělský sympatizuje s oposicí (byl prý viděn jedenkrát v oposiční hospodě), oposice jistila, že okresní soudce dal auskultantovi přímo rozkaz odsoudit medika.

Tak přišel den soudu. Sál byl nabit svědky a posluchači. Dostavili se i advokáti: dr. Podlipný, „chlapík“ Emilův, dr. Herold, „chlapík“ medikův. Tak jsem poprvé viděl ty dva skvosty našeho národa v roli soupeřících kohoutů. Výslechy svědků trvaly do večera. Musili jsme přísahat před křížem a

rozžatými svícemi. Když mi předříkával auskultant přísnejší formuli a řekl, „že na všechny otázky, které mi kladeny budou, chci odpovědět — —“ tu jsem, zaražen špatnou vazbou slovesa odpovědět, opravil formuli takto: „že ke všem otázkám, které atd.“ Auskultant se hluboce zamyslel, načež opakoval přísně a s důrazem: „že na všechny otázky, které . . .“ — Rozvážliví lidé vládní strany zle mi vytýkali tenhle gramatický purismus, měl prý auskultant dojem, že jej chci přivést do nemilé situace a proto prý proces tak divně dopadl. —

Večer po výslechu řečnili obhajci: dr. Podlipný líčil komiku scény, která matce Emilově musila vylouditi onu poznámku, obhajoval synovskou lásku, která mstí pohanu matky bezohledně a bez uvažování rozumu, citoval španělského Castelara, který se o té synovské lásce tuze pěkně vyslovil a t. d. Dr. Herold na to rozcupoval vývody dra Podlipného: vylíčil onu scénu jinak, vyslovil se o poznámce Emilovy matky tak, že se člověk musil divit, že jí onen medik na místě neubil, zpersifloval synovskou lásku i Castelara — my poslouchali tupě, ubohý auskultant byl zmožen a bled a jen ti dva advokáti stáli jako dva vrazi proti sobě a ubíjeli se na krev. Hezky pozdě večer prohlásil auskultant, že rozsudek bude vynesena za několik dní, a my vyšli na čerstvý vzduch . . . Šel jsem s Emilem za město. Tu najednou cestou k Praze se ženou dva flakry, prvý prázdný, ve druhém — ani jsem očím věřiti nemohl — seděli

oba vrazi z dnešního přelíčení: Podlipný s Heroldem v živém hovoru! Tak jsem byl naivním, že jsem prorokoval Emilovi zlý výsledek, protože ti dva jsou patrně srozuměni . . .

Emil byl odsouzen k desíti zlatým pokuty, jeho matka k pěti, medik k patnácti.

Rekurovaly obě strany. A v Praze usoudili, že Emil má těch deset zlatých přece platit, též jeho matka pět, ale medik dvacet.

Obě strany byly spokojeny. Emil zaplatil svému advokátovi stodvacet zlatých honoráře . . .

Po této srážce se nepřátelství městských partají umírnilo. Vylila se žluč a vášně, lidé se uklidnili, zloba ustala.

Při nových volbách dostala se oposice k vládě a zlověstné „Brandýsské Listy“ zanikly. Při následujících volbách byl sdělán kompromis, a do dnes sedí bývalí nepřátelé na radnici vedle sebe a týrají své staré šedé hlavy blahem svěřeného sobě města . . .

LII.

Vracím se ještě jednou k těm prázdninovým večerům — jeden z nich totiž přivedl nás ještě jednou k soudu jako svědky.

Vidím zahradu plnou starých kaštanů; v písku stojí bílé stoly a hubené nepohodlné židle; petrolejové lampy vyzářují své špinavé světlo, a do skel

jejich bijí svými tluky komáři, moli, můry a mušky; nahofe ztrácí se světlo v chumáči vějířů, jichž tvary a zeleň se zdají být pohádkovými, fantastickými jako trásně divadelních kulis; většími otvory mezi snětmí vidíš kus nebe a na něm několik třpytných hvězd.

Osm hodin. Stmívá se. Hospodský s těžkým zlatým řetězem na vestě stojí na schůdkách zahrady. Blíží se první host, městský radní, jde vážně, důstojně. Pán hospody pozdraví, potřesou si rukama a promluví o horku. A již je tu druhý, třetí, čtvrtý .. Jako chrousti, říkával Emil, nevidíš, odkud přilítli, ale jsou tu. — Každý má své místo, svou sklenici, své zvyky při pití, a všeho se šetří a vše se zachovává jak obřady v kostele. Ve středu a v pátek bývají velké večery: tu přichází pan purkmistr a celá městská rada, tu věrné a uctivé občanstvo zří oddaně k stolu svých otců a hledí zachytit úsměv, slovo, poznámku toho kterého z velmožů. Mezi sebou hovoří polohlasně a jen věc zvláště vážná nebo vtipná pronášívá se hodně hlasitě, aby byla slyšena a vzbudila snad otázku jednoho z olympických... To jsou ovšem dny výjimečné, kdy hospoda není jaksi ve své kůži, neboť „přítomnost velkých nutí obyčejné lidské já do šatů svátečních“, jak praví jeden spisovatel, „a máme-li sváteční šaty, dáváme si tak na ně pozor, až se zbavíme všech svých milých běžných zvyků“, vysvětlují já. Za to ve dny obyčejné, kdy jest přítomen jenom „pan radní“ a to ještě

ten „nejmladší“, bývá volno a lehkou všem. Tu se uplatní každá individualita, poslouchá se každý rozum, každý nápad, každé řečnění; tu sklouzne přes ohradu zubů i nějaké slůvko kritiky vztahující se opatrně k činu neb osobě některého z nepřítomných velkých, kterážto slůvka jsou embryy revolucí a bouřliváčky nastávajících obrátů; tu —

Zkrátka: tu sedí pan Julius Čertík, jenž kouří vždy své portoričko, které se vyjímá aristokraticky vedle smrdutých dýmek, a pichlavýma očima klouže od jednoho hosta k druhému, tu rýpne slovem, tu otázkou a má ďábelskou radost, když se ten onen dá lapit: „Tak pane Vokurka, jak pak to bylo tenkrát s tím šimlem?“ A pan Vokurka, ctihodný kmet s modrými brejlemi na baňatém rudém nose, rozčilí se poctivě a vypravuje, jak koupil na jarmarce od cikána šimla, aby měl do páru a jak po prvním dešti se mu proměnil ve „fuxa“, potvoru jankovitou, která se nechtěla hnout, dokud sluníčko stálo na nebi. Tu sedí pan Vosa, hotová mlčící sfinga, o němž si občané říkali, že „zná a ví mnoho“, je úředníkem u města, pije dvě piva, vykouří jednu dýmku a v půl desáté chodí spat. Tu sedí pan Čečetka, berní adjunkt, maličký s velkýma modrýma očima, stále se směje, se zálibou překrucuje slova a věty, dává jim podivné koncovky: „Mucinkajuně pivuně!“ volá na př. na sklepnici Mucinku, kterážto řeč nachází buď stoupence v p. Čertíkovi k obrovské radosti p. Čečetky. Dále jest tu pan Hurda s paní, také

městský úředník; on plný, růžový, dobrácký smíšek s obličejem Ferdinanda Mikovce, ona suchá vlídná dáma, která pije své čtyři půllitry, oba nerozluční, věrní sobě, Filemon a Baucis v nejlepších letech — bůh ví, proč jednou p. Hurda zmizel a potom ho vytáhli z Labe utopeného! — Jest tu dále velebníček, mladší kaplan, jenž utápí v pivě hoře svého povolání: ono jest mu „dřinou“, „řemeslem, které čert má vzít“, děkan mu „navalí“ službu a jsou noci, kdy musí jít třikrát s pánembohem! A kdyby ti lidé do opravdy mřeli! Ale kde: stará Kašparka dostala přichání v boku, poslala si předevcírem pro něho ve tři hodiny ráno — dnes baba běhá jak čamrda! Atd. Je tu dále pan Výmola, majitel povozů, jehož císařský vous je chloubou veteránů maršálka Ra-deckého, rozsáhlý muž, ctihodný majitel domu, ale jakmile vypije dvě sklenice piva, převrací řády světa, rovná mapu Evropy a nabízí svou dceru po řadě každému u stolu za ženu. Někdy přichází pan provisor z lékárny, hubuje na svého starého, na svou psí službu a přimlouvá Emilovi a mně, abychom udělali ten a ten výlet a ten a ten věneček na den, kdy má prázdno. Rád by se chudák oženil i vyptává se potají zkušených, kolik ta a ta krasavice dostane, má-li známost, mluvila-li by s ním — pan Julius Čertík se dává náramně rád zasvětit do jeho plánů a tajemství, a druhého dne, když má p. provisor službu, vypráví vše od a až do z celé hospodě...

To byl náš stůl. Sedali jsme tam s Emilem den

co den, kouřili své dýmky, srkali své pivo. Měli jsme rádi ty své šosáky, pozorovali je a rozbírali jsme je na svých denních procházkách. Časem jsme hráli s nimi v karty nevinné hry o dvacetinu krejcaru — prohrál-li p. Jul. Čertík tři krejcarey, jistě potom ze vzteku nehrál celý týden. Velebníček hrál hazardně, p. Výmola důstojně a tloukl vždy kartami důrazně o stůl. Pan Hurda a Vosa nehráli nikdy, p. Čečetka si jen přísazoval a díval se. Tak plynul večer. Po určitém počtu piv a dýmek rozcházeli se hosté domů, já s Emilem vycházivali jsme do Hluchova nebo na luka poslouchat žáby, dívat se na měsíc, vykouřit ještě dýmku. Emil deklamoval nějaké citlivé verše, neboť noci ho vždy sentimentálně nalaďovaly . . .

Jednoho večera sedl k našemu stolu nový host, pan Rys. Byl to maličký krejčí, Žid, anekdotář. U stolu byl přijat vlídně, neboť byl přeběhlíkem z opoziční strany. Vysvětlil hned, proč odešel od nich. Prý se tam řeční o všem možném, jenže prý žádný neví, co vlastně chce povídat. To stačilo. Pan Rys udal hned prvního večera asi tucet anekdot, karty se toho dne nehrály, velebníček si s ním připil a cítoval jaksi na omluvu toho skutku nějaký výrok Krista Pána. Pan Rys prohlásil, že proti velebníčkovu ničeho nemá, právě proto, že slouží pánu Ježíši, a ten že byl také Žid.

Pan Rys přicházel potom večer co večer. Vždy veselý, vždy plný anekdot, potom však ukázal ještě jednu stránku své povahy: začal ponenáhlu rýpat

do p. Výmoly. Ale p. Výmola díval se na něho s antickým klídem a nikdy nepromluvil slova; hladil si svůj císařský vous, pil své pivo, bafal, až se kouře dýmu vznášely kolem nás všech — hotový Zeus. Ale ten klid rozdráždil p. Rysa víc a víc: už jako neodbytný komár dorážel večer co večer na p. Výmolu. Ale p. Výmola pořád nereagoval, až jedné chvíle, když p. Rys prohodil, že by se dcera p. Výmolova měla dát na mohamedánskou víru, že by jí snad dovolili vzít si všechny ty muže, které jí tatík na krk navěsí, tu p. Výmola, udeřen patrně ve svou Achillovu patu, řekl s vážným důrazem: „Poženou Židy z Brandýsa!“ — Nastalo hrobové ticho. A p. Výmola napil se mocně a pronesl ještě jednou: „Poženou Židy z Brandýsa!“ — Nikdo nepromluvil. P. Rys byl bled jako křída. P. Čertík a velebníček vstali a odešli. A p. Výmola hledě kamsi do prázdna opakoval do třetice: „Poženou Židy z Brandýsa!“ — Nic víc nebylo.

Pan Rys nepřišel druhého dne a nepřišel vůbec. Za to p. Čertík ptal se následujícího večera p. Výmoly: „Tak co, poženou prý Židy?“ P. Výmola mlčel.

Na sklonku prázdnin dostali jsme všichni lístky, abychom přišli k soudu. Rada zemského soudu, nebožtík Kirschbaum, přijel do Brandýsa a vyšetřoval. Jeden za druhým vcházel k němu do kanceláře, a chudák rada, už tehdy nemocný, popsal haldu papíru; velebníček a p. Čertík prohlásili, že ničeho nevědí, že odešli, ti ostatní se také všelijak kroutili;

Emilovi a mně řekl rada lidsky svou situaci: jsme prý mladí, studenti, od nás doufá dovědět se, co je pravda, co může být pravda. Jaký člověk je prý ten Výmola? Řekli jsme mu, jak mění po dvou pivech mapu Evropy a světový řád, jak rozdává svou dceru, jaký je to člověk. To prý mu stačí. A k vůli protokolu: věřili-li prý jsme jeho hrozbě? Diktovali jsme, že ne. Rada nám podal ruku a odjel z Brandýsa.

Večer na to nás starý Výmola objal a prohlásil, že by dal jistojistě svou dceru jenom jednomu z nás.

LIII.

Nejen čtenáři, ale i autoru, vzpomínajícimu oněch vylíčených dnů, napadá jedno: v té báječné rovině brandýsské, kde jsou modré lesy, stříbrné Labe, staré háje a svěží louky —; mezi těmi prстодушnými lidmi, jichž horizonty, postavy, zvyky, vášně, radosti a hněvy ukazují ti pouze veseloherní stránku života —; v devatenáctiletém srdci světlý obraz nějaké té venkovské krasavice, jehož originál sedává odpoledne vedle tebe ve starém parku na lavičce, háčkuje svá kola jak umná Arachne, a zlobí se, že spletena tvou řečí pouští oka a kazí ornamenty —; s dobrým přítelem, jenž má vtíp, má tě rád a věří v tvou básnickou budoucnost —; žes mohl býti šťasten, napadá ti.

Ano, kdyby nebylo toho d r u h é h o v tobě! Tenkrát se zjevil, tenkrát jsi začal pociťovat j e h o pří-

tomnost v sobě; seděl v celé polovině duše tvojí, v tvém srdci, v tvém mozku; začal jsi naslouchati hlasu jeho, bál jsi se jeho soudu, jeho výsměchu; nedal se ničím uchlácholit, ničím pohnouti; jako tyran zmocnil se tebe a jako tyran provozoval hrůzovládu nad tebou...

Dříve to býval pouhý pocit: vždycky se cosi vzdorného vzepřelo ve mně, když nějaká citlivost chtěla ovládnouti mou duši — tvrdost taková vstala, stiskla mi hrdlo a zařatou pěstí hnala onu citlivost zpět. A vzdorná ta tvrdost rostla léty, přibírala vlastnosti, nabývala hlasu a potom se stal z ní „ten druhý“. A s tím prvním, porobeným, rozdělili se o můj život. Prvý žil, druhý mu ten život glossoval. Prvý měl chvíle, kdy jej těšil svit slunce, šarlatový západ, pohled do modré dálky, veseloherní stránka života prostodušných lidí, idylická láska venkovské krasavice — druhý mu ve všem našel hloupou sentimentalitu, pitomé šosáctví, zabíjení času, fadesu, lež a nicotnost. Netrpěl mu čisté radosti, ale ani ne čisté bolesti. V oné mu ukazoval hloupost, do této mu nakapal jedu a proměňoval ji v hořkost a vztek. Psal-li první verše, lámal mu druhý myšlenky a nálady a našeptával mu ironické pointy k nim. A ten první trpěl a snášel všecko, ale také tomu druhému věřil. Jako věří a podrobuje se žena muži, cit rozumu.

Zlým člověkem ten druhý nebyl. Měl zkušenosti

a pozorování zvláštního druhu. Nejsa vnímavým pro jasné a veselé zjevy života a pro dobré stránky v povaze lidí, popíral je. Jenom ze stínů, negací a temných barev sestrojoval si svět a svůj názor na něj, a názor ten byl tím pevnější, že mu byl vždy a vždy na novo potvrzován. Když vzpomínával, napadaly mu jen vzpomínky pochmurné, černé, bolestné — kdyby tyto konfese mladosti byly bývaly tenkrát psány, byla by tu kniha trpkého života, plného strádání a protivenství, utrpení a bídy, temný zimní večer s mrazivým větrem nad zmrzlou krajinou. — Neměl víry do budoucnosti, neboť přítomnost byla taková, že nemohlo z ní ničeho vyrůst, nic se na ni postavit. Prázdnou bylo v jeho nitru, poněvadž nenašel ničeho, co by mohl položit na oltář své duše. Zbavil se křesťanské mythologie, byl zklamán několika láskami i šťastnými i nešťastnými, školní věda mu nedávala nic než fádní trápení — a tak neměl pevného bodu, o nějž by se mohl opřít v kolotání života. A do pustoty vplížila se tichá zoufalost, posestřila se se Skepsí, která mu byla údělem od dávných let, a ty dvě hospodařily v opuštěném a vyloupeném statku.

Cynikem a ironikem byl ten druhý, neboť byl původně, myslím, velikým idealistou. Jeho touhy ve všem vzpínaly se kamsi do nekonečna, ale ve světě nacházely jen střízlivý normál všeho, střízlivý všední normál lidí, citů, pravd — umdleny marným letem padaly mu touhy do duše zpět, a on, poně-

vadž mu byly cizími pláč a slzy, začal se kousavě vysmívat a trpce ironisovat i střízlivý svět i bláznivé touhy své.

Byl tvrdý ke všemu, poněvadž byl tvrdý sám k sobě, nikomu ničeho neodpustil, poněvadž ani sám sobě odpustiti nedovedl, neznal slitování, milosrdenství a lítosti, poněvadž ty cnosti nevládly ani nad jeho vlastním nitrem.

A tak přikresluji rub předešlých stránek s jeho stanoviska. Den za dnem nuda a otrava. Nuda v hloupé lásce k hloupé normální krasavici; nuda v hodinách banálních večerů mezi banálními šosáky; hloupá sentimentalita nad tony staroboleslavských zvonů, lákajících pitomé lidské stádo k protivnému modlaření; nechutné komedie u soudu; procházky, kde umdlí nohy, bolí oči od světla slunečního a mđlo je člověku z vtípů přítelových, robených dle Saphirovy fasony; psaní veršů, které se samému autorovi zprotiví za půl hodiny po napsání; celé to vlékání se životem ode dne ke dni, aniž by člověk věděl proč a zač — „blaze tomu, kdo se nenarodil a když už se narodil, kdo záhy zemřel...“ — to byla celá životní filosofie, resultát spolužití oné dvojice v mé duši...

*

Takový byl ten druhý...

Jediný básník vystihoval ten můj stav tehdejší — Lermontov. Ten byl také jediným zpovědníkem duše mojí. V životopisu pak jeho a v románu „Hrdi-

na naší doby“ našel jsem celou řadu situací, které jsem byl sám prožil, našel jsem v rozhovorech věty, které jsem doslova sám byl pronesl, názory, které mi byly mluveny z hloubi duše. Chvillemi se mi dále zdálo, že jsem takový život, jaký žiji, už kdysi dávno žil na světě, že to bylo daleko v Rusku, že jsem byl vojákem a zhynul mlád, slovem: začal jsem věřiti, že duše Lermontova ožila ve mně a já že žil kdysi životem jeho... Metempsychosistou jsem byl totiž již dříve. A tak daleko šla ta víra a suggestce v lermontovštinu mojí, že žádný nový detail z jeho života mě už nepřekvapil, ba že jsem se dovedl na vše upamatovat, jak bych to byl skutečně už kdysi žil. Také mi začalo být jasno, že podle nějakého nezvratného metafysického zákona musím zase k vojsku, a budu vojákovat, jak jsem vojákoval tehdy. A že předčasná smrt na mě čeká teď zrovna tak, jak mě stihla tenkrátě...

Prázdniny byly u konce, já se vydal do Prahy, žák šesté třídy akademického gymnasia...

LIV.

Přichází doba, v níž se už jen řídce vyskytují lidé, na něž člověk má několik příjemných upomínek. Snad „ten druhý“ v nitru nese vinu, vlastně jest příčinou. Ten kritický skeptik byl nemilosrdným sudičem lidí a do listů své paměti skizzoval, všecko jenom stínem — správně, nesprávně, nevím. Znáte

takové kresby v malířství? Dejte jim barvy — a zabijete náladu, zabijete pravdu.

V sextě byl mým profesorem češtiny Antonín Truhlář. Citlivá podivínská duše: četli jsme při nějaké příležitosti Kollárovu znělku „Zalkání nad smrtí Jungmannovou“, Truhlář vykládal, najednou se mu zlomil hlas a slzy veliké jako hráchy vyvalily se mu z očí. Úžasný specialista ve všelijakých těch Alexandreidách, Evangelích, Žaltářích, Mastičkách, knihách starého pána z Rosenberka, Satirách o řemeslnících, Tkadlečcích a jak se všechna ta stará skripta jmenují. Pravověrná duše v Rukopisech, nadšený tlumočnick a hajitel jejich. Jedna z těch povah, jež si našla svůj svět, zavřela se v něj — a nyní se může Rusko pustit do války s Anglií, Bismarck opustit služby pruské a vstoupit jako praktikant třeba do rakouského ministerstva obchodu, dra Podlipného mohou si Francouzi zvolit za presidenta republiky — poslechne to, pokývne hlavou a za minutu neví, co se vlastně stalo; ale vzbudíte-li jej za mrazu — 20° R ve 3 hodiny ráno a řeknete-li mu, že v Heidelberku mají český rukopis nějaké té Alexandreidy a že jsou v něm nějaké neznámé staročeské aoristy — tu se mu duše poplaší a neusne už do rána a hned bude psát, pak telegrafovat a potom si ještě sedne na vlak a zajede si tam sám. — Odborník — ale bez komiky těch odborníků. Vykládal tichým příjemným hlasem, v tonu toho hlasu chvěla se jeho láska a maně jste

cítili, že nevykládá pro vás, ale že jest mu vůbec rozkoší mluvit o věcech mu milých. A tato upřímnost přesvědčení a vnitřní pravda tak působily, že neměl v češtině ani jednoho slabého žáka. Tedy jeden z lidí zřídka se vyskytujících, o němž musil i „ten druhý“ vyznati slova písma: „Toť právě galilejský, v němžto lsti není“ — na kterémž ničeho nenalezl, než že mohl udati své „Šťastné Hellady“ a ostatní šimly v thematech českých úloh — ale i tady jsem dnes jist, že by nás těmi úlohami nebyl trápil, kdyby tak nestálo v šedivých paragrafech gymnasiální osnovy...

Pátera Dorovína, toho trýzniče nás všech, měl jsem zase z náboženství. Díval jsem se mu při přednáškách, při zkoušení do očí — — drze, významně, díval jsem se mu jako, myslil jsem, augur augurovi, chtěl jsem, aby věděl, že vím a cítím víc než on nám povídá: páter Dorovín buď se podíval stranou, buď mě pohledem odkázal do hranic žáka šesté gymnasiální třídy.

I starý Vaněk byl tu... Ruka se mi chvěje, jakoby ho byla zavraždila. Jeden z tragických stínů života... A takhle to všecko přišlo: Přednášel jako vždycky, vykládal jako vždycky, zkoušel jako vždycky... Před Velkonocí v úterý dopoledne vyvolal mě, dal mi otázku a s klídem examinatora, jenž ví, že zkoušenec bude dobře odpovídat, pohroužil se v myšlenky. Bylo to o Babenberkovi Jindřichu Jasomirgottu. Odpovídal jsem. Najednou upřel na mě

Vaněk své studené oči a řekl své zlověstné: „Počkejte!“ — Mráz mi přeběhl po zádech. A Vaněk svým hrobovým hlasem poznamenává, že si pletu Jindřicha II. s Jindřichem I. a uvádí doklad. Hned mi bylo volněji, byl jsem v právu, viděl jsem, že se mýlí on a okamžitě jsem vítězně replikoval. Tenkrát jsem jej poprvé viděl zrudnout. Na moji repliku opakoval svůj omyl... Tu jsem se sebevědomě obrátil, vzal jednomu s lavice knihu, otevřel a podávám mu ji... Vaněk mi knihu vytrhl, hodil jí o zem a řekl: „Já vám to povídal tak a tak to budete povídat vy!“ — „A mně musí být autoritou kniha,“ odsekl jsem mu dopálen a u vědomí pravdy. „Tak,“ zabouřil Vaněk, „vy drzý kloučku, píšu vám trojku a za to vám stojím, že vy do septimy nepůjdete! Sedněte si!“ — Bylo ticho. Vaněk si dal žilnatou ruku (vidím ji do dnes) na čelo a seděl chvíli beze slova. Pak zkoušel dále.

Odešli jsme na Velkonoce. Syn paní notářky, quintán, vypravoval mi, že měl Vaňka z dějepisu po nás. Přišel, odložil kabát, usedl, naklonil hlavu a řekl: „Střežte se zmíjí!“ Potom dlouho mlčel. Ve třídě bylo ticho. A Vaněk polohlasně začal: „Ten Machar! Hrál jsem ho na svých nadrech — a já nevěděl, že je to zmíje!“ Na to přeskočil k farářům a kuchařkám a vypravoval prý věci, že hoši otvírali oči. A zas přešel k Macharovi a žaloval. A na to zas anekdoty a zase Machar. Hodina byla u konce, desítiminutová pauza byla u konce, Vaněk stále

vykládal... Do třídy vešel jiný profesor, Vaněk ho žádal o málo strpení, že prý musí něco nutně dokončit. Profesor odešel a čekal venku. Po čtvrt hodině přišel se ředitelem, jenž požádal Vaňka, aby přednášku přerušil.

To byla přednáška jeho poslední. Po Velkonocích řekli nám, že Vaněk je — v blázinci. Přišel ze školy domů, začal zuřit... Mě zavolali do ředitelny před soud. Starý Baudyš vyslychal, páter Dorovín byl při tom a několik profesorů. Vypravoval jsem. Baudyš si dal přinést dějepis, dal přivést několik sextánů, konstatovali, že jsem měl pravdu. A páter Dorovín se stal mým obhájcem. Že prý ta šlenost byla v panu kolegovi latentně již hezkou řadu let. Že prý vplétal ve své přednášky poznámky a historky, které docela do školy nepatřily. Historky o farářích a kuchařkách, poznámky o monarších, vládě, ministrech, politice, že prý p. ředitel se může zeptatí kteréhokoliv z žáků, a ten že to dosvědčí. Mně že prý páter Dorovín zná jako pilného a snaživého žáka, a že prý pozoroval, že ve mně zvláště je vyvinut cit pro pravdu... Starý Baudyš poslouchal, potom mi řekl, abych šel. Ta trojka z dějepisu prý mi ovšem neplatí...

Vaněk zemřel v blázinci za několik dní. Šli jsme mu na pohřeb, páter Dorovín sloužil za něho smuteční mši v zrcadlové kapli, profesor Javůrek napsal do výroční zprávy ku konci roku jeho životopis na dvě stránky, a to je všecko. Requiescat in pace, můj

ubohý učitel! Jistě nikdo nezelel Tvoji smrti jako já, jehož Osud vyvolil za Tvého náhodného vraha!

*

Květy, Lumír, Ruch a Světozor otiskly moje verše, a tak se stalo, že můj třídní profesor při příležitosti epilogu k Vaňkově smrti oznámil mi, že není mi dovoleno „tisknutí duševních plodů“ pod vlastním jménem ... Bylo to v ten čas, kdy se provdala jedna krasavice z Brandýsa s krásným dlouhými copy, i přivlastnil jsem si její odhozené jméno a podepisoval své verše od té doby: Antonín Rousek.

LV.

Historie následující souvisí, ne sice časově, ale obsahem a hlavně osobou pátera Dorovína s předešlou kapitolou tak, že musí být hned po ní vypravována, ač se stala až v červnu, kdy školní rok mé šesté třídy se chýlil ke konci.

Asi tři léta před tím seznámil mě přítel Čvančar se svým spolužákem Ant. Bulantem, poetu s poetou. Jenže Bulant byl už básníkem známým a slaveným všemi gymnasty celé Prahy. Vytiskli mu několik básniček ve „Světozoru“ pod jménem, které si utvořil dle své rodné obce; jeho české úlohy, někdy docela verši provedené, předčítával pravidelně profesor celé třídě; vypravovalo se o něm, že píše velkou báseň o Husitech a Čvančar tvrdil, že zná začátek její, jak totiž přišla zpráva o upálení Husově mezi lid na Staroměstském náměstí

— slovem, Bulant byl mnohoslibným fenomenem básnickým. Bydlil u jedné ctihodné vdovy blíže Konviku, kde před roky míval své bydlo Václav Vlček, o němž stará paní nadšeně vypravovávala, jaký to byl šetrný mládeneček, jak prý ani krejcaru zbytečně nevyhodil, a jak prý mu nyní taky pánbů požehnal a udělal ho domácím pánem na Vinohradech. A po něm hned Bulant byl chloubou této matky studentů: takový šetrný, ale i čistotný člověk: půl dne prý dovede drhnout skvrnu na svém šatě, kartáč má prý neustále v ruce a v zrcadle se shlídne od hlavy až do paty, než vyjde na ulici.

Byl to mírný mladík, trochu flegmatické povahy a při řeči se jaksi z dola díval na člověka. Navštěvoval jsem jej, chodívali jsme spolu po Praze, ale nedovedu si vzpomenout na jeho literární záliby, touhy, plány, na jeho vnitřní život vůbec. Jeden z těch lidí, jichž duše nezanechává v paměti druhého otisku. Maturoval, když jsem dokončil quintu a šel, jako můj přítel Čvančar, do semináře.

A nyní v červnu jsem se s ním potkal na nábreží. Kvetly akáty, byl slunný den a chodili jsme dlouho sem a tam. A z té doby mám již otisk duše jeho... Vyčítal jsem mu, proč šel do semináře. Dokazoval jsem mu, že Kristus byl pouhým člověkem, že církev jest dílo lidské, katolicismus vírou v mythologii. — Odpovídal a bránil své nastávající řemeslo. Trnul jsem. Jakou hroznou institucí na mrzačení mladých mozků lidských musí být takový

seminář! Makavá sofismata mi vysypal, na argumenty z bible odpovídal citáty z církevních otců, proti slovům Ježíšovým stavěl usnesení koncilů, pak tvrdil, že náboženství jest tak přesnou vědou, jako matematika. A když jsem mu řekl, že český člověk nemůže být zároveň římským člověkem, ukázal mi na naše buditele-kněze, kteří prý byli obojím. A když jsem replikoval, že ty buditele-kněze byl měl raději vzít čert, než aby byli ještě dnes argumentem a vzorem pro mrzačení duší u p. Schönborna, bez nich že by se byl národ také vzpamatoval — dopálil se Bulant a odešel...

Za tři dni na to — byl zase takový slunný den — vycházím dopoledne z gymnasia, z té budovy s houpavými schody na nábreží a dole u dveří vidím pátera Dorovína. Díval se pátravě do roje těch umných lidských včeliček, vylétajících z oulu na nějakou hodinu na svobodu, zočil mě a pokývl mi k sobě. Zmínil jsem se již o způsobu jeho suché studené ironie, napadá mi dnes dále a dodávám, že v ní bylo cosi ďábelsky ukrutného, takové pohrávání kočky s myší. Zavedl mě pod akáty, ty kvetly a voněly, a toto se stalo:

„Čtvrt hodiny času máte, vidíte, že ano?“ ptal se páter Dorovín. — Ještě něco dodávám k té ironii jeho. Rád se takhle tázal a otázkou kladl hned odpověď do úst. Kus katolické věrouky bylo v té metodě: člověk má úplně svobodnou vůli, ale pánbů

ví napřed, co ten člověk provede — páter Dorovín se ptal, a věděl, co tázaný musí odpovědět. —

A tak jsem mu odvětil: ano.

„Tož váš profesor náboženství vás o tu čtvrt hodiny času žádá, a vy mu ji dáte. Že ano?“

Přisvědčil jsem.

„Nu, zdá se, že se dohodneme. Ale musíme býti k sobě upřímnými, abychom si rozuměli. Teď můžete vypustit z paměti (to bylo jeho zamilované úsloví), že jsem vaším profesorem, myslíte si jen, že tu s vámi mluví páter Dorovín a že vás žádá, žádá, povídám, o několik služeb. Tedy budeme upřímnými, že ano?“

Zase jsem přisvědčil, a on pokračoval:

„Před třemi dny měl jste na těchto místech náboženskou polemiku, vidíte, že ano?“

— Ano. —

„Dokazoval jste pouhé člověčenství Kristovo, popíral jste jsoucnost boží vůbec, prohlásil jste svatou církev za dílo lidské, že ano?“

— Ano. —

„Nu, jste dobrý člověk. Ulehčujete mi znamenitě výslech. Prohlásil jste, že český člověk nemůže být zároveň římským člověkem, že ano?“

— Ano. —

„Dobrá. Není tu místa a času, také nemám chuti, abych vás přesvědčoval o jiném. Konečně zdá se, že jest to vaším přesvědčením. Ale teď poslouchejte — upřímnost za upřímnost: jsem ve věku,

kdy má každý člověk ještě jisté ambice. Chápete, že ano? Dobrá. Mám je, přiznávám se. A vy, můj milý, opustíte za dva roky gymnasium a kdo ví, co z vás bude. Snad petrolejník, snad takový český Voltaire en miniature. A teď si představte, že si každý člověk řekne: Kde pak se tenhle Machar vlastně učil věrouce a morálce? A odpoví se: byl osm roků pod páterem Dorovínem. — Chápete, kam cílím, že ano. Nu, vidíte, a takový fakt by nebyl zrovna nejlepším pilířem mým ambicím. Jasno vám, že ano?“

— Ano. —

„Tak, můj zlatý. A resultát toho všeho vám poví nyní zase váš profesor náboženství. Předně vám navrhnou v konferenci zákonnou z mravů, a zeptá-li se vás váš třídní profesor nebo pan ředitel, víte-li proč, řeknete jednoduše, že víte, a že ta zákonná je v pořádku — jste srozuměn, že ano?“

— Ano. —

„Za druhé vám snížím známku z náboženství z výborné na dostatečnou, což vám jest též jasným, že ano?“

— Ano. —

„Tak, teď máme ještě za třetí. Příštím rokem odejdete na dobro z akademického gymnasia, to je vám přece samozřejmé — na které pak gymnasium půjdete?“

— Do Jindřišské ulice — odpověděl jsem okamžitě.

„Sláva. Tož jsme hotovi. Tedy se zákonnou z mravů a dostatečnou z náboženství půjdete do Jindřišské ulice. A já vám přeju štěstí — o boží požehnání nestojíte?“

Já se usmál, páter Dorovín také — konečně tedy dva auguři! Odešel.

Páter Dorovín měl skutečně ambice. Kandidoval po několik roků již na každé uprázdněné kanovnické místo ať u Všech Svatých na Hradčanech, ať v kapitule vyšehradské. Nepovedlo se mu. A nepovedlo se mu ani, když jsem odešel z gymnasia, jako páteru Kyselkovi z Jindřišské ulice, mému katechetovi následujícímu, nevadilo pranic, že jsem rostl dva roky pod jeho dozorem. Páter Kyselka je dnes kanovníkem kapituly vyšehradské, a páter Dorovín leží se svými ambicemi v černé hlíně země. Ostatně se mu vyplnilo všechno, jak si přál: dostal jsem dostatečnou z náboženství, zákonnou z mravů a odešel jsem z akademického gymnasia. Také se vyplnilo, že třídní profesor můj, dr. Loukotka, překladatel Aischyla, zaražen tou zákonnou z mravů, navrženou mi v konferenci páterem Dorovínem, ptal se mně, proč jsem ji dostal... a já mu řekl, jak jsem slíbil na Nábřeží, že páter Dorovín ví, a že je zasloužená...

LVI.

Dvojici různých sobě nepřátelských duší nese člověk v sobě, ale dále i ta dvojice žije několika-násobným životem. Ve styku se světem převlékají se

obě a často tak dovedně, že se člověk zarazí a pochybuje o jejich identitě s dřívějšími... Hle, ten gymnasista! Sedí ve školní škamně. Železnou nutností a zvykem přinucen, zabývá se gramatikami, starou češtinou, klasiky, matematikou, prof. Vaňkem a páterem Dorovínem — ta jedna bytost v něm sklání se trpělivě pod studentské jho, druhá jí glosuje všecko svým způsobem. Jakmile však člověk vykročí z gymnasiální budovy, navleknou obě bytosti jiný šat a výsledkem jejich je člověk docela jiný. I způsob žití jedné i způsob glosování druhé jsou zcela rozdílny od oněch ve školní lavici. Než i tady jde násobení života dále. Místo, počasí, lidé činí člověka různým a rozdílným, a jen dobrý pozorovatel sama sebe najde tu stopy jakéhosi systému: v jistých případech a vůči jistým lidem cítivá se člověk takovým a takovým... Dejte si vylíčiti desíti lidmi jednoho jim všem dobře známého člověka — každý ho vylíčí jinak, a budou mítí všichni pravdu, poněvadž jevil se každému jinak. —

Jakmile jsem vyšel z gymnasiální budovy, přestal jsem skutečně být gymnasistou. Kněh jsem nenosil nikdy. Měl jsem jen to nejnutnější; klasika, ovšem ne upraveného jak bylo předepsáno, nýbrž takového, jak je měl starý Wahle na skladě: ctihodné vydání staré dvě stě let, úplné a starým pravopisem, v němž bylo plno značek, často dost temných, a z toho jsem ještě nosil jen ty dva listy, kde jsme právě byli; čítanky jsem si dlužil od někoho

z paralelky, dějepisu, přírodopisu, matematiku a náboženství psal jsem na kousky papírků, jichž zadní strany jsem pokrýval doma verši; úlohy a přípravy jsem robil vesměs před vyučováním ve škole.

Takový byl odpor ve mně k té mučivě mladých duší, že jsem se hleděl zbavit i jí i upomínek na ni jak nejvíce bylo možná.

Literárně pracoval jsem v té době dosti. Týden co týden tiskl mi Pokorný v „Palečku“ epigramy, nápady, vtipy, anekdoty. Z vážných básní přinesla brněnská „Zora“ idylu „Smrt“; Sv. Čech, jenž byl již dříve otiskl hřbitovní idylu „Matka“ (dobrý hidalgo Červenka tenkrát mnil — k veliké pýše mojí — že pseudonymem „Machar“ hraje si Sv. Čech znovu na schovávanou), přinesl v prosincovém sešitě báseň „Dívce“; „Ruch“ „List z denníku vězňova“; Vrchlický ve „Světozoru“ „Nad prvními verši“ a „Paleček“ „Venkovskou idylku“ — všechny ty básně jsou nyní v knize „Confiteor“... díl I. Byly to vesměs „Idylly“; napsal jsem jich tehdy celou knížku a doufal, že pod tímto jménem vyjdou také na světlo. Myslil jsem, že takový genre bude jakousi náhradou za baladu a romanci, které se mi zdály být formami přežitými a vyhaslými. Plán knihy „Idylly“ se však rozpadl. Já totiž neměl nikdy důvěry v sebe a ještě méně v to, co jsem napsal. Když jsem začal tisknout, proputovalo všechno, co jsem vytvořil, po řadě všechny redakce: co se zachytilo, mělo tím

samým právo na život, ostatní jsem ničil. Nyní, v době, o které píší, stačilo mi, že mi jedna redakce odpověděla: nehodí se; po tom jediném orteli bylo rozhodnuto nad celou zásilkou. Verše putovaly buď do plotny nebo do kufru a nenapadlo mi na dále s nimi počítati. Ze sbírky „Idyl“ byly vytištěny ty, jež jsem vypočetl — na knihu, za oněch dob ovšem, tuze málo...

Báseň „Nad prvními verši“ seznámila mne s Vrchlickým. Prosaický honorář byl příčinou bezprostřední. V administraci „Světozora“ v Jeruzalémské ulici nechtěli mi věřiti, že jsem autorem těch veršů, mám prý přinést lístek od p. redaktora Vrchlického. Šel jsem na techniku, z techniky k „Zlatému volu“, od „Zlatého vola“ do závodu p. Ottova, ze závodu p. Ottova opět k „Zlatému volu“. Konečně jsem ho zastihl. Zdál jsem se mu tuze mladým, verše moje prý mají zkušenosti pozdějších let v sobě, mám prý zas brzy něco poslat a mám prý se naučit nějakému cizímu jazyku; pak mi půjčil dva tlusté svazky Freilligratha, napsal mi vysvědčení o totožnosti osoby, a já šel.

Brzy na to ztekl jsem konečně i Sládkův „Lumír“. Namohl a přímo nadřel jsem se se strofami a rýmy, jen abych mu trefil do noty — všechno marně. Jednou mi docela napsal v Listárně redakce: „Máme s Vámi neštěstí. Věci rozhodně lepší posíláte jinam.“ Pro bohy, to bylo tenkrát, kdy já svými věcmi vymetal redakce všechny a „Lumírovu“ vždy

na místě prvním! — Konečně jsem zrobil sonet, nazval jej „V nudě“ a Sládkovi poslal. Za několik neděl odpovéděl mi v Listárně: „Máte, pane, pěkný, rozhodný talent, „V nudě“ je tak dobrá věc, nač ji ničít poslední strofou?“ — Nevím, bohužel, dnes víc, jak ta strofa zněla, ale vím, že jsem milý sonet vzal, poslední strofu udělal z brusů novou a poněvadž celek neměl potom s nudou pranic už společného, překřtil jsem jej na „Večer v září“ — viz knihu „Confiteor“ ... díl I. str. 81.

V té podobě našel můj sonet zalíbení před očima Sládkovými, objevil se v „Lumíru“ 1. února r. 1884., vynesl mi honoráře 60 krejcarů r. m., s nimiž jsem zašel do kavárny „Slavie“. Tam seděl F. X. Veliký a Jediný, držel „Lumíra“ v ruce a povídal mi přátelsky: „Poslouchej, tenhle sonet, to nic není. Až já vydám teď novou knížku, podívej se tam a najdeš, jak sonet vlastně má vypadat.“

LVII.

Všechny ty vážné básně, jež jsem vypočetl, nejsou daleko čistými krystaly mého „já“. Hrst epigramů v „Palečku“, jež Pokorný mi platil dvacetníkem za kus a hrstka těch, jež mi tenkrát otisknouti nechtěl, jsou mnohem pravdivějšími dokumenty tehdejší doby a tehdejšího člověka. Růžovým můj názor na svět nebyl: kdybych byl tenkrát znal ono Schopenhauerovo „pánbůh stvořil svět k tomu, aby si jej čert vzal“, byl bych si jistě

tu hlubokou pravdu opakoval desetkrát za den a psal mnohem méně — ale konečně tehdejší doba nebyla také zrovna růžovou. O literatuře jsem již promluvil, v politice spěla staročeská strana vstříc svému loudavému rozkladu, v mladočešství nebylo důvěry, poněvadž se vrátilo právě tam, kde začalo kdysi staročeství, tedy pranic nového. Byla to jedna z přechodných chvil, kdy staré skonává a nové ještě nezačalo, a takové chvíle leží jako nemoc na mladých duších, které jsou v ně postaveny...

*

Proto cituji zde ty epigramy.

Loučení s našimi poslanci.

Tak tiskneme už na cestu Vám ruku
a prosíme Vás podle návyku:
Ať není jazyk Jana z Nepomuku
už ideálem Vašich jazyků!

Geografický.

Daň za daní — no, tuž se česká země!
Kasárny rostou, zavírají školy —
ve Vídni prý už nemluvňata vědí,
že v Čechách neschází nic nežli soli!

Politický.

„Jen ukažme té Vídni zuby“ —
dí politický hrdina — —
kritika je zde: prázdná hubo,
čin bude jak rým: bublina!

Velkému Demosthenovi proti „lvíčkům“.

Ač pán ten leccos dokazuje s chvatem,
resultát jeden přec nám v duši zní —
že ušatec, jenž mluvil v písmě svatém,
byl sice první — ne však poslední.

(V českém sněmu byla totiž pohnutá debata toho času. Nějaký Němec se rozčillil nad lvíčky, které strážníci v tom a v tom městě měli na čepicích.)

V životě literárním, veřejném, politickém atd.

Sta lidí u nás hrdě nese čelo
pod čistou modrou oblohou —
sta lidí jinde studem by snad mřelo,
že se již stydět nemohou!

Přechází se ovšem k literatuře:

Český Parnas v kterémkoli roce.

Flora to příkrá, vysoká,
trn, hloží v cestu sváty,
u paty chasa divoká
se zlámanými hnáty.

Komentár k básnické frási.

„Čím soud mí lidí? Duch, jenž tvoří,
všednímu prachu uniká“ —
a zvědavostí, chudák, hoří,
co zrovna tomu řekne kritika!

Péro.

Slabounek nástroj! A přec jeho síla
obrovský pomník časem uková —
a někdy, jak by motyka to byla,
hned nezrozenou slávu pochová!

Naši Mediceové.

Mecenáši! ... Plané křiky,
sta jich máte mezi námi:
robte jenom epigramy
na ty naše vřtečnicky!

Příklad figury „antiklimax“.

„Nadaný“ náš poeta
pošle knihu do světa...
Kritik A dí: „Je v ní vryto
signum vyšší pečeti —“

B: „Chyb četných v ní nám líto,
talent však lze viděti —“

C: „A slabé verše tyto
chtějí laur snad sklízeti? —“
Nad tou knihou svraštiv tvář:
„Dvoušesták,“ řek antikvář.

Suum cuique.

Není všechněm stejně dáno,
jak co komu prospívá:
růže patří slavíkovi,
husám zase kopřiva.

Boží požehnání.

Je to radost, jaké má teď
poesie výhledy,
co jí vřele protežují
dychánky a besedy!

Je to radost pro poety —
chutě, hoši, do lovu!
Hleďte, co se spotřebuje
vzletných veršů, proslovů!

Je to radost pro kritiky —
páni, zamknout ústa svá!
Pro lid psaná, v lid náš vniká
poesie lidová!

Následující dva epigramy věnoval jsem poetovi Z., totiž Zeyerovi, jehož jsem patrně už tenkrát jaksi málo miloval.

Na poetu Z.

Tak divné jsou to květiny,
tak exotické vůně,
že když k nim člověk přivoní,
hned hlava po nich stůně.

O poetovi Z.

(Dle H. Kleista.)

Jak může talent jeho býti
teď ještě sporem sudičů?
Vždyť on již napsal velkou báseň
ku sňatku svojich rodičů!

Naše kritiky.

Již nevíme, co škodí více,
— tam kritika se dostala,
zda sudič, který všechno sřeže,
neb přátel hlučná pochvala.

Poetovi X. při vstoupení do literatury.

Udrží se na Parnassu,
co nám bude pěti?
mají-li též Musy truhlík
pro Parnasské smetí.

Tenkrát se hlučně a bolestně volalo po velkém českém kritikovi. Nějakém Bělinském, Tainovi.

Brandesovi — Ferd. Schulz se jím neukázal. Neměl jsem sice velikého respektu ke kritice — ale že jsem tušil osud takového kritického Mesiáše, do-
svědčí následující verše... já znal tuze dobře ty
poetické Pappenheimy naše...

Příštímu Mesiáši české kritiky.

„Přijď už, přijď už, Mesiáši
naší české kritiky,
přijď v tu poesii naši,
rci nám, že jsme básníky! —“
tak to zvučí svorným rtem
v našem choru básnickém.
Vidím toho Mesiáše,
jak si páni přejí ho,
u nás ten chlív Augiáše
bude žádat od něho:
přijít hezky v rukavičkách,
klobouk v ruce, a po špičkách
a pro chtívou družinu
snéstí snopy vavříků! —

Ubohý ty Mesiáši,
jenž snad divým rozletem
padneš v poesii naši
s pochodní a koštětem!

Naší páni literáti
nedovolí sebou hráti
a po dobrém zvyku již
pro tebe též najdou kříž...

Pak zas budou mít jak dřív
ten svůj Augiášův chlív

a dál volat svorně tam:
„Mesiáši, přijď už k nám!“

V Nerudových „Balladách a romancích“ a sice v „Balladě rajske“ stěžuje si sv. Alžběta, patronka věrných žen:

Jenom jednou přišla zpráva,
že kdes v Čechách žena jistá
je jak anděl věrná, čistá:
než však zrak můj sletěl dolů
na ochranu její cnosti —
bylo už zas po věrnosti!

Na tyto verše se rozlítil Obzor pátera Vl. Štastného: že prý Neruda uráží české ženy atd., k čemuž se vztahuje následující:

Můj komentář k posudku brněnského Obzoru o Nerudové „Balladě rajske“.

„Obzor“ se horší na Nerudu,
že děl: žen věrnost — planá zvěst;
však, poňžeň prosím, reverendi,
že čistá to jen pravda jest,
a slovo ještě k tomu malé
zde sjede přes mé drzé rty:
že račte v tom být sami vinni
as padesáti procenty.

K těmto politickým a literárním řadám ještě těchtole několik různých:

Ženich z r. 188*

„Čím jest mi život? Jeho cíl
jsem nyní našel v dobré ženě—“
Bylť se již v knihách přesvědčil
o hypothece, slušném věně.

Jindy a nyní.

Ve středověku získal ženu
hrdinných činů dlouhý řad —
toť hloupost, nám teď stačí zcela
za půl zlatého inserát.

Moda.

Kdo podá větší důkazy
o despotii svojí?
Žen srdce, srdce kamenné
je otrokyní tvojí!

Časový.

Falešná ňadra, zuby i vlasy,
falešny peníze, láska i čest —
falešno všecko je, můj milý synu,
tak faleš naposled přec pravdou jest.

Na jednu zpěvačku.

Nevím, má-li v něžném těle
také lidskou duši:
zrakem rozdírá nám srdce
a svým zpěvem uší.

Sloka z míchanice.

Ježíše světlo církev svatá
nad sebou v svícnu víry má;
ve tmě se rojí černí švábi,
a pod svícnem je vždycky tma.

LVIII.

Přítel Emil měl také vlastně toho druhého v
sobě, ale ne tak jako já. Moje dvě bytosti byly sro-
stlé a hlásily se k životu vždy současně, takové dvě

hlavy mého zamilovaného zvířete, černého orla; u Emila zjevila se druhá bytost v Praze a byla rozdílná od té brandýsské, že jsem ho stěží poznával. V Praze byl výborem Akademického spolku, když byl starostou V. Hübner, nosil slovanskou trikoloru přes prsa, jak tenkrát bylo modou, byl předtanečnickem v bálech na Žofíně, v kavárně Slavii měl své místo a tituloval sklepníky jen křtícím jménem, po šesté hodině přišel na Ferdinandovu třídu, setkával se tam s jinými výbory a předtanečnickými v cylindrech a rukavičkách, promenoval s nimi do půl osmé a mluvili o kráskách, jež byly tehdy v modě, jaksi bezohledně důvěrně prosypávajíce úsudky a vtipy své zvláštními pepickými frásemi, potom šli k večeri do Platýzu, do Dvorního pivovaru nebo jinam, kde hrála vojenská hudba, a pobýli tam do půl noci, načež zakončili práci dne kávou neb sodovou vodou . . .

Jeunesse dorée . . . tak se mi objevil Emil v Praze. Několikrát byl jsem s nimi, nudil jsem se strašlivě, potom jsem odřekl. Nemohl jsem. A Emil cítil, že stojí před ním alternativa: buď já, buď oni. A jen pocítil a už se rozhodl a dal jim s bohem. Bez boje, přemáhání a lítosti. A zase byl tím, jakým jsem jej poznal o prázdninách. A nyní se přimknul k nám dvěma dřívější jeho známý Jindřich Souček.

Byl tenkrát bledý, hubený, tmavých vlasů a duchaplných modrých očí. Studoval na německé technice strojnictví, byl kapelníkem hudebního odboru

v Akademickém spolku, vášnivým muzikantem a komponistou plným růžových nadějí. Idealista, optimista, nadšenec. Bydlil na Vinohradech s matkou a sestrami. Stará paní byla rodem Němkyně, mluvila špatně česky a děti ji opravovaly po každém druhém slově. Byla jemná, tichá, ale ráda se zasmála podařeným vtípům a historím; četla Stiftera, Hacklaendra a Gartenlaube a byla zbožňovaná celou rodinou. Slečna Anna, nejstarší sestra Jindřichova, byla členem operní společnosti (kapelníkem byl nebožtík Karel Bendl) u barona Dervise v Lugaň; když baron zemřel a zpěváci se vrátili do vlasti, stala se slečna Anna, po několika marných pokusech zakotviti v Národ. divadle, primadonnou společnosti Pištěkovy. Za čas šla za ní i nejmladší, slečna Míci, a prostřední, Emma, nevystupovala sice na jeviště, ale zpívala doma — slovem: muzikantská rodina, jak říkával Jindřich.

Muziku provozoval Souček skoro zběsile. Zvával nás nyní na nedělní odpoledne — ach, ta odpoledne! Ví bůh, kde se ti lidé seznali — ale rázem druhé hodiny se přihrnuli zamračení mladíci, vlekouce ohromné futrály a nástroje zelenou látkou zastřené, kývli si hlavami a nepromluvili, postavili pulty, ladili housle a basátka, a už Souček zaklepal a hrál. Mendelssohnova kvartetta, strašná nekonečná kvartetta, bezpočetná kvartetta, a hudcům hořely tváře, planuly oči a hráli a hráli, až se setmělo, potom si rozsvítili a hráli dál. Konečně se

loučili, rozjaření, ale bez řečí, a tu obyčejně napadlo tomu neb onomu, že to a to místo je zvláště pěkné, a chytili své nástroje a zas hráli. Proklel jsem Mendelssohna, kvartetta i hudce nejdříve u sebe, potom jsme vyložili Součkovi, jaká je to trýzeň poslouchat takové musikální nesmysly a dívat se na ty mladíky a mluvili jsme tak dlouho a důtklivě, až ubohý Souček povolil, a kvartetto zhynulo. Mendelssohna nenávidím do dneška. Byl jsem sice nejmladším z našeho trifolla, ale tyranisoval jsem oba své přátele. Zavedl jsem nový kurs a oba se mimovolně podřídili. Za podzimních večerů všedního dne vycházivali jsme do Stromovky, zavedl jsem ostré tempo krokové do našich procházek a tu jsme chodili hvízdající pochody a melancholické písně do mlhavého večera. K večeři chodil Souček domů, my k uzenáří, po večeři sešli jsme se u Primasů, Bachorů neb v jiné hospodě, ale hospoda to musila být, k debatám a hovorům. A hádávali jsme se zuřivě, a že byl Souček optimistou a idealistou, sráželi jsme se večer co večer. Muziku jsme pěstovali nyní jinak. Chodívali jsme na opery do divadla, a druhého dne sedl Souček k pianu a přebral nám celou operu z paměti. Na klavíru byl autodidaktem, a taková byla paměť jeho, že dovedl reprodukovatí co jen jedinkrát slyšel a improvisoval tu reprodukci tak, že z ní zpívaly hlasy a hrály všechny nástroje orchestru. Za nedělní kvartetta dali jsme mu náhradou delší procházky: do Roztok, na Ďáblický vrch,

do Zbraslavě, Šárkou k Hvězdě — někdy se rozzuřil a přísahal, že vícekrát už nepůjde, ale následující neděli šel přece. Nemiloval totiž dlouhých a ostrých pochodů.

Jednoho dne zavedl mne k dávnému příteli svému Fráňovi. Fráňa = František Suda, zanechal studí a převzal po otci mlýn, jeden z těch mlýnů blízce mostu Františka Josefa. Byla tam četná společnost: Ed. Slavík, nyní MUDr. a znamenitý specialista, Viktor Veverka, synovec nebožtíka Sladkovského, Fabian Hričovec, bodrý Slovák, Rudolf Grund, jenž sedí dnes někde na jihu u nějakých dolů, a ještě řada lidí jiných. Řeklo se, že si Fráňa chce zatančit se svou láskou Fáňou a že musíme udělat bál. A bál se udělal. V Karlíně, ve Varieté, jsme tančili. Fráňa s Fáňou otevřeli kolo a byli šťastní. — V onen čas se kořila celá Praha Turolle. V divadle se opíjeli lidé jejím zpěvem, na ulici ji zbožňovali pohledy, a když navštívila ples Akademického spolku, nebylo jistě jediného z přítomných, jenž by nebyl obšťastněn její blízkostí. Byl jsem jedním z nich tenkrát. — A hle, tam v karlínském Varieté zjevila se dívka, která tak nápadně připomínala Emmu Turollu svým zjevem, že jsem viděl ji jenom a jenom ji. Grund ji náhodou znal a představil mne. A já mohl říci hrdě ono Caesarovo: veni, vidi, vici. O půlnoci mi dala nějakou květinu z vlasů, ve dvě hodiny ráno svůj batistový parfumovaný šáteček, ve čtyři hodiny jsem jí pomáhal do pláště, seznámil

se s jejími rodiči a doprovázel ji domů. Zavěšení, blažení, kráčeli jsme mrtvými ulicemi do Valentinské ulice. Tiché políbení padlo za jedním rohem a slib, že se zítra uvidíme... Druhého dne, než jsem se vydal na dostaveníčko, poznamenal Souček maně, že jsem tančil s krasavicí, která „má oči na tyčinkách jako šnek“ a smál se tomu přirovnání — a v té chvíli bylo po mé lásce... Nešel jsem nikam; potkal-li jsem ji později, pozdravil jsem plaše a div. neubíhal... Emma Turolla měla právě takové oči. Moje milování bylo už takové, že předmět jeho musil být nedostupným i lidskému jazyku a především nebýt směšným. Pro Turollu jsem ostatně také ochladl.

Fráňa měl pěknou loďku, čtyřveslovou jollu, a jakmile přišlo jaro, vyjížděli jsme po Vltavě vzhůru. Cílem bývala Chuchle. A tam sotva jsme shtli chléb s máslem, vytáhl jsem své dva přátele na vrch ke hřbitovu, mezitím co druzí odpočívali, upozorňoval je na pohled přes Vltavu a vykládal jim, to že se mi zdá být pravou krajinou, v níž si možno mysliti polomythickou dobu Přemysla, Nezamysla, Mnaty, Vojena a Vnislava...

Princ kýval hlavou a Souček mě pravidelně proklel za ten vrch a ten nesmysl.

LIX.

Princ odjížděl na prázdniny, nekonečné prázdniny vysokých škol, a tu jsme hospodařili se Souč-

kem ve dvou. Přirozeno, že jsme se sblížili mezi sebou a možno říci, že jsme konečně žili oba jedním životem. Znali jsme dopodrobna rozdělení hodin jeden druhého, všechny záležitosti byly nám společny, všechny kalamity života snášel jeden s druhým a já se cítil docela členem jeho rodiny. On byl klidný jasný pol: v psích hodinách žití nacházel vždy něco dobrého a nikdy neztratil víry v lepší budoucnost. Vyšlo-li tiskem něco ode mne, sedal nad tím dlouho a vážně, zahrnul si vous se rtů mezi ruby a ukousává špičky jeho prohlašoval, že je to dobré, ale že ví, že napíšu ještě něco lepšího. — Dovedl milovat život a měl rád lidi, také měl spoustu známých a žádného nepřítel.

Rozpočet svůj sháněli jsme, jak jsme mohli. Souček byl tím ve výhodě, že měl byt a stravu doma; uznával to poctivě a hradil často naši večerní útratu. Dávali jsme hodiny; mezi jinými měli jsme oba po jedné, dosti komické. Já učil na Malé Straně u Řetězového mostu jednu modrookou slečinku německému jazyku... podotýkám, že jsem německy četl s dostatečným porozuměním, ale v praxi byl mi jazyk Goethův tak cizím jako Homerův. Lehce a záhy byl bych spočítal slova, kde jsem určitě věděl, že má státi člen *der*, neb *die* a *das*. Plurál podstatných jmen a perfekta časoslov byly tuze kluzkým ledem mému jazyku, kondicional bych byl nesvedl za svatováclavskou korunu. Moje žačka se dívala s tichým a povýšeným úsměvem na mě,

a já místo všeho vykládal jí obsahy Loupežníků, Dona Carlosa, Egmonta, Fausta a četl s ní básně Lenaua a Heineho...

Souček — ale vlastně to hodina nebyla — měl funkci zpěváka v jedné židovské synagoze v páté čtvrti. Nevím, kdo mu to dohodil... Zpíval tam v pátek, o svátcích a o svatbách (za ty byl placen zvlášť) a já vycházel s ním na kruchtu, poslouchal a díval se dolů. Také v tom podle své povahy našel vyšší a estetickou stránku. Písně, které se tam zpívají, jsou prý prastarého původu, a Goldmark prý z nich vzal motivy ke své „Královně ze Sáby“, kteréžto dílo bylo zamilovanou operou Součkovou. Vykládal mi o tom mnoho a mnoho a demonstroval na klavíru — já vím, že jsem při těch melodických v synagoze cítil celou tragiku toho roztržitého nervosního národa...

Druhá, také konečně estetická stránka jeho zpěvu vyplynula pro mě. Takhle se to stalo: Pištěkova společnost vrátila se na jaře z Brna do svého vinohradského Kravína. Rozumí se, že jsme se denně roztáhli na sedadle arény, a po představení doprovázeli Součkovu sestru domů, byla-li opera neb opereta. Nebyla-li, doprovázeli jsme slečnu Kracmanovu. Byl to poetický zjev ženský, s obličejem, jak je maluje Gabriel Max, a k divadlu šla jen z blouznivé lásky k umění. Skutečnost jí trochu sklámala: hrála panské, komorné, dámy, které při té a té scéně jsou také v salonu a měla čtyřicet zla-

tých měsíčně . . . Pozorovali jsme, jak její duše dostávala v tu dobu trhlinu, její ideál se drobil, a její tichý smutek z toho byl tak poetickým, jak její tvář. — Jednoho večera dívala se nápadně na můj klobouk. Souček to pozoroval, a když vešla do domu, zavedl mě za roh ulice a tu jsme podrobili můj klobouk důkladné prohlídce. Byl kávové barvy a místo, kam se slečna Kracmanová dívala, bylo zelenavé. Konstatovali jsme, že je to jakýsi druh mechu. Já ihned navrhl, že příště se stočím na druhou stranu, aby mech byl obrácen ven, k Vinohradům, ale Souček mnil, že to musí přestat, že se zde musí udělat vůbec pořádek, že moje šaty jsou veskrz už nevhodné pro ulici atd. A sestrojil plán. V synagoze zpíval s ním nějaký vetešník z páté čtvrti a s tím že prý promluví. A vytáhl z kapsy míru — tam v boží přírodě za Kravínem to bylo — změřil mi šířku zad, délku rukávů a nohavic, objem pasu — — — a v neděli na to přihrnul se do Kaprové ulice s ohromným balíkem šatů. Byl jsem oblečen. Vyšli jsme, koupili nový klobouk k tomu a šli na Ferdinandovu třídu. Souček měl báječnou radost. Nevím už, kolik ta garderoba moje stála, ale vím, že jsme jí dobrému zpěváku-vetešníkovi spláceli po tři čtvrti roku.

Slečna Kracmanová se tiše usmála, když mě spatřila, ale neřekla ani slova. A když jsme jí vypravovali o mechu na klobouku, zapřela, že by jej byla viděla. Za několik neděl odešla náhle od divadla, vrátila se do svého domova, tuším do Kutné Hory

a za nějaký měsíc na to jsem četl v novinách, že se provdala. Nová toileta mi zůstala na ní dlouho a dlouho jako bezděčná upomínka . . .

Jednoho dne svěřil se mi Souček, že má vlastně už dávno hotovou operu. Z nedostatku libreta že komponoval hudbu na staré libreto „Nápoj lásky“, k němuž složil už kdysi melodii Donizetti. Vytáhl haldu not, hrál je na klavíru a zpíval k tomu a shledali jsme, že by bylo záhodno text libreta trochu upravit. A tu začala horečná činnost. Probírali jsme odstavec za odstavcem, sbor za sborem, arii za arií, chodili jsme na Štvanici a Velké Benátky, sedali u vody a rokovali. Konečně nám bylo jasno, že se musí předělat i text i hudba k tomu. Děj jsme změnili tak, že jen ten zázračný elixir zůstal, přibrali osoby, vymysleli spoustu zápletek, přeložili jsme historii do české vesnice v čas pouti, a když bylo vše ustanoveno, začal jsem psát. Šlo to rychle a Souček rychle komponoval. Operu jsme překřtili na „Zázračný nápoj“ a v jejím znamení plynul náš život. Souček mi vyličoval první představení, rozdělil úlohy mezi sily Národního divadla, informoval se u kohosi o honoráři a tantiémách a viděl táhnout růžové časy do naší mizerie. To měla být opera pro náš český domov, druhou prací měli jsme vyrazit do světa. Našel si látku už i k té, „Vinetta“, poslední boj Slovanů polabských . . . Před koncem roku jsem byl s libretem hotov. Souček ještě tu a tam si poroučel takové a takové vložky, které jsem

ochotně pořizoval, tu a tam musil jsem předělávat slova, aby to šlo k jeho melodii, někdy celý výstup, jednou celé jednání. Žili jsme se svými lidmi a mluvili o nich jako o živoucích známých. — Jedenkrát přišel Souček rozradostněn: mluvil s ředitelem Šubertem, zmínil se mu o své práci a Šubert velmi blahosklonně vyptával se na ni a nabídl mu volný vstup k operním představením v Národním divadle. Souček viděl v tom dobré znamení a mnil, že můžeme honorář i tantiemy vzítí do příštích rozpočtů, jakoby už tady byly. Vzali jsme je skutečně a usmyslili si, že se podíváme k Baltu, k jevišti naší následující práce . . .

Zmíním se hned tady o osudu našeho „Zázračného nápoje“. Za prázdniny byl Souček s hudbou hotov a zadal operu. Za půl roku mu řekli, že bylo by dobře, kdyby udělal klavírní výtah, prý pro lepší přehled a důkladnější posouzení. Souček to provedl. Byla to práce strašlivá, úmorná . . . A zase asi za tři čtvrti roku mu prohlásili, že je to sic dobré, zajímavé — ale . . .

Nám zbyl z toho tenhle stereotypní vtíp: kdekoli a kdykoli jsme se o té opeře zmínili, vykládal jsem já, že Souček zabil svou muzikou moje libreto, on, že muzika je dobrá, ale jak už ta česká libreta jsou, tak také on že neměl štěstí . . .

A ty vtípy byly jediným náhrobním kamenem našich bujných nadějí a smělých plánů, smáli jsme se při nich, ale smáli jsme se své pošetilosti. Jinak

jsme víc o té opeře nemluvili, a nejen o ní ne, ale také ne o „Vinettě“.

LX.

Odcházel jsem 15. července na prázdniny. Souček mě doprovázel až k vysočanskému vrchu a byli jsme oba ve slavnostní náladě. On měl svátek svých jmenin, já úmrtní den svého Lermontova. Vzdor záru slunce a prachu cesty byli jsme černě ustrojeni a já mu vykládal o tom mladém životě básníka v dálné Rusi — o svém dávném jiném dřívějším životě, o Martynovu, o vražedné kuli a horách kavkazských . . . A nad Vysočany jsme se rozešli, a já spěchal mohutnou alejí kaštanů a lip ke Kbelu, Vionoři, Podolance a Dřevčicům, tou milovanou nezapomenutelnou cestou, kterou po letech jela moje „Magdalena“, tou cestou, na kterou do dnes myslívám v teskné touze . . . Červené věže staroboleslavské a pestrá věž brandýsského zámku vynořily se na obzoru s pozadím modrých lesů a poslaly příjemné pocity do mé duše, zrychlil jsem kroky a letěl k nim.

Princ mi přišel naproti s vysokým předčasně prošedivělým člověkem, jenž rychlým mluvením a podivně zpívavým spádem řeči své udělal na mě dojem velmi nepříjemný. Rudolf Janovic se jmenoval. Dojem svůj dal jsem mu bezohledně pocítit. Zeptal se mě na něco, odpověděl jsem mu pouze tázavým: proč?; povídal-li něco sám, ptal jsem se

Prince já na cosi docela jinde ležícího — tak jsme šli v trapné situaci k Brandýsu. Na náměstí se Janovic odloučil, Princ mi předhodil, že jsem byl zbytečně přfkrým a že musím toho člověka seznat blíže. Pověděl mi biografii jeho: Janovic pocházel z bohaté židovské rodiny brandýsské, studoval reálku, obchodní akademii, byl v Berlíně, Vídni, Praze, jeho cholerická letora a tĕkavost ducha nedaly mu nikde dlouho vydržet a poněvadž měl oporu ve své zajištěné rentě, vracel se vždy na čas do Brandýsa a nedělal pranic.

Byl velkým znalcem německé literatury a školu života prošel jako málo kdo druhý. — Slíbil jsem Princovi, že svou nechuť přemohu. Večer šel Janovic s námi do hospody, rozhovořili jsme se a již se mi zdál být zcela jiným člověkem. Rysy jeho obličeje byly tuze pěkné a prošedivělý vlas mu dobře slušel. Měl úžasnou paměť: dovedl citovati kde kterého německého básníka, popěvek chantantu, výrok Schopehauerův. Fritz Mauthner, německý spisovatel, byl jeho bratrancem, celou řadu vynikajících lidí v Berlíně poznal osobně a dovedl vypravovati o nich to, co mě zajímalo: jací oni jsou jako lidé, v hospodě, doma, v kavárně.

Mlčky jsme jej přijali za třetího. Janovic zařídil si rozvrh hodin dne podle rozvrhu našeho a stal se nerozlučným druhem našich procházek a hovorů.

Hrál výtečně v karty a kulečnsk. Prince vyučil

v tomto, mě v onom. Snadné výbuchy jeho cholerické letory sváděly nás k dráždění a vtípům; rozzlobil se lehce a býval tuze komickým ve své zlosti, ale ta nikdy netrvala dlouho. Měl pěknou knihovnu německé literatury, půjčoval nám a my ho za to uváděli do literatury naší.

Příroda pro něj neexistovala a na něj nijak nepůsobila. V příšerné hodině polední daleko v polích mezi žlutým mořem klasů dovedl klidně citovati nějaké verše a la Klapphorn, v hlubinách lesů, kde my jsme s princem vídali a cítili Böcklinovo „Mlčení“, napadaly jemu anekdoty o polských židech, hloupých Maďarších a dobráckých Sasích. Za tichých měsíčních nocí na lukách na břehu labském vypravovával nám svá dobrodružství s galantními dámami.

Aranžovali jsme výlety, sbubnovali několik večerků, hráli divadlo, náš Janovic se osvědčil tuze dobře. Chodil zvat, bavil naše krasavice jak nejlíp uměl, na jevišti hrál každou roli, kterou nikdo jiný převzít nechtěl, mimo to dovedl tuze jadrně nadávat po hospodách oposiční partaji v městě — tak se stal sloupem vládní strany a člověkem milým a rád vídaným všude.

A tenhle Janovic mi zachránil tenkrát život. Byl dobrým plavcem a potápěčem. Brandýsská plovárna ležela na vodě pět metrů hluboké. Postavena byla na velikých vorech blízko před jezem. A takovým potápěčem byl Janovic: nějakému občanu, panu kontrolorovi či panu bernímu spadly zlaté hodinky do

vody; Janovic se vsadil o dva litry piva, že hodinky vynese a vynesl je. — Tohle jeho umění mi imponovalo. Cvičil jsem se v potápění, ač mě Janovic varoval, jest prý tam v hloubi jeden vír, a člověk prý musí mít velkou fysickou sílu, jak ji má on, aby se nedal strhnout, já prý té síly nemám. Potopil jsem se zase jedenkrát, voda mnou mrštila do víru, zatočila několikrát, pak jsem cítil, že jsem nesen vzhůru náramnou rychlostí, temenem hlavy udeřil jsem na něco tvrdého, odrazil se trochu dolů, zase udeřil a zase se odrazil dolů — byl jsem pod vorem. A v jakémsi jen polovědomí cítil jsem, že musím pít vodu a pil jsem, pil a bylo mi divno, že vody jest více, než mohu stačit vypít. Nepříjemný pocit to nebyl: v očích jsem měl dojem zelené barvy jako tráva, v uších to šumělo, jako bych slyšel šoupavé tančení několika set párů v sále — jen lebka bolela, poněvadž jsem narážel na dřeva voru. Celkem mi bylo jako člověku usínajícímu. Najednou cosi železného sevřelo ruku moji a táhlo mě pryč, potom ohromné žluté světlo udeřilo v oči moje, jako zamženým sklem viděl jsem obrysy a barvy protějšho břehu a nad sebou nebe. Janovic mě dovlekl k žebříku, vylezl táhna mě za sebou a položil mě na lavičku. Voda mi tekla z úst, nosu a uší, v obličejí byl jsem prý modravý. Vzpamatoval jsem se brzy a jakmile jsem mohl mluvit, vynadal jsem zle svému ochránci. Bylo mi totiž jaksi stydno před všemi těmi lidmi, kteří se nyní na mě dívali, i vysvětloval

jsem, že jsem tak dělal schválně, že jsem se potápěl, že jsem chtěl podeplouti vor, a Janovic že mi to tak hloupě překazil. Na ruce jsem měl pět zarudlých skvrn, sledy prstů svého ochránce, ukazoval jsem je a zlořečil mu na novo. A zlořečil jsem tak důkladně a dlouho, až jsem přesvědčil všechny — a chudák Janovic byl naposled jist, že vyvedl hloupost a nešikovnost . . . Ale od té chvíle jsem se více nepotápěl . . .

Janovic měl svou loďku. Jezdívají jsme po Labi proti proudu vzhůru do Královic a Toušeně. Miloval jsem to jezdění náruživě. Časem jeli s námi ještě jiní: sládek Mynařík, respicient finanční stráže Hofmann, vtipný a veselý patron, a krejčí Rys, o němž jsem se již zmínil. Potom se vyvinuly z toho pravidelné výlety na večer do jedné hospody v Královicích. Mynařík bral sebou ariston, pan Rys hrál a zpíval, my veslovali. Loďky plynuly tiše podle krásného labského břehu, melodický hlas páně Rysův a lkavé zvuky aristonu se nesly po hladině a když tak zpíval:

Za jeden pohled oka tvého
dal bych své žití
to celé žití . . .

bylo mi tuze měkce okolo srdce . . . Byl jsem zamilován a vzpomínal na svou lásku . . . V Královicích jsme večereli, pili a pozdě v noci vraceli se za zvuku aristonu a hlasu páně Rysova zase domů . . .

LXI.

Vylíciiv srážku městských partají v historii pře-
dešlých prázdnin připsal jsem epilog k bojům města:
že v příštích volbách zvítězila oposice, v následujf-
cích pak volbách sdělán kompromis atd. — epilog
trochu ukvapený. Neboť mezi ním a řečenými sráž-
kami leží ještě řada potyček, mnoho zlosti a trápení,
mnohá nepřátelství a několik soudů. Ale boje ty
nebyly již tak příkrých forem jako před tím. Kulmi-
nační bod byl překročen, vášně se vybouřily, a co
zbývalo, bylo rachocení vzdalující se bouře. Bojovalo
se, ale „zbraněmi ducha“.

Studenti oposice, jichž bylo na počet mnohem
více než nás „vládních“, pořádali začátkem srpna
velkou národní slavnost. Sezvali množství lidí z ce-
lého okresu, slečny krasavice si našly všelijakých
národních krojů, mládenci se ozdobili širokými tri-
kolorami slovanskými, nasadili si fešácké čapky
na hlavy, posadili se opatrně na koně, seřadili se na
náměstí a s vlajícemi praporečky táhli přes Starou
Boleslav k Houštnce. Hudba páně Kutzendorfova
hrála svižné pochody, Sokolové dostavili se v plném
počtu, veteráni oposice (s chochoły bílými, „naši“
měli černé) vyrukovali, slečny krasavice vezly se
na žebřinových vozech, matky jejich a otcové v ko-
čárech, jichž byla řada nepřehledná. Lidu z venkova
se sešlo mnoho — bylať to první národní slavnost
v Brandýse. Oposice slavila triumf: šla řeč po
okrese, že ta „národní“ strana se přec jen do opravdy

stará o vlastenectví lidu a v městě samém, kteří byli dosud vlažní neb obojetní, vyslovovali se nyní nepokrytě pro opozici.

Když se průvod seřaďoval na náměstí, vyložil se Princ s dýmkou z okna svého pokoje (začež byl v příštím čísle „Brandýsských Listů“ důkladně protřepán), když poslední vůz zanikl, sešli jsme se a šli maně z povzdálečí za nimi. Ale ne k Houštce, nýbrž na nádraží staroboleslavské. Náhodou byl čas k vlaku do Lysé, koupili jsme lístky a sedli. Všecko jaksi maně, bez dalšího umlouvání. Když se vlak hnul, vztáhl Princ ruku k Brandýsu a zadeklamoval z Čechovy „Evropy“: Buď s bohem, město kejklířů a troupů! — — V Lysé jsme spočetli peníze, nebylo jich mnoho, ale bylo možno jeti dál. Když jsme zkoumali pána u kasy, byli jsme vyrozuměni, že se můžeme dostat až do Kolína. Hola, napadlo mi, snad by potom strýc nějak pomohl — i jeli jsme k mému rodišti. Přijeli jsme večer, teta nás nasytila, dala nám nocleh, ale to bylo také všecko. Když jsem naznačil, že nemáme vlastně groše na zpáteční cestu, nereagovali nijak na to, jenom strýc začal vypravovat, jak byl v roce 1859 v Itálii a jak maširovali od rána od čtvrté hodiny do večera do šesté bez přetržení v slunci a prachu cesty a v neustálém strachu před nepřitelem. A tak mi už nenapadlo vésti řeč zřetelnější. Druhého dne ráno vstali jsme, poděkovali za večeři i nocleh a šli. Na náměstí jsme stanuli a radili se. Krejcaru jsme neměli, za po-

slední jmění byli jsme koupili cigara, krásná pihovatá trabuka, a těmi jsem byl včera při večeři počastoval strýce — jaksi na obměkčení... Stáli jsme dlouho, naše situace byla tuze jasná, nevěnovali jsme jí proto mnoho slov, i vykládal jsem Princovi historii a památnosti svého rodiště. Emil pozorně poslouchal a když jsem došel až k době nejnovější, přešel také on z historie do přítomnosti a zeptal se: A co teď? Nepřivedl mě však z konceptu. Byl jsem v proudu řeči a vyložil mu: pravda, že nemáme ani krejcaru, ale pravda také, že se nějak domů dostaneme a že je lhostejno, z Kolína-li, či odněkud odjinud, na př. z Kutné Hory; že tedy navrhuji, abychom šli do Kutné Hory.

A tak jsme bez další debaty vyrazili. Očekávání věcí příštích v té naší situaci naplnilo nás bezstarostnou veselostí. Za Kolínem jsme se dali do zpěvu, Emil přeskakoval hromádky štěrku, hovořili jsme s lidmi pracujícími na poli, byl slunný vřelý den a čistý, svěží vzduch, starý, historický Kaňk, k němuž jsme mířili, stál takřka před námi, podle cesty čněly do modrého nebe štíhlé topoly, bylo to putování šťastné a veselé a jedna z těch řídkých nálad, jež se v životě nezapomínají...

Žízniví a hladoví prohlíželi jsme si památky Kutné Hory. A byli jsme brzy hotoví, neboť bylo poledne a zvonili všem hodným a pořádným lidem k jídlu, když jsme stáli na ctihodném, malebném náměstí s otázkou: Co teď? — —

— Kdybych chtěl tato vypravování literárně přistříhovat, mohl bych podat zrovna tady pěkné rozuzlení, ale život je prostý a nemiluje tuze romantiku. Spíš pohádkový moment bývá mu bližší. Stáli jsme tak, najednou kývá nějaký zarostlý mladík z jednoho okna a volá: Princ, was machst du da? — Ejhle, Falk! Znal jsem ho již z Prahy. Dobrý Němec, buršák, jenž miloval kdysi zpěvačku Renardovou od německého divadla, dostal od ní podobiznu, kterou nosil neustále na srdci, a když mluvil, mluvil jen o své Renardce, myslil jenom na ni, žil jenom jí a pro ni — ten tedy tu! Seběhl dolů, vyvlékl nás bez dlouhých řečí nahoru, do nádherného salonu, a představil nás své tetě. Paní doktorka nějaká, luzná, krásná ve vonném šatě, podívala se na nás, ptala se, smí-li nás pozvat k obědu — — nu, a zde jest historka již v kolejkách všedního života. Najedli jsme se, Falk nám dal peníze, doprovodil nás do Sedlce na nádraží, když pak jsem se ho zeptal na Renardku, máchl rukou a řekl: Eh, Jugendeselei... potom jsme sedli do vlaku a jeli k Staré Boleslavi. —

*

Na národní slavnost oposice musila být dána odpověď, tak nám jistila vládní strana a žádala nás, abychom „něco dělali“. Princ jim navrhl, že uděláme večer na památku Beneše Třebízského, před několika týdny zemřelého. Přijali. Začala agitace, zvalo se, o slavnosti kolovaly úžasné pověsti, mluvilo

se o přípravách, několika slečnám z patricijských rodin vybrali jsme básně k přednesu. Princ sám uvolil se prosloviti řeč slavnostní. Připravoval se na ni tuze vážně a opravdově: odřekl nám odpolední procházky, tak že jsme byli s Janovicem sami, zavíral se v pokojíku, večer v hospodě byl málomluvný — těšili jsme se do opravdy na opus té úžasné píle. Neboť Princ byl jinak člověkem tuze pohodlným.

Slavnostní den nastal. Potkal jsem Prince z rána, ptal jsem se ho, má-li řeč, řekl, že ano. Po obědě, jaksi zlou předtuchou hnán, zaklepal jsem mu na okno. Zjevil se rozespálý, zval mě rychle k sobě, a když jsem se znovu ptal na řeč, prohlásil, že nemá ani slova! Co tedy dělal v těch odpolednech? Že spal, a že se nám na tu řeč vymlouval, aby měl pokoj, a že rád spí... Takový byl člověk: do posledního okamžiku sliboval a tvrdil něco, v rozhodném momentu teprv řekl pravdu. Ale kdo ho znal, nevykládal mu tu vlastnost ve zlé. — Ptal jsem se, co hodlal provést večer? — Byl by prý jednoduše nepřišel. Moje turecká filosofie z kolínského náměstí je prý správná a jemu z duše mluvená. Nějak prý to bude...

Sedl, vzal tužku a papír: Nadiktuj mi, co víš! — Nadiktoval jsem mu řeč. Když jsme byli hotovi, byl večer.

Slavnost dopadla báječně dobře. Při řeči Princově kanuly starým pánům slzy z očí, patricijské

dcerky deklamovaly tuze dobře, dostaly kytice a hrcmový potlesk, mnoho fotografií Třebízského se prodalo, a Ústřední Matici jsme poslali asi sto zlatých. Princ zářil. Upřímně vykládal starým pánům, co musil přečíst a co ta řeč mu dala práce a mihl-li jsem se právě kolem, volal mě za svědka, že skutečně po celých deset dní ani z domova nevyšel. A neusmál se ani při tom, augur! — Po akademii se ovšem tančilo a byl už bílý den, když jsme se v povznesené náladě rozcházel. Krasavice domů, my na kyselé okurky, což Princ při takových příležitostech vřele odporučoval.

Čest strany byla zachráněna. Také její vlastnictví zazářilo v plném světle po městě a okresu.

LXII.

A zase nám říkali otcové města, že bychom opět mohli vymyslet nějakou slavnost, že ten večer na památku onoho velebníčka (Třebízského) byl tuze pěkný, že prý oni při tom pookřáli a po městě a venkově že to udělalo dobré oko celé straně . . .

Vymyslili jsme jim tedy večer druhý. Na počest Svatopluka Čecha. Když jsme sestavovali program, přisedl k nám pan Čečetka, berní adjunkt, maličký s velkýma obrýlenýma očima, a navrhl nám, abychom svěřili nějaké číslo slečně Rychlé. Zarděl se při tom a prohlásil, že by tu povinnou kytici objednal a zaplatil sám. Přijali jsme. Slečně Rychlé bylo šestnáct jar. Byla snědá, jak cikánka, oči měla jak dva hnědé plameny. Ale, mínil pan Čečetka, bylo

by dobře, kdyby některý z nás se slečnou tu deklamací trochu nacvičil, on prý básním mnoho nerozumí, jinak prý by se sám přihlásil k tomu sladkému instruktorství... Princ řekl resolutně, že jest dosud unaven od studií k řeči o Třebízkém, že se chce nyní trochu vyspat, chci-li já to převzít, že bude dobře. A pan Čečetka prosil a vysypal nám všecky tajné sny a touhy svého srdce, až jsem převzal. Mimo to mi uložili slavnostní řeč...

S exemplářem básní Sv. Čecha v kapse vydali jsme se druhého dne k staré páně Rychlé. Zvali jsme a prosili o dovolení, aby slečna směla atd. Paní Rychlá, jak dobrý ton žádá, se chvílku zdráhala a vymlouvala, že Ančička je tuze mladá, že to nedovede, pan Čečetka rozptyloval její obavy vyhlídkou na moji pomoc, konečně paní Rychlá svolila. Zavolala Ančičku, která už stála někde na blízku připravena, a pan Čečetka mluvil na novo. Ujednali jsme s Ančičkou, že se sejdeme denně ve tři hodiny v zahradě zámecké, ukázali jsme jí úlohu její báseň „Šumařovo dítě“ a šli jsme.

Panská zahrada má báječně krásná místa. Rozkládá se po dávných přfkopech a valech starého hradu; má ctihodné ševelfcí stromy; kamenné lávky v křoví; pavilonky, po jejichž zdech jsme psávali své mladé verše; úzké cestičky, kde jen dva zamilovaní vedle sebe jítí mohou; má vůni luk a růží, karafiátů a lilí, resedy, akátů a ořechů; vzduch její se chvěje radostným hlaholem ptáků, a jdeš-li tou cestičkou s někým, snese se ti najednou k no-

hám jako utržený list kropenatý drozd a dívá se zvědavě vyjeveným očkem na vás... Zlaté mouchy vyletují z osluněného písku a modří motýlci honí se trhavým letem od květu ke květu... Vážní pensisti se tu procházejí po čtvrté hodině a kouří své doutníky a dýmky, úředníci chodí sem po svých kancelářích a dýchají svěží vzduch, zamilovaní vědí, na kterém místě a které lavičce má jeden druhého hledat, ctihodné dámy města sedají tu v besedách bavíce se pletením punčoch a klepy — — tak bylo tenkrát. A nedávno psala mi jedna roztomilá čtenářka těchto stránek odtamtud, že jest tak i dnes...

Aněčka Rychlá přicházela tedy pravidelně o třetí hodině na smluvené místo. Otec její byl panským úředníkem, byt měli v jedné straně parku, a přicházela jen po domácku oblečena: vidím její skořicový živůtek, vzadu mezi ramínky poněkud promaštěný od copánku vlasů. Seděla a poslouchala — ale, Svatopluku Čechu, já tuze málo mluvil o tobě a tvé básni! A maně, docela maně. Díval jsem se jí do těch velkých hnědých plamenů a mluvil jsem vše možné tak dlouho, až jsem ji přiměl k tomu, že se rozpovídala sama. A tu její mladá duše hrála jí v očích, rozesmála se upřímným polodětským smíchem a vypravovala. Měla dar slovního vtipu, parodie a smysl pro slabosti našich spolubližních. Mluvila, mluvila — najednou, jak to děti činívají, zarazila se, zarděla a mlčela, jako by se ostýchala za svou smělost. Připravil jsem ji zase svou řečí přes mrtvý bod, a duše její se mi rozevírala

poznovu dál... A zahrada voněla, modří motýli jako sny plovli vzduchem, od věže shůry zaléhal k nám vyděšený křik hončích se rorejsů... Cítil jsem jasně, že „ten druhý“ se ozývá ve mně, že se hlásí k životu a jako nějaké dravé zvíře plíží se do snů tohoto dítěte...

K páté hodině zavítal do zahrady pan adjunkt Čečetka, setkal se tam někde s paní Rychlou, chodili spolu a vedli vážné hovory do šesti, potom nás vyhledali... Ančička rázem zmlkla a změnila se: plameny svých očí posílala rozpačitě k zemi, na otázky odpovídala jednoslabičně, k vtipům a žertům pana Čečetky stáhla dětsky opovržlivě pysky... Pan Čečetka mi ostatně jednou vyznal, jak mu paní Rychlá vytkla, proč přece jenom nepřevzal sám cvičení dcery její v deklamaci...

Potom nastal večer slavnostní. Mluvil jsem řeč o Svatoplukovi Čechovi s patra, vědělť jsem toho tolik, že bych byl mohl celý den přednášeti, ale valného dojmu jsem nedocílil: staří pání mi otevřeně vyznali, že myslili, že tenhle pan spisovatel už taky umřel jako ten velebníček (Třebízský), teď že se jim zdá, že se tak nemá mluvit o někom, kdo jest ještě živ, možná, že prý napíše jednou třeba něco špatného, a tak prý bych si mohl jenom škodit svou chválou o něm; naše krasavice mi tvrdily, že můj Čech nemohl přece jen psáti tak krásné věci, jako jsou na př. Hálkovy „Večerní písně“ nebo básně Jablonského — slovem: Kdyby byli Mladočeši po tom večeru tenkrát postavili Sv. Čecha za kandidáta

na říšskou radu v našem městě, byl by nedostal jistě ani jediného hlasu.

Ančička Rychlých měla druhé číslo programu: báseň „Šumařovo dítě“. Sotva vystoupila na jeviště, dal se pan Čečetka, sedící vzadu a skrývající pod židlí obrovskou kyticí, do zuřivého potlesku, strhl nejdřív několik bližních kolem sebe, potom se potlesk rozšířil po sále jako epidemie — a do toho hřmotu a rámusu dlaní spustilo ubohé strachem se chvějící stvoření své „Šumařovo dítě“! Když potlesk ustal, byla již v polovičce básně. Naučil jsem ji ovšem málo, ale i to zapoměla a četla monotonně, neslyšeně a než se kdo nadál, uklonila se a odběhla, oči najednou plny slzí, za kulisy. Na to ovšem hromový potlesk, pan Čečetka vyhrnul se s kyticí vleka násilím Ančičku za sebou na jeviště, ta se mu vytrhla a prchla do zadu sálu...

Když se program vyčerpал, oddechla si děvčata radostně, sklepníci odklidili sedadla, podlaha se zametla a začalo se tančit. Pan Čečetka usedl vedle paní Rychlé a bavil ji, neboť tančit neuměl. Ančička byla zaražená a dlouho jsem nemohl dostatí z ní slova. Konečně vyhrkla otázku: zda se jí vysmějí za dnešní večer? — Řekl jsem vážně, že ne. — Pak že jest jí všecko ostatní jedno — a podívala se dlouze a vděčně na mě, přiklonila hlavu k mému ramenu a tančila. Tančila tuze dobře, lehce a gracesně. V následující pause mě najednou žádala, abych už nikdy ničeho nepřednášel. Ptal jsem se jí, proč. Abych prý nepřednášel, odpověděla, chci-li jí vůbec

něčím příjemným býti po vůli. Ptal jsem se svým proč na novo. Že prý, zařděla se, zdám se jí tam na jevišti kýmsi jiným, menším, ale proto jen, že mluvím lidem o něčem, čemu dokonce nerozumějí. Abych tedy víckrát nemluvil, nepřednášel. — Slíbil jsem jí to. Měla radost, ale víc po celý večer nepromluvila.

To byla také poslední slavnost, kterou jsme pořádali. Naše krasavice nám prohlásily, že bychom mohli aranžovat prostě věnečky bez těch učených řečí a deklamací, které jsou jen ztrátou času... A tak jsme potom pořádali jen věnečky a dělali výlety do blízkých lázní toušeňských a tančilo se a jen tančilo.

LXIII.

Patnáctého září zapadl mi tento svět kamsi do daleka a kolem mne bylo šedivo, nevládnoucí — byl jsem zase v Praze. Kaprová ulice — kondice — hlad — otravování se a vadnutí steskem a touhou po domově — galeje gymnasia — ach, to byl zase ten známý a nenáviděný rám, kam mi bylo určeno zasadit deset měsíců života... Přicházel jsem po každých těch prázdninách do Prahy s pocitem zvířete, vedeného na jatky, — než tak bezúspěšně, jako tentokráte, nebylo v mé duši nikdy před tím. Nejen zevnější ty okolnosti byly příčinou: nějaká metamorfosa stala se v mém vnitřním životě; dála se pomalu a uvědomil jsem si ji, až když byla do-

konána. Víím, že dříve trdné chvíle nesly se jako stín letfcích mraků mým životem — přeletly a bylo zase jasno; teď z každé bolesti, trápení, zoufalosti a těžkých nálad zbylo něco na dně duše, jako ze zkalených vod usazuje se písek a bláto. A zajela-li chvílemi vzpomínka nebo myšlénka ke dnu duše, zvířil se písek, zvířilo se bláto, a bylo z toho těžko a hořko. A v takových chvílích léčil jsem se, jak jsem mohl: duše se obžalovávala slokami, omývala se veršovanými výkřiky, svalovala kameny se sebe a vrhala je po lidech, světě a v líc nebi — kniha „Confiteor...“ začala uvědoměním si té vnitřní metamorfosy . . .

*

Šel jsem k zápisu, jak jsem slíbil páteru Dorovínovi, do Jindřišské ulice. Ředitelem gymnasia byl Josef Uhlíř, o němž jsem byl četl, že byl kdysi profesorem Václava Šolce a fedrovatelem jeho talentu, sám za dnů mladosti radostné vydal knížku básní, jež jsem byl také přečetl — tlustá na pohled, hubená obsahem — i doufal jsem, že najdu bílou vránu ředitelskou, která (že by byla znala mé jméno z literatury — ne, tak ješitným jsem nebyl!), ale která bude aspoň rozumným člověkem, jenž stojí nad normálem pitomých paragrafů gymnasiálních... — Ale přišel jsem a viděl jsem... Suchý, bělovlasý a bělovousý stařec přečetl moje vysvědčení ze sexty, přečetl je a řekl suše: „Máte zákonnou z mravů, dostatečnou z nábožen-

ství, z ostatních předmětů výborné a chvalitebné — to povídá dosti. Zapíšu vás sice, a bude-li místa, můžete u nás zůstat, v tom případě však pamatujte na jedno: dáte-li nám nejmenší příčinu svým chováním — poletíte!“ — Udělal rukou příslušný posuněk ke dveřím.

Bylo mi jasno konečně, že jest jeho stanovisko správné: zacházel se mnou jako s lotrem, protože četl na mém vysvědčení zákonnou z mravů a dostatečnou z náboženství — ale byl já tím lotrem? Neměl se zeptati, jak se tam ta dvě znamení Kainova dostala? Však co byl by zase řekl, kdybych mu byl pověděl pravdu? A kdyby byl znal jen desetinu mého mimogymnasiálního života? — Ano, byl jsem lotrem vůči těm paragrafům, a měl-li jsem bez úrazu jhem jejich projítí, nezbylo nic jiného, než se skrčítí a přizpůsobiti se jim. A tak se stalo, že jako onen dánský princ potrhlost, začal jsem simulovat já obmezenost spojenou s porcí upřímnosti. Ein gemüthlicher Trottler, řekl by Vídeňák. A roli tu jsem hrál po dvě gymnasiální léta, důsledně a vzorně, vypracoval jsem ji do všech detailů a byl jsem s ní úplně spokojen.

Naše septima byla v nízkém a tmavém pokoji jednoho činžáku v Růžové ulici. Třídním profesorem mým byl Josef Grim, nyní ředitel gymnasia v Kolíně. Měl latinu, řečtinu a češtinu, a studenou, pedantickou, filologickou duši. Klasiky řecké a římské četli jsme, jako se čtou všude jinde na našich

gymnasích, gramaticky; z češtiny probírali střední věk naší literatury, ty Daniele Adamy z Veleslavína, Kocíný z Krocínětu, Prefáty z Vlkanova a jak se ti všichni patroni jmenují (čert ostatně nám byl dlužen tu haldu suchých a nezáživných skript, jež nechají v člověku jen nudu a lítost nad ztraceným časem!) — a tím vším dobrý Grim nás mučil, jak mu bylo předepsáno, a byl v tom úplně šťasten. Sám skládal také jeden takový výbor z doby střední písemnictví českého a pilné a snaživé školáky brával s sebou do Musea a dával jim opisovati ze starých lejster články pro řečený výbor, tu novou turturu všech, kteří měli přijít po nás. Mezi mnou a jím byl poměr trochu napjatý: nemilovali jsme se; já jeho, poněvadž pedanti nikdy nebyli blízkými mému srdci, on mě, poněvadž se mu přičila moje obmezenost. A mocí svého úřadu připravoval mi, často až zbytečně, nepříjemné situace, začož já odplácel zlomyslnostmi, které plynuly přímo jako důsledek mé hamletovské úlohy a rozčilovaly ho, až mu holé téměř červenalo. Nedělal jsem mu na př. do českých úloh na konec tečku. Přinesl úlohy, probíral a vyhledával chyby; když přišel k mojí, ptal se, vím-li, že není na konci puntík. Řekl jsem mu klidně, že možná, že není. A již se zlobil. Což, nečtu-li nikdy hotové úlohy ještě jednou? bouřil. Řekl jsem zase klidně, že nikdy. — „Tak, dopíšete úlohu, hodíte tam piják a zavřete?“ soptil na mne. Odpověděl jsem zase bez vzrušení, že to tak dělám. Tu bývala zlost

jeho bez rady. — Po třetí nebo po čtvrté dal mi z úlohy nedostatečnou, jen prý pro ten opomenutý puntík. Neudělal jsem ho příště opět, ale Grim, nevím, byl-li v dobré náladě, či prohlídl-li mou zlomyslnost, otevřel můj sešit a řekl klidně, že na konci úlohy arci chybí tečka — nic víc. Od té chvíle dostával své puntíky vždycky. — Jindy bouřil zas pro tohle: měli jsme dovoleno chodit ve středu a v sobotu do určitých kaváren. Viděl mě jednu středu již o jedné hodině v Národní kavárně, což ho dopálilo. Ve čtvrtek mi to vytýkal. Prý sotva pohodím vidličkou, už trčím v kavárně (já, chudák, jsem ovšem vidličkou ani nemohl pohodit, poněvadž ta sklenice kávy byla celým mým obědem!), takové studování prý dovede mladého člověka k pěkným cílům a mluvil dál nějaký všeobecný mravokárný románěk. Já si usedl. Za chvíli se podíval na mě a vyletěl: „Stůjte, když s vámi mluvím!“ Na to jsem mu podotkl: „Já myslil, že už jsme domluvili . . .“ — ach, pane řediteli Grime, proč jsme si tenkrát dělali ten trpký život ještě trpčím? Pamatujete ještě, jak Jste nám uložil příšernou nekonečnou báseň pátera Šťastného „O dvanácti měsíčkách“ naučit se a deklamovat? A dobrým instinktem veden jste vyvolal hned mě prvního na ni? Já vyšel a spustil: „Sv. Čecha: Ze snů. Číslo VI.“

— V šedém domku přebývají
dědeček a babička,
ve dvou tělech nahrbených
jedna dobrá dušička atd.

A přednášel jsem Vám to, jak by to osmileté dítě deklamovat mohlo; padal jsem zpívavě hlasem, vyražel rýmy, akcentoval slova, jak mi napadlo — a když jsem dořikal a Vy jste chtěl Šťastného Měsíčky, já Vám vysvětlil, že jsem zvyklým učit se, co se mi líbí, jak to bylo pravidlem na Akademickém gymnasiu, tu jste se rozhorlil a dlouze mi vysvětloval, že se musím naučit jen Měsíčkům a Sny číslo VI., že si mohu deklamovat doma. Kdybyste byl tak věděl, že jsem přednášival na Akademickém básně z paměti, které trvaly celou hodinu, z Vajanského Herodesa, z Lermontova Chadži Abrek — a ta moje vnitřní radost nyní, když jsem viděl, jak se díváte na mě polo s odporem, polo s politováním, asi: No, do té pitomé hlavy jeho se těch Dvanáct měsíčků patrně nevejde . . .

Bylo ještě leccos mezi námi — scenu z maturity povím později — ale dnes: odpusťme si, co jsme si, pane řediteli! —

Z náboženství měli jsme pátera Kyselku, hladkého usmívavého kněze, jenž se s námi modlil německy Otčenáš, kolportoval Bibli, vydávanou svatováclavskou záložnou a celkem nás tuze nemaltretoval. Za Staročechů byl obecním starším, dnes je kanovníkem kapituly vyšehradské, což prý mu dobře sluší a svědčí.

LXIV.

Matematiku přednášel prof. Brož. — Pokud se pamatuji, byla tato věda po všechno léta gymnasi-

ální v každé třídě, kde jsem byl, až snad na sedm, osm zvláště formovaných mozků, všem žákům nepřístupným a neproniknutelným mysteriem. Od těchto sedmi, osmi vyvolenců opisovaly se úlohy domácí i školní po všechna léta ve všech třídách — a kdybych byl jist, že nám slavné ministerstvo nezkaštuje platnost zkoušky maturitní, pověděl bych, jak jsme to provedli při té poslední zkoušce písemní . . .

A zkoušení ústní? Oh, taková kabalistická věda, jako matematika má tuhle dobrou stránku: učí jí rozumní lidé, poznal jsem je za svých studií a myslím, že jest tak i jinde. Ti znají své žáky a vědí, jaký to nesmysl žádá osnova učební od mladých, všemi možnými jazyky a gramatikami přetřesených mozků; ti znají své algebry, trigonometrie, logaritmy atd. atd. A vědí, jak hroznými jsou ty zastřené obrazy saiské ubohým gymnasiálním mládeňcům a jak málo touhy a talentu vězí v nich, aby je sami odestřeli — tož při zkoušce ústní pomáhali tak dlouho, až býval důkaz proveden, příklad vypočítán, třebaš milý zkušenec ani nevěděl, jak se to všecko přihodilo . . . A tak mi tane v paměti i prof. Brož. Měl porci suchého superiorního humoru, jak jej gymnasiální profesori mívají, jakousi tvrdou uzavřenost ve styku s námi, ale také onu *aequitatem animi*, která vždy mladým duším imponuje, jak jsem naznačil výše, lidské srdce. Znal meze vědění každého z nás a nehnal nás přes ně. — Já nepatřil

k oněm sedmi, osmi zvlášt formovaným mozkům, Brož to seznal záhy a po každé ústní zkoušce, když se nějaký ten důkaz neb záhadný resultát bez mého přičinění a porozumění objevil se na tabuli, odkládal křídu a utíraje si prsty poznamenal: „No jisto jest, že Newton z vás nebude“, nebo: „Až půjdete na tu vojnu, nedávejte se k artillerii, sic Rakousko nebude mít zase ještě svého Napoleona . . .“ a tak podobně, ale na vysvědčení jsem dostal svou „dobrou“, jak ti všichni ostatní mého rázu . . .

Prof. Karla Veselíka měli jsme z němčiny. Četli jsme copatou veselohru Lessingovu *Minna von Barnhelm*, Goethovy *Hermann und Dorothea*, *Iphigenia in Tauris*, Schillerovy ballady a různé lyriky. Při jeho hodinách býval hřmot a hluk, prováděly se všelijaké zábavy, hry, čítávaly se noviny a knihy — prof. Veselík měl totiž nepovinný předmět, při němž se může dělat všecko. Tedy se dělalo. A ten jemný, tichý muž seděl a vykládal i s ohněm a vzletem krásy německých klassiků do toho rámusu a chvilkou jen vrhl stranou na někoho pohled plný tichého opovržení. . . Já psával v jeho hodinách verše . . .

Nebožtík Šembera vykládal nám dějiny. Učitel nezapomenutelný! Kus rétora a kus básníka žilo v něm. Když přednášel, bylo ticho jako v kostele. A zmizela ta tmavá světnice, temně hnědé škamny, všecko okolo zapadlo, a člověku připadalo, že žije kdesi jinde a dívá se na ten kus lidské epopeje.

o němž mluvil. Nějaká poznámka, vtip, paralela s časy a poměry přítomnými vyrušily nás na okamžik — ale hned zas valil se barvitý proud jeho přednesu a jím nesení vpluli jsme na novo do zaslých let. Čechem byl hrdým a sebevědomým, ne slovy, nemluvil nikdy o tom, ale vycítili jsme to všichni. A ta jeho tvrdá česká palice, jak mi říkával později nebožtk Albert, přítel jeho od let studentských až k poslední chvíli života, byla jeho neštěstím. Všechna místa ředitelská byla mu zavřena, a žádná protekce nepomohla. Ani ten všemohoucí Albert nemohl pomoci svému dobrému příteli. A chudák Šembera by byl tak rád svrhl jeho gymnasiálních hodin a starostí o chléb vezdejší a tak rád by se byl věnoval zamilované své práci Dějinám všeobecným! — V době, o které vypravuji, psal a vydával „Dějiny středověké“, a jeho snem bylo, napsati Dějiny všeobecné s našeho českého stanoviska; práce šla pomalu a smrt přišla dříve, než jí čekal . . . Jiné, méně tvrdé a méně české lebky povznesly se tam, kam on se dostatí nemohl — nám, kteří jsme ho znali, bude tanouti v paměti a touze jako vzor učitelů, kteří snad jednou budou vésti mladé duše, až se pohrbí nynější černožlutý systém gymnasií, až přijde proud světla, vzduchu a volnosti do šedivých mučírén, až — ach, bozi, kolik generací musí ještě stlíti, než přijde to maličké „až“ . . . *

Jednoho dne v poledne otevřely se dveře u kuchyně bytu pana Randy v Kaprové ulici a nějaký mně jaksi povědomý hlas se tázal po mně, jsem-li doma. Vyletěl jsem z pokoje — Ančička Rychlých! Svěží, zardělá stála tu ve svém širokém slaměném kloboučku. Přijela do Prahy s jednou ctihodnou dámou nakupovat všelijaké potřebné věci pro podzim a zimu, a ctihodná dáma ji přemluvila, aby mě našly, vytáhly z domu a vzaly sebou, že prý budou mít spoustu balíků a škatul a já prý jim mohu pomoci nosit. Ctihodná dáma — o prázdninách na to přiznala mi Ančička, že stará paní uhodla a vyplnila tajné přání jejího mladého srdce — čekala zatím dole na ulici. Ančička se rozhlížela po mém pokoji, všechno ji zajímalo, na vše se vyptávala. Ani poznati jsem nemohl to plaché nesmělé dítě z minulých prázdnin... Zapomněla na ctihodnou dámu dole, usedla a rozpovídala se. O starém parku zámeckém, o naší lávce mluvila, o panu Čečetkovi se zmínila, že jí připadá, že ten dobrý muž se uchází vlastně o máť její, chodí prý k nim a na procházku s nimi, ale vždy jen po straně matčině a mluví jen s matkou — potom si vzpomněla, že ctihodná dáma čeká dole, zapálila se ještě víc a jako střela vyletěla z pokoje... Stará paní se jen významně usmála a šli jsme. V Perlové ulici koupili jsme klobouky, krajky, přesky, stuhy a mnoho jiných věcí — pobyli jsme tam dobré dvě hodiny. Potom jsme ku-

povali látky, plátna, vlny, bavlny, nítě, jehly a modravé sítě s namalovanými střevíci — štědrovečerní dárky patrně pro otce našich venkovských krasavic. V kavárně jsme pobyli, a bylo již k večeru, když jsme s balíky, škatulemi a ranečky cestovali přes Příkopy. Jako nádherný květ připadala mi Ančička Rychlých mezi ubledlými městskými obličejí, které se nesly kolem nás. Šviháci přimhuřovali oči a dívali se na ni s oceněním a porozuměním; některý se i zastavil. Ančička viděla všecko: obdiv jejich i pýchu moji a rozzářila se štěstím. Přešli jsme na Poříč, ctihodná dáma nechala nás jítí spolu před sebou, Ančička začala být sentimentální. Je prý smutno v našem parku, a lavička naše prý je opuštěná... Nemůže prý tam sedat, poněvadž na ni padne vždy nějaký stesk... Nedávno prý tam našla zbytky mých červených zápalek... Rorejsi prý se nehoní víc kolem zámecké věže... Tak povzdychovala až k severozápadnímu nádraží. A já ji naslouchal a nepromluvil slova. A ten druhý ve mně vysmíval se tomu prvému: Tak, pane, nový románěk. Tohle děvčátko vás miluje. A vy, s našimi zkušenostmi, budete nyní trochu snít o něm, některý sobotní večer vás chytí touha a poženete se jak blázen do Brandýsa, abyste ji viděl, až půjde z kostela, potom půjdete s ní, povíte si několik hloupostí, na to sednete na vlak a zas do Prahy. A zas budete snít. Jak je to vše hloupé! — Omrzelá únava zmoc-

nila se mé duše. Zvonili k vstupu do vagonů. „Tak, děti, rozlučte se!“ řekla ctihodná dáma a obrátila se k svým zavazadlům. Aničičce blýskla v očích radost, ale já jí podal ruku jen a její nestiskl. Sklopila hlavu a šla na perron...

LV.

Souček měl v sobě velký talent býti pořádným občanem. Když jsem se navrátil z prázdnin, vykládal mi, jak je dobře, když člověk sedá večer doma v rodinném kruhu, o desáté hodině jde spat, mnoho nepije a málo kouří, chodí pořádně do přednášek, připravuje se na zkoušky, nemrhá čas a city milostnými pletkami — mnoho a mnoho podobných pravd rozložil mi rozšafně a projevil své pevné předsevzetí řídití nyní lodičku svého života k naznačenému souhvězdí harmonických cností. Také mně vřele domlouval, jak asi opat zbraslavský poslednímu Přemyslovcí kdysi, a jako onen, byl jsem pohnut a dojat též já. I začali jsme žítí pořádným životem. Večer co večer vypravil jsem se k nim na Vinohrady, do rodinného kruhu v Krameriově ulici; vedli jsme rozumné hovory a hráli maryláž o sirky do desáté hodiny; v neděli odpoledne dělali jsme výlety do melancholické Krče, celá rodina Součkova, já a medik Franz, jediný zbytek z rozbitého kvartetta, jenž přicházel i když se o Mendelssohnovi už ani nemluvalo; Souček mnil, že je to tuze pořádný člověk a že se výtečně hodí do rámu života.

jak jej nyní budeme žítí. Výlety ty byly jaksi nekonečné, ale když jsme se vraceli domů z nich, všichni tvrdili, že to bylo tuze pěkné. — Okolo známých hospod a kaváren jsme chodili vždy povznešeně a vrhali na ně pohledy plné despektu, ale potajmu jsme přece dlouze vzdychávali. — Souček se rozplýval radostí a chválou klidného živobytí u domácích lárů a penátů, až přišel z Brandýsa Princ. Narukoval svůj dobrovolnický rok k technickému pluku na Hradčanech a zjevil se nám jednoho večera v uniformě. Oslavili jsme to důkladně. Druhého dne přišel zas; že prý je udřen execírkou, že prý se musí poslít a abychom ho nenechávali tak samotného, tak opuštěného. Tož jsme těšili zarmouceného. Třetího dne item a s bohem maryáze, s bohem melancholická Krčí! A nad to Franz, ten tichý, tuze pořádný medik Franz, objevil se Součkovi také v jiném světle: ten člověk se opovážil chodit na dostaveníčka s jednou bohatou krasotinkou, na kterou si on, Souček, začal myslit! Pořádný život zapadl, provázeli jsme skon jeho úsměšky a vtipy a přiznali si otevřeně, jak byl trudný, těžký a hlavně — až k smrti fádnl ten pořádný život... Utrmácený a zarmoucený Princ okříval vždy mezi námi a my prováděli onu evangelickou cnost důsledně a horlivě.

Jednoho večera potkal nás F. X. Veliký a Jedíný a zavedl k Tomáši na Malou Stranu. Poznáme prý Arbesa a řadu jiných literátů. Arbes! Roma-

netta! Svatý Xaverius, Ukřižovaná, Akrobati! Šli jsme, zrychlovali krok, ale F. X. se dal do smíchu a vykládal s klidem člověka zasvěceného, že Arbes nepřicházívá před desátou hodinou, že už je takový podivín, jenž ve dne spí, v noci pracuje, že bydlí na Smíchově u Libuše, že paní Arbesová je vtipná dáma, dvě dcery že mají, a on, Svoboda, že prý k nim často docházívá. Tímto faktem stoupl F. X. v očích mých velice. Vešli jsme do hospody a Svoboda zaměřil přes jizbu k dlouhému stolu ve výklenku. O desáté hodině přišel skutečně Arbes. Myslím, že jsem nepromluvil po celý večer ani slova — ve zbožném údivu díval jsem se na mistra, lapal každé slovo jak věřící křesťan evangelium, a nejen ten večer, ale i řadu příštích...

Neboť Tomáš stal se nyní cílem našeho večerního putování. Arbesův stůl býval obsazen do posledního místečka a vždy lidé jiní; stálým denním hostem byl jedině Arbes se svou paní. Valná část českých literátů a umělců sem zalétala, hovořilo se o všem možném a my, mladí, poslouchali. — Podivný jest ten náš český život! V těch dobách jsem jej začal poznávat a tam jsem obdržel první kapky otravy. K tomu stolu přišli lidé, kteří tu a tu věc, toho a toho člověka, tak a tak rozpoznali, tak a tak soudili a odsoudili; odsoudili je se spravedlivým hněvem a poctivým rozhořčením, které nemohly klamati — a ejhle, když měli o téže věci, o tomtéž člověku říci neb napsati týž soud veřejně, řekli

a napsali pravý opak. Osoby, které před očima publika kráčely v šarlatu, byly zde vysvlečeny těmi, kteří jim na ulici nosili vlečku a já viděl žebrácká těla; o ten výklenek se odrážely jediné poctivé a upřímné úsudky o knihách, právě vyšlých; zde se přednášela naše literatura tak, jak skutečně jest, ubohá slabonohá žebračka podpírající se o cizí berle; zde bylo vidno, že se cítí lotrovství a hlupství mocných, zde se řinčelo okovy, které se ukládají na šije ve jménu vlastenectví a národnosti; zde se mluvilo otevřeně o hrůzovládě inteligentní luzy — všecko, všecko se řeklo, a všichni ti proroci pozdější, kteří začali vyrážet okenice v oknech našeho veřejného života, všichni ti neřekli ničeho nového, leda to, že to řekli veřejně. Rukopis královédvorský na př. byl odsouzen u Tomáše před Gebauerem a Masarykem; Schauerova otázka o přimknutí se k cizímu velkému národu byla klidně a rozumně diskutována již tam; Ferd. Schulz, El. Krásnohorská, Frant. Zákrejs i Václav Vlček byli již tenkrát tak důkladně popraveni, že bych si byl mohl po desíti létech ušetřiti své katovské dílo — kdyby se to tenkrát ovšem veřejně také bylo napsalo. Ach, to byly Lehrjahre mojí duše! A ten druhý ve mně hltal dychtivě ty rozhovory: byly potvrzením toho, co řekl již sám a formulováním toho, co instinktivně cítil...

Starý Frič přicházel, černovlasý elegán, autoritářský osmačtyřicátník. Přilnul jsem k němu i on

mě měl rád. — Mistr Aleš, ta čistá slovanská duše, sedával nakloněn u stolu, dával si citovati své zamilované básničky a k půlnoci se rozzpíval. Sochař Strachovský, jenž měl v dobráckém obličejí úsměv pro každého, zapadl tam často z Vinohrad. — Rudolf Pokorný býval tam se svou krásnou paní. — Karel Krejčík přicházel, tichý, málomluvný člověk, v chování, šatě a způsobech neobyčejně vytríbený a jemný — vědí bozi, jak zrovna on dovedl sypat tolik té kreslířské špíny v pozdějších „Šípech“ do českého lidu! — Stroupežnický tu býval, nesympatický patron, jenž mluvil tak, jako by každé slovo vážil na lékárnických vážkách, Otakar Mokřý, jenž kouřil a halil se v mlčenlivé dumy, veselý Olíva se svým druhým tehdy „já“ Kaminským, malíři Mašek, Kopfstein, a dlouhovlasý Jenewein, potom řada lidí, kteří arci s literaturou ani s uměním neměli pranic společného a také nikdo nevěděl, kdo je sem přivedl a proč přišli. — A tak se sedělo a hovořilo do jedné hodiny. Potom jsme vyprovázeli Arbesa až k Libuši, od Libuše vyprovázval Arbes vzácnější hosty po řetězovém mostě až k budce výběrčích proti Národnímu divadlu, potom se hosté poroučeli a my mladí doprovázeli Arbesa zas až k Libuši a byla-li měsíčná noc, jak je mistr zvlášť miloval, udělala se procházka na kamenný most, někdy na Nábřeží a na to zase k Libuši. Třetí hodina ranní tloukla, když jsem zvonil na domovníka v Kaprové ulici.

Jednou přišel k Tomáši mladý blondovlasý vysoký člověk. Seděl vedle Arbesa a živě vykládal o své knížce veršů, která právě měla vyjít. Báł se tuze konfiskace — bylo to po „Lešetínském kováři“. Arbes mě představil. Blondovlasý člověk byl M. A. Šimáček, nový redaktor „Světózora“. Řečená jeho kniha byla: Z kroniky chudých. Vyzval mě, abych mu přinesl něco ze svých veršů. Slíbil jsem.

LXVI.

V M. A. Šimáčkovi našel jsem svého redaktora. Nevím věru, jak by byla vyhlížela moje první knížka bez něho . . . Jak jsem již dříve byl podotkl, měl jsem zvláštní míru na cenu svých veršů: co prošlo dvěmi třemi redakcemi a neujalo se, nestálo za nic. A co se v těch redakcích ujímalo, byly slušné nevinné verše pro mládence a panny a žáky středních škol, verše, jimž ani profesor ani katecheta nemohl pranic vytknouti. A zatím se mi hromadily na okraji mých školních čítanek a klasiků a zadních stranách matematických úloh básně jiné, kousavé vzdechy mé zrazené lásky, hořké invektivy na svět a společnost, rouhavé výčitky nebi, ironické pošklebky — mé celé rozhárané a rozbolestněné nitro. To byly verše, které mi redakce vracely neb házely do koše a na něž mi v Listárně redakce odpovídaly politováním, vtipnými poznámkami a dobrými radami.

Jako první příspěvek dal jsem M. A. Šimáčkovi jedno z těch několika redakcemi zavržených dětí,

básničku „Po roce“ (Confiteor . . . I. 2. vyd. str. 51.). Lsbila se mu, otiskl ji ihned, a já dostal jeden zlatý r. č. honoráře. Zároveň mě vybídl, abych přinesl brzy něco podobného. Teď byl shon po rukopisech! Prohledával jsem čítanky, klassiky, sešity a opisoval, kde co bylo. A byl jsem diplomatem: nedával jsem „Slavné redakci“, jak jsem Šimáčkovi říkal, větší záсылku najednou, ale toliko 2—3 básničky. A slavná redakce tiskla a tiskla a vybízela upřímně, aby přinesl zas.

Kdo dnes ty verše v mých knihách čte a nezná poměrů, jaké byly před sedmnácti lety, jistě si pomyslí, že je zbytečno tolik akcentovat nějakou významnost celého toho otiskování řečených básniček. A přece k tomu bylo potřebí hodně porce kuráže tenkrát. „Světazor“ byl rodinným listem, „Zlatá Praha“ právě začala konkurenci na nůž, valný kontingent odběratelstva jeho byl v žactvu středních škol, nad jehož mimoškolskou lekturou už tehdy bdělo pronikavé oko katechetovo — oh, to redaktorství Šimáčkovo bylo hotovým tancem mezi vejci! Týden co týden, po každém čísle docházely do redakce i administrace korespondenční lístky, ten s vyhrůžkou, že „bude-li tam ještě jednou taková věc jako . . .“, bude nucen přestat „Světazor“ odebírat, jiný se žádostí, aby mu „Světazor“ dále zásýlán nebyl, poněvadž ten a ten obrázek, na němž jest nahá ženská figura, nemůže dětem svým dát na oči; psali otcové rodin, černožlutí profesoři, katechetové, starostlivé

matky, psal kde kdo. A odběratelé odpadali — ten náš bodrý český měšťák je tak rád, když může se sebe svalit nějakou tu „národní daň“ — aby mohl abonovat „světový list“ „Gartenlaube“ nebo „Ueber Land“! I o mojich verších psali a mluvili a často jsme sedávali se „Slavnou redakcí“ nad takovým rozhořčeným listem, ale „Slavná redakce“ to byla, jež mě těšila a povzbuzovala, abych se nedal zastrašiti

Když po řadě let rozvinula „škrtačí“ vojna v řadách mladé generace, když V. Mrštík vyčítal M. A. Šimáčkovi v „Rozhledech“, že mu v „Pohádce Máje“ vynechal místo, kde se líčí nahá krása koupající se Helenky — živě jsem si vzpomněl na korespondenční lístky z těch let osmdesátých . . . Kolik asi odběratelů by byl „Světozor“ pohřešil, kdyby byla „Slavná redakce“ tu nahou Helenku neškrtila a nezmlrnila! — A v roce 1888., když jsem ve „Světozoru“ uveřejnil básničku „Hedva a Jiřina“, zastavila si paní Renáta Tyršová jednoho z nakladatelů listu a vytkla mu, jak prý „Světozor“ může takové verše přinášet, že prý ty dvě dámy jsou skutečně živý a v Praze známy! — Ba, živý byly, paní Renáto Tyršová, a jedna z nich se stala dokonce ženou toho cynika, jenž se tak opovážil tenkrát k Vašemu rozhořčení o Ní psáti!

Byly to roztomilé poměry . . . Dnes můžeme říci, že to byl hezký kus práce, ten boj o duchovní svobodu v literatuře . . . Nemáme jí ještě docela, ne-

píšou se už snad korespondenční lístky, ale stává se, že poslední žurnalistický šmok vynáší soudy o filosofii, filologii a národním hospodářství — třebaš ve jménu národnosti, však i to časem přejde. Čínskou zed' nám začal bořit Havlíček, dál pokračoval otec náš, Neruda, my rozmetali, co zbylo — nyní jest poslední úlohou ještě řezati copy našich bližních . . .

Se „Slavnou redakcí“ jsme se brzy spřátelili. M. A. Šimáček měl upřímný smích, smysl pro komické stránky osob i věcí a touhu probíjet se k cílům, jež si u nás dosud nikdo nepostavil a jíti k nim cestami nešlapanými. Vyšla právě knížka jeho veršů „Z kroniky chudých“, kde zněla nová sociální struna, v rukopise mi předčítával veršovaný román „V bludišti lásky“ a prosou pracoval na obrazcích z cukrovaru. Filosofovali jsme a hádávali se: o vlastenecké poésii naší, již on si cenil a já trhal; o Vrchlického, jemuž já nemohl dosud přijíti na chuť, kdežto on jej vysoko stavěl a nadšeně o něm psal — hádávali jsme se o všem možném, ale měli jsme se rádi. Když nahlídl trochu v minusy mého rozpočtu, navrhl mi, abych přicházel ve středu odpoledne do redakce a pomáhal mu psáti texty k obrázkům. Chodil jsem pilně a psali jsme oba. Mně přiděloval genry a obrázky historické, sám psával životopisy k podobiznám, krajinky, architektoniku a skulpturu. Pro mne začala doba bezstarostného života: středu co středu dostával jsem 4—5 zlatých, k tomu výtěžek z básní — a tak se stalo, že jsem začal chodit na obědy

k „Prstenu“ a přispíval valnou měrou k večerním vydáním; jichž tíhu nesli doposud Souček a Princ. Vzpomínám si ještě na tohle: nakladatelství koupilo spoustu clichés a „Slavná redakce“ mi dala balíček kartáčových otisků, abych k nim nadělal básně; nepsal jsem ad hoc, ale co jsem měl, upravoval jsem, tak povstala na př. „Příteli do Švýcar“ (Confiteor . . . I. 2. vyd. str. 101.), která byla původně mnohem delší, tak dal formát těchto obrázků i formu mnohým jiným.

Ještě jednu malou ilustraci k té hrůzovládě korespondečních lístků: Konkurence se „Zlatou Prahou“ nutila „Světazor“ ke komickým dostihům. Prvá čísla obou týdenníků vycházela jindy po Novém Roce, potom se snažili oba vydání svůj začátek dřív a tak jsme stáli už počátkem prosince v roce 1885. před prvním číslem nového ročníku. Všecko tonulo v horečném chvatu. Sháněly se obrázky, texty, mistr Arbes slíbil romanetto — po dlouhých letech zas romanetto z jeho péra! Seděli jsme v redakci, když přinesl začátek rukopisu. Titul zněl „Arcibiskup tomu chce . . .“ Trudná nálada zavládla redakčním prostorem. Korespondeční lístky katechetů a páterů z venku jako by třepotaly po stolech . . . „Slavná redakce“ rozhodla, že musí být jiný titul. Arbes byl ochoten, ale kde vzít titul? Ptal jsem se ho na obsah romanetta. Řekl, že tam bude dekadence harfy, kdysi nástroje královského, nyní nástroje pokoutních kaváren a špeluněk . . . „Dejte tedy „Zborcené harfy

ton . . .“ navrhl jsem. Přijato. Arbes mi dal vyplatiti zlatku za ta tři slova, a v redakci bylo po starostech . . . —

Rudolf Pokorný tiskl mi v Palečku nápady, epigramy; básničky vážnější. Tak také „Memoiry Ahasverovy“. Když vyšel „Confiteor . . .“, v němž ta báseň byla znovu otištěna, vycítili z ní moji přátelé — antisemitismus. Líčím prý typus praktického mazaného Žida! Nic mi nebylo však vzdálenějšího, než to. Já chtěl trefit jen romantičnost ahasverovských básní a ukázat, že ten typus člověčenstva Ahasverem představovaný, docela není tím trpícím, zoufalým tvorem, jak by nám to romantika ráda namluvila. Parodoval jsem jej. A jak jsem z řečí přátel viděl — nepodařeně. I přešil jsem tehdy Ahasvera svého tak, jak se čte v druhém vydání prvního dílu knihy Confiteor . . .“ — a jak jsem na čtenářích pozoroval, stala se báseň předěláním ještě méně srozumitelnější . . . Tož mea culpa!

„Zlatá Praha“ mi otiskla v tom roce několik nevinných básní a platila po čertech bídne. Honorář se vždy točil mezi padesáti a osmdesáti krejcary.

Tak vypadala moje literární činnost v septimě.

LXVII.

Nízká klenutá místnost, plná modravě mléčného tabákového dýmu. Plynové plameny, každý obalen žlutým kruhem, jak jej mívá měsíc před deštěm, hoří nad zelenými stoly. Místnost je nabita lidmi.

Dělníci, nádenníci, vojáci, pobudové, nevěstky, „lidé byvší“ sedí tu ve volných posách, kouří a pijí z hlí-
něných džbánek. Každý džbánek se platí hned. Vzduch je těžký, otravný, tabák, pivo, pot a zápachy
jídel leží v něm. Lidské hlasy, smích, šoupání židlí,
skřípání dveří, cinkot džbánek, kašláni, kýčání
splývají v jeden ohlušující pekelný hřmot.

V čele jizby jest malé jeviště, opona jest spu-
štěna. Některý z hostů se chvilkou zvedne, přistoupí
k rampě, odhrne oponu a hovoří hlučně s umělci,
oblékajícími se pro novou scénu. Některý podá jim
při té příležitosti plný džbánek, jenž za chvíli se
vrací bez svého obsahu. Někdy zas nahá ruka od-
hrne oponu, pomalovaný obličej vychýlí se ven a
křičí přes celý prostor: Pane Kropáčku, na zdar!
— A pan Kropáček děkuje ze zadní části jizby:
Servus, hoika! —

Před jevištěm stojí harmonium. Hubený muž s
prořídlym plnovousem sedí u něho, kouří a dívá se
netečně do prázdna. Ředitel společnosti.

Na levé straně jeviště jest malá jizba, vyhra-
zená umělcům a honoraci. Stůl jest pokryt červe-
ným ubrusem, džbánek se nemusí platit hned. A tu
sedíme my: Princ, Souček, já a pan Václav Mareš,
malý kulatý vojáček, dobrovolník u technického pra-
poru, jenž s Princem sloužil a bydlil na Hradčanech
a jenž byl také Kolumbem zábavy dnešního večera.
My ostatní chopili jsme se rádi jeho návrhu, neboť
tomášské večery nám byly už dosti tíživými...

Zvuky harmonia rozlehly se místností, zacinká zvonek, opona jde vzhůru, na jeviště vystoupí Rafaela a křičí pronikavým hlasem:

Nic na světě nemiluji,
jako svoji trafikku,
na níž Turek dýmku drží,
jak už to je v návyku

atd. Seká a vyráží jednotlivá slova, hází rukama a očima, má krátké červené satinové šaty, v předu i v zadu hluboce vystřižené, přechází jevištěm a pěje, pěje. Harmonium vzlyká k tomu průvod a obecenstvo poslouchá. Píseň se převaluje v makavých dvojsmyslech, lidé hlučí po každé narážce rozkoší a smíchem, a Rafaela akcentuje narážky ty tím víc, a když končí, bouří hospodou potlesk, řev, dupání, souhlas, spokojenost. Rafaela vystoupí znovu, klaní se, nějaký přítel umění podává ji z dola džbánek, ona se napije, a už zas harmonium vzlyká a pěvkyně pěje nový kousek. Když dozpívá, seskočí s jeviště, vezme s harmonia talíř a jde vybrat.

A hospoda zase šumí mnohotvárným splývajícím hlukem.

Následuje duetto slečen Luis a Katty. Plakát venku u vchodu a za oknem, osvětlené jejich fotografie, zovou je „čeští slavíci“. Toto pojmenování přinesly prý si z města Lodži z bratrské Rusi, kde před dvěma roky vystupovala celá společnost pohostinsku. Luis je vysoká blondýnka, Katty malá, bledá,

s tmavými vlasy a krásnýma modrýma očima. Postavily se jedna na pravou, druhá na levou stranu jeviště, harmonium zavřeštělo a ony spustily:

Ať si třeba svět pomine,
Pražan nikdy nezahyne,
dokud máme v džbánu pivo,
v srdci stálý ples a zpěv,
ať se třeba svět přehází,
to náš humor nepokazí,
pročež sebou zpívejte,
a vesele tleskejte!

„Pane Mareš, tleskat!“ křikla slečna Luis s jeviště na našeho druha. A harmonium začalo znovu, a slečny pěly znovu tuto sloku jako refrén, tleskajíce do taktu a celá hospoda tleskala s nimi. A když byla strofa přezpívána, zapěly ještě:

To vidět zřejmě,
nám je vše stejné,
ať už je to tak neb tak,
a třeba všelijak,

načež následovala strofa druhá, která se zase opakovala s taktovaným tleskáním všech přítomných, a když byla píseň přezpívána, roztleskané dlaně bouřily dál, až se celá místnost trásla. Slečny vystoupily, klaněly se, Luis hodila dolů nějakou průpověď, jako: I daj už pokoj! načež dlaně bouřily tím víc, až nová melodie harmonia ohlásila nový

výstup; slečna Katty vystoupila a pěla svým dětin-
ným jímavým altem:

Já nechci tvrdit, že jsem nejhezčí,
však ošklivá přec nejsem taky,
když městem jdu, a páni mě viděj,
hned všickni po mně obracejí zraky,
ale namluvit — to si mě žádný nechce,
a já jsem tak tuze cnostné děvče,
tak tuze cnostné děeee(trylek)vče!

— I já bych si jich namluvil hned — ozval se
ze zadu nějaký hlas.

— I jdou, dědku, na Zelený trh — odsekla zlost-
ně slečna Katty. V tom se přihrnula slečna Luis
a spustila svoji arii:

Já jsem veselá dívka
a ráda bych se vdala

atd., potom se objaly kolem pasu a zanotovaly du-
eto k chvále a slávě Pražanek. Následoval hro-
mový potlesk, slečna Luis seskočila s jeviště, vzala
talíř a šla vybírat.

A zase potom zavzlykalo harmonium, a Mareš
hned po prvním tonu nám avisoval perlu celého ve-
čera: Zpověď od Suppé. Pan Kohn, („první síla spo-
lečnosti“) také takový, „byvší člověk“, vystoupil v
sutaně kněze a zpovídal slečnu Katty. Jak starý
Faun naslouchal dychtivě zpovědi nevinného dítěte,
které svému milému dalo za krásného večera —
prvý polibek. Obecenstvo poslouchalo napjatě, ale

ke konci bylo rozladěno, neboť čekalo větší pikantérii. Potlesk byl dosti slabý, ale pan Kohn přivedl hosty hned zas do dobré nálady: sotva ten slabý potlesk dozněl, vyletěl na jeviště a maušloval: A vy jste myslili, že já jsem kněz? Každý, kdo mě vidí, kdo mě slyší a zvláště kdo mě cítí, řekne, že jsem žid, — načež následoval komický výstup o židu a židech, při němž posluchačstvo řvalo rozkoší, a končil se písní s refrainem, jenž vzbudil nadšení, jakého jsem už nikdy víc v životě neviděl:

Onehdy jsem šel navštívit
německé divadlo,
dávali Schöne Helene,
já koupil sedadlo
a sedím tu a dívám se,
a co tu vidím, hle:
kol nosy se mi míhají
jak šavle turecké!
A ptáte se, kdo místa ta
as zadaná měl tam?

Inu, byly to samé známé firmy, lauter uns're Leut'

pan Jaiteles, pan Moscheles
pan David Silberstein,
pan Raudnitz, Schütz a Winternitz
a Moritz Edelhain,
pan Rosenzweig, pan Mandelblüth,
pan Löwy, Schick a Plohn,
a mezi nimi seděl já,
já ze Žižkova Kohn. —

Jak říkám, takový nadšený aplaus jsem neslyšel už víckrát v životě.

A zase se vybíralo; a zpívalo dál. Rozjařené posluchačstvo bušilo do stolů, pilo, rozepínalo si vesty, muži kladli ženštinám ruce kolem krků a dívající se jim olověnými pohledy do očí blábolili. Ve dvanáct hodin byl konec. Ředitel rozsypal po stole krejčary a desetníky, spočítal všechno a dělil mezi členy společnosti. Na to jsme vyrazili a šli do malé kavárny, kde jsme hráli s Luis a Katty, dcerami ředitelovými domino. Ke druhé hodině jsme vyšli a táhli liduprázdnými ulicemi do Košif, kde naši umělci bydlili.

Místnost, kde jsme ten večer ztrávili, jmenuje se „u Bucků“ a jest na Poříčí.

LXVIII.

„U Bucků“ produkovali se naši zpěváčkové ve středu a v neděli, v pondělí u sousedních „Rozvářilů“, v úterý naproti u „Labuté“, ve čtvrtek a v sobotu u „Nedvídků“ na Perštejně. Pátek byl dnem odpočinku.

A my je navštěvovali v těch hospodách a byli jim přáteli. Sedali jsme s nimi v oblacích tabákového dýmu v rozhovoru, a jejich ubohé lidské „já“ podávalo se nám beze všeho obalu, šalby a pretensí. Bědní tvorové! Zrní, jež Osud, velký Rozsévač, hodil na skálu, a ono do té skály zapustilo kořínky

a chce růst! Vítr lomcuje rostlinou tou, ona se zmítá; déšť bije v ni, ona se přikrčí k macešskému kameni; snh napadá na ni, ona se jím zahalí, aby tužší mrazy na ni nedolehly — všemu se přizpůsobí, všecko dovede, jen aby mohla žít, žít, žít...

Rafaela měla doma čtyři děti a muže souchoťináře. Když přezpívala ten svůj nějaký nestydatý kuplet, seskočila s jeviště a jako straka poletovala hospodou. Tu vyloudila preclík, tu párek uzenek, tam několik fíků, tam kousek řízků a přiběhla, zabalila to na našem stole a kladla opatrně do kouta na židli, pod svůj velký kostkovaný šátek. Potom seděla a dívala se tupě do prázdna. O půlnoci sebrala svou měděnou mzdu, zavázala do kapesníku, zahalila se šátkem a hnala se se svými ranečky kamsi na František. Někdy však se stalo tohle: Rafaela nepoletovala místností, neloudila na nikom, ale sedala v pausách vedle někoho, veselá, zářící, trýskající nápady, směle důvěrná; a ten někdo býval nějaký občan z venkova, tlustý, potíci se, rozjařený, se zlatými prsteny a těžkým řetězem na vestě. „Aha, Rafla našla hejla!“ podotýkali suše její kolegové a víc se o ni nestarali. A pro takové případy měla Rafla jeden kuplet, jehož refrén zněl:

Ty, ty, ty jediný,
ty a žádný jiný,
ty jsi blahý můj sen,
tobě bije srdce mé jen! —

ten zpívala a ukazovala milostně kroutcí očima, na milého venkovana. — A po půlnoci odcházela s ním zavěšena do města... A nikomu nenapadlo zvednouti kámen na ni...

A náš Kohn, „byvší člověk“! Pocházel z Kolína, mého rodiště. Byl bohatým dítětem, sám potom fabrikantem a najednou tady, u Bucků! Na jevišti tropil šašky, dělal maškaru ze sebe, parodoval, co se parodovat dalo, své židovství, svůj obličej, svou bídu, své člověčství vůbec. A když seskočil s jeviště, seděl tu člověk elegantní, jemný, duchaplný, citlivý. Někdy navštívila ho jeho žena, vysoká, mlčelivá, se sešlým obličejem grande dame a přivedla synáčka, krásné dítě se zlatými prstenci vlasů. Kohn políbil dítě a strkal ženu ven, aby ho dítě nezahlédlo na jevišti. Jeho žena mluvila několika jazyky, bývala prý velmi veselá, vtipná a hrávala prý též výtečně na klavíru — všechno kdysi...

Druhý komik společnosti byl člověk neobyčejně sprostý a protivný obličejem i povahou. Urážel přímo pohledem svých opičích očí a na jevišti byl nestydatý jako pes. Lhal úžasně. Večer co večer vypravoval nějaké své právě zažité milostné dobrodružství a vždy s nějakou dámou z lepší společnosti, kterou prý nechce jmenovat. Dali jsme mu záhy na jevo svou neúčast k jeho historkám i jeho osobě, a poněvadž i ostatní členové společnosti nebyli velkými jeho přátely, přestal sedat u našeho stolu a utábořil se velké místnosti. Než i on ukázal své

ubohé „já“. Jednoho večera nám sdělil Kohn, že kolegovi „něco je“. Kolega zpíval, ale stál jako prkno, šíji měl ztrnulou a díval se k zemi. A zpíval právě:

Jak jsem řekl tak to bude,
já se nikdy nežením,
a v života slotě, psotě,
já chci zůstat pánem svým —

tu se mu zlomil hlas, pokynul ředitelovi k harmoniu, aby přestal, seskočil s jeviště, usedl k nám a položil si obličej do dlaní. Když vztýčil za chvíli hlavu, tekly z jeho opičích očí slzy. A ten prolhaný don Juan se nyní zpovídal, plakal a zpovídal se, že je zamilován jako blázen do dcery nějakého novoměstského drožkáře a ta že mu dnes plivla do obličeje a řekla, že jí nesmí na oči. Dali jsme mu napít, rozveselil se trochu, zvali jsme jej, aby sedal u našeho stolu, ale nevypravoval víc už ty nesmysly s těmi dámami, usmál se na to a rozsmutnil se na novo...

Slečna Luis byla starší z obou „českých slavfků“. Byla vysoká, modrooká, jisté tahy jejího obličeje dávaly tušit jisté životní zkušenosti, ale dovedla se výtečně podávat jako snívá naivka. Byla dosti povrchní; fond citů zdál se býti vyčerpán nějakou dávno již ukončenou historií a vládl jí toliko chladný vypočítavý rozum. Nic jí tu netěšilo ne že by měla odpor k té místnosti, k té atmo-

sféře a svému tristnímu „umění“, ale že se chtěla za každou cenu vdáti. Dráteníka by si vzala, kdyby přišel, přiznávala se mi. A já byl přesvědčen o jednom: běda muži, jehož důvěřivé srdce zaplete se do sítě naivních pohledů těch modrých očí! ...

A Katty! ... Ano, to byl magnet nás všech, ta vonná, čistá lilie, vznášející se nad špínou a sprostotou, vydychující svou nebeskou vůni do bahna, rozlévající poesii do tabákového dýmu, sprostých zápachů a surového hlučení! Volám za svědky všechny, kteří ji znali — jistě ji všichni milovali, aspoň trochu, jako jsme ji milovali my ...

Byla tmavovlasá, měla, modré oči, zastíněné dlouhými černými řasami, měla bledé tváře a tmavě červené rty — při denním světle byl obličej její žlutý jak citron. —

Pro dlouhé tmavé řasy jí v oči nezapadl lesk světla, by tam vzplál svým svitem magickým, v nich svatý modrý šer jak v tichém chrámě vládl, kamž padá oknem gotickým.

Obličej něžný, bledý a mramorově čistý,
vlas tmavý halil jí zpol čelo dumavé,
rty jako svinuté dva sametové listy,
dva listy růže krvavé.

A snívá duše jí dlela v štíhlém těle;
zjev její každého vždy nutil vzpomínat
Goethovy Markétky, než Faust jí řekl směle:
„Smím, krásná slečno, sobě ždát? ...“

Seděla u stolu a vypravovala. Ton hlasu jejího byl zajímavý, vroucí, slova barvitá a přirovnání a

obrazy trýskaly jí z duše jak rozenému poetovi. Žila duší v jiném světě, než je náš, a pro náš svět, jak praví Lermontov, nebyla stvořena. George Sand nakreslila takový ideální dívčí zjev v povídce „Te-verino“. Čisté dítě přírody — to byla i naše Katty. Milovala přírodu horoucně, a nejen květiny — milovala trávy, keře, stromy, pole, skály, horizonty, oblaka, barvy nebes, zvířata, ptactvo, lidi — všecko mělo v její duši místo. Milovala svět, kterého ani trochu neznala, vyptávala se na život společnosti, na daleké krajiny, snila o moři a pralesech. Bydlili v Košířích; ráno, když otec a sestra spali ještě po noční produkci, vstala, vyběhla na vysokou stráň, poletovala po ní jak motýl, divila se všemu a byla šťastna. A motýla chytila, bratra duše svojí, přinesla si jej domů a aby nezahynul hladem, natrhala dobrotisko, — bramborové natě a dala mu jí do škatulky za okno. — Hluboce se jindy zamyslíla a když se vytrhla, ptala se nás, kdo je větší: velbloud či slon, a proč má, chudák, každý velbloud hrb — dávala vůbec mnohdy otázky, na něž by byl největší mudrc nenašel odpovědi.

Měla příjemný altový hlas. Dětinská něha se chvěla v něm a posvěcovala každou sprostotu, kterou musila zpívat. A nám ty její kuplety znívaly v duši jako tony hlasů andělských a když jsme někdy honoris causa zapadli k Tomáši mezi literáty, stačilo, že v nejživější debatě zanotoval jeden druhému v ucho nějakou melodií Kattynu, a hned za-

čalo nám být teskno, zaplatili jsme a hnali jsme se na Poříč. — Nevěřila ve zlé lidi a v její přítomnosti nebylo skutečně zlého člověka. Já cítil, že při ní ztratil se ten druhý ve mně a poslouchal ji, dítě, jako dítě a hloubal a myslil vážně o dětských jejích záhadách. Neboť trochu jsme ji milovali všichni...

A pro ni, jen pro ni jsme je doprovázvali okolo druhé noční hodiny do Košf, a když jsme se vraceli, svítilo jasné svěží ráno, metaři zametali ulice, slavíci pěli v Kinské zahradě a nám do obličeje trýskalo svěží zlaté světlo vzcházejícího slunce...

A v pátek, v den jejich odpočinku, ubírali jsme se k večeru do Košf a sedali tam s nimi v malé hospůdce a hovořili... Tu přicházela Katty a Luis, máť jejich i otec, pan ředitel, jenž byl takto v životě malířem pokojů. Ten pátek byl šťastným dnem Kattyným, neboť nenáviděla z duše ty umělecké produkce na Poříčí...

Na těch zpátečních cestách z Košf vzpomínal jsem často na Ančičku Rychlých v Brandýse, ale když jsem vzpomněl, vždy chvělo v duši mojí při zjevu jejím takové osudné „proč?“...

LXIX.

Do Brandýsa jsem zalétal často. Stačilo mi viděti v sobotu odpoledne nad Kaprovou ulicí stříbrný nadmutý oblak pohybující se po nebi, a já již viděl

širokou rovinu brandýsskou, ležící přede mnou v těch svých jasných a drahých barvách, oblaka plovoucí nad ní jako snové, jako touhy; po písčitých pěšinkách zámeckého parku stoupající naše veselé zdravé dívky — a taková „toska“ mi stiskla srdce, že zamířil jsem k Celetné ulici, přes Poříč do Karlína, k Libni, Vysočanům, a k páté hodině jsem stával na Vrábském kopci nad Brandýsem...

Ančičku Rychlých každý můj příchod zřejmě potěšil. Vykládala si jej dojista jednostranně. A nacházel jsem ji, jak ty všechny předešlé sultánky mého srdce, v zámeckém parku s nějakým háčkováním v ruce, ty předešlé zrovna tak — háčkovaly... Trochu se změnila Ančička. Poupátko rozkvétalo. Nosila šaty až na zem, copánek ze zad zmizel, a vlasy měla vyčesány nahoru v účes modní slečny. Když jsem ji tak viděl poprvé, bylo mi skoro líto těch krátkých dívčích sukének, toho copánku a té Aničky Rychlých, jež zmizela s nimi... A slečna Anna pozorovala, že nejsem spokojen s přítomností, dívala se mi pátravě do očí, potom se najednou zarděla, jak by ji krev polila.

I v chování se měnila slečna Anna. Mizela plachost a ostýchavost a připadalo mi, že něco tak výbojného leží nyní v jejích řečích jako v její frizuře. Začínala se vyptávat, což dříve nikdy nedělala; rozhovořila se a vedla delší řeči, kdežto dříve mluvila jen ve větách „holých“ a pustila-li se do nějaké „rozvinuté“, nikdy jí nedokončila. Princ, myslím, při

jedné návštěvě v Brandýse, vypravoval jí o našich zpěváčcích u Bucků, zajímala se o ně a neustávala se ptáti a ptáti. A já mluvil o všech a viděl jsem, že ji jedna osoba jaksi zvlášť zarazila: Katty. Ale s vrozenou chytrostí ženskou neptala se už nikdy na ni přímo, vždy nenápadně, vždy nějakou oklikou. V evidenci je měla všechny.

Hovorný pan Čečetka dvořil se zatím vytrvale její máteři. Nenáviděla ho přímo, asi tak, jak máti její mě. A když jsem jednou, dívaje se na tu tlustou paní a malého pana Čečetku, procházející se v hlavní aleji parku, podotkl slečně Anně, že bych vlastně nerad stál v cestě jejímu štěstí, potřásla jen hlavou a podívala se na mě láskyplným pohledem. A vědí bozi, proč mi byly vždy zrovna tyhle „láskyplné pohledy“ tak protivnými — vím, že jsem se na ni zadíval cize a snad zuřivě. Slečna Anna sklonila hlavu, ulomila maně uschlou větvičku bezu a čárala jí v písku. Potom si vzdychla:

„Šťastná Katty“...

Cítil jsem, že zas jednou táhne rozhodná chvíle... I ty mi byly tak z duše protivné, ty chvílky vyznání... Vyzná se láska, dobrá, co potom? Komické hloupé situace. A cítil já vlastně něco? Ne, ne, ne. — Byla to rozkoš kočky pohrávající si s myší, byla to záliba zlobit tu tlustou její máti, bylo to, se stanoviska básníka, studium dívčího srdce, eh, zdá se mi, že i tohle všechno jsem si vykonstruoval až potom — — — co to bylo — nevím, ale

vím, že jsem v té chvíli byl chladný jako led, že cit mlčel jako hrob a rozum jen seděl s ďábelskou rozkoší diváka a čekal, co bude dál.

A jako na povzbuzení řekl jsem jí: „Proč šťastná?“ ...

„Vy to víte, ale nechcete to vědět!“ vyhrkla slečna Anna podrážděně, vstala a šla pryč...

Díky vám, bohové olympičtí! myslil jsem si klidně. Anička uháněla dlouhou alejí k domovu. Nezastavila se, neohledla. Zmizela.

Druhého dne odejel jsem do Prahy. Když jsem za několik neděl přišel na prázdniny, slyšel jsem, že slečna Anna Rychlá a pan Čečetka jsou snoubenci...

Měl jsem vztek. Hle, jaký to tvor, žena! Jsou brunetky, jsou blondýnky, jsou míchané; jsou štíhlé, zavalité, prostřední; jsou povrchní, hluboké, normální; jsou veselé, sentimentální, jsou mlčelivé, žvavé; jsou duchaplné, líné k myšlení; jsou — všechno možné jsou ještě — ale v srdci a v duši všech sedí hloupost nebo lež! Anička Rychlých! Po těch všech soudech o panu Čečetkovi bude přec jeho ženou, půjde s ním životem, eine brave schwangre Frau, jak říká Heine, bude členem honorace našeho města, stloustne konečně jako její máť, a všichni rozumní lidé řeknou, že je to v pořádku. — Tak jsem ji obžalovával a odsuzoval. Když mi však vlastní svědomí odpíralo kompetenci soudcovskou, konejšil jsem je, že ji soudím jako básník.

Nenáviděl jsem ji upřímně a toužil jsem jen po jediné chvílce, kde bych jí to mohl říci. Ale nenašel jsem jí. — Naše krasavice, jakmile se stanou snoubenkami, začnou žít jako jeptišky. Sedají doma a šíjí výbavu a vyjdou-li, jde po jedné straně máť, po druhé straně hloupě blažený ženich. A jdou zavěšení, toť se rozumí. Ančička Rychlých zmizela z parku, z promenad, zmizela vůbec z města. Odjela k nějaké tetě kamsi, a šťastný pan Čečetka za ní v neděli jezdíval. Pan Čečetka mi ostatně dobromyslně vložil, jaký on je stratég v lásce. Matka Ančiččina prý měla obavy z těch schůzek své dcery se mnou. On, pan Čečetka, prý ji konejšil, že to nic neznamená, i kdyby prý to byla láska, takové mladé lásky jsou prý jak pampelišky, kvete jako dukát, ale sedne na ni komár a rozboří ji. — Potvrdil jsem panu Čečetkovi, že je duchaplným člověkem a zařal jsem zuby. —

Princ vojákoval, na prázdniny nepřišel. A Janovic začal tropit tajemnůstkářství. Dopoledne chodil všudy, kam jsem chtěl, odpoledne zmizel a objevil se teprv k večeru. Tajuplný úsměv na rtech, oči rozzářeny a slovem nechtěl prozradit, kde byl. Že prý přijde brzy čas, kdy se dovím všecko... A tak jsme večer zase sedali u zelených stolů pod kaštany mezi notábly města, hráli karty a kouřili z dýmek, za měsíčných nocí jsme chodili na luka k Labi, a život plynul prázdně, nudně, zbytečně. Jen když veselý respicient Hofmann nebyl ve službě a přišel

mezi nás, ožíval jsem. Byl pln dobrých nápadů, vtipů a anekdot, rád zpíval, rád si dobíral své spolubližní, ale nikdy krvavým způsobem. Také básně psával a rád nám je deklamoval, což byla jediná slabší stránka tohoto dobrého člověka. Honoraci městskou nemiloval; proto měl-li svobodný večer, zašli jsme do nějaké krčmy v Boleslavi, nebo vzali jsme pana Rysa a „pana starého“, Mynaříka, sedli na ložky a jeli po Labi vzhůru do Královic. Ariston jsme ovšem vezli sebou, a pan Rys zase zpíval: Za jeden pohled oka tvého...

S Katty jsme si dopisovali. Upřímné přátelské listy jsme si psali, já ji tituloval: Zelenooká ještěrko, ona mě: Krokodile... Její psaní byla plna pravopisných chyb, bolesti ze zoufalé přítomnosti a hořkého marného toužení po světě jiném, kde myslila, že je světlo a štěstí... A při tom tryskala groteskním humorem, aby její bolest tolik nekřičela...

Vypravovával jsem Janovicovi o ní a těch zpěvácích. Poslouchal s velkým účastenstvím, jejich kuplety znal německy a hned mi je notoval a zpíval, potom prohlásil, že půjde nejspíše po prázdninách se mnou do Prahy — až prý se jistá historie rozluští. A ta jistá historie je prý ono tajemství jeho odpolední.

Čekal jsem trpělivě, až mi jednoho dne řekl, abych šel odpoledne s ním.

LXX.

Houštka je lázeňské místo u Brandýsa. V lese, plném vůně, svěžího vzduchu a stinných cestiček, zvedají se dva domy, natřené rudou cihlovou barvou. V jednom jsou koupele, v druhém bydlí lázeňští hosté. Cesta z Brandýsa k Houštce jest překrásná. Vede širou lučinou, plnou vysoké, sytě zelené trávy, po pravé ruce svítí se labský proud, za ním se zvedá vysoká stráň porostlá košatými stromy, v nich se běhají domky s doškovými střechami — ves Královice. Na levé straně lučiny padá do očí skupina vysokých ztepilých bříz, za nimi rozkládá se Stará Boleslav, jejíž pokračování, vesnice Písek, vniká až do lázeňského lesa.

Tajemství Janovicovo byla ovšem la femme...

Kráčeli jsme onou lučinou k Houštce beze slova. Tušil jsem, co asi přijde a tušil také, jaký úkol mi nastává. Srdce mého přítele bylo tuze chytlavé. V čase naší známosti začalo dvakrát hořeti, a já je dvakrát uhasil. V přátelství mladých lidí bývá jeden vždy despotou, druhý vždy porobeným. Věděl jsem, co na Janovice nejvíc působí: ne přesvědčující výklady, ne rozumové důvody, ale krátká, jakoby leda byla poznámka, opovržlivé ohrnutí rtů, slovo despektu... Když mi povídal o svém prvním plameni a ukázal mi ji, řekl jsem mu: S tou rukou by mohla tlouci na silnici kámen na šutr — a Janovic byl vyhojen. Když mě seznámil se svým číslem druhým, prohodil jsem: Pořádně vychovaná holka; může

stloustnout jako její matka, „ich lieb' nicht Frauen von plumper Form“ — zacitoval jsem mu Byrona. A byl zase konec. — Bylo mi také jasným, proč tak dlouho tajemnětkařil, obával se mého jazyka.

V dáli se vynořily z lesa dva modré slunečnický. Viděl jsem, jak Janovicovi zazářily oči. — Numero třetí? tázal jsem se ho.

„Uvidíš sám,“ řekl plaše.

— Nu, starý, jen se ožeň. Já ti dám požehnání a přeju ti pět šeredných vzteklých dcer. —

Paní Roubíčková byla z Prahy. Choť nějakého malého továrníka, suchá, bledá, vysoká, s malýma, vychytralýma očima, slečna Adela byla v obličejí zažloutlá, měla světlomodré, duchaplné oči a formy jejího těla ukazovaly na inklinaci ke stloustnutí. Kcupaly se v železité vodě Houšky, ale bydlily ve vesnici Písku, patrně k vůli úspoře.

Srdce Janovicovo hořelo už asi důkladně. Šel jsem se slečnou Adelou napřed, on nás každou chvíli doháněl nechávaje starou paní pozadu. Adelu pohlcovaly jeho zamilované pohledy. Ona přijímala jeho dvoření se spůsobností dobře vychované slečny, mírně se usmívala a jen časem povzbuzovala jej milostivým pohledem. Se mnou mluvila o poesii, o kráse a poloze Brandýsa, o pěkné přírodě zdejší — protivný planý žvast! Viděl jsem, jak je jí vlastně to vše lhostejno, jak mluví, jen aby mluvila, a tichý vztek se mi rozléval krví. A pak pro člověka, který

je ve věcech lásky jaksi mimo službu, jest pohled na dva jen trochu zamilované dost odporný.

Vešli jsme do lesa a chodili sem tam. V té chvíli tajeného vzteku jsem si poprvé uvědomil, proč mám ty naše lesy tak rád: pro vůni mateřídoušky smíšenou se zápachem pryskyřice, pro ten jemný, jakoby vzdálený šumot korun, pro suché praskání sosen, pro ty sametové motýle, jež se trhavým letem vznášejí nad červenými květy, pro tu věčnou pohádku jejich, jež padá neposlouchána v náš efemerní život — a slečna Adela mezitím vypravovala a opatrně se vyptávala, jak Janovic žije, jaké jsou jeho poměry rodinné, peněžní, proč nepřijme nějaké místo a p.

Červená obloha, prosekaná kmeny stromů svítila na západě, když jsme se vybrali z lesa...

Když jsme kráčeli potom sami od Písku k Brandýsu, ptal se mě Janovic, co jí říkám. — Mám ti zkazit radost? — odpověděl jsem otázkou.

„Nekaz,“ řekl tiše...

A druhého dne odpoledne jsme zase kráčeli po luhách a zase se naproti nám vynořily z lesa dva modré slunečnice...

A Janovic, snad abych mohl dokonce ocenit slečnu Adelu, připojil se ku staré paní a šel s ní daleko za námi. Zase jsme chodili lesem, a já cítil vůni mateřídoušky a pryskyřice, stromy šuměly a praskaly a sametoví motýlové třepotali se nad květy... Začínal jsem studovat slečnu Adelu, zajímala mě najednou. Ale jenom tak, jak přírodopytce za-

jfmá nějaký dosud neznámý brouk. Frázovitost a posa dobře vychované slečny z dne předešlého zmizely; mluvila o Praze, o své rodině, o divadle, společnostech, kam chodívá, o zábavách, jež navštěvuje — mluvila bez veškeré sentimentality, bez nadšení, ale také úplně bez citu. Hotové stělesnění nějaké matematické formule. Rozum, čiročirý rozum... Pozoroval jsem, že jest u ní rozhdnuto, že bude paní Janovicovou — ale ne z lásky, ne z náklonnosti, jen z matematiky. Zнала jeho chyby, jeho cholerické výbuchy a fantastiku citu, mluvila o nich klidně, střízlivě, jako o nějaké chromé noze. Naznačovala mi, kde by si přála bydlit a jak by chtěla mít zařízený byt. A že bych k nim musil přicházet, kdyby byla vdaná... A všecko to říkala tak rozumně, tak suše.

A následující odpoledne byli jsme zase v lese a byli jsme tam každé příští. Proč? Tenkrát jsem nevěděl. Dnes vidím, že mě Osud užil jako nástroje v životě přítele, že tak musilo býti...

Pršelo-li, seděli jsme u nich v pokojíku. Adela uvařila kávu a hovořili jsme. Časem nás pozvala stará paní k večeři, a chválili-li jsme jídlo, chválila ona Adelu, která prý v kuchyni dokáže divy, stroj-li pro hosty jí milé.

Čas plynul... procházky po lesích, hovory a hovory. Někdy stará paní nechala nás samotny, ty dva „mladé“ svěřující s úsměvem mému dozoru... Tu jsme chodívali do černých lesů k Jizeře, do luk

a polí k vesnici Vestci, dávali se převézt přes Labe a pili kávu v lázních toušeňských — jak byl můj přítel na těch výletech šťasten! . . . A slečna Adela stále stejná: střízlivá, rozumná — hotová matematická formule.

Ke konci srpna se předčasně ohlásil tehdy podzim. Bílé mlhy toulaly se po lukách, spousta nahatých ocúnů se červenala v rezavější trávě, modří motýlové zalétali ke kořenům stromů a umírali. Paní Roubíčková se chystala k odjezdu.

Chodil jsem v posledních dnech výhradně jen s ní. Měla ostrý jazyk, trefný soud o lidech, o světě, o všem. Také proto poslouchal jsem ji rád, že jsem nemusil mnoho mluvit.

Jedné chvíle chtěla stará nějaký výklad od Janovice. Šel jsem s Adelou.

„Vyhýbáte se mi,“ začala.

— Nechci státi v cestě příteli, — odpověděl jsem.

„Ostatně — jste stále s námi. Mluví jen o vás,“ usmála se. „Bůh ví, co je to za člověka! Je vaší kopí, vaším stínem. Kdybyste byl ženou, vezme si vás.“

— Ale takto si patrně vezme vás, slečno Adelo.

„Zdá se.“

— Jak to mluvíte?! Má vás rád. —

„Ale to přec stojí mimo. Nevezme-li on si mě, vezme někdo jiný. Vdát se přec musím. Láska a

sňatek jsou dvě věci, jež spolu nesouvisí. Aspoň u nás ne!“

Ptal jsem se jí, vzala-li by si člověka tedy, jehož by před tím nikdy neviděla.

Že ano, že se tak u nich děje často. — — —

Za dva dny na to přijel z Prahy její bratr a měl tuze dlouhou a důtklivou rozmluvu s Janovicem. Janovic mě vyhledal a vyhrkl: „Mám se ženit. Nabízejí mi ji. Co ty?“

— Nabízejí ti plemennou krávu. Čert tě vezmi a ty ji sobě — dopálil jsem se.

„Co ty bys dělal? Vzal bys ji?“ ptal se za-
raženě.

— Blázníš? —

Paní Roubíčková odjížděla. Byli jsme na nádraží. Janovic s kyticí. Když odjely, svěřil mi, že dostal od Adely polibek. Řekla prý mu, že mu jich dá třeba deset, že to nemá jiného významu pro ni, než stisk ruky...

Odjely. Janovic byl melancholický. Když se vzpamatoval, řekl mi: „Kdybys mi nebyl hodil ten výraz plemenná kráva, byl bych si ji vzal...“

Za několik dní dostal list od Adely. Dověděla se nějak o tom výrazu také a psala mu. Dal mi psaní její beze slova... „Mohu-li Vás varovat. varuji Vás. Před Vaším přítelem. Prohlédla jsem ho

— —“ — Kamaráde, je toho ještě celá stránka —
a vracel jsem mu psaní. — Poslechni ji!

„Půjdu s tebou do Prahy,“ řekl on na to.

*

Na samém sklonku prázdnin byl v Brandýse nějaký ples. Byli jsme tam. Přišla také — Ančička Rychlých. Zářící, krásná, výbojná. Podívala se na mě několikrát zpola prosebně, zpola vyzývavě. Šel jsem pro ni.

„Přišel jste,“ tiskla mi při tanci ruku.

— Mohla jste mi dát košem... nevěsto! —

„Nejsem víc. S panem Čečetkou je konec. Kdo pak by se pověsil na tak směšného muže?“

Strávili jsme noc tancem a povídáním... Potom jsem odjel s Janovicem do Prahy.

LXXI.

Teď, kdy se moje vypravování schyluje ke konci, zní mi duší otázka: Neskreslil jsi trochu toho člověka?...

Psal jsem tyto konfese, abych byl v lecčems jasným sám sobě. Když jsem revidoval své knihy pro druhá vydání, vynořil se mi z minulosti celý zapadlý svět: lidé, příhody, myšlenky, pocity, sny, z nichž ta a ta báseň kdysi povstala, k nimž ta a ta byla ilustrací, ta podobiznou, ta rakví... Viděl jsem zase pevný vztah mezi každou řádkou, kterou jsem psal, a životem, jež jsem žil. A viděl jsem železnou nutnost všeho: tak musil jít ten život, takové musily

být ty básně. Byl jsem produktem doby, multiplifikované vlastním „já“...

Cizím i blízkým zároveň byl mi člověk, jenž to žil a psal... „Jsme to, jsme to — ne, to už nejsme my!...“ zní jeden melancholický refrain našich zpěváčků od Bucků... Co jest to „vývoj člověka“? Studium sama sebe a neustálé překonávání sama sebe. V nekontrolovatelné skryté dílně konstruuje si náš duch z poznatků světa a života svůj system: co jest život, jaké jsou jeho vztahy k bohu, světu, národu a společnosti a jak jej žít? — a sotva je s konstrukcí hotov, vrhá se na ni, rozmetá ji a staví novou. Neboť proud života mu přinesl nové poznatky a sám nabyl nových zkušeností... Kdy jest tedy člověk ve svém vývoji hotov? Nikdy. A běda mu, je-li hotov — je-li zároveň básníkem. „Panta rei“, všecko plyne. I to jeho „já“ mění se vývojem, sebevychováním. Jediného zákonodárce a trestajícího soudce má v sobě: vlastní svědomí. Není jiného zákona, ani náboženství ani morálky. A svědomí jako zákonodárce a rádce jest delikátní, jako trestající soudce jest hrozné. Rady a zákony jeho jsou tiché, sotva slyšitelné, a jest třeba stále sebekázně, aby jich člověk poslouchati dovedl. A jde-li za hlasem jeho, pak se jeví čára vývoje jeho jako pravidelná geometrická křivka bez zlomenin, úhlů a násilných ohybů. Člověk jest jakýmsi světem pro sebe a jako světy ve všemíru má své zákony, svůj vývoj, svou dráhu...

Nuže: neskreslil jsem trochu toho člověka? Ne. Ale nedokreslil. Líčil jsem zevnější osudy jeho, jeho styky se světem, jeho bídu, jeho přátele — do jeho duše však dal jsem nahlednouti pouze několika ne-umělými nivními veršovanými epigramy. Akcentoval jsem tuze málo toho druhého v něm, jenž se mi v historce slečny Adely Roubíčkové maně vynořil. Ten druhý už nebyl pouhým vnitřním glossatorem, ten druhý vzal otěže života mého do ruky a řídil jej sám.

Byl jsem cynikem a skeptikem. Pána boha jsem nikdy nepohřešoval, poněvadž jsem ho nikdy neměl potřebl; mnoho jsem nenáviděl, poněvadž jsem nedovedl ničeho mít rád; radosti ze života jsem nepocítoval, poněvadž v něm radostí nebylo. Jako jsem popíral každý vřelejší cit, popíral jsem i cit lásky a příslušnosti k národu svému, neboť jsem viděl na konkrétních případech, pod každým takovým citem jen sobectví a počtářství; nenáviděl jsem každý projev nadšení, poněvadž se mi zdálo, že se dotýká hranic směšného bláznovství; nudil jsem se, poněvadž mi byl můj prázdný život příliš těžkým břemenem; tyranisoval jsem své přátele, poněvadž jsem poznal jejich slabé stránky a hned se vyvýšil nad ně. Ano, jediná touha žila v mé duši: touha po čemsi nekonečném. Po nekonečném v citu, v lásce, přátelství. A kde jsem se dostal na mez konečného, kde jsem znal všechno, začal jsem nenávidět.

Moje verše byly ventilem té nenávisti. A že

jsem psal většinou jen erotiku, vylévalo se erotikou všechno: nuda, vztek, zoufalost, hoře, zklamání, beznadějnost, blaseovancst. Tak jsem interpretoval to, co jsem žil.

*

Živitelem mým byl zase „Světozor“. Pod jménem „Antonín Rousek“ otiskl jsem v něm celou řadu básniček, psal jsem středu co středu s M. A. Šimáčkem texty k obrázkům a konečně také — recense. Překlad básní Leonta de Lisle, pořízený Vrchlickým, byl prvou knihou, kterou mi dal M. A. Šimáček k soudu. Nevyšel z něho docela bez pohromy ubohý Leconte de Lisle, také ne později Poesie Adama Asnyka, přeložené Kvapilem. Pro „Hudbu v duši“ a „Povídky ironické a sentimentální“, knihy Vrchlického, jsem dostal již dosti určitou maršrutu. M. A. Šimáček byl novotářem dosti kurážným, ale jako redaktor rodinného listu musil počítat s danými poměry. „Lumír“ byl tehdy vedoucím listem literatury, a Vrchlický byl poeta sacrosanctus, nedotknutelný jako papež a císař. Poslední hlasy jeho odpůrců proměnily se v nadšené hymny. Ferd. Schulz byl už redaktorem „Zlaté Prahy“ a poskytoval světu divadlo muže s dvojnásobným přesvědčením. Nadšeným a poctivým prsním tonem chválil nyní práce Vrchlického, které před krátkým časem byl tímže poctivým prsním tonem zatratil v „Osvětě“ v Orkus a Tartarus. Eliška Krásnohorská vidouc náhlou metamorfosou svého spolubojovníka, konsternována mlčela, Fr. Zákřejs, zma-

ten tím vším a cítě se opuštěn, ztratil hlavu nadobro a zhalil se ve své „mystifikující“ rebusy a šarády. A nejrozumnější z nich, pan Václav Vlček, vida, že mlčí a se proměnil is et ille, pozval Vrchlického za přispěvatele „Osvěty“. A Vrchlický bez všeho ohrazení, bez vyrovnání věcí minulých tam psal. A tak byl tedy jeden ovčinec a jeden pastýř...

M. A. Šimáček, jak jsem se již výslovně byl zmínil, byl opravdovým a přesvědčeným cenitelem prací Vrchlického, ale viděl i vady jeho. Když jsme disputovali a hádali se, přiznával mi to a ono, psáti však jsem takto v řečených recensích nesměl. V církvi nesmělo býti rozkolu. Doba revoluce přišla později a proto byla tak dravá a bezuzdná, že před ní dlouho nebylo svobody slova a úsudku. Míním vystoupení a soudy „Času“, T. G. Masaryka...

Jedné středy, když jsme byli s texty hotovi a rozmlouvali, nadhodila mi „Slavná redakce“, že musím už mít těch svých básniček knihu a že bych měl pomýšlet na vydání její. — Přiznal jsem, že jich už může kniha být, ale že není nakladatele. — Abych prý promluvil s bratrancem jeho, Bohuslavem Šimáčkem. — Já na to, že je to těžké, že nerad mluvím a kdyby řekl: ne — — Že tedy promluví sám.

A promluvil. Nakladatel mě vyzval, abych mu dal rukopisy, sbírka že vyjde v „Kabinetní knihovně“. Jak prý jí pojmenuji? — Nevěděl jsem. Tož prý abych si jen vymyslel případné jméno a knihu přinesl.

Toho večera šel jsem k Tomáši. Myslil jsem, že mistr mi poradí a bude se revančovat za křest „Zborcené harfy ton...“ Arbes se divil, že mám knihu a ptal se na obsah. „Elegické věci,“ vysvětloval jsem. „Tož to nazvete Elegie,“ mnil starý pán. Nelíbil se mi ten titul valně, ale jiného mi nepodal.

Na to jsem sháněl rukopisy. Vytrhal jsem ze svých školních sešitů, co bylo popsáno, shledal jsem obálky starých dopisů, kam jsem zvláště rád čmáral své improvisace, vystříhoval jsem z čísel časopisů své verše, a když ležela sbírka přede mnou jako chumáč proužků, z nichž ševci a krejčí sestrojují své míry, napadl mi titul: „Confiteor...“ „Slavná redakce“ mi jej schválila a tak jsem jej podržel. Přemýšlel jsem chvíli, komu knihu připsat. Arbesovi!

Napsal jsem dedikaci, napsal jsem „Vstupní dialog“. Do dedikace jsem dal kus rozmluvy se starým pánem, ovšem valně upravený — mistr Arbes se vyjádřil o úkolu umění trochu jinak a připojil i definici čtenářstva, které jsem pro její jadrnost potřebovati nemohl. Ve „Vstupním dialogu“ zmínil jsem se o „dobře placených“ učitelích. Zlou krev nadělala ta dvě slova. Ale já je tehdy cítil plně a závistně. Hle, moje příjmy v těch nejlepších časech obnášely měsíčně 20 zl.! A tu jsem slyšel, že příjmy učitelů mohou být i 50 zlatých měsíčních! Jací to Rothschildové, a nespokojení nevděčníci! A z platů profesorů středních škol se mi přímo točila hlava závratí!

Přibil jsem to oběma.

Sbírku jsem odevzdal nakladateli. Usmál se lehce podivné formě její, byl spokojen s titulem a zavřel ji do stolku. Na titul napsal jsem jako autora nyní své pravé jméno: J. S. Machar.

Mistr Arbes mi poradil, abych si hned vzal zálohu. Tak prý se to dělá a je to pro literáta nejjistější cesta. Může prý před vytištěním i umřít — co má potom z knihy? Uznal jsem, že mluví moudře a požádal za zálohu. Prvou, druhou, třetí atd. — než kniha vyšla, měl jsem, myslím, vybraný honorář i na druhou a začal trávit z třetí...

Knihu měl nakladatel zavřenu ve stolku, a já s hrozným klidem fatalisty čekal na prvý arch korektury. Neboť ačkoli jsem netušil, že se tolik lidí po vlastech našich nad ní pobouří, tolik mi bylo jasno, že mě dojísta vypoví z gymnasia.

A já byl v oktávě, v Jindřišské ulici. Před zkouškou maturitní.

LXXII.

Princ dosloužil svůj rok u vojska, odešel na techniku curyšskou, Souček zatoužil zase býti pořádným člověkem a začal studovati k státním zkouškám a tak se stal Janovic jediným soudruhem mých nočních potulek. Zavedl jsem jej k Tomáši, kde se ne-

cítil valně volným, zavedl jsem jej na zpěváčky k Buckům, kde se mu tuze líbilo.

Hned prvý večer uspořádali mu tito pěvci dojemnou ovaci. Hodil totiž kavalírsky vybírajícímu na talíř zlatník, načež celá společnost, jak bylo v takových případech zvykem, postavila se v kruhu kolem něho, harmonium zadunělo intrádu a oni mu zpívali kratičký sbor začínající slovy: Tys přítel náš!! — — Janovic se rděl, ale byl mile dojat a později si často vyvolával tento hromadný a hlučný projev díků.

A brzy se zadíval do blankytných očí Luisiných. Léčil, myslím, jednu lásku druhou. A jistě měl slečnu Adelu tuze rád, neboť bral lék pro zapomenutí její jako beze smyslu. Ten cit jím zmítal jako bouřné vlny slabou loďkou....

A taková byla poslední scéna: Na Štvanici, tam, kde ramena Vltavy splývají, stáli jsme v písku. Já dokončil delší řeč: o ženách vůbec, o Luise zvlášť, rozebral jsem projevy jeho citu a konstatoval mu z nich symptomy ne lásky, ale nemoci. — Abych mu tedy radil, co dělat. — Řekl jsem, že se musí ihned vrátit do Brandýsa. — Zadíval se do vody, slzy mu kanuly z očí, poctivé slzy, v nichž je žalost sebepozrání a smutek loučení. Vyhnanec rozum vrátil se a začal vládnouti. Byl pěkný májový večer na konci května. Všecky jeho dřívější lásky ožily mu v duši, vzpomínal na ně, porovnával a viděl, že energie vůle jeho sestárla, cit jaksi sesprostáčil a cena jeho jako

člověka sama před sebou že klesla. Jeho zkušenosti dosavadní byly zakopanou hřivnou. Více pro sebe než mluvě ke mně rozváděl tyto myšlenky a pocity; ruku si držel na čele a stále se díval do vody. Potom mi prohlásil, že odjede a že ještě dnes.

A skutečně odejel ještě téhož večera. Oddechl jsem si, když se vlak hnul, bylť mi právě pro tu splašenost a sflu svého citu milým a byly chvíle, kdy jsem cosi otcovského pociťoval k tomu bělovlasému, o dvanáct roků staršímu člověku.

*

Osaměl jsem. Součka jsem vídal zřídka, zřídka jsem zašel k Tomáši, zřídka na zpěváčky. V gymnasiu jako vlaštovky zvěstující jaro vylétala z úst našich profesorů častěji a častěji slova o blízkosti maturitě. Spolužáci moji začali přicházeti do školy s nevyspalýma mrkavýma očima a pobledlýma tvářemi. A mluvili jen a jen o maturitě. Ona stála přede všemi v budoucnu určitě, jasně i hrozně jako nějaký konec světa. Já, jenž měl vždy a všude hodnou porci fatalismu pro všecko, zlobil jsem se pro tu nervosu a hloupé rozčlenění. Pan profesor Grim, když jsem mu přinesl nějakou tu úlohu bez konečného puntíku, sliboval mi vždy, že „se při maturitě shledáme“, já sám si hleděl časem v záchvatu dobrých předsevzetí namluvit, že se blíží něco tuze důležitého a že bude nutno připravit se — ale nemohl a nijak jsem nemohl cítiti vážnost a hrůzu té příští chvíle.

Teď, když jsem byl sám, vrhl jsem se najednou

na studie, hnán, myslím, jen pocitem opuštěnosti. Ze jsem byl zvyklý z předešlého živobytí málo spat, dovedl jsem seděti dlouho a dlouho v noci nad papíry a knihami a necítil jsem únavy. To byla doba, kdy jsem si zamiloval matematiku. Ty studené, mrtvé pravdy začaly mi být příjemny, lily pocit jistoty, zbytečné sice, ale přece jen nějaké jistoty v moji duši, logický řetěz, v němž se rodily, zajímal mě — tehdy jsem opravdu litoval, že jsem nevníkl v tu ctihodnou vědu již dříve, před léty, dokud byl čas. Byl bych z ní s chutí udělal své životní povolání.

Věděl jsem dobře, v čem mi hodí pan profesor Grim onu slibovanou oprátku na krk: v řečtině. To byl jazyk, jež jsem nenáviděl, jak jsem nenáviděl národ, jenž jím kdysi mluvil a psal, to byl jazyk, v němž jsem okován nebyl... A teď, když jsem začal vyplňovat mezery, jež v mých vědách zanechalo osm roků gymnasiálních studií, díval jsem často do tlusté knihy, plné paragrafů, jež pro trápení mládeže sestavil nebožtík Niederle a „Řeckou mluvnicí“ nazval — ale kde začít a jak? Terra incognita, kam se jen podíváš... A potom jsem se nedíval víc.

Z české literatury nadřel jsem trochu letopočtů, titulů a obsahů knih všelijakých těch Adamů z Velešlavína, Paprockých z Hlohol a Sixtů z Ottersdorfa. To co nám řekli a na nás žádali z literatury devatenáctého století, jsem znal, ačkoli jsem byl v lecčem odlišný od mínění páně Grimova.

Nadešel čas zkoušky písemní. Z češtiny jsme

zrobili nějakou řeč nebo chrii, latinsky jsme tlumočili kus prosy Palackého, z řečtiny bylo také něco a matematickou práci jsme provedli podle osvědčených tradic všech minulých let na všech gymnasiích...

Při ústní zkoušce předsedal ředitel Klumpar z gymnasia královéhradeckého. Prozřetelný osud poslal mi v tom starém pánovi anděla strážce, jenž mě jako Tobiáše provedl hellenskými pouštěmi. Latina a čeština byly již za mnou, když mi pan profesor Grim podal Homerovu Odysseu a jmenoval stránku tu a tu. Přečetl jsem skanduje poctivě každý hexamet, a když jsem dočetl, nevěděl jsem absolutně, o čem se jedná. A Grim chtěl mítí překlad! Pověděl mi přísně prvé slovo, já je mechanicky opakoval a mlčel. Pan profesor poznamenal, že se mnou v řečtině vůbec nebyl spokojen a pověděl mi slovo druhé. Zase jsem je opakoval. A pan profesor seslíil svou poznámku a pověděl mi slovo třetí. Tu se starý Klumpar zadíval na mě, potom si vyrazil brejle na čelo, pověděl mi slovo čtvrté, páté, šesté, pověděl i dál a přeložil mi celý ten odstavec. Teď jsem věděl, co starý Homer povídá. Odysseus byl u Aethiopů a básník jeho vypravoval, jací jsou to lidé, co jedí, jak se jim vede a p. A starý Klumpar sesunul brejle na nos a hluboce si oddychl. „Překládati neumíte,“ prohlásil mi examiner důrazně. „Co pak možno říci o tomto místě Odysseje?“ ptal se, ale již jen leda-

byle, jako člověk, jenž ví, že marně nechává ubíhat čas.

„O tomto místě možno říci, že jest jedním z nejtěžších, které se u Homéra vyskytají,“ odpovídal za mě ředitel Klumpar. „Řekněte mi,“ pokračoval, „kde byl Odysseus před tím?“

Věděl jsem.

„Kam šel potom?“

Zase jsem odpověděl správně.

„Můžete mi říci, kdo to bylo Nausikaa?“ . . . Ty světlá královská dcero, Nausikao! Vyprávěl jsem tvůj příběh s ohněm, jak jsem nejlépe dovedl, a starý Klumpar kýval hlavou jako dobrá pagoda a říkal tiše „ano“ a „dobře“. A když jsem dokončil, jak jsi ithackému králi vyšetřujícímu z lázně dávala poslední pozdrav, psal mi můj anděl strážce dobrou známku do knížky a ptal se mého profesora: „Račte mít ještě otázku? Já jsem spokojen.“

A profesor Grim řekl, že nemá víc.

Za chvíli šel kolem mého místa, usmál se a prohodil: „No, proklouzl jste . . .“

Maturita byla za mnou. Napsali mi všecko na dvou listech, kolek byl na tom, a já se rozběhl na prázdniny.

LXXIII.

Našel jsem Janovice úplně vyléčeného z ran blankytnýma očima zasazených, ale také pro sebe úplně ztraceného. S pruty, vlasy, udicemi a torbou

ubírával se den co den, dopoledne i odpoledne, k Labi, sedal na břehu a metal zrádné léčky žížal a žabích stehýnek prostodušným bydlitelům mokrého živlu. I za jasných nocí stoupával k plovárně, sedal do loďky a z rozervaných břehů vytahoval hloupé raky, které ostatně pro mnohé konkordance nazýval katolickými popy. Byl ztracen pro mě a já pro něho. Nenáviděl jsem už tenkrát hony každého druhu, člověk pak, sedící na břehu a civící do vody na brk s korkem, byl mi přímo směšně protivným... Ztratili jsme se jeden druhému... ne najednou, ale ztráceli jsme se ponenáhla, jako lidé, jichž společná dosud cesta se rozbíhá... Vidívali jsme se tu a tam... stisk ruky, slovo, malá poznámka o všední věci — ale přátelství bylo to tam. Byl jsem v něm příliš velkým despotou; on konečně svrhl své jho a musil je svrhnouti, chtěl-li vůbec ještě pociťovati své vlastní „já“; a když je svrhl a vzdaloval se, nezadržel jsem ho, bylť jsem příliš hrd, abych krok udělal za někým, kdo šel ode mne. Rozešli jsme se docela, a přátelství to, jako každé zhynulé přátelství, nenechalo v mé duši žádného stesku, žádné touhy, a v paměti jenom trochu suchých registrujících upomínek, jako list z dějepisu daleké lhostejné země...

Našel jsem Ančičku. Rychlých, svěží kvetoucí tmavou růží. Nemiloval jsem ji, ale den co den jsem chodil tam, kde jsem věděl, že ji najdu. V mé hrudi bylo prázdno, studeno, a nebylo v ní citu, tak jsem nechával své dny nésti citem jejím. Její společnost

byla mi as tím, čím je starým lidem slunce: bylo mi příjemno chytati její láskyplné teplé pohledy, dýchati z vypravování jejího vůni její mladosti a naslouchati jaru jejího smíchu. Sedávali jsme celá odpoledne na lavičce starého zámeckého parku, přšelo-li, věděl jsem, že bude lavička vtažena do altánu a že Ančička bude tam čekat. Čekala vždy a začala otročiti, bědná duše... Své přítelkyně odstranila z našich schůzek, vystříhala se všeho, o čem hádala, že by mi mohlo být nepříjemné, matku svou poprosila, aby ji nehledala a nepřicházela za ní.

Ale paní Rychlá jednou přišla. Ančička zbledla. Paní Rychlá se postavila před nás, řekla, že ví, že Ančička je ztřeštěná holka a mně že ona, jako matka, musí říci, že by nerada, aby její dcera přišla do lidských úst, a že doufá, že budu vědět, co dělat. Vstal jsem. Paní Rychlá chtěla pokračovat, ale Ančička s hrozným výbuchem pláče vyskočila a prosila ji, aby šla, aby šla... A paní Rychlá šla. Ančička plakala a neříkala slova. Těšil jsem ji, hladil jí vlasy, vzal ji okolo krku. A první její polibek byl žhavý jak saharský vítr, zavřel oči, bil ve skráních a hučel v uších jako vodopád... A líbala a líbala a zpovídala se... A já procitl najednou, vzal její hlavu do rukou, díval se jí do očí — ne, díval jsem se vlastně do své duše, hledal tam nějaký dost malý plamínek citu, aspoň jen jako když noční lampička kmitá — a lítost stiskla mi srdce... Nic, pranic... Chladný rozum tam seděl, pozoroval, usmíval se

mně, usmíval se jí a jakoby šeptal: blázne, komediantě, pokrytče... Pustil jsem její hlavu, vzal ji za ruku a mluvil... A že jsem litoval sebe, mluvil jsem o sobě... Řekl jsem jí, jak je prázdné ve mně a jak každým mým nervem chví touha po štěstí; jak mám trpké zkušenosti ze života, který jsem vlastně tuze málo žil; že nemám nikde cíle a nevím, proč vlastně žít dál — — dlouho a dlouho jsem tak a podobně mluvil, také jí otevřeně vyznal, že necítím sil jít tím životem sám, natož abych chtěl připoutati ještě něčí osud k osudu svému... Kývala hlavou a řekla, že to ví. Dívala se do písku pěšinky, potom přitiskla mou hlavu k svým nadržům, a já cítil, že tiché vřelé slzy padají mi do vlasů... A najednou vstala a beze slova ubíhala...

Seděl jsem sám... V takových chvílích dívá se člověk do sebe a zpytuje svědomí. Lítost moje vzala na sebe povahu vzteku. Průběhy mých dřívějších lásek poletaly přede mnou... Proč je tak pusto nyní? Probil jsem fondy svých citů vůbec? Což ani plamínek té noční lampičky tam není pro tohle dítě? Jak možno tak hazardovat!... Vzpomínka na ten saharský žár vehnala mi znovu krev do očí... Což, jenom tolik k ní cítím?... A zase se vznášely ženské postavy přede mnou... Drzé oči se dívaly na mě a přivíraly se posměšně — marně jsem je odháněl, marně zaplašoval... A k pláči mi bylo, že přišly nyní, že byly v mém životě vůbec... Těm, těm jsi

dával fondy svých citů... vysmívalo se cosi v mém nitru...

A jenom touha po těch polibcích, jen sen po tom saharském žáru zbyly v mé duši — víc jsem necítil pro Ančičku.

Druhého dne — stará historie. Ančička byla ubledlá, zaražená, jednoslabičná. Mluvili jsme o nejvšednějších věcech a včerejší den ležel za námi jako vzdálený vrch, s něhož jsme kdysi viděli úžasný svět... A nepadlo ani slova o té vyhlídce... Neměl jsem odvahy jí ruku stisknout, ačkoli jsem se kradmými pohledy vrhal na její rty... A rozešli jsme se chladně, cize, mrzutě.

Ale „saharská chvíle“, jak jsem ji ve snech svých nazýval, se vrátila. A zase byla žhavá tma v očích a dunivý vodopád v uších a zanechala v duši žízeň po chvíli příští...

A dny ubíhaly... Začali jsme se scházet ráno po páté hodině... Ptáci zpívali, rosa hrála po trávě a květech, den se usmíval zlatým úsměvem. Ančička přicházela s přimhouřenýma očima... „Ráj prvních lidí,“ říkala ona těm ráům ve žhavých chvílích...

A dny ubíhaly... Jako člověk fatalista, jenž padá se skály a zavře pouze oči, aby neviděl propastí — tak šel jsem v ty ranní chvíle... Ale jednoho dne jsem jí vážně upozornil na vše, co by přijít mohlo... Že nejsem sněhulákem, že nejsem člověkem ze železa, že v takových chvílích ztrácí rozum a rozvaha

vládu... Dívala se na mě pevně, potom řekla zvolna, že jsem starostlivější než — její matka...

A zase dny ubíhaly a ničeho se nezměnilo. Chvěl jsem se před každým příštím ránem jako před popravou, ne bázni odsouzenec, ale nepříjemným pocitem kata. A ten druhý ve mně častěji a častěji jí podobné obavy pronášel. Ne už k vyvarování, ale že věděl, jak každá ta obava dmýchá do jejího plamene, a že mu bylo příjemno to její odevzdávání se bez hranic, bez naděje, jen tak z čisté lásky. A proti němu bojovalo všecko: předsevzetí, zkušenosti, útrpnost, lítost, rozumové perspektivy do budoucnosti, všecko se vzpíralo, vázalo jej sliby, kladlo na něj pouta přísah — bozi, co jsem vytrpěl!

Ančička Rychlých viděla všecko. Tušila ty boje, znala mé nitro, znala toho prvního i toho druhého ve mně, znala všecko a milovala — toho druhého. Ty stíny, ty propasti, kde sedělo ironické echo, ty milovala. Přiznala mi to později.

LXXIV.

Následující epizoda popohnala mučivý náš román.

Do Brandýsa přijela slečna Kora. Přijela na několik dní navštívit domov a příbuzné. Byla v Praze vychovatelkou v nějaké bohaté německé rodině. Byla vysoká, štíhlá, její obličej byl až příšerně bílý a jako dvě dýky bodaly pohledy jejích tmavých očí. Obočí její bylo srostlé, což jí dodávalo výrazu de-

monicky upřívitého — o deset roků později byla by mohla slečna Kora dojista být opěvána dekadentními básníky — ovšem kdyby ti páni psali jen o tom, co vidí a ne co četli, a hlavně kdyby slečna Kora bývala ještě živa... Slečna Kora zemřela. Po její smrti vyjevila se příčina. Žila bouřlivě, divoce, excentricky, erotomanie připravila ji předčasně ke shasnutí. To vyšlo na jevo po její smrti — za živa znali ji lidé jako studenou a počestnou dcerku patricijskou, která málo mluvila, klopila své ostré oči k zemi a jejíž antický obličej byl chladný jako led a záhadný jako hádanka sfingy...

Znali jsme se z dřívějších let a v Praze jsme tančovali spolu na Žofíně. Tančila vášnivě a vždy beze slova. Přitiskla se celým tělem k tobě, naklonila hlavu, přivřela oči a jako sněhová smršť vířila a nesla vlastně i tebe. Vydržela do posledka a její gardedáma, nějaká vzdálená teta pražská, klícala trpělivě kdesi v koutě sálu. Ta nemá vášnivost jejího tance tak mi byla milá, že jsem na ní vyžebrounil kuriosní slib: kdykoli se setkáme na Žofíně, budeme tančit jen spolu, celou noc, všechny tance kolové i řadové. A věrně jsme si stáli v slovu.

Slečna Kora přijela tedy do Brandýsa. Její letní toleta vzbudila závistivou sensaci našich dam, neboť ačkoli je Brandýs jen čtyři hodiny cesty vzdálen od Prahy, byly naše patricijské dcerky v modě vždy o rok pozadu. Setkali jsme se, podali si ruce; slečna Kora dělala povinné visity, doprovázel jsem ji. Byla

rozhovořena a vyprávěla mi s lehkou ironií, co jí řekla paní radní, paní stavitelová, paní komisarka. Když jsem ji doprovodil domů, měl jsem pocit příjemně ztrávené chvíle.

V neděli dopoledne chodil jsem alejí hluchovského háje. Nahoře po mostě putovalo procesí za procesím do Staré Boleslavě, hájem plynuly naše krasavice ve svátečních světlých šatech na velkou k Panně Marii. Slečna Kora šla proti mně. Měla bílé šaty a nádherný červený parasol. V ruce modlitby, jež měly desky ze slonové kosti. Světlo, zbarvené parasolem, vrhalo na její tvář zardělý nádech, což jí činilo báječně krásnou. Přistoupil jsem k ní. Šli jsme. Žertovala o návštěvě kostela. Že prý má starý pán (pánbů) rád, když se mu aspoň jednou za týden udělá visita. A pomodlí-li se tam člověk, že je mu to příjemno, jakoby mu navštívenku poslal...

Den byl žhavý. Na levo, na mostě táhla procesí a prach se zvedal. Slečna Kora se zastavila. Že jest jí protivný takový chumáč lidí, kostel že bude jistě přeplněn, že by raděj šla tuhle (ukázala přes luka k lesu) trochu procházkou. Starému pánu že nahradí visitu jindy... Vyšli jsme na luka. Maně, jakoby mi někdo náhle vzadu na hlavu zaklepal, jsem se ohledl. Ančička Rychlých stála v aleji jako socha a dívala se ztrnule za námi...

Žár slunce ležel na rozlehlé louce a lisoval z ní silnou vůni trav a mateřídoušky. Tikání cvrčků splývalo v rachotivé nepřetržité znění. Slečna Kora dí-

vala se lo země a rozmlouvali jsme. S předmětu na předmět, jak ti modří motýli u našich nohou, přeletaly naše věty. Slečna Kora měla hlas, který byl úplně v harmonii s antickými tahy jejího obličej; hlas trochu ostrý s jakýmsi superiorním přízvukem, věty její byly krátké, určité, úsečné. Tohle mi zůstalo v paměti z té rozmluvy, (ne že by se bylo hned zarylo do duše, ale teprv později se vynořilo, po tom, co budu vypravovatí, a jako refrain znělo mi v uších a duchu, přešlo do krve a na dlouhou dobu stalo se článkem mého životního Creda): My, muži prý, mýnila slečna Kora, máme všichni něco rádo otročického ve své povaze; zadíváme-li se do ženy, postavíme si ji hned vysoko, neobyčejně vysoko nad sebe — jen abychom měli důvod k otročení. Tak vysoko ji postavíme, že už to vlastně ani není žena, ale přelud naší fantasmie, co milujeme. A ta ubohá modla, dá-li jednou svému otroku vše, co má, je ztracena. On pozná, že se klamal, že přelud jeho nekryje se se skutečností a vztek ze sklamaní jeho neobrací se proti sobě samému, ale proti té ženě. Brutálnost otrocké povahy mužské... Proč prý ženy nepřijímáme tak, jakými jsou? Proč nechceme od nich jenom to, co mohou dát a co každá, každá prý ráda dá? Proč chtít mistrovati přírodu? Ženy prý docela netouží po výšinách, kam je muži staví a vlekou. Jim prý jsou všechny hybné síly života mužova lhostejny, sláva, velikost, tituly, řády -- to vše je prý pro ženy dýmem, hloupostí, to vše dovede

zapomenout a dát v šanc žena za chvílku vášnivě rozkoše. Ony znají prý jen zákon citu, my na nich žádáme rozumovou vládu nad sebou, rozumové řízení a nazírání života...

Za takové rozmluvy došli jsme do lesa. Podotýkám, že to, co jsem uvedl jako výroky slečny Kory, nebylo řečeno tak abstraktně a jedním logickým řetězem. Slečna Kora dělala mnohé odbočky, leccos naznačila jenom, leccos řekla příkladem ze života, to a ono příslovím a při tom mluvila bez všeho akcentu a vehemence, ten rozhovor měl ráz jen obyčejného nedramatického rozhovoru.

Šli jsme lesem. Zelený přísvit prosypaný zlatem chvěl vzduchem. Kosi a drozdi si měkce a radostně hvízdali. Člověka jsme tu nepotkali. A šli jsme, šli a vešli maně do povyrostlého mlází.

„Usedněm,“ pravila slečna Kora tiše.

Tráva byla plna modrých zvonků a dukátové mochny. Voněla. Slečna Kora se posadila, pak sundala klobouk, rukavičky, odhodila modlitby a jaksi unaveně se natáhla na znak. Chvíli jsme mlčeli.

„Chcete mě líbat?“ zeptala se najednou. Tiše, monotonně. — Vrhla jsem se k ní... Zavřela oči a byla jako mrtvola. Pozdvihla se trochu, přitiskla ke mně a jednou rukou mě držela kolem krku. Druhou si rozpínala několik knoflíčků na svém živůtku — a najednou blýskl mi bílý důlek mezi klíčními kostmi: „sem, sem,“ šeptala. Oči zavřené a hrůzně bílá byla. Modrá žilka na krku se nadýmala

a klesala v rychlém tempu. A najednou padla zpět do trávy a šeptala: „Všecko... co chcete...“

V tom momentu zaslechl jsem hlahol zvonů staroboleslavských... Zalehl sem neobyčejně hlučně a chvílemi se ještě sesílal, jakoby kázal a vyrážel význačná místa svých vět. Slečna Kora ležela bezvládně v trávě, ruce pohozeny za hlavou, živůtek rozhalen... Bílá vápenná mrtvola... pocit hrůzy a odporu mnou provál... vstal jsem. Otevřela oči, ostrý jehlovitý pohled padl na mě... vyskočila, urovnala svůj šat, vzala klobouk, modlitby, slunečník a nestarajíc se, jdu-li s ní, sběhla na cestu a pospíchala pryč. Začal jsem mluvit... že po letech, vzpomene-li na tuhle chvíli, bude mi jistě žehnat, že — — tu mi přetrhla řeč suchým podotknutím, abych se nedomýšlel víc, než bylo pravdou — a dost. Víc ani slova.

Proletěli jsme lesem, vešli jsme do hluchovského háje, ona, jako po celou cestu na krok přede mnou. A tam hlavy neobrátila řekla úsečně: „Poroučím se!“

Pospíchala ostrým krokem. Červený její parasol mi hořel v plamenných očích. Vyběhla po schůdkách z háje na most a zmizela.

Rozhledl jsem se kolem. As na dvě stě kroků ode mně v aleji stála Ančička Rychlých. Stála jako socha a dívala se ztrnule, ne na mě, ale směrem, kterým zmizel červený slunečník...

LXXV.

Nežli slečna Kora odjela, potkali jsme se ještě jednou na náměstí. Krev se mi vehnala do tváří, pozdravil jsem ji neobyčejně uctivě, ale místo poděkování hodila po mně pohledem plným výsměšného despektu. Její srostlé obočí bylo při tom zle zježeno a hlavu držela jaksi furiantsky na stranu...

To byla poslední lekce mně slečnou Korou udělená. A jak dobře jsem absolvoval její školu! Se vztekem a chvěním volal jsem tu nedělní chvíli v osamělém lese zpět — teď se mi zdála být momentem, kdy štěstí letělo kolem mě a vlastní hloupost zabránila je zachytiti. Hloupost — to byla jediná vlastnost, kterou jsem viděl na tom minulém člověku... Moje paměť zachovala každé slovo slečny Kory z té procházky, moje fantasie kreslila znovu a znovu každý její pohyb z té chvíle jako ilustraci k těm slovům, a výsledek byl nový názor na ženu vůbec... Když jsem nyní potkával naše patricijské krasavice, bylo mi, že jim vidím do posledního koutku duše... jste zamilovaná, slečno?... ach, vím, že je to jen ouvertura, a že je vám trochu zdouhavá, že byste nejraději měla už trochu děje... Jako v přírodě: kohout se točí okolo slípky, spouští před ní jedno křídlo k zemi a jaksi komicky nemotorně do něho šlape — to je „lásky čas“, ouvertura těch pernatců. Holubi už jsou nám bližší: cukrují se „jako lidé“. Kočky — není ten jejich zoufalý nářek v mě-

slěných nocích nějakou jim tuze příjemnou a intimní lyrikou? Psi jsou ovšem až nestydatě upřímní — — eh, najednou ten pojem „láska“ stál přede mnou jako stará ničemná lež, o níž každý ví a cítí, že jest lží, ale přec ji traktují, a vzájemně si jí podávají jako posvěcenou hostii, dovedou se dívat sobě do očí vážně a dlouho a pranic není jim protivnou ta komedie.

A když jsem vzpomínal, viděl jsem pod tímto zorným úhlem i ty, jež jsem zval „láskami své minulosti“. Nacházel jsem chvíle, výroky a pohyby, z nichž jsem nyní skonstruoval důvody k obžalobám a soudům. A v první řadě jsem odsuzoval sebe. Vysmíval jsem se, opovrhoval sebou, že jsem v těch maskovaných komediích hrál tak upřímně, tak ideálně, tak celým srdcem a utrácel a hýřil citem, který snad ani není z tohoto světa... Jak asi ony, vzpomínají-li a vzpomenou-li na ty své chvíle, výroky a pohyby, dívají-li se nyní na mě?... A zase jsem si přál, abych mohl prožít ty momenty ještě jednou: pak by vše bylo jinak, všecko bych napravil a nebylo by na světě paměti, v níž bych stál nyní jako ideální blouznil a náměsíční pošetilec...

Na Ančičku Rychlých jsem nemyslíl. Vyloučil jsem ji úplně z tohoto nového názoru na ženy. Přestala od té neděle přicházet k ranním schůzkám, vídával jsem jí toliko odpoledne, byla najednou uzavřená, málomluvná, obřadná v chování — dobrá, myslil jsem si: s bohem, princezno... Řekl jsem

vám otevřeně, že nebudem nikdy svoji, teď se ve vás ozvala rozvaha a rozum dobře vychované patri-cijské dcerky, po polibcích víc netoužíte, neboť sladká věc se brzy člověku přejí, a tak začínáte hrát na počestnou strunu... Nic nebylo v sázce, nic nepro-hrávám...

Sedala, háčkovala a mluvila o nejvšednějších věcech jaksi nuceně tvrdým hlasem. Ani slovem se nezmínila o slečně Koře, ani slovem o našich do-staveníčkách, o nedávné minulosti vůbec. Jako by-chom se znali teprve několik dní. Chvilkami cítil jsem, že se pronikavě a pátravě na mě dívá, zdvihl-li jsem hlavu, bleskem odvrátila svůj pohled. K sedmé hodině vstala, složila své háčkování, suše se po-roučela a odcházela. Ani ruky mi nepodala.

Den míjel za dnem... prázdně... hluše... bez ozvěny... Za žádným nezůstala upomínka, žádný nezanechal stesk po něčem, žádný naději na nějaké radostné přístí... Jako když padají za noci kapky jednotvárného deště v tabule oken.

Letěly-li myšlenky moje do budoucnosti, byl den prvního října jejich cílem. Byl jsem odveden k 6. praporu polních myslivců a první říjen byl prvním dnem mé vojny. Něco nového neznámého čekalo na mě. Mému prázdnému životu mělo se dostatí něja-kého smyslu, smyslu, nad nímž jsem se sic útrpně usmíval, ale přece jen smyslu. A snad i nějaké čestné příležitosti zmizetí slušně ze světa... Mračna se stahovala, poměr mezi Rakouskem a Ruskem

stával se napjatým až k prasknutí — kdo se stará o to, že při bouři slétne se sněti předčasně sežloutlý list? Čili:

Co zbývá ještě? Se strojeným vzletem
jít za vlast, krále v ruský lán se bít
a dát si prohnat prsa bajonetem...
Důstojný bengál velikého žití... —

Čtrnáct dní jsme sedali s Ančičkou Rychlých odpoledne v zahradě jako rozšafní filistři a hovořili o otcích města, návalu procesí do Staré Boleslavě, projektované dráze z Brandýsa do Neratovic a podobných rozumných věcech. A zase přišla neděle, žhavé odpoledne, a já chodil alejí hluchovského háje. Nahoře po mostě zase táhla řvavá a spocená procesí, a zase plynuly alejí kolem mě patricijské dcery v světlých šatech a s modlitbami v ruce k Panně Marii staroboleslavské...

A v bílých šatech šla i Ančička Rychlých. Šla sama a já se připojil k ní. Byla nádherná zářící jako ten zlatý den kolem; ve velkých zorničkách jejích pohrával zelený reflex snětí a probleskající jimi šípky slunce kmitaly jí v očích jako mňhající zlaté jehly. Prošli jsme alejí, ale nevystoupili po schůdkách vzhůru, poněvadž Ančička mínila, že je dosti času ještě. Zatočili jsme v pravo k tůním a břízkám. Jsou to zelené tůně, kde kvetou lekníny, na jejichž listech se vyhřívají drobné žabky, a břízky štíhlé, bělounké jsou nad ně nakloněny, jako by chtěly své

Jemné jasné vlasy stopiti do té vody. Kráčeli jsme podle nich, záby skákaly do vody, potápníci a vodomilové proháněli se dole mezi bujnými rostlinami, modré vážky poletovaly trhavým letem nad žlutými růžemi vodními. Přešli jsme kolem poslední tůně, kde se pěšinka rozděluje... Ančička Rychlých maně šla po ní dál a dál k lesu... Beze slova jsme šli... jako náměsíční, jako začarovaní... jako bychom cítili, že jediným slovem bude vše zmařeno a kouzlo zmizí... A beze slova vstoupili jsme v tichý les. Zelený přisvit prosypaný zlatem chvěl vzduchem jako onehdy. Kosi a drozdí si měkce a radostně hvízdali... jako onehdy.

„Kde to bylo?“ zašeptala Ančička Rychlých jaksi s námahou a sotva slyšitelně.

„Tam,“ ukázal jsem.

•

Ich habe schon so viel für Dich gethan,
dass mir zu thun fast nichts mehr übrig bleibt —
hovořily ty velké hnědé oči Ančičky Rychlých ke mně na zpáteční cestě... Ústa neříkala ničeho... jen chvílemi, když se přitiskla ke mně, políbila mi šij nebo rameno. Šli jsme pomalu. Staroboleslavské zvony hlaholily velebně, ale neslyšel jsem v nich nic jiného než melodii kovu... nemluvily... V mé duši bylo hrozné ticho. Jako po nějakém divokém vykřiknutí v prázdném prostoru... Jediná myšlenka se nekmitla, jediný pocit se nehlásil... Jako ve snu viděl jsem výraz těch jejích očí:

Ich habe schon so viel für Dich gethan,
dass mir zu thun fast nichts mehr übrig bleibt...

LXXVI.

Jako řada marných tupých snů leží v mé paměti dny, které následovaly... Dny jednotvárné, šedivé, ospalé. Nebylo v nich ničeho: ani výčitek svědomí, ani soucitu, ale také ani nejmenšího záchvěvu štěstí... Jako prázdný vůz, přepjatý bílou plachtou, když jede nedohlednou pustou silnicí, kde v pravo a v levo šine se topol za topolem pomalu v zad a ostatně stále týž horizont, stále totéž okolí, tu koně maně jdou jen co noha nohu míne a vozka zvykem ještě drže opratě v ruce skloní hlavu na stranu a dříme — tak nějak bral se můj život k nejbližšímu cíli, k prvnímu říjnu.

Ančička Rychlých dívala se mi často do očí. Držela mé obě ruce a dívala se dlouho a dlouho. Cítil jsem, že má chuť mnou zatřásti, mě probudití a říci mi, jak důležitou a význačnou jest přítomná doba, kterou prožíváme — ale jako v tom začarovaném rytíři v pohádce nic se nepohnulo ve mně. Někdy zase vykládala všecky upomínky své lásky před mou duší: dlouhou naivní historii dívčího srdce od prvního setkání, jeho zápasy, vzdory, hněvy, poddávání se, jeho zoufání a záblesky štěstí — oh, znal jsem to všecko, vždyť jsem to všecko byl stopoval. Jindy zaletávala v budoucnost: předtucha, že přijde den, kdy se rozejdeme a více se neshle-

dáme, plnila ji bolestí. Někdy zase povznešeně filosofovala: ať prý se stane cokoli, ona, jako ta dívka v Schillerově básni, přijme vše, co přijde, neboť „ich habe gelebt und geliebet“, citovala. Časem však také tiše plakala. Potom jmenovala ten pláč „slzami nad svým zoufalým štěstím“... Konečně nastala doba, že láska její ztratila řeč vůbec. Nemluvila. Jako dva stíny sedali jsme vedle sebe a jako dva stíny chodili spolu. Jak nevlídná, cizí a všední stala se mi v té době všechna ta místa, která jsem dříve tolik miloval! Ty cestičky a lavičky v zámecké zahradě, ta promenáda v hluchovském háji, luka podél Labe, a les, ten listnatý hustý les kolem Houštky! Jako vězeň jsem si připadal chodě po těch místech a vzpomínaje na zašlé doby svobody a volnosti! A s toho všeho jakoby poesie, pel a barvy byly oškrabány: zámecká zahrada najednou páchla jakousi vlhkostí, byla zanedbaná, sešuntělá; hluchovský háj byl skupinou stromů, obyčejných stromů, z nichž některé byly vyžrány a plny sršňů; v lese kolem Houštky sídlily miriady vzteklých komárů — och, stará historie biblického Adama... Ztracený ráj mladosti...

Jako vězeň přikovaný k vězni druhému chodil jsem tím krajem. A nejen vzpomínal, ale i snil o příští svobodě a trhal svými pouty... A můj ubohý spoluvězeň to cítil a znal, neboť viděl v moji duši... A vše nasazoval, aby mě udržel. Ach, jako řada marných tupých snů leží ti dnové v mé pa-

měti! ... A dny plynuly, plynuly, jako když podle cesty se topol za topolem do zadu šine a vůz jel prachovou silnicí pomalu, lhostejně, bezúčelně...

A potom se tiše snášela takováhle touha v mojí duši: milovat někoho diskretně, klidně, láskou rovnající se teplu zářijového slunce, nechtít víc, než divati se v hloub nějakých krásných očí a časem stisknutí malou ruku... Nic víc... A touha ta plnila duši moji a v ní jsem viděl cestu k novému životu, svobodě, procitnutí — — —

Takové oči měla slečna Veronika. Ležela v nich dětská pohádka vypravovaná při mírném teplém zlatu zářijového slunce. A ruce měla malé, hubené.. A jako pohádka šla životem: smála se nehlučně, mluvila úžasné málo, nikoho nikdy neměla dosud ráda a jen se dívala těma záhadnýmá očima kamsi mimo svět.

Byla kdysi přítelkyní Ančičky Rychlých, ale brzy se rozešly. Když jsem jedenkrát mluvil o jejích očích, žádala mě Ančička, abych víckrát o ní nemluvil, ale sama často se o ní rozpovídala. Ančička byla vůbec jednou z těch povah, jaké mají noční motýli: poletovat kolem světla a vrážet do něho tak dlouho, až si připálí křídla. Prorokovala mi, že se jistě jednou se slečnou Veronikou sblížím, vykládala mi její vznešenou povahu, opravdovost, o jejích očích se nadšeně rozhovořila a přísahala mi, kdyby byla mužem, že by milovala jen Veroniku... To

ovšem bylo dávno... později se nezmiňovala o ní ani slovem.

Potkal jsem jednou k večeru slečnu Veroniku, doprovázel ji domů, díval se jí do očí a najednou, jakoby mé spasení stálo ve hře, chytil jsem tu malou její ruku a stiskl ji. Usmála se tiše a šťastně: „Ančička Rychlých?“ připomněla mi polo zvědavě polo vyčítavě... Stiskl jsem jí ruku silněji. Nic víc. Rozešli jsme se u dveří jejího domu.

Vydechl jsem. Svoboda! Volnost! Prsa se mi rozšířila. Můj trapný sen padal s duše. Na prachové silnici probudil se vozka plachtového vozu, práskl do koní a ti zrychlili krok. Topol za topolem začal ubíhati do zadu a kdesi ve výši bylo slyšet skřívánka...

Druhého dne ráno odjel jsem do Prahy. Musil jsem vidět něco jiného, musil dýchat jiný vzduch. Čtyři dny jsem chodil po Praze od rána do večera, bez účele, bez myšlenky, leda že jsem myslil jen na pohádku zářijových očí. Před sv. Václavem vrátil jsem se do Brandýsa, pořádal se nějaký ples, a já doufal, že tam uvidím Veroniku.

Přišla. Viděli jsme se naposledy. Za půl roku na to provdali ji prozřetelní rodičové za člověka, kterého před tím nikdy nebyla viděla. Někaký dohazovač prý sňatek sprostředkoval. Předbívám děj svého vypravování, podotýkáje, že jsem vlastně té ztráty její ani trochu necítil. Byla mi lékem, nic

víc. A uzdravený člověk čerta dbá o medicínu, která mu navrátila zdraví! ...

Přišla tedy. Podala mi svůj taneční pořádek. Byl jsem prvním petentem, všechny tance byly nezadány. Žádal jsem ji o jednu čtverylku a vykládal jí význam. Prvou tančíme ze slušnosti s někým, druhou dáváme příteli, třetí se tančí jenom s tím, koho máme rádi. Kterou mi dá? Ona musí rozhodnouti sama! Napsala mé jméno k třetí čtverylce.

Ančička Rychlých byla tam též. Smutně jí zářily oči, když mi děkovala na pozdrav. Netančil jsem vůbec, až přišla třetí čtverylka. Viděl jsem, jak mě Ančička stopuje. A když jsme se stavěli do řady a ona mě shlédla se slečnou Veronikou, zbledla, zapotácela se a padla nějaké gardedámě do náručí...

A to byl konec... Odjela z plesu. Odtančili jsme třetí čtverylku a já šel též domů. Rozerván, mrzut... a nemohl jsem si vlastně ani říci příčinu...

Po létech, Ančičko Rychlých, přicházela jste často do mých snů... Nacházela jste se v mých verších?... Nevím o vás ničeho... jste živa, jste zdráva, jste šťastna?... Ke mně jste chodila tak, jak jste byla v jaru své lásky: slaměný klobouk na tmavých vlasech a z pod něho dívalo se dvě hnědých plamenů... Tak jste se dívala na mě, někdy jste mě litovala, někdy vyčítala tiše, někdy jste se dívala zpytavě, dlouze... Jste šťastna nyní?... Boží.

co je to štěstí?... Ach, Ančičko, vždyť já se už neptám ani po štěstí, já už se jen ptám: boží, co je to klid a pokoj?!...

LXXVII.

Prvního října ráno stanul jsem na dvoře Uršulínských kasáren na Hradčanech. Vysoká zeď zavírá výhled do světa, před vraty chodí myslivec s nasazeným bajonetem. Několik vojáků dívá se z okna a cení posměšně zuby... Hle, nový život tedy! Jakou ubohou nickou jsem připadal sám sobě!... V adjutantůře mi řekli, abych se hlásil u první setniny. Bloudil jsem rozsáhlou chodbou, kde visely různé tabulky a obrázky představující slavné činy rakouské armády. Nějaký myslivec mi konečně bez účasti ukázal na jedny dveře. Vstoupil jsem. V prostorné jizbě, kde stály železné postele s huňatými dekami a visely tornistry a pušky, tísnil se plaše dav civilistů, rekrutů jako jsem byl já. Několik vojáků zapřádalo s nimi hovory, loudilo cigarety, buchty, švestky a co ještě ty bojácné ovce měli ve svých ranečkách a kufřících, které drželi pevně v rukách, jakoby se ostýchali je na zem postavit. Za chvíli vešel hřmotně kaprál, jenž se podivným nějakým důvodem u myslivců „Unterjäger“ zove, a vyzval nás k následování. Po schodech dolů, přes jiný dvůr, v němž jakoby spalo cosi z osmnáctého století, do ohromného magacínu. A tam stál feld-

vébl („Oberjäger“) pan Kollmann a přivítal nás: „Hrňte se, hrňte se, kašpaři! Do řady a hubu držet!“ (žádný nepromluvil ani slova). Stáli jsme v řadě. Nadmyslivec odpočítal čepice, dal je podmyslivci, kterýž je narážel obrancům vlasti na hlavu. Někdo se ozval, že je mu ta čepice trochu malá. „Já ti ji nasadím, kašpare, že ti bude hnedle dost!“ zaběsnil nadmyslivec. Bylo rázem ticho. Čepice se děly, ta na temeni, ta na uších, pan Kollmann přelétl řadu a mimovolně se usmál. Na to jsme dostali bluzy, kalhoty, boty, tornistry a řadu striktních nापemenutí. „Schází-li kde knoflík, musí tam být, je-li kde skvrna, musí ven — a nepůjde-li to, já ti pomůžu.“ Na to nám odebrali civilní šaty a v jiném magacínu vydali nám pušky a bajonety. Podmyslivec nás vedl zpět, přidělil nám postele — a byli jsme vojáky. Nějaký myslivec přitočil se ke mně a nabídl se, že mi přinese žluté dobrovolnické pásky na rukávy; přinesl je a dovedl mě ke „koze“ (tak se říkalo krejčímu setniny; ševci zvali se „hady“), koza přišel mi distinkce mého postavení, ochotný onen myslivec nabídl se mi ještě, že mi bude „pucovat“, v čemž je zahrnuta každá možná služba: takový „pucr“ stará se dojemně o svého pána jako včela dělnice o larvu v buňce, kartáčuje ho několikrát denně, boty cítí, plášť rovná, tornistru po každé execírce sundá hned na dvoře a vyklepá, pušku prohlíží, a stane-li se, že je pán pro nějakou tu skvrnu zavřen, upřímně ho polituje,

jde po rozkaze ven, před devátou se vrátí a sdílně poví, jak je v městě pěkně a veselo...

Odpoledne vyvedli nás na dvůr, rekruty zvlášt, nás dobrovolníky, byli jsme čtyři u první setniny, též zvlášt, a učili nás stát. Myslivec s jednou plátennou hvězdičkou na límci, „Patrouillführer“, což je tolik, jako u pěchoty frajtr, vykládal nám česky i německy, co je to vojanský „Stellung“. „Cibil stojí jako cibil, voják musí stát jako člověk. Prsa ven, břicho tam, hlavu vzhůru, kolena narovnat a paty k sobě...“ V pauzách nás učil jmenovat ohromný řebřík hierarchie nad námi. Náš pan nadporučík jmenuje se Lippert, pan hejtman Holl, pan podplukovník Horrak, pan brigádýr Fabini, pan divizionář Fischer, pan storový velitel Filipovič. Všechny jmenoval uctivě jmény křestními, německými šaržemi a predikáty. Jmenoval nám i pány oficíry jiných setnin a vplétal k ozáření své vlastní osobnosti různé intimnůstky k oněm pánům se vztahující. Blahosklonně odpovídal na naše otázky po povahách a zvycích našich přímých i nepřímých představených. A když nás naučil stát, učil nás se obracet a když nás naučil se obracet, učil nás chodit. Důkladným vysvětlením a úplným pochopením strašného komanda „hapták“, které vojáka promění v nehybný sloup, končila se práce toho dne.

Vyjít z kasáren jsme nesměli. Neumíme ještě dobře chodit, salutovat, nésti vojansky poboční zbraň. Seděl jsem na své posteli. Loretanské zvonky

hlásily se každou hodinu svým melancholickým souzněním. Dvěře byly otevřeny. Z vedlejší jizby zněl zpěv. Sentimentálně protahovaná slova:

Proč ten jetelíček trávu převyšuje?
Proč ten jetelíček trávu převyšuje?
Některá panenka, některá panenka
falešně miluje...

Zpěvák patrně nevěděl, jak dál, protože to čtyřverší opakoval neustále... Tmělo se... Můj voják mi ustlal postel, ulehl jsem. V devět hodin ozvalo se troubení, večerní retraite, plynulé, smutné. Dvěře bouchaly, vojáci se vraceli domů. Za chvíli bylo ticho. Shaslo se. Do jizby vstoupil podmyslivec, prohlížel postele, číтал, má-li všechny své drahé hlavy pohromadě a odešel. Bylo slyšeti jen oddychání.

„Hade, povídej pohádku!“ zažebronil nějaký hlas v rohu jizby.

„Eh, nechce se mi“, upejpal se had.

„Povídej, povídej!“ ozvalo se ještě několik hlasů.

„Tak, dejte pozor!“ začal had. A vypravoval jakýmsi slavnostním tonem, volil tu a tam slovo neběžné a nepřípadné a se zálibou kladl důraz na všelijaké spojky a určení. „Tak byl jednou jeden král. A ten král vyhlásil potažmo jinému králi feldčuk. A poručil, aby vymaširoval regiment Humbert (= 28.), pětasedmdesátej a Teufert-Kaufmani (tento poslední byl regiment 88. a s oběma jmenovanými

tvořil část pražské posádky tehdy). Tak ty regimenty vyrukovaly a šestej batalion myslivců s nima (6. prapor myslivců byl náš sbor). A ten druhej král poslal na ně smutný bratry („smutní bratří“ byla přezdívka praporu technického sboru, jehož kasárna sousedila s našimi, ale naši myslivci nežili s nimi v lásce) a „železný mouchy“ („železné mouchy“ říkalo se vojákům zemské obrany; naši myslivci zvali se za to „bažanty“ a křičelo se na ně: kššššššš! — ostatně mi byla toho večera pohádka úplně nesrozumitelnou, až druhého dne mi můj voják všecko vysvětlil) — — had tedy takovým způsobem vypravoval, najednou vyslovil tiše slovo: „maso“.

„Kosti!“ vydechlo to na několika postelích z několika napjetím sotva dýchajících prsou... (Maso — kosti jsou synonyma pro: posloucháte? Ano!), a had vypravoval dál...

Usnul jsem. Podhlavnička byla nabitá slamou a tvrdá jako kámen, slamník byl tvrdý jako kámen, strašné lože... Chaos příšerných snů vláčel mučivě mou duši po celou noc, a do těch snů bolela hlava i záda. A potom se ozvalo jakési troubení, neprvé z daleka a šlo blíž a blíž a najednou jsem zcela zřetelně slyšel vojenskou trubku — Tagwache, budíček. Myslivec konající noční službu vrazil s jakousi radostnou zuřivostí do světnice a řval, co mu hrdlo stačilo: „Auf! Auf! Vstávat!“ Rval deky ze spících, tahal je za vousy, slamníky zvedal, a s kle-

ním, křikem vzbouzela se jizba k životu. Vyběhl jsem na dvůr k pumpě a myl se. Bylo zima. Bílé hvězdy se třepotaly na nebi jako stříbrné plamínky. V zamřížovaných oknech sousední polepšovny bylo žluté špinavé světlo. Jako z oulu rojily se tmavé postavy malých myslivců ze dveří kasární budovy.
— Začínal den.

LXXVIII.

Za několik dní přestěhovalo se celé oddělení do brovolníků do jednoho sálu v přízemí a tak jsme ztratili své setniny s očí. A pomalu a těžce vlekli se za sebou dny těch dvou měsíců „Abrichtungu“, v nichž se tvoří z cibila voják. Utýraní, uhození, s rozbitými prsty od důkladných „puškohmatů“ padali jsme jako mouchy na tvrdé postele. Už se nám rozbolavěly od hrozných podhlavniček. Každých čtrnáct dní prali naši pucrové slamníky; vyvlekli napěchovaný slamuš k pumpě, namydli, rýžovými kartáči odřeli a položili zase do železných postelí — „on už uschne sám“. Zahřívali jsme ty slamníky po několik nocí svými těly, až uschly. Když pršelo, loupávalo a mrazilo nás najednou v kostech, pucrové mínili, že to není ještě nic, že přijdou manevry a že budeme spát na strništích v hotových loužích celé noci, neboť Filipovičovi přšívá prý na manevry vždycky. Tupá těžkomyslnost zavládla v celém oddělení. Někteří časem jako ze sna

tíše prohodili, že by bylo líp vzít pušku a ostrou patronu a zbavit se všeho, jak to udělal ondy jeden voják od čtvrté setniny. Spánek v nás vzbudil jen tolik lidské energie, že jsme po ránu proklínali svůj život. Ale jen na chvíli: vyvedli nás na dvůr, kde jsme den co den prováděli cvičení v běhu. V mlze a šeru běhali jsme do kola jako panáčkové v dětském kolotoči. Potom jsme nasadili tornistry na záda, vzali pušky a šli na letenské cvičiště. Ze starých lip za hradem padalo listí, mlha se rozptylovala, a Letná ležela před námi. A z chvíli naplnil se ohromný ten lán vojáky, oživil se pohyby, křikem povelů, blyskajícími se šavlemi a knoflíků, pestřil se barvou uniforem a duněl kroky pochodů. V příkopech pod hradbami hovořily bubny. a vřeštěly trubky cvičících se trubačů a tamborů. Časem se ozval na některém konci cvičiště generální pochod, ohlašuje příchod některého z mocných se zlatým límcem a červenými pruhy na kalhotách. A již se velitelové praporů a pluků hnali k tomu místu a hlásili přítomnost a počet svých podřízených. K desáté hodině přijížděl Filipovič, hrůza důstojníků a miláček prostých vojáků, a sedě zpřímá v sedle jel na bílém koni zvolna, veliký, majestátní, v čele chromného průvodu všech štábních oficírů celé garnisony jako kdosi, jenž přichází k velikému soudu. Zastavil se, pozoroval; hrozným byl jeho zarudlý obličej, hroznými jeho šedivé velitelské pronikavé oči i šedivý rozčísnutý plnovous. To byla chvíle,

kdy ty nejnadutější pohledy bohorovných lajtnantů měkly a zdály se prosit a volat k nohám ubohých vojáků: Miláčkové, seberte se, hezky pevně, jedna, dvě, jedna dvě! ... A starý Filipovič díval se na ty sekající sebou nožičky, tloukl si v taktu rákoskou o botu a říkal hlasitě: Jedna — dvě — jako — blesk! ...

Někdy se nám naskytl takový obraz beze slov: daleko od nás, daleko ode všech vojáků vůbec utvořil se kruh. Filipovič na koni ve středu jeho, před ním paty sražený k sobě, tělo ku předu nakloněné stál nějaký hejtman, nějaký major, nějaký plukovník. Filipovič gestikuloval rákoskou, jeho průvod byl bez hnutí jako stromy před bouří, ani koně se nehýbali. A najednou celé kolo salutovalo, roztriklo se, jednotliví uháněli ke svým oddělením a nějaký ten hejtman, major, nebo plukovník, zarudlý v tváři přihnul se jako běs ke svým a slyšeli-li jsme, slyšeli jsme řev: Psi! Hunde niederträchtige! Já vás naučím! Ich werde euch! — — a když jsme odcházeli domů, hřměly tam kroky, kmitaly se šavle, létaly povely a nadávky ochrapělých hrdel, a setnina či prapor dělala dojem, jakoby dnes ani z Letné odejítí nehodlala ...

Za Filipoviče kvetl v Čechách mezi vojskem „oddělený krok“, něco podobného pruskému Parade-marši. Levá ruka dala se na záda a sevřela tam pušku, tělo se naklonilo, vzpřímená noha vyrazila se ku předu, maličko podržela, potom celým chodidlem

a vši silou udeřila v zem. Nežli jsme začali ten krok cvičit, byl dvůr našich kasáren vyšutován hrubými kameny; po dvou měsících byl dvůr jako mlat rovný, naše chodidla měla kůži tak tvrdou, že bys byl mohl snad po ostří břitev chodit bez úrazu. Reglement nežádá provádění toho kroku tak, jak ho žádal Filipovič; v reglementu jest jen prostředkem k taktu a marši, nebcžtíku zbrojmistrovi byl účelem. A měl pravdu starý generál: nohy seslíly a vydržely svěže všechny i ty nejobtížnější pochody, a kdo vojákoval pod Filipovičem, jistě i dnes ještě žehná jeho „oddělenému kroku“... Kráčel-li jim prapor v rozvinuté linii po Letné, byl každý krok jako dunění vzdálených dělových ran.

Před desátou hodinou přicházely hudby na cvičiště. Boží, nikde jinde tak jako na vojně nepozná člověk ten úžasný, zázračný vliv hudby! Je v hlavě pusto, tělo je mdlo, nohy klesají, v ústech je sucho, tu zavíří bubny a veselá vítězná svěží melodie rozťepetá se vzduchem a promění tě v jiného, docela jiného člověka. Hlava se vynese jaksi bezstarostně a bujaře, noha vykročí jak by se ze spánku byla probudila, srdce poskočí, a člověk je jako po lázni, jako po obdržení příjemné a rozveselující zprávy. Zvuk trub tě hladí, odnáší tíseň a starosti, rázy bubnu zvou lákavě v zápas tvou levou nohu, kolem sebe vidíš zardělé tváře a rozjiskřené oči, blažené nadšení oživuje vás všechny, koník starého podplukovníka před vámi pohazuje si rozjařeně hlavou, a

muzika třepotá a buben hřmí a hřmí. Proud vašich mladých těl nese se rytmicky kolem Filipoviče; stará šedivá Excellence dívá se vám s jakýmsi měkkým účastenstvím do tváří — ty vidíš, že ji těší vaše mládí, vaše zdraví a vrhneš jí jako dfk rozjařený veselý pohled — a muzika jako proud jásá a vstoupá a vzlétá a klesá, a buben hřmí a rány jeho vedou ty vířivé opojné tony trub k nadšenému tanci — a ty necítíš nic než svoji zdravou mladost a necítíš nic, než že bys dal tu svou mladost na povel za tu šedivou oteckou Excellenci, „my se dáme všichni zabit za generála“, jak to stojí v naší písni, že bys dal tu svou mladost za císaře, ne za určitou osobnost, ale za ten pojem „císaře“ vůbec, kteréžto slovo tane ti v duši v jakémsi vznešeném lesku a s velebným přízvukem...

A Letná duní pod kroky pochodu, podzimní slunce leží na krajině kolem, na zelené věži svatovítské na střeše chrámu, jež se zdá být ocelovou, a celý širý svět je příjemný, usmívavý, milý a prostý... A muzika nás vede z cvičiště, jdeme alejí starých lip za hradem, a prožloutlé koruny jejich zdají se chytati ty třepotné tony a chvítí se blahem; jdeme starým spícím královským hradem, vzbouzíme ozvěnu svými kroky a vysoké zdi jeho jaksi sesíleně vracejí ty tony hudby nám, živým, kráčíme přes hradčanské náměstí, hudba se odděluje, ale přitlumeně provází nás až na dvůr uršulin-

ských kasáren... Tam člověk procítá... prach v obličejí, žízeň, hlad a šedivá budova a hrozné odpoledne před námi...

LXIV.

Poslední listopad byl posledním dnem Abridungu a následujícím dnem začal život docela rozdílný od předešlého. Z rekrutů stali jsme se vojáky, a z těch vojáků začali vyrábět oficíry. V praporem rozkazu bylo určeno, že má být pro první prosinec připraven ten a ten sál, tolik a tolik stolů v něm, tolik a tolik lavic, tabule, křída, několik obrazců všelijakých opevnění a příkopů, a ti a ti páni důstojníci budou nám v ty a v ty hodiny to a to přednášet. Začala škola.

Po osmi nedělích zatajeného dechu první vydechnutí, první den svobody a volnosti, z ubohého udřeného stroje stal se zase člověk. Dopoledne, odpoledne seděli jsme ve škole. Execírka byla jen dvakrát týdně, a sněh, jenž toho roku napadal v ohromném množství a dlouho ležel, vymítil ji na několik neděl z programu docela. Jednou za měsíc jsme šli na stráž, což bylo dosti příjemnou epizodou v monotonním lenošení školním; časem jsme se účastnili, zařazení do svých setnin, cvičného pochodu celého praporu, což nám bylo jako veselý výlet. Komandantem školy byl nadporučík Eugen Philipp, jenž nám přednášel taktiku a reglement,

vojenský to katechismus, Hanák z Kroměříže, voják každým coulem a při tom člověk dobrý, sečtělý a duchaplný. Prodělal druhé bosenské povstání v r. 1883, o němž se u nás tuze málo ví, rád vpléтал do přednášek své upomínky z něho, a tak vypravoval, že se nám tajil dech jako při napínavém románu. Taktéž jeho bratr Gustav, adjutant praporního velitele, byl naším učitelem. Přednášel organizaci vojska, správu jeho a zasvěcoval nás do tajnosti vojenského stylu a zevnější úpravy vojenských akt. Krasavec neobyčejný postavou i tváří, ale pravý opak svého bratra. Málomluvný, jak žádný druhý důstojník u našeho sboru, v přednášce omezoval se na doslovné čtení z knihy, nedával se s nikým do hovoru a nikdo také netroufal si ani otázkou přiblížiti se mu. Také on byl účastníkem v tažení bosenském řečeného roku. Vědu pionýrskou přednášel nám ten, jenž byl velitelem naším v strašných dnech Abrichtungu, Hermann Lippert. Nadporučík, obr, nejvyšší voják toho času v celé pražské garnisoně, zjevil se nám nyní v nové podobě. Tam řvoucí, hrozný, obávaný, ukázal se nyní dobrákem od kosti, jenž pomáhá jak jen možno každému a ve všem a jenž jest, jako oba Philippové — upřímným Čechem. Ba, mezi důstojníky bataillonu měl přezdívku „český lev...“

Podivné bylo to probuzení člověka a oživení duše v té škole. Vzbudily se vzpomínky na gymnasium, na poslední prázdniny — ale všecko bylo tak

dávno minulé, tak daleké. Obraz Ančičky Rychlých kmital se mou paměťí vybledlý, bez života, bez vnitřní hudby a kmital se jen jako obraz a nevzbouzei v duši ničeho. A v té duši bylo pusto. Ztrnulá resignovaná zoufalost seděla tam a doufala, že se to skončí nějak a že se to skončí brzy. Tehdy jsme se chystali k válce s Ruskem. Naše magacíny se plnily šatstvem, konzervami a ostrými patronami, zkoušeli nám boty, jež měly šlapati ruskou step a upravovali mundury pro ruskou zimu. S tichým uspokojením díval jsem se na všecko a čekal a čekal. A vše ostatní, co jsem žil, bylo mi jen čímsi provi-sorním ...

Na cvičných pochodech vojáci zpívali. Ryt-mické jejich písně jsou nekonečně dlouhé, směs sen-timentality, nesmyslu a sprostoty. Když jsme pro-cházivali vesnicemi, a mladé ženy a dívky a děti vyběhávaly před vrátka chalup, zpívali naši hoši zúmynně to nejsprostší, co uměli. Neboť vojákování má v očích jejich tu první výsadu, že jest jim vše dovoleno. A vojenský život, tolik přiznají mi všichni bývalí vojáci, udělá z člověka vzdor všem exercírkám a štrapácím důkladného lenocha, a vojanská lenost jde ruku v ruce se zbujnělostí.

Po jednom takovém pochodu řekl mi Eugen Philipp, že bych měl těm Schweinehundům napsat slušný marš. Naši vojáci zpívali takovou píseň:

Vykoukala z okenečka,
z toho nejhořejšího,

až uvidí mašřovat
až uvidí mašřovat
svého znejmilejšho —

melodie začíná hluboko a leze stále výš a výš a potom třepotá se ve výši jako skřivan. Pozoroval jsem, že tenhle nápěv se vojákům zvlášť líbí. K němu jsem tedy skládal slova. O rozloučení vojáka s demovem, o bezstarostném vojanském živobytí, o krásné vojanské smrti, kdy klesá ten umřající na bojišti s výkřikem:

Sláva císaři a vlasti
a šestému praporu!

Náš nadporučík přečetl píseň hejtmanům, kteří jí dali své placet, zanesl ji do adjutantury, kde byla reprodukována v lisu, jenž znal dosud jen rozmnožování praporečních rozkazů, staří oberjägři a zimmerkomandanti dostali po exempláři a v neděli dopoledne hučela uršulinská kasárna mým pochodem. Bylo cvičení ve zpěvu. V pondělí hlásili oberjägři hejtmanům, „že to kumpanie už umějí“.

A zase byl cvičný pochod; přes Bílou Horu k Unhošti to bylo. A když jsme scházeli smutnou topolovou alejí s Bílé Hory dolů, spustili naši myslivci poprvé, zpívali s ohněm, citem, nadšením, a náš podplukovník začal poslouchat. Byl překvapen, držel se těsně našich řad a kýval v taktu hlavou. Když byla píseň u konce, vyptal se nejstaršího hejtmana na původ její, popojel ke mně, pochválil mi „edle Sprache und Gedankenfülle“, děkoval mi a podal mi

ruku. „Jetzt sind Sie ein gemachter Mann,“ řekl mi na to jeden hejtman... Píseň se dlouho zachovala u našeho praporu, ale měnili ji naši myslivci, a když jsem ji po několika letech zas poslouchal, už to bylo něco jiného...

Adjutant Gustav Philipp bydlil v kasárnách. Nahore vedle půdy měl dva pokojíky s báječnou vyhlídkou na hradčanské střechy. Jednoho dne přinesl mi jeho sluha rozkaz, abych přišel nahoru. Nadporučík stál ve středu pokoje, na prostřeném stole kupily se láhve vína, chléb, dva talíře, na veliké míse byl nakrájený salám. Podal mi beze slova ruku, ukázal na divan a když jsem usedl, řekl krátce: Tešek. Byl jsem zaražen, pobídl mě ještě jednou a začali jsme jíst. Po večeři jsme kouřili a pili. Všecko beze slova. Cosi příšerně pohádkového bylo ve zjevu tohoto krásného nemluvného hostitele. Jizba se naplnila dýmem. Najednou tiše a měkce začal zpívat. Onamo onamo za brda ova, černohorskou hymnu. A po tom nějaké hercegovské písně, táhlé, smutné, dojemné. Pro dým jsme neviděli na sebe. Láhve se prázdnily, a on zpíval a zpíval. Potom utichl. Pili jsme tiše, jakýsi zoufalý stav jeho duše, jež jsem v něm tušil, přešel na mě, vyvolal moje černé stíny ven a bylo mi k smrti smutno. Najednou se rozlehl dole hlas ranního budíčku. „So, jetz werden wir uns waschen, dann antreten“ a podal mi ruku.

LXV.

Tato podivná truchlá orgie se záhy opakovala. Zase se nesla modravá oblaka dýmu jako Saturnovy kruhy kolem lampy a plula ku stropu. Často zařinčely naše sklenky bezeslovnými přípitky. Hostitel můj přecházel jizbou dlouhými kroky, chvilkou se zastavil a díval se mi pátravě do očí. A najednou se rozhovořil, tiše huče do dlaně pravé ruky, v níž držel cigaretu: „Zbryndaný život, brachu, zbryndaný život. A nemůžeš obrátit a nemůžeš ani hot ani čehý. Eh, filosofe, řekni mi, k čemu člověk tady byl... Všecko je hloupost. A tadyhle (zaťukal si na hrud') nosíš krvavé zlato zkušeností, ale Adalbert Graf na ně nepůjčí. (Adalbert Graf byl žid bataillonu, byli mu, a později: byli jsme mu, všichni dlužní.) Kdybych ti to moh dát, udělám tě šťastným člověkem. Ale kdybych ti to na krásně všecko vysypal, není ti to nic platno. Do těch trámů musí každý tlouci svou mozkovicí sám, pak uvěří, že se musí skrčit. Ty čerta tomuhle rozumíš, tebe čeká život, mě nějaká ruská kule. Za pár roků si budou srážet tam někde kluci mými kostmi švestky se stromů. Pij! To je poslední utěšitel života — —“ Dlouho takhle hovořil; neuváděl fakta, z nichž vyrostla tahle černá filosofie, nevypravoval ničeho ze svého života vůbec — podával mi ty věty jako květiny trhané na neznámých hrobech. Potom zase zpíval — hymnu černohorskou, písně hercegovských

povstalců, protáhlé smutné melodie, při nichž člověk snil o černých nocích pod bezhvězdným nebem, o nějakém plápolajícím ohníčku na boku nějaké hory a sedícím při něm starém guslaru... Potom vzpomněl na Hanou. Taková rovina... Kroměříž v ní — hanácký Řím... Hanáci pijí... protože jsou dobří lidé... jen dobrý člověk dovede pít... zlý nepije...

Hanáček červené má gatě,
no, to každý ví,
on se může vyrovnati
generálovi...

zanotoval si a cvakal ostruhami, srážeje podpatky. — „Eh, slyšel jsi cikány?“, začal na novo, ale nečekal odpovědi: „to je muzika... na stůl vyskočíš a po stole tančíš při ní... a cikán z tebe tahá peníze a jak... jezdí, jezdí po těch houslích, a tvoje zlatky běží z kapes jak myši za krysařem. A hrá a lesklými pohledy ti oči líbá a zpitomí tě, že nevíš ani, jak se jmenuješ...“

Zase pauza. Hodiny plynou, láhve se prázdní. A na to zase nějaká vzpomínka bez kontur, bolestná, divoká, deroucí se do tabákového dýmu... A zase jsme se rozcházeli, když dole troubili Tagwach...

Pusté pitky se opakovaly častěji a častěji. A začali je navštěvovati i jiní důstojníci a nacházeli v nich zalíbení. Pokoj mého přítele vyhlížel jako nějaký vojenský stan. Přestalo se jísti na talířích a jedlo se jen z papírů, jak je sluhové od uzenářů

přinesli. Sedali jsme na improvizovaných sedadlech z tornister, láhve stály po stole i po zemi, hovořovalo se víc do tabákového dýmu než jeden k druhému. Vedle vína začal se pít rum, koňak, polské likéry a černá káva. Sluha ji vařil v litrových nádobách. Z nedostatku sklenic pily se nápoje přímo z lahví. Dým v jizbě bylo možno krájet. A vesměs „zbryndané životy“ seděly v něm. Jeden nešťastně ženat; jeden nevyлéčitelně nemocný; jeden úžasně tlustý a stále víc tloustnoucí, při tom poručík teprvé a již s jistou vyhlídkou na modrý arch; jeden žijící v konkubinátu, poněvadž láska jeho neměla groše, zadlužený, zoufalý, otec tří dětí. Seděli jsme, přecházeli, pili. „Sofie von meinem Arm umschlungen...“ deklamoval mi nešťastně ženatý Mirabeauovu báseň s příšernými akcenty vášně... Byl zamilován šleně do jedné sklepnice, která ho stála mnoho peněz... „Meine filosofie schlägt meine Gefühle todt...“ začal nezhojitelný nějaké pessimistické rozjímání o ženách. A tlustý se kýval na židli a zpíval italskou ukolébavku: „Dormi, dormi, cara pupa...“ (byl Italem z Přímorí), pak si utíral rukávem zvlhlé oči. Byl tu hluk, ale zoufalý, přítlučený. A Gustav si protahoval ohromné černé kníry, mlčel a díval se kamsi do mléčného dýmu...

Zavedl jsem je časem k Tomáši. Seděli u stolu literátů, poslouchali, a nový svět se jim otevíral. A svět ten se jim zdál být tak vábivým a krásným, že potom tím víc cítili tíhu svého „zbryndaného ži-

vota“. A zase se pilo jen v kasárnách a nešlo se mezi lidi...

Po takových nocích sedal jsem ve škole a psal verše. Většina toho, co vyšlo v knížce „Bez názvu“ (nyní Confiteor... díl II.), povstala v uršulinských kasárnách na Hradčanech.

Mojí přátelé mi umožňovali vojnu vším možným způsobem. Nebyl jsem vázán ani školou, ani večerním apelem, byl jsem volným v každém ohledu.

*

V prvních měsících roku 1887 oznámil mi můj nakladatel a přítel Bohuslav Šimáček, že budeme tisknout „Confiteor“. „Ale bylo by snad dobře“, mnil, „kdybyste poprosil Vrchlického, aby vám napsal předmluvu. Kritika se na vás jistě vrhne a taková předmluva zlomí často předem ostří a je dobrým štítem a pak — bylo by to u nás něco nového“.

Šel jsem k Vrchlickému, učinil jsem svému nakladateli po vůli. A Vrchlický slíbil. „Dejte mi jen poslat vývěsní archy a s předmluvou budete jistě spokojen“...

Tiskli jsme.

Jednoho dopoledne, bylo to v masopustní úterý, vyšel jsem si ze svých kasáren a mířil do Jerusalemské ulice. Před Rudolfinem setkal jsem se se svým nakladatelem.

„Víte už, že Vrchlický vám předmluvu nenapíše? Poslal nám list, že prý nemůže doporučit knihu člověka, jenž si tropí z jeho veršů šašky. Ostatně, dojděte si k němu, snad je to nedorozumění...“ tak povídal můj nakladatel s flegmatickým klidem, podal mi ruku a šel.

Bylo mi, jako by mne polil vařící vodou. Vědom jsem si nebyl ničeho pořádného, totiž ničeho, co by mělo vztah k Vrchlickému. Ale což? Dověděl se snad od Klose o dávném epigramu na „Smrt Odyssea?“ Ví snad, jak se dívám na Lumírovce vůbec? Prochodil jsem v neplodném přemítání několik hodin, konečně ke čtvrté jsem zamířil na Karlovo náměstí...

Jak se to další sběhlo, už jsem vypravoval jinde. *Confiteor* vyšel bez Vrchlického předmluvy. (Viz 1. Knihu Feuilletonů strana 9—12.)

LXVI.

Jednoho pátečního dne na sklonku února, kdy teplé světlo sluneční vítězně pralo do zčernalého sněhu, nesl jsem si první exempláře své knížky do kasáren. Byla to jedna z lepších chvil života; veliké stříbrné plachty oblaků pluly lehce po modré píáni, předtucha jara prochvívala vzduchem, prochvívala nervy i duši. V méně oživených ulicích vy-

táhl jsem knížku z kapsy a s jistou zálibou pozoroval tisk obálky, paginaci, jednotlivé sloky a verše. Večer toho dne vystrojili mi přátelé nevidanou hostinu, kterou korunovalo několik lahví šampaňského, dar to Gustavův. A Gustav přednesl také slavnostní řeč. Krátkou, jadrnou a tuze útěšnou: že mě vojákování brzy odnaučí psát verše, protože se při něm člověk naučí zatínat zuby a schovat to, co má na levé straně pod kabátem; že nám ostatně ruské kule budou shášet životy jako kostelník svíčky po ceremonii v kostele a proto že je to vlastně všecko jedno; a do té doby že tedy připijí na moje zdraví...

Byla to pohnutá noc; četli moje verše, vykládali je, překládal jeden druhému, spili se všichni, blábolili; seděli jsme s Gustavem proti sobě, jediní střízliví, ne abstinenti, ale že alkohol nikdy nás nezmožil, a Gustav díval se na mě jaksí pohnutě, otcovsky: „Nebude-li válka, vylez z toho“ (mínil vojančinu), „není to život pro tebe. Nejsme lidé, ani zvířata ne... Člověka v sobě upiješ a na zvíře se nevyšvihneš... Ale jsi-li s tím životem už také v slepé uličce, nu, zůstaň, budeme hospodařit spolu“ a podal mi ruku.

*

Jak byla přijata má knížka veřejností, je snad do dnes aspoň trochu známo... Václav Řezníček to byl, tehdy redaktor „Kolínských Listů“, jenž po

několika zuřivých klerikálních kritikách napsal úvodník: Na obranu cti českých spisovatelů... Pro mě, proti nim... tenkrát anno 1887... — Bohové mi dali údělem dar, za nějž jsem jim do dnes vděčen: absolutní lhostejnost ke všem pracím, ke každé knize, která leží za mnou. Čítal jsem své soudy a ortele vesele, ne proto, že bych byl býval přesvědčen o nesprávnosti jich neb o nepoctivosti těch, kteří psali, ale že jsem byl úplně necitelným vůči nim a bavil se pouze stilem jich, argumenty, psychickými procesy. A díval jsem se klidně, jak řada lidí pila z mého pramene a házela potom kámen do něho — jak tenkrát, tak dnes — nevyčítal jsem jim toho, nechytal je za ruku, protože pili z pramenů, od kterých jsem byl již odešel. Věřím v spravedlivou budoucnost, spravedlivou ne k lidem svojí doby, ale k nám, jichž dráha a práce bude uzavřena, kteří nebudeme dále nikomu v cestě státi, kteří nebudeme nikomu vzbouzeti výčitky svědomí, nikomu sázeti ježky do kožichů... Je to příjemný a povznášející pocit býti spravedlivým k mrtvému... bylo dojistá tak u nás, bude dojistá tak s námi...

*

Končím své vypravování... Kniha bez konce, člověk stojící v odlivu života. Konce nacházíme jenom ve falešných románech, život jest bojem a pohybem do posledního dechu. Opouštím svého hube-

ného černého vojáčka, jenž doposud žil ne rozumově a vědomě, ale pouze jaksi improvisoval svou životní píseň; opouštím jej ve chvíli, kdy se zdálo, že mu došla látka k ní a kdy čeká od nějaké ruské kule závěrečný romantický akord; opouštím jej nehotového, neznalého světa lidí, ale nad vším zoufalého, vším opovrhujícího, velké dítě s hořkým úsměvem znaveného skeptika . . .

Následovalo by líčení nových přílivů a nových odlivů pod magickou mocí takových a takových očí takové a takové krasavice, životní energie se zdvihá a klesá, a život se improvizuje dál; se šavlí po boku jde můj voják z epizody do epizody, žije stále dnešku a jen dnešku a nemyslí na zítřek; jako líný člověk sedí v loďce, vesla spuštěna do vody a dává se nésti proudem; přišla by ta, kterou nazval „poslední pohádkou“, nový pocit prochvěl by jeho duší, jeho tělem, chopil by se vesel a chtěl by řídití nyní svůj člunek a to by byl moment, jenž by se mohl nazvat „probuzením“. S bohem dání improvisací, s bohem dání lehkému stylu písně životní — něčemu novému, neobyčejně vážnému a opravdovému stál by tvář v tvář . . .

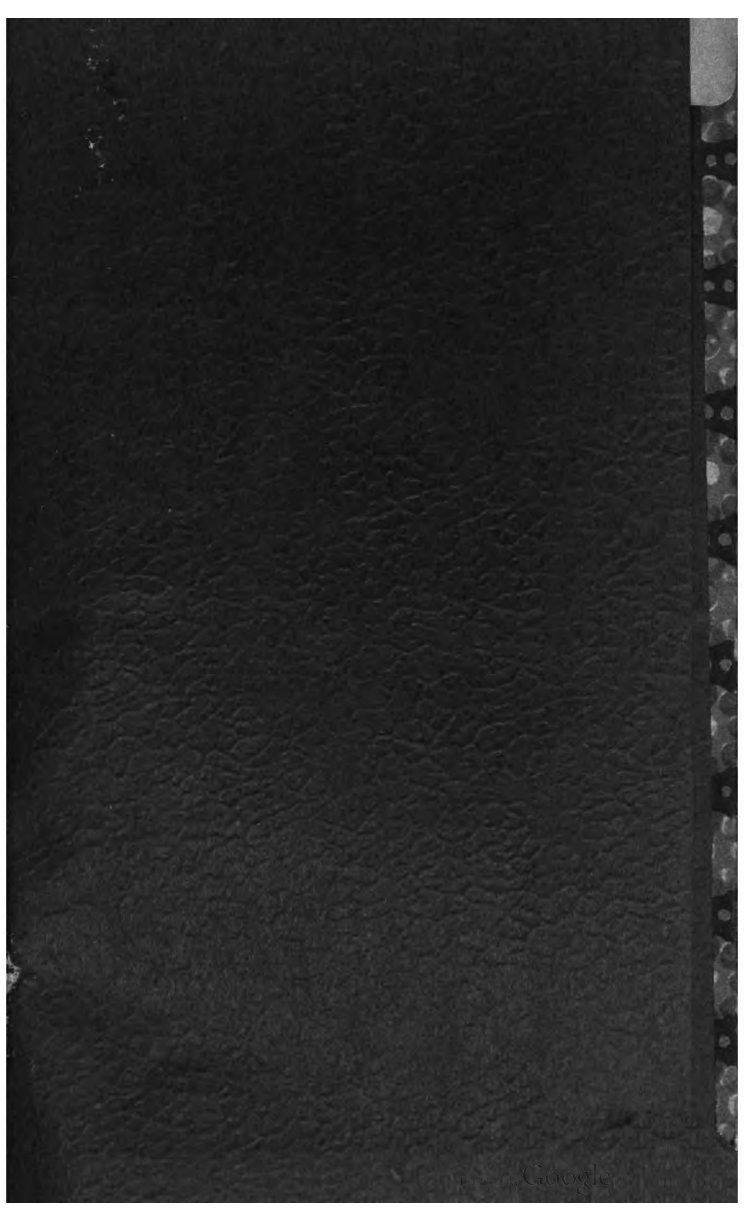
A začala by cesta trudná namáhavá: vědomý boj s tím druhým v sobě, přemáhání jeho, uvědomování si různých vztahů k lidem, národu, lidstvu vůbec, vynikání vyššího ponětí o povolání spisovatelském atd. atd. A zevně náhlé přetržení všech dosavadních svazků, jak se způsobem života, tak

s přátely, kteří byli v něm, tabula rasa ve všem a na všech stranách; přišli by noví přátelé, nové okolnosti, přišlo by nové rozčarování, nová hořkost nových poznatků. Ukázalo by se, jak se na dně duše sráží všechn rmut a všechna trpkost a jak do nich zapadá vše, co nového život přináší. Atd. atd.

Opouštím svého vojáčka. Sedí v uršulinských kasárnách na Hradčanech v den, kdy vyšla jeho první kniha, kolem něho dřímají nebo blabolí spíí kamarádi. Vypravoval svůj život až k té chvíli se všemi naivnostmi, utrpeními, chybami a hříchy své mladosti, vypravoval jej prostě, bez okras a kudrlinek a na omluvu nemá nic jiného, než že byl takto mlád... Loretanské zvonky ozývají se melancholicky s jedné strany, s druhé strany duní vážně zvuk hodin od svatého Víta. Venku jest noc. Vlažná noc z podjaří, kdy bobtnají pupeny na černých prutech malého parku na dvoře kasáren, hvězdy se jasně třepotají na tmavé obloze, v daleku, kdesi nad Karlovem visí tenká zarudlá proužka. Gustav notuje svým přitlumeným basem zamilované písně hercegovských povstalců . . . Proužka rudne a zlatí se a ozařuje do půlkruhu kus nebes. Hvězdy zhasínají . . . Dole na dvoře troubí trubač Tagwach . . . Budíme spáče, voláme sluhy a dáváme si přinést černou kávu . . . Sobota . . . cvičný pochod přes „Na vidouli“ . . . Můj vojáček šel k pumpě a spustil si proud ledové vody na hlavu a obličej. Jeho pucr připjal mu tornistru na záda, podal pu-

šku, urovnal plášť a naplnil polní láhev černou kávou. Setnina stála již na dvoře, můj vojáček se vrátil do jízby, vletěl do svého kufru, vyňal malou knížku a dal ji do kapsy svého pláště. „Confiteor . . .“ vzal si, bude čísti poprvé v knize své verše ve chvíli oddechu . . .

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

NEW BOOK

~~APR 12 '62 H~~

~~MAR 17 1964 H~~

~~180-914~~

